

willi o. sucher

Isis Sophia

Deel 1

ISIS - SOPHIA

Schets van een
Geesteswetenschappelijke kosmologie

door

Willi O. Sucher

Oorspronkelijke titel:

ISIS - SOPHIA - Umriss einer Geisteswissenschaftlichen Kosmologie

1950 Selbstverlag des Verfassers.

Vertaling: Marcel Fontijn 1985

Tekeningen: Willi Sucher,

deze zijn bij digitalisering geoptimaliseerd en waar nodig voorzien van Nederlandse tekst.

Omslag: Ferdinand Fontijn

Digitalisering: Libra

Diagrammen: Libra

De vrouw in de hemel, bekleed met de zon,
een sterrenkroon op haar hoofd dragend
en staande op de maan. Haar kind, de mensenzoon,
wordt door een verschrikkelijke draak vervolgd,
die dan in de hemelse strijd door de
legioenen van Michael vernietigd wordt.

Gedigitaliseerde uitgave 2022

ISIS-SOPHIA

Schets van een geesteswetenschappelijke kosmologie

Dit boek is een poging om het kwalitatieve wezen en werken van dierenriem en planeten op grond van een gezonde kentheoretische basis te onderzoeken.

Het moedigt de lezer aan om zelf een weg te vinden die de oude mysterieuzeheid van de sterren zo tot opstanding brengt, dat zij het bewustzijn van deze tijd aanspreekt en verder helpt.

De lezer maakt zo eerst kennis met de beeldenwereld van de Griekse mythologie, waarvan door vele namen aan de sterrenhemel de herinnering levend wordt gehouden.

Vervolgens worden ideeën ontwikkeld hoe met name de dierenriem gelezen kan worden als een kosmische kroniek waarin de ontwikkeling van wereld en mensheid staat 'opgetekend'.

Tenslotte wordt het ontstaan en de werkzaamheid van de planeten besproken vanuit hun geestelijke oorsprong gezien. Dit werk wijst een weg om de duiding van het sterrenschift te funderen op directe kennis, waardoor de traditioneel overgeleverde stelregels van de astrologie getoetst en onderbouwd kunnen worden.

De bevindingen van de schrijver kunnen met name een verrijking betekenen van embryologie, geneeskunst en historisch onderzoek op geesteswetenschappelijke grondslag.

Willi O. Sucher

Bij deze uitgave

Graag willen wij enige antroposofische begrippen die in deze uitgave voorkomen nader onder de aandacht brengen. Zowel Willi Sucher als Marcel Fontijn namen aan dat de lezer zich verdiept had in de verschillende uitgave van Rudolf Steiners werk, waaronder:

Wetenschap van de geheimen der ziel GA 3
De filosofie der vrijheid GA 4
Theosofie GA 9
Hoe verkrijgt men bewustzijn op hogere gebieden GA 10
Uit de Akasha Kroniek GA 11
De Wetenschap van de Geheimen der Ziel GA 13
Der Mensch im Lichte von Okkultismus, Theosophie und Philosophie GA 137
Het Leven tussen Dood en nieuwe Geboorte GA 153
Esoterische Betrachtungen karmischer Zusammenhänge XVIII, 4 mei 1924 GA 239)

Daar niet iedereen deze inzichtelijk heeft hieronder een aantal diagrammen.

DE HIËRARCHIEËN

Eerste Hiërarchie	<i>Staan om de troon van God, werken vanuit de twaalfheid</i>		
Serafijnen		Geesten van de Liefde	
Cherubijnen		Geesten van de Harmonie	
Thronen		Geesten van de Wil	Scheppen het Fysieklichaam
Tweede Hiërarchie	<i>Licht-geesten schenken wijsheid, leven, beweging en vorm</i>		
Kyriotètes	Wereldleiders	Geesten van de Wijsheid	Scheppen Etherlichaam
Dynameis	Wereldkrachten	Geesten van de Beweging	Scheppen Astraallichaam
Exousiai (Elohim)	Openbaarders	Geesten van de Vorm	Scheppen Het IK
Derde Hiërarchie	<i>Werken in de mensenziel</i>		
Archai	Oerkrachten	Geesten van de Persoonlijkheid	Geesten van de tijd
Archangeloi	Aartsengelen	Geesten van het Vuur	Geesten van de persoon
Angeloi	Engelen	Geesten van de Schemering	Zonen van het leven

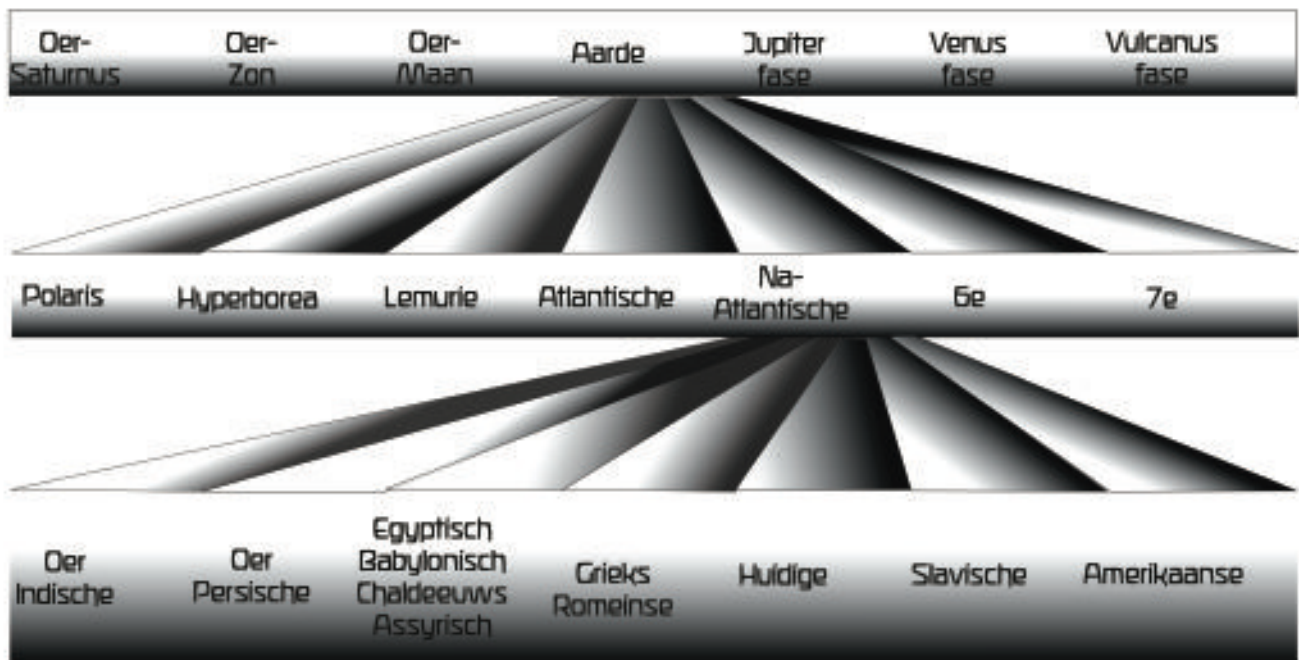
BENAMINGEN IN DE KOSMOS

Aarde	Mens		
Maan	Engelen	Angeloi	Geesten van de schemering
Mercurius	Aartsengelen	Archangeloi	Vuurgeesten
Venus	Geesten van de persoonlijkheid	Archai	Geesten van het oerbegin
Zon	Machten	Exousiai	Geesten van de vorm
Mars	Krachten	Dynameis	Geesten van beweging
Jupiter	Heerschappijen	Kyriotètes	Geesten van wijsheid
Saturnus	Tronen	Thronos	Geesten van de wil
Hemel lichamen	Cherubijnen		Geesten van de Harmonie
Vaste sterren	Serafijnen		Geesten van de Liefde

MENSHEIDONTWIKKELING

Oude-Saturnus	Oude-Zon	Oude-Maan	Aarde	Jupiter fase	Venus fase	Vulcanus fase
warmte (koude)	warmte lucht	warmte lucht water	warmte lucht water aarde	Vergeestelijking van het lichaam	Vergeestelijking van de ziel	Vergeestelijking van de geest
Fysiek lichaam	Ether of Levenslichaam	Astraal of Zielenlichaam	Ik Ziele-ontwikkeling	Geestzelf	Levensgeest	Geestmens
Tronen	Kyriotetes	Dynameis	Exousiai			
Geesten van de Wil	Geesten van de Wijsheid	Geesten van de Beweging	Geesten van de Vorm			

MENSHEIDSONTWIKKELINGSFASE

Mensbeeld

Fysieke lichaam	Etherlichaam	Astraallichaam	IK organisatie
Mineralen wereld			
	Levenskrachten- vormkrachtenlichaam		
		Waarnemen zenuw-zintuigstelsel Sympatie - antipathie	
			Zelfstandig denken, herinneren.
			Ontwikkeling naar vrij geestelijk wezen door het omwerken van ;
		Gewaarwordings ziel	Astraallichaam naar
	Verstands-gemoedsziel		Etherlichaam naar
Bewustzijnsziel			Fysieke lichaam naar
Geestmens	Levensgeest	Geestzelf	Omgewerkt tot
Aardelichaam	Zielenlichaam	Geestwezen	

Inhoud

Bij deze uitgave	5
Inhoud	8
VERANTWOORDING BIJ DEZE GEDIGITALISEERDE UITGAVE	9
Voorwoord	10
INLEIDING	11
HOOFDSTUK I	13
MYTHOLOGIE EN DE STERRENHEMEL	13
HOOFDSTUK II	31
DE GEESTELIJKE AFSTAMMINGSLEER	31
VAN DE DIERENRIEM	31
Het wezen van de Dierenriem	35
HOOFDSTUK III	39
DE DIERENRIEM ALS OPENBARING VAN DE TRAPPEN	39
VAN ONTSTAAN VAN DE KOSMOS	39
De ontwikkeling van de Oude-Saturnus	39
De ontwikkeling van de Oude-Zon	61
De ontwikkeling van de Oude-Maan	71
De aarde-ontwikkeling	78
HOOFDSTUK IV	88
EEN POGING TOT INZICHT IN DE OORSPRONG VAN DE PLANETEN	88
Saturnus	88
Jupiter	94
Mars	97
De zon	102
Mercurius	107
Venus	111
De maan	114
TOT BESLUIT	117
Willi Sucher, een kort overzicht van zijn leven en zijn werk	118
Nabeschouwing	119
REGISTER	120

VERANTWOORDING BIJ DEZE GEDIGITALISEERDE UITGAVE

De vertaling van Isis Sophia door Marcel Fontijn in de 80er jaren van de vorige eeuw in het Nederlands is in de huidige tijd enkel nog antiquarisch of in enkele bibliotheken beschikbaar.

De in 1985 uitgegeven vertaling van Marcel Fontijn bij uitgeverij Zevenster, in Driebergen, kwam in 1980 tot stand in overleg met Willi Sucher en Jonathan Hilton. De schriftelijke rechten voor de vertalingen (ARC American Reading Company) zijn in handen van Marcel Fontijn en hij heeft deze schriftelijk overgedragen voor vrije uitgave in PDF vorm, voor deze digitale uitgave.

Voorjaar 2025 is na overleg met Jonathan Hilton, Marcel Fontijn en ondergetekende besloten deze twee inmiddels gedigitaliceerde boekwerken, Isis Sofia I & II aan te bieden op de website van Jonathan Hilton, <https://www.astrosophy.com/home>, waar alle werken van Willi Sucher kosteloos worden aangeboden en diverse video's zijn werk uitleggen.

Libra

Voorwoord

(Bij de uitgave van 1985)

Met het vertalen van dit werk van Willi O. Sucher heeft Marcel Fontijn een deel van de omvangrijke studies van de sterrenkunde op antroposofische grondslag voor een Nederlands publiek toegankelijk gemaakt. Er is allerwegen belangstelling voor een vernieuwd inzicht in de sterrenwijsheid, zoals die voor ons in een fragmentarische en soms verdraaide vorm uit de oude Egyptische mysteriën is bewaard gebleven. Toch vraagt het moderne bewustzijn om een andere vorm van evidentie dan die in het verleden door de autoriteit van de ingewijden werd aangeboden. Het natuurwetenschappelijk geschoolde verstand is niet tevreden met een aantal bevestigingen van een theorie, doch wil ook verklaringen voor die gevallen waarin de theorie wordt gelogenstraft. De populaire astrologie heeft daardoor voor velen de waarde van een 'self-fulfilling-prophecy'.

Als men de sterrenkunde weer voor het persoonlijke leven van de mens van waarde wil laten zijn, zal men zich de moeite moeten getroosten om de mysteriewijsheid, die in de oude Egyptische godsdienst de oorsprong van de sterrenwijsheid was, eigen te maken. Deze wijsheid werd in de oudheid in de eredienst voor de godin Isis gevonden. Zoals deze wijsheid voor het moderne bewustzijn door de geesteswetenschap van Rudolf Steiner werd ontwikkeld kan men er met recht het Griekse woord voor wijsheid - Sophia - aan toe voegen. Daarmee wordt aangeduid, dat een wijsheid die voor het oude Egyptische en Babylonische bewustzijn gold, zich de verworvenheden van de Griekse verstandsontwikkeling heeft eigen gemaakt.

Zo zal men in dit werk van Sucher vergeefs een handleiding zoeken om de traditionele astrologie te beoefenen. Veeleer heeft Sucher de aandacht willen richten op geheel andere toepassingen van de sterrenkunde, zoals de embryonale ontwikkeling van de mens en de geschiedkundige ontwikkeling van de mensheid. Daarmee heeft hij een stelregel van de geheime wetenschappen ter harte genomen, dat men pas tot werkelijke inzichten kan komen als men niet zoekt naar dingen die op enige wijze slechts persoonlijke belangen dienen. Deze onzelfzuchtige vorm van wetenschapsbeoefening is voor onze tijd in de zgn. fenomenologie van Goethe gegeven. Hierbij worden de verschijnselen niet beschouwd als elementen van een vooropgestelde theorie, maar geven wij ze de gelegenheid 'om zichzelf uit te spreken'. Zo zal men in dit werk van Sucher een schat van beschouwingen vinden, die de sterrenhemel aan de hand van de oude goden-mythen weer tot een zaak van menselijke betrokkenheid kan maken.

Hiermee zij dit werk van harte aanbevolen in de belangstelling van allen die zoeken naar een vernieuwing van de oude sterrenwijsheid.

Martin van Bemmelen

INLEIDING

(Bij de uitgave van 1985)

Het werk dat hier wordt aangeboden is een poging om het kwalitatieve wezen en werken van dierenriem en planeten op grond van een gezonde kentheoretische basis te onderzoeken.

Aanleiding tot dit werk was de teleurstelling bij de schrijver over de astrologie die uit oeroude historische achtergronden tot in onze tijd voortleeft. Het is bekend, dat deze astrologie en wat zij over de mens zeggen kan in brede kringen gehuldigd wordt als zou 'er iets in zitten'. De schrijver wil het voor en tegen van deze wijsheid buiten beschouwing laten; een wijsheid die in vele opzichten op onvolledige wijze door traditie tot ons is gekomen. Zijn bezwaren gelden niet in de eerste plaats dit aspect, aangezien hij het zinloos acht hierover beweringen op te stellen of bestaande beweringen te bestrijden.

Bij het bestuderen van de talrijke werken die de astrologie tot onderwerp hebben vond hij nergens een bevredigende kentheoretische verklaring en fundering van de samenhangen tussen mens en sterrenwereld. In de betreffende werken werd en wordt de inhoud van traditionele regels als een feit weergegeven dat nog altijd - gelijk in oude tijden het geval was - zijn geldigheid zou hebben behouden. Deze geldigheid tracht men gewoonlijk te bewijzen aan de hand van een soort empirie, gevormd door historische voorbeelden. De schrijver van het voorliggende werk heeft echter voldoende eigen inzicht in deze astrologie om te weten dat deze empirie lang niet altijd eenduidige resultaten oplevert.

De oorzaak van dit gebrek aan eenduidigheid ligt klaarblijkelijk in het feit dat de samenhang tussen mens en sterrenwereld van meet af aan als een soort 'geloof' wordt aangenomen of voorondersteld wordt. Er bestaat nauwelijks een kentheoretische basis in de moderne betekenis en als gevolg hiervan valt de astrologie steeds meer buiten het wetenschappelijke streven van de mensheid in onze tijd.

Van de planeet Saturnus wordt in traditionele zin bijvoorbeeld gezegd dat hij 'heerser' is over de dierenriemtekens Steenbok en Waterman. Nergens treft men echter een bevredigende kentheoretische verklaring aan voor deze 'regel'; waarom Saturnus juist in dit deel van de dierenriem 'heerser' zou zijn en waarom niet in een ander.

Om zich in deze gebieden een helder inzicht te verschaffen, stelde de schrijver zich meer dan twintig jaar de opgave om de samenhang tussen mens en sterrenwereld systematisch en methodisch te onderzoeken. Daarbij dient onomwonden erkend te worden dat hij niet ver zou zijn gekomen zonder een zeer intensieve scholing aan de hand van de antroposofie, door Rudolf Steiner geïnaugureerd. In vele boeken en talrijke voordrachten heeft Rudolf Steiner gewezen op de samenhangen tussen mens en sterrenwereld. Met grote pedagogische vaardigheid heeft hij lezers en toehoorders de sleutel in handen gegeven waarmee de deur ontsloten kan worden tot een ontdekkingstocht die de weg wijst naar een nieuwe spirituele kosmologie, in overeenstemming met de eisen van onze tijd.

Met behulp van deze sleutelwaarheden trachtte de schrijver door eigen vorsende arbeid door de jaren heen, licht over de betreffende vragen te laten schijnen. De vrucht van deze arbeid wordt met dit werk aangeboden.

De schrijver is zich er van bewust dat alles wat hij tot nu toe bereikt heeft en wat hij te zeggen heeft, slechts een begin vormen. Er zal nog veel onderzoek gedaan moeten worden en er zal nog

veel tijd over heen gaan, voordat de mensheid van een nieuwe astrosofie zal kunnen spreken die deze naam waardig is. Niettemin biedt onze tijd de mogelijkheden om een begin te maken en ieder begin moet noodgedwongen bescheiden zijn en kan niet anders dan tekorten tonen. Zonder een moedig begin is echter geen vooruitgang mogelijk.

Het aangeboden werk is de vrucht van jarenlange arbeid. Het proces dat tot de betreffende inzichten leidt, het langzame aangroeien van kennis, is nog iets geheel anders. Om mogelijke tegenwerpingen van bepaalde aard tegemoet te treden, zij het volgende gezegd: Het zou voor kunnen komen dat een lezer tegenwerpt dat hetgeen in dit werk beweerd wordt volledig in de lucht hangt; dat nergens een bewijs wordt geboden voor al hetgeen gesteld wordt met betrekking tot de kwaliteiten van dierenriem en planeten. Het antwoord van de schrijver hierop is, dat hij het zich niet zou hebben veroorloofd het navolgende openbaar te maken, indien hij zich niet door eigen arbeid de bewijzen verworven had.

Daadwerkelijk staat achter dit boek een omvangrijk empirisch onderzoek. Aan de hand van talloze voorbeelden van historische gebeurtenissen en afzonderlijke persoonlijke biografieën heeft de schrijver onophoudelijk op kritische wijze beproefd wat langs kentheoretische weg gevonden werd. Het betreffende onderzoeksmateriaal kon om praktische redenen niet in dit werk worden opgenomen. Het voornemen bestaat echter om een deel van dit onderzoeksmateriaal in een tweede deel te publiceren. Dan zal blijken dat de anthroposofische geesteswetenschap de deur kan openen naar een wezenlijk andere kijk op de verhouding tussen mens en sterrenwereld dan enkel mogelijk is door het geboortemoment in de zin van de traditionele astrologie te duiden.

Willi O. Sucher

HOOFDSTUK I

MYTHOLOGIE EN DE STERRENHEMEL

In onze tijd komt ons de merkwaardige gedaante tegemoet van een astrologie die naar haar oorsprong nog uit oeroude tradities stamt. Deze astrologie beweert wezenlijke uitspraken te kunnen doen over bestaan en lot van de mens. Zij doet dit door uit te gaan van de posities van de planeten van ons zonnestelsel bij het geboortemoment van de mens. De verhouding van planeten, zon en maan tot elkaar, ten opzichte van de dierenriem, als ook ten opzichte van de aarde-ruimte, wordt als symbooltaal gelezen die de toekomst onthult. Jammergenoeg kan zij niet verklaren waarom eigenlijk deze samenhangen tussen het gebeuren op aarde en dat wat zich aan de hemel afspeelt zouden bestaan. De huidige astrologie ontwikkelt weliswaar theorieën, maar steeds blijft er een gapende afgrond bestaan tussen de reusachtige afmetingen van het heelal, zoals de astronomie die vandaag de dag meet en de naar verhouding nietige aarde, waarop de mens als ruimtelijk wezen volledig in het niet verdwijnt. Nog minder kan deze astrologie verklaren waarom zij bijvoorbeeld de zon een specifieke werkzaamheid toekent in een bepaald deel van de dierenriem. Deze toegeschreven werking berust enkel op ervaring en traditie; het zal van de toekomst afhangen of de voorspelde werking ook optreedt. Jammergenoeg is dit niet steeds het geval, want al vaker blijkt dat de traditionele regels van de astrologie op de huidige mens niet meer geheel van toepassing zijn. We mogen zelfs stellen dat de mens zich vrij maakt van de traditionele idee der astrologie.

Al deze symptomen en feiten wijzen er op dat de traditionele astrologie die zich in ons wetenschappelijk tijdperk graag als een wetenschap presenteert, dit in de werkelijke moderne betekenis niet is. De grote raadsels die zich aan de mens in onze tijd voordoen, kan zij niet oplossen; de vraag naar het ontstaan en het wezen van het heelal in samenhang met de vraag waar de mens vandaan komt en waar hij naar toe gaat, blijft onbeantwoord.

Deze astrologie laat het afweten aan dezelfde grenzen van het kenbare, waar ook de moderne natuurwetenschap dreigt te blijven steken. Zo brengt zij het jammergenoeg slechts tot een vaak blinde en twijfelachtige begeleiding van de mens, zonder antwoord te kunnen geven op de brandende existentiële vragen waarin zich de eis en de hoop van een moderne ontwikkeling onmiskenbaar laten gelden. En ook al kan de natuurwetenschap de existentiële vragen van de mens van nu vooralsnog slechts gedeeltelijk beantwoorden, haar bestaan is een symptoom van het streven van een nieuwe tijd.

De traditionele astrologie is de dochter van een moeder die zelf veel ouder is. Opgravingen die aan het eind van de vorige en het begin van deze eeuw gedaan zijn in het midden-oosten, in Mesopotamië en Egypte, hebben aangetoond dat de volkeren van Ur, Chaldea, Babylonië en Egypte duizenden jaren voor de aanvang van onze jaartelling reeds een indrukwekkende kosmologie kenden.

Door hun vermogens en het bewustzijn waarover zij beschikten, konden zij zeer zeker antwoord geven op de vragen die de mens tegenwoordig - ook de moderne astroloog - niet meer kan beantwoorden. Ook al denkt men in onze tijd meewarig aan de vroegere 'primitieve religies', zij kenmerkten een tijd die de gave bezat om in de sterrenwerelden, om in beweging en gebaar van de planeten de taal van een goddelijke wereld te begrijpen.

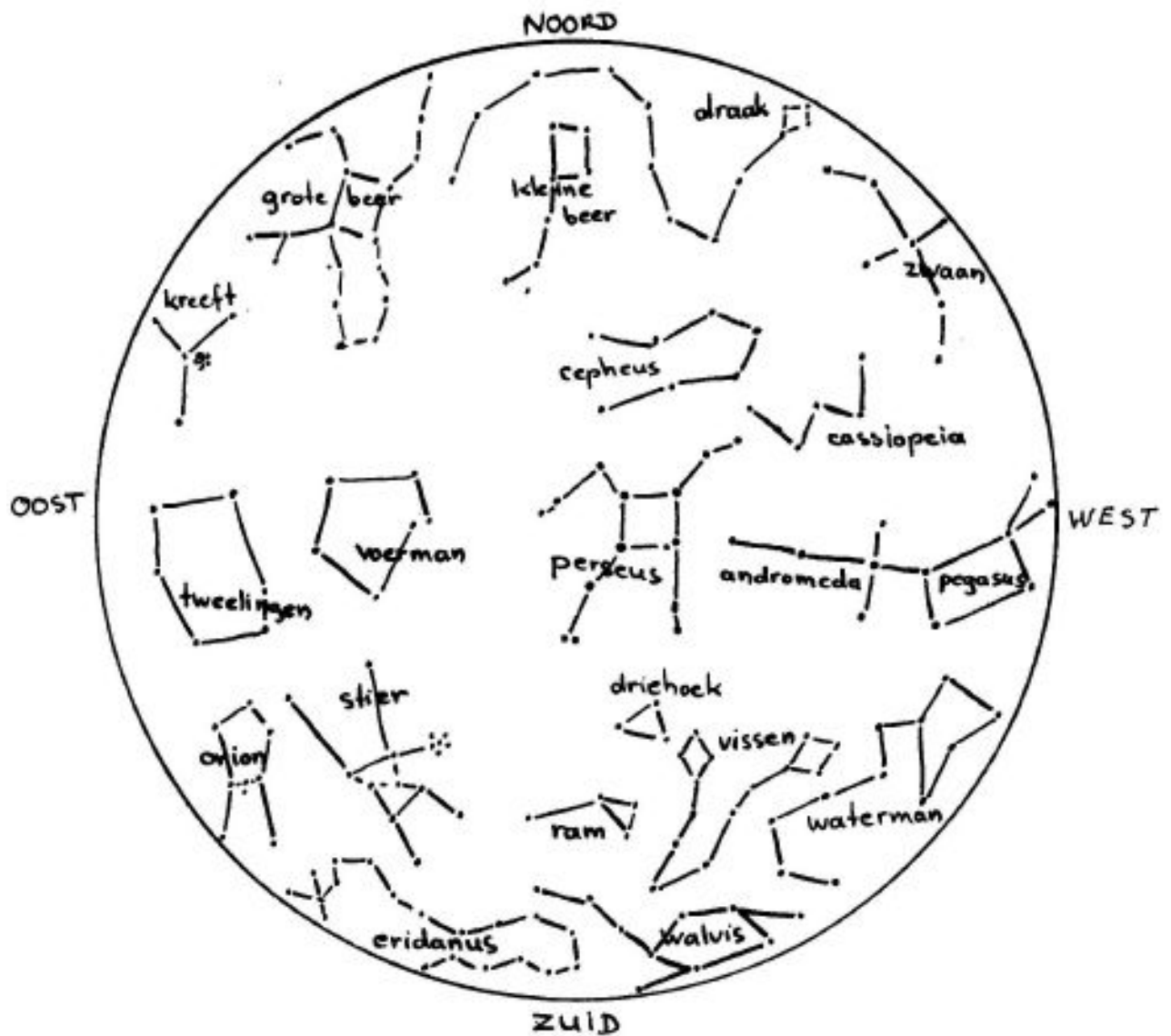
De resultaten uit archeologisch en etnologisch onderzoek hebben aangetoond dat de hemelbewegingen en de verhoudingen tussen de hemellichamen onderling ervaren werden als uitdrukking van bedoeling en wil der goden.

Klaarblijkelijk werden samenlevingen in hun geheel bestuurd in overeenstemming met dergelijke goddelijke manifestaties, die in de hemelverschijnselen zichtbaar werden. Het valt niet te ontkennen dat iets dergelijks vandaag de dag niet meer mogelijk is, omdat wij dit oude vermogen tot waarnemen in de sterrenwerelden verloren hebben. Maar het lijkt onterecht om met deze oude sterrenwijsheid te spotten als betrof het een achterhaald bijgeloof dat de mens uit de oudheid vanwege zijn onwetendheid vergeven moet worden. Vanuit het verstand alleen kunnen wij niet meer beoordelen hoe het bewustzijn van deze mensen in het verleden is geweest. Bescheidenheid zou soms echter beter bij onze tijd passen die zich zo gemakkelijk aanmatigend opstelt, te meer daar wij voor het besturen van onze samenleving - wanneer we afgaan op de historische feiten van deze eeuw - blijkbaar nog geen bron van inzicht gevonden hebben die zich met de aloude sterrenwijsheid kan meten, hetgeen overigens niet uitsluit dat een dergelijke bron onopgemerkt toch al aanwezig is.

De oude sterrenwijsheid stond met name het staatshoofd ter beschikking om de sociale verhoudingen binnen de volkeren te leiden en te ordenen. De koning was tevens hogepriester. Dit weten wij bijvoorbeeld met zekerheid van de Egyptische farao's der eerste dynastie. Als van goede priesterkoningen werd van hen verwacht, dat de góden zich aan hen rechtstreeks en alomvattend zouden openbaren. Hier lag het begin van een ontwikkeling die er in de loop der tijden toe zou voeren dat hemelse daden op aardse mensen individueel werden betrokken.

Intussen ging het oude en verheven schouwen van de goden in de sterrensferen tragsgewijs verloren. Steeds minder konden openbaringen en aanwijzingen van de góden rechtstreeks in gebaar en beweging van de sterren gekend worden. Weliswaar zag de mens nog steeds op naar de sterrenhemel, omdat hij door een geheiligde traditie wist dat hun bewegingen betrekking hadden op aardse gebeurtenissen en verplichtingen. Sterren en planeten werden echter steeds meer als abstracte wezens beleefd, terwijl het schouwen van de goden 'achter' de sterren verloren ging. Zo werd geleidelijk de 'astrologie' geboren, die tenslotte ook naar het Europese continent werd gebracht. Posities, gebaren en bewegingen van de sterren werden op grond van oude, gedeeltelijk misverstande tradities, geduid als krachten die het lot vormden. Steeds minder werd erkend dat de godheid daarin leefde en zich openbaarde. De astrologie die zo ontstond, verloor geleidelijk het vermogen om aan te geven waarom een planeet in het ene of het andere dierenriemteken deze ene werking zou hebben en geen andere. De oeroude kosmologie zou nooit in deze verlegenheid zijn geraakt. Door de sterren die met de fysieke zintuigen werden waargenomen werden het bewegen en scheppen van de kosmos waargenomen en zag men de godheid zelf.

Deze kosmologie werkt nog tot ver in de tijd door in de mensheid. We treffen haar aan in de grootse opbouw van de Griekse sterrenmythologie. Vrijwel alle namen aan het noordelijke hemelgebied zijn vanuit Griekenland tot ons gekomen, hoewel vele van hen een oudere oorsprong hebben. Jammergenoeg beleefd de huidige mens de sterrenbeelden die aan de hemel verschijnen als een curieus, maar hoogst onlogisch samenraapsel van museumachtige gestalten uit de Griekse goden- en sagenwereld. Dit hangt deels samen met het feit dat de moderne mens geen gevoel meer heeft voor de betekenis van de wereld der mythologie. Hij ziet haar als een fantasierijke, maar primitieve wereldbeschouwing in vergelijking met ons 'verheven' wetenschappelijk tijdperk. In de poging die hier volgt zal getracht worden het doorlopende spoor te tonen dat de saamhorigheid van de traditionele sterrenbeelden aan de noordelijke hemel als een harmonisch en organische schepping laat zien en minstens in hoofdlijnen aan te tonen hoe de oeroude mythologie een op zichzelf streng logisch beeld gaf van de samenwerking tussen godenwil en mensheidsontwikkeling.

de winterhemel

begin februari
21.00-23.00u

Hiertoe dienen we het geheel van de sterrenhemel in de noordelijke hemisfeer in twee delen uiteen te leggen. Vanuit de waarneming blijkt dat de hemel, op hetzelfde nachtelijke tijdstip, in de winter een heel ander beeld laat zien dan in de zomer, met name boven de horizon in het zuiden.

In de winter (begin februari tussen 21.00 en 23.00 uur) toont de aanblik van de hemel om te beginnen de bekende sterrenbeelden van de dierenriem: Als eerste de Vissen en de Ram naar het westen toe. Onder de Ram, tegen de zuidelijke horizon treffen we Cetus aan, de Walvis. Boven de Ram staat de Triangel (Driehoek) en daar weer boven Andromeda, terwijl dan nog dichterbij in de buurt van de Poolster Cassiopeia en Cepheus te vinden zijn. Door de dierenriem in oostelijke richting te volgen komen we bij de Stier en de Tweelingen. Onder de Stier, tegen het zuiden, bevindt zich Eridanus (de Waterstroom) en de ruimte tussen Stier en Tweelingen wordt ingenomen door Orion met Canis Maior (de Grote Hond), waarvan Sirius de schitterende hoofdster is, en Canis Minor (de Kleine Hond), waarvan de heldere ster Procyon deel uit maakt. De Kleine Hond staat direct

onder het sterrenbeeld Tweelingen.

Dan tussen de Stier en Cassiopeia stuiten we op de machtige gestalte van Perseus en verder tegen de Tweelingen aan ontwaren we Auriga (de Voerman) met de heldere koele ster Capella (het Geitje).

Zetten we onze tocht door de dierenriem vanaf de Tweelingen voort, dan komen we aan de Kreeft die echter niet zo duidelijk te zien is en vervolgens ontmoeten we boven de oostelijke horizon de Leeuw. Gaan we vanaf de Leeuw een flink stuk naar boven, dan staat daar Ursus Maior (de Grote Beer), terwijl het langgerekte beeld van de Hydra (de Waterslang) onder Kreeft en Leeuw te zien is en voor een deel achter de oostelijke horizon verdwijnt.

De Ram voert deze menigte van sterrenbeelden aan. Al in de oudheid zag men hem als de vorst van de dierenriem en op oude sterrenkaarten wordt hij afgebeeld met de kop naar achteren gewend, de blik gericht op de schare dierenriembeelden die hem volgt. Uit de Griekse sterrenmythologie vernemen wij, dat in de oudheid in de Ram het wezen van Zeus op een bepaalde wijze werd beleefd. Als leider en vader der Griekse goden is Zeus diep verbonden met de ontwikkeling van de Griekse cultuur. Voor de Grieken was Zeus de sterke impuls en onoverwinnelijke kracht die hen aanvuurde, en hen het denken liet ontwikkelen dat in de ontplooiing van de Griekse filosofie zijn hoogtepunt vond. Het met de zintuigen vatten van een met licht vervulde wereld, wat in de beeldhouwkunst een hoogtepunt bereikte dat later nauwelijks is geëvenaard; deze kracht, die door de Griek als een bovenzinnelijk wezen werd beleefd, maar niettemin van persoonlijke aard was, werd door hem als Zeus gekend. De weg die dit wezen moest afleggen om tot zijn doel te komen, was lang en moeizaam. Door aanhoudende strijd moesten hij en de zijnen zich de heerschappij veroveren en geleidelijk slechts werd het voorafgaande godengeslacht van de Chroniden overwonnen. Gedurende een van deze gevechten moest Zeus, die zeer in het nauw werd gebracht, naar Egypte vluchten. Om onopgemerkt te kunnen ontkomen, veranderde hij zichzelf in een gehoornde ram. Er bestaan nog sieraden waarop Zeus met ramshorens wordt afgebeeld. Hier is in een opmerkelijk beeld neergelegd hoe de jonge impuls van het griekendom in het grijze verleden beschutting en aansluiting moest zoeken bij een oudere kuituur. In deze hoedanigheid werd Zeus lange tijd in Egypte en Libië vereerd als Jupiter Ammon. Daar zien we hem die geweldige kracht ontwikkelen, die dan later in de Griekse cultuur tot uitdrukking kwam.

De ramshorens zijn een beeld voor de ontwikkeling van de hersenen, voor de verfijning en de vormgeving in windingen van dit orgaan, wat nodig was om de typische Griekse verstandskracht en denkkraft te ontplooien, maar ook om de liefhebbende waarneming te veredelen van de met licht vervulde wereld die door de zintuigen binnenstroomde. In de opmerkelijke geboorte van Pallas-Athene, die volgens de Griekse mythologie in volle wapenuitrusting stralend tevoorschijn kwam uit het hoofd van haar goddelijke vader, drukt zich de leidende rol van Zeus uit bij de ontwikkeling van het denken dat door de hersenen gedragen wordt en bij het leren begrijpen van de buitenwereld door een vreugdevol gebruik van de zintuigen.

Want zijn dochter, Pallas-Athene, schonk de Grieken de weefkunst en de vaardigheid om uit olijven olie te persen. Tevens bracht zij de mensen er toe om steden te bouwen, zelf werd zij de beschermgodin van de stad Athene, waar de eigenlijke Griekse kunst en kuituur hun grootste vervolmaking vonden.

Wenden we ons vervolgens tot het sterrenbeeld Stier, dan komt ons opnieuw een manifestatie van de verheven Zeus-krachten tegemoet.

Vanaf de hoge Olympus ontwaarde Zeus de wondermooie dochter van koning Agenor van Fenicië. Haar naam was Europa en hij besloot haar naar het rijk te brengen dat hij wilde stichten.

Daarop veranderde hij zichzelf in een oogverblindend mooie witte stier en begaf zich onder de kudden van koning Agenor. Europa zag het prachtige dier dat haar zeer bekoorde en zij zette zich op zijn rug. Onmiddellijk stortte de stier zich in de branding en voerde de schone Europa naar Kreta Waar zij de moeder werd van de machtige Kretense konings-dynastie.

Met deze legende wordt in een prachtig beeld de stichting van Europa door het griekendom verhaald. Culturen bouwen zich steeds zo op, dat zij bij oudere cultuurontwikkelingen aansluiten, maar daarbij het wezensvreemde en verouderde overwinnen om dan tenslotte met hetgeen eigen gemaakt is een eigen weg te gaan. Zo moet de Kretens-Griekse cultuur veel geestelijk gehalte hebben overgenomen van de Feniciërs, wat blijkt uit de overeenstemming tussen de Herakles-mythe en de Fenicische Mel-kart-mythe.

Deze Zeus die de grondslagen voor Europa legt, hebben de Grieken in het sterrenbeeld Stier gezien. Maar nu de eerste stap gezet was in de opbouw van de Europese cultuurontwikkeling, kwam het oude onmiddellijk in verzet; het oude immers maakt niet vrijwillig plaats voor het nieuwe. De mensengestalten die de dragers waren van de goddelijke kracht die de Grieken in zichzelf beleefden als het ontwaken van het denken en het doordringen van de zintuiglijke wereld, waren de grote heldenfiguren in de Griekse mythologie. Een van hen is Perseus en aan de hemel vinden wij hem boven de Stier. Al in zijn vroegste jeugd werd Perseus vervolgd door de krachten van het oude, door zijn grootvader Akrisius. Maar hij wist te ontkomen en toen hij volwassen was geworden, trok hij er op uit om een monster te doden dat woonde in de grauwe nacht en met haar blik alles deed verstenen, de Medusa. Hij werd toegerust met het schild van Pallas-Athene en met de vleugels van Hermes, waaraan we kunnen aflezen dat hij de goddelijke kracht van het nieuwgeboren intellect in zich droeg. Het gelukte hem uiteindelijk de Medusa te verslaan door haar met afgewend gezicht te benaderen, terwijl hij haar beeld in het spiegelend oppervlak van zijn schild waarnam, waardoor hij haar hoofd wist af te slaan. (Hij kon haar immers niet in het gelaat zien, want dan zou hij versteend zijn.) En zo zien wij hem aan de hemel staan, teruggekeerd van zijn eerste daad, terwijl hij het afgrijselijke hoofd van de Medusa in de hand houdt.

Zijn tocht voerde hem door de lucht over Ethiopië, waar hij diep onder zich Andromeda, de dochter van koning Cepheus en koningin Cassiopeia, aan een rots geketend zag. De schone koningin Cassiopeia had Poseidon, de machtige heerser van de zee, vertoornd. Om zich te wreken zond hij een monster dat het koninkrijk verwoestte. Een orakelspreuk verkondigde dat deze plaag niet zou wijken, eer de koning zijn dochter Andromeda aan het monster zou hebben geofferd. Zo werd zij aan een rots op het strand geketend en aan het zeemonster uitgeleverd. Perseus kwam juist op het goede moment, want het ondiep dook al op in de gestalte van een reusachtig gedrocht dat op een walvis leek en wilde Andromeda verslinden. Snel greep Perseus het hoofd van Medusa en hield het aan het monster, aan Cetus, voor. Deze verstijfde onmiddellijk en veranderde in een reusachtig rotsblok dat uit de branding oprees en nog lang daarna aan de Fenicische kust werd aangewezen.

De deelnemers aan dit drama staan allen aan de sterrenhemel: Perseus met het Medusahoofd, dat in de ster Algol waargenomen werd. Meer naar het westen kunnen we Andromeda ontwaren, die met uitgestrekte armen geketend ligt, terwijl we hoger aan de hemel Cassiopeia kunnen vinden die de zeegod vertoornd heeft. Nog dicht bij de Poolster staat koning Cepheus. Daarentegen bevindt de plumpe gestalte van Cetus, de Walvis zich onder de Ram.

In de vorm van een dergelijke legende drukt zich de overwinning uit van het nieuwe, door de godheid geschonken denkvermogen en het vermogen om de zintuiglijke wereld te bemachtigen.

In vrouwelijke gestalten, zoals Andromeda, treedt ons het beeld voor ogen van jonge menselijke zielekrachten die bedreigd worden door bovenzinnelijke wezens. In de monsters beleeft de mens de krachten van een bewustzijn dat in het oude verstarde is en van wereldbeschouwingen die gedu-

rende de ontwikkeling van de mensheid zijn achtergebleven. Een dergelijk wezen is Cetus, een voortbrengsel van Pontus, de zee. Hij is het beeld van geweldige natuurlijke scheppingskrachten, die de ontkiemende krachten van het bewustzijn en de zelfstandigheid in de menselijke ziel overweldigen. Dergelijke oerkrachten, die de mens in oude tijden slechts na een zorgvuldige voorbereiding in de tempelmysteriën, zonder gevaar tegemoet kon treden, zullen wij steeds herkennen in de sterrenbeelden die zich onder de dierenriem bevinden.

Onder de Stier bevindt zich het sterrenbeeld van de watervloed, Eridanus, waarin de Grieken een ander wezenlijk ontwikkelingsbeeld beleefden. Helios, de zonnegod, had een zoon, Faëtoon genaamd, die zijn vader smeekte om hem voor één dag de teugels van de zonnewagen in handen te geven. Door een list dwong hij zijn vader uiteindelijk de toestemming hiervoor af, maar nauwelijks had hij de wagen bestegen of de vurige paarden werden de hand van de onervaren menner gewaar. Zij stormden met de wagen in woeste vaart langs de hemel en omlaag, rakelings langs de aarde, die door de enorme vlammenhitte dreigde te verzengen. Zeus zag het gevaar en slingerde met een bliksemstraal de ongelukkige Faëtoon uit de wagen. Deze stortte uit hemelse hoogte neer in de koude vloed van de Eridanus-stroom. De baan die de zonnewagen gedurende deze wilde tocht langs de hemel beschreef, werd tot de dierenriem.

Hier worden wij door de mythe geplaatst tegenover een schijnbaar ongekend vermetele daad van een mens die hem in de vernietiging stort. Toch is deze mythe niet 'bedacht', zoals de mens nu snel geneigd is te denken, om een moraal te preken. Diepere achtergronden verbergen zich hierin. De val van Faëtoon doet ons denken aan de sage van de val uit de hemel van Lucifer in de strijd die zich afspeelt met de legioenen van de aartsengel Michaël.

Faëtoon is een wezen dat tracht door te dringen in de wijde verten van het universum. Dergelijke pogingen waren in oeroude tijden mogelijk en werden in de tempelheiligdommen geoefend, zij het dat het er niet om ging er 'ruimtelijk' op uit te trekken. Een dergelijk mens liet men na lange voorbereidingen in een diep bewustzijn verzinken, dat op de slaap leek. Wanneer hij daarna ontwaakte, kon hij zich herinneren hoe hij in de wijde verten van de hemelocean was uitgezwommen en de geestelijke werkelijkheid van de hemelse wereld had ervaren. Zo was de oude sterrenwijsheid, de godenkosmologie tot stand gekomen, waarvan eerder sprake is geweest. Aangezien het nieuwe tijdperk echter ook nieuwe kenmethoden ontwikkelde, en wel de vorming van het intellect en het denken, waren de oude wegen onbruikbaar geworden. Daarom mislukte Faëtoon, omdat hij nog langs oude wegen ging, maakte hij een vernietigende val vanuit de hoogte in de Eridanus. In plaats van de waarneming van góden was in het heelal geleidelijk de kennis van de zichtbare sterren getreden. Vandaar dat de tocht van Faëtoon door de ruimtelijke uitgestrektheid tot kennis werd van de sterren van de dierenriem. Het is goed mogelijk dat deze mythe teruggaat tot in voor-Griekse tijden toen het schouwen van de goden in de hemelverten begon te verduisteren.

Zo staat Eridanus - met op de achtergrond de sage van Faëtoon - op gelijke voet met Cetus: Het betreft een wereld van voorbij mysterieweten aangaande het universum, een weten dat in het Griekse tijdperk voor de mens gevaarlijk werd.

Het voorgaande wordt bevestigd door de mythe die met Chiron verbonden is. Orion staat oostelijk van Eridanus, maar nog onder de Stier. Van Orion wordt verteld dat hij een geweldige reus en een onovertroffen jager was. Geen dier op aarde wist aan zijn pijlen te ontkomen. Aan de hemel begeleiden hem de beide Honden en onder zijn voeten rent de Haas.

Orion werd vurig bemind door Artemis, maangodin en godin van de jacht, maar haar broer Apollo, de zonnegod, keurde deze liefdesband af. Hij bezon zich hoe hij Orion zou kunnen vernietigen. Op een dag wees hij zijn zuster op een glanzende stip, midden op zee en verzocht haar om

haar trefzekerheid met pijl en boog te bewijzen. Daarop legde zij aan en schoot, waardoor Orion dodelijk verwond werd, hij was immers de glanzende stip op zee geweest; zijn reuzengestalte stelde hem in staat om zelfs door de diepste zee te waden.

Opnieuw stuiten wij hier op een verwijzing naar oeroude ontwikkelingsstadia van de mensheid. Orion is jager, de hogere beschavingstrap van veehouders en landbouwers heeft hij nog niet bereikt. Hij is tevens verbonden met de wereld van de maan (Artemis) die in de nacht verschijnt. Zijn tegenstander is de wereld van het zonlicht, dat de dag en het wakkere zintuiglijke bewustzijn tevoorschijn brengt. Zo is ook Orion een beeld van de bewustzijnstoestand die de Griek wilde overwinnen. Want de Griek was liever een bedelaar op aarde, de wereld van het zintuiglijk bewustzijn, dan een koning in het schimmenrijk, de wereld die aan gene zijde van de sluier der zintuigen ligt. De oude en met name oostelijke- en zuidelijke beschavingen beschouwden het als een ideaal om in het geestesrijk door te dringen dat zich voorbij de drempel van het dagbewustzijn bevindt.

In tegenstelling hiermee treffen we boven de Dierenriem de gestalten aan die zich positief inzetten voor het nieuwe Griekse levens- en bewustzijnsideaal. We kwamen hen al tegen in de mythe van Perseus en Andromeda. Oostelijk van Perseus staat het sterrenbeeld van de Voerman, waarin de ster Capella fonkelt. De Voerman is de tegenspeler van Orion: De Voerman boven en Orion onder de Stier. We kennen weliswaar geen mythe die hier zonder meer op van toepassing is, maar de traditionele afbeeldingen geven ons voldoende aanwijzingen voor de opvatting van de mens in de oudheid over dit hemelgebied.

Op oude sterrenkaarten staat op deze plek een wagen afgebeeld, met daarin een man die één hand aan de teugels houdt en in de andere arm een geit draagt met haar jongen. Het ideaal van de dierenfokker in tegenstelling tot de dierenjager (Orion) komt hierin tot uitdrukking. Er wordt beweerd dat de Grieken in dit sterrenbeeld Erechtheus beleefden, de uitvinder van de quadriga, de door vier paarden getrokken wagen. Richtten wij onze aandacht naar Egypte, dan vinden wij een opmerkelijke samenhang.

De Egyptenaren brachten de ster Capella in het sterren beeld Voerman in verband met de godheid Ptah. De tempels van Ptah - gedeeltelijk voor 5000 v.Chr. gebouwd - waren architectonisch zo ontworpen, dat hun lengte as wees in de richting waar Capella opkwam. Zo scheen de ster op bepaalde tijden tot in het binnenste heiligdom van de godheid.

Al in de oudste Egyptische godenleer komt Ptah voor. Hij is degene die 'de mond opent', die alle wezens en dingen hun goddelijke naam toekent. Hij is de schepper van goden, mensen en het ganse universum. Hij bouwt steden en tempels, evenals de beeldenzuilen der goden en hij richt hun erediensten in. Zo is hij ook de hoeder van kunst en handwerk. Door hem zien we in de mens de kracht werken die de beschaving voorwaarts brengt, die de mens inspireert om de materiële wereld aan te pakken en met de begrijpende mensengeest te doordringen, die vreugde aan ontwikkeling beleeft.

Dit moeten de Grieken eveneens in de Voerman met Capella beleefd hebben, want Erechtheus, de uitvinder van de quadriga, is een zoon van Hephaestos, de Griekse benaming voor de Egyptische Ptah.

In de Voerman beleven wij een volmaakte tegenstelling met de rondzwervende Orion. Geen betere karakterisering van de sterrenbeelden onder en boven de dierenriem dan deze beide beelden van Orion en de Voerman, aan weerskanten van de Stier.

In de Voerman ontmoeten wij het onverhulde goddelijke oerbeeld van de tendensen in de mensen van het avondland die er toe gevoerd hebben dat het nieuw verworven verstandelijke vermogen, een vermogen dat nog stralend was toen het geboren werd, geleidelijk afgedaald is, via een

trapsgewijze ontwikkeling, tot beheersing van de stof en tenslotte tot wat wij nu kennen als moderne techniek.

Vervolgen wij nu onze tocht langs de sterren en beschouwen het beeld van de Tweelingen. We zien dan hoe de twee fundamentele richtingen die in Orion en de Voerman nog als halfgoden verschijnen, nu in de mens zelf binnen gaan.

Castor en Pollux heten de beide tweelingen, de twee helderste sterren in het sterrenbeeld. Pollux werd geroemd en geëerd vanwege zijn grote behendigheid met de wapens en zijn dapperheid. En Castor niet minder vanwege zijn grote talent om paarden te fokken en te temmen. Een wezenlijk onderscheid tussen beide is echter dat Pollux een onsterfelijke- en Castor een sterfelijke natuur heeft.

Opvallend is nu dat Pollux aan de hemel onder Castor geplaatst is. Met zijn onsterfelijke wezen verwijst hij naar het gebied onder de dierenriem waar Cetus, Eridanus, Faëtoon en Orion zich ophouden; gestalten waarin wij de restanten zagen van een wereldopvatting die zijn oorsprong had in het rechtstreekse schouwen van de goden in de sterrenwerelden. Hierheen neigt het tweelingdeel in de mens dat nog weet heeft van het onsterfelijke wezen van de mens dat aan de goden verwant is.

De andere tweeling is daarentegen de mens die door Ptah- Hephaestos (de Voerman) leert om in de stof af te dalen. Hij is van sterfelijke aard. Als fokker en temmer van paarden is hij aan de Voerman verwant, die immers de geit met haar jongen op zijn arm draagt.

Het volgende dierenriembeeld is de Kreeft, een sterrenbeeld waarover talloze mythen te vinden zijn. Zo zou het de kreeft geweest zijn die zich vastbeet in de hiel van Herakles toen hij de Lerneïsche slang versloeg. Volgens een andere legende is dit sterrenbeeld de ezel die Bacchus eens over een groot moeras droeg. Dit motief van de ezel komen we herhaaldelijk tegen. In de oudheid beleefde men de sterrenhoop die in het midden van dit sterrenbeeld te vinden is - Praesepe - als een krib waaruit twee ezels vraten. Nog weer andere legenden spreken van een bijenkorf.

In het voorgaande dierenriembeeld, de Tweelingen, werden we geconfronteerd met een innerlijke verdeeldheid in het mensenwezen. Enerzijds kan de mens wereldvreemd worden, steeds meer wegdromen in een geesteswereld die steeds vager wordt. Anderzijds kan hij zich volledig in de stoffelijke wereld verliezen. Deze gevaren worden overwonnen door de krachten die men vroeger in de Kreeft heeft geschouwd. De ezel is het dier dat wijs zijn last draagt, maar zich niet in haast verliest en zich niet laat overweldigen.

Vele legenden die de ezel tot onderwerp hebben versterken deze opvatting.

De eigenlijke voorstelling van de Kreeft echter stamt van de Scarabee die hier oorspronkelijk beleefd werd. De scarabee is symbool van de opstandingskracht; om die reden werden de doden in Egypte scarabee-symbolen in de sarcofaag meegegeven, opdat zij in het dodenrijk van Osiris zouden ontwaken.

De scarabeekever heeft de gewoonte om van aarde een bolletje te maken en dit voor zich uit te schuiven of achter zich aan te trekken. Een beeld dat de hoop uitspreekt om door ononderbroken arbeid en geestelijke inspanning uit de aarde ooit een zon te maken.

Zo moet men in de oudheid in het hemelgebied van de Kreeft goddelijke krachten hebben beleefd die voor de mens, die aan het gevaar bloot stond om gespleten te worden redding betekenden. Deze krachten stelden hem in staat om zich met de stoffelijke wereld te verbinden zonder schade op te lopen; hij hoefde de stoffelijke wereld niet te ontvluchten, want diep in zijn wezen lag een kern die door alle gevaren heen de goddelijke profetie van opstanding bewaarde.

Gaan we vervolgens nog verder naar het oosten, dan ontmoeten we het machtige sterrenbeeld van de Leeuw ; de Griekse mythologie zag hier de Nemeïsche Leeuw die door Herakles als eerste van zijn twaalf werken overwonnen werd. Na de leeuw gedood te hebben, stroopt Herakles zijn huid af en hangt hem als een mantel om, waarna hij de kop van het vervaarlijke dier als een machtige helm over zijn hoofd schuift.

Met deze mythe naderen we reeds het deel van de sterrenhemel dat hoofdzakelijk gedurende de midzomernachten zichtbaar is en in het westen door de gestalte van Herakles wordt beheerst.

We zijn aan een punt gekomen dat ons het beeld van de sterrenhemel als een organisch geheel laat zien: De winterhemel wordt door Perseus beheerst, waarin de Grieken de vertegenwoordiger zagen van het nieuwe intellectuele vermogen en van het denken. In de Tweelingen komt deze ontwikkeling in een soort crisis, een innerlijke verdeeldheid, die dan in de Kreeft weer geheeld wordt. Deze heling wordt slechts gewaarborgd door harde arbeid die zich met de materie, de stoffelijke aardse wereld verbindt.

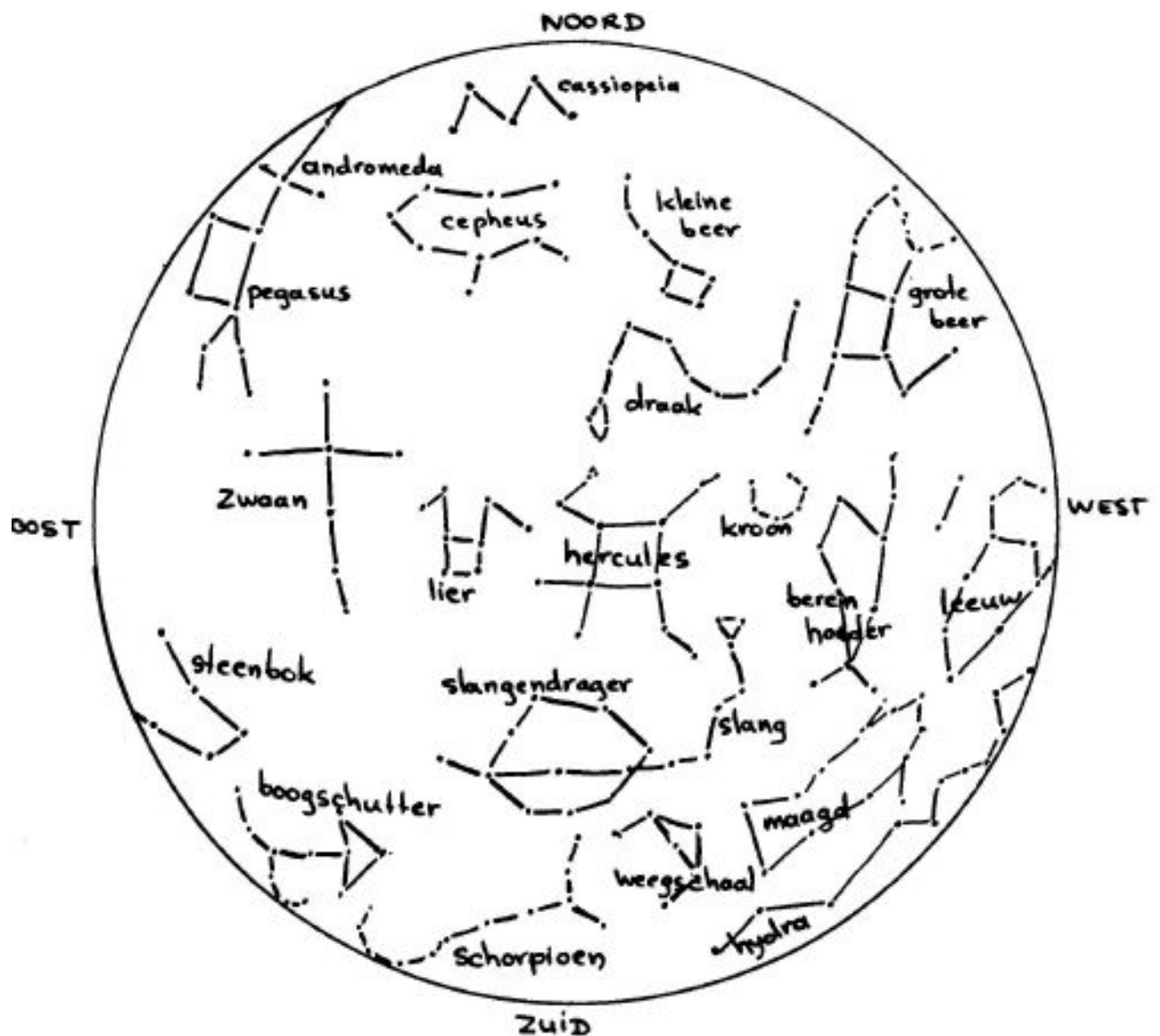
En dan begint het gevecht met de leeuw; het eerste werk van Herakles. Dit werk heeft een bijzonder karakter, het is niet slechts het beeld van een aardse strijd. Immers, de leeuw die daar aan de hemel staat en door Herakles bedwongen wordt, is geen aardse leeuw. Volgens de legende sprong deze leeuw van de maan op de aarde. Dit kenmerkt het werk, want het is de worsteling van de Griekse mens om met de nieuwgeboren vermogens van intellect en denken door te dringen in het meest innerlijke wezen van natuur en mens.

In vroegere tijden onderging de mens een intensieve voorbereiding wanneer hij de waarheid over mens en natuur ging leren kennen, de geestelijke achtergrond en oergrond van al het zijn. Dat was het proces van inwijding. De twaalf werken van Herakles zijn niet anders dan een dergelijke inwijding, in beeldentaal uitgedrukt, vanzelfsprekend gezien vanuit de Griekse bewustzijnsontwikkeling. De Leeuw, waarin men het eerste van de werken van Herakles zag, stond voor het betreden van het pad tot inwijding; de poort naar een innerlijke ontwikkeling die niet meer in het gebied van het gewone, van het zintuiglijke bewustzijn lag. In alle ontwikkelingen van dien aard speelt de Leeuw een belangrijke rol; hij is een symbool, een beeld, voor de ervaringen die een mens op een bepaalde trap van de inwijding opdoet. Daarom kleedt Herakles zich in de huid van het gedode dier en verschijnt hij in alle daarop volgende fasen van zijn weg hiermee bekleed.

Wanneer de mens nu het pad verlaat van het denken dat aan de zintuigen gebonden is om tot hogere bewustzijnsvormen op te stijgen; met andere woorden: Wanneer hij de drempel van het normale dagbewustzijn overschrijdt, dan treden hem onmiddellijk twee tendensen tegemoet, die in zijn ziel als objectieve geestelijke wezens leven. De leeuwenpoort wordt door monsters belaagd. De ene tendens treedt tevoorschijn als een gestalte die de mens wil verleiden tot een vlucht uit het heden en uit de aardse werkelijkheid, terug naar het verleden en een wereldvreemd geestelijk streven; de andere tendens verschijnt als een wezen dat hem aan de stoffelijke wereld wil binden en hem er van wil overtuigen dat dit de enige werkelijkheid is.

In de betekenis van de Griekse sterrenmythologie kunnen we beide wezens aan de hemel terugvinden. Onder de Leeuw strekt zich namelijk de Hydra uit, die niet anders is dan de Lerneïsche Slang, die Herakles als tweede opdracht overwon. Het is opmerkelijk dat de Hydra volgens de mythe negen koppen heeft, waarvan er één onsterfelijk is.

Opnieuw ontmoeten wij een wereldvreemd streven naar onsterfelijkheid, een streven dat we in het gebied onder de dierenriem eerder tegenkwamen bij de sterrenbeelden Cetus, Eridanus- Faëtoon, Orion en Pollux.

de zomerhemel

midzomer
rond middernacht

Boven de Leeuw bevindt zich de Grote Beer, die de weg wijst naar de groep van de Draak en de Kleine Beer; alle omcirkelen zij de hemelpool.

In de beer ontmoeten we het beeld van een wezen dat de mens in de oudheid leerde kennen wanneer hij de grenzen van het zintuiglijke overschreed en doordrong tot een hogere wereld. Als beeldspraak was dit tot in de middeleeuwen nog bekend, door Goethe wordt er naar verwezen in 'Die Geheimnisse'.

De Hydra die naar haar wezen leeft in het golvende water, dat wil zeggen, in een eeuwig wisselend, nooit te vatten element, is een beeld van de wereldvlucht. Zij zou de mens er toe willen verleiden om zich in een geestelijke wereld terug te trekken die los staat van de aardse werkelijkheid.

De Beer staat daarentegen stevig op de aarde en beweegt zich snel en behendig. Hij is te sterk met de aarde verbonden, zoals zijn gestalte al doet vermoeden.

Mensen die er te zeer naar streven om de geest in de materie te persen en daardoor de geest vergeten, worden in legenden vaak als beren voorgesteld. Ook de Griekse mythe van de Grote Beer duidt hier op: Calisto of Helice, de mooie dochter van een Arcadische koning had de aandacht van de hemelse Zeus getrokken, zijn liefde was voor haar ontvlamd. Door dit aardse schepsel werd het hoge godenwezen te diep in de aarde omlaag getrokken. Om haar mededingster uit de weg te ruimen veranderde Hera, de Olympische gemalin van Zeus, Calisto in een beer die door Zeus uit medelijden tussen de sterren aan de hemel geplaatst werd.

Zo staan er drie dieren aan de poort waar Herakles, vertegenwoordiger van de Griekse mens, doorheen wil gaan: De Hydra, de Leeuw en de Beer. Hij treedt uit de ontwikkeling van het intellect tevoorschijn, een ontwikkeling die werd aangeduid in het voorafgaande deel van de dierenriem en de sterrenbeelden die daar om heen staan. Nu wil hij voort gaan tot het bewustzijn van de eigenlijke geestelijke wereld, die scheppend - niet negerend - tot in de aardse werkelijkheid binnenreikt.

Met de Leeuw en de sterrenbeelden die hem omringen zijn we aan de poort naar de zomerhemel gekomen. In de zomer domineert Hercules het beeld aan de hemel (bijvoorbeeld begin augustus tussen 21.00u en 23.00u). De gestalte van Hercules behoort tot de oudste overleveringen van de mensheid.

Algemeen wordt aangenomen dat de volkeren van het Mesopotamische cultuurgebied hier de god Mardoek beleefden, die het drakerige monster Tiamat versloeg. Zelfs de machtigste goden stonden machteloos tegenover dit monster dat hun schepping bedreigde.

De Feniciërs zagen de god Melkart in dit hemelgebied. Melkart is evenwel dezelfde als Hercules, wat in vroegchristelijke tijden nog bekend was: Bisschop Clemens spreekt van het graf van Hercules in Tyrus, dat deel uitmaakte van het vroegere Fenicische rijk. Ook Josephus bericht uit een bron, van Menandros te Ephese, dat Hiram van Tyrus het ritueel van 'het ontwaken van Hercules' zou hebben ingevoerd; een ceremonie die gevierd zou zijn in de maand januari, omdat de zon zich dan bevindt in het deel van de hemel dat door Hercules wordt gedomineerd (hetzelfde deel van de hemel dus dat in de zomernachten zichtbaar is). Het is mogelijk dat bij dit ritueel een beeld van Melkart- Hercules werd verbrand, waarna een soort opstanding van de god werd gevierd.

Dergelijke sporen treffen we ook in Tarsus aan, waar Hercules werd vereenzelvigd met de god Sandon.

Er bestaan Romeinse munten waarop een gestalte staat afgebeeld, gewapend met pijl en pijlkoer, vaak in het bezit van een bijl, die staat op een gehoornde leeuw. Hij wordt omsloten door een driehoek die deel uitmaakt van een pyramide-achtige opbouw die rust op een basis in de vorm van een kubus, 'pyra' [Ziggoerat?] genaamd. Van de top van de pyramide vliegt een adelaar op die de onsterfelijke ziel verbeeldt. Verwezen wordt naar de dood van Herakles op de brandstapel die hij zelf oprichtte.

Op oude sterrenkaarten wordt de gestalte van Herakles knielend afgebeeld, waarbij hij met één voet op de draak staat die zich om de hemelpoort slingert. Boven zijn hoofd kronkelt de slang, die gedragen wordt door Ophiuchus, de Slangendrager. In de rechterhand draagt Hercules een knots en in zijn linker worden vaak de gouden appels der Hesperiden afgebeeld. Zijn plaats aan de hemel is opmerkelijk: hij staat in een vrijwel rechte lijn die het sterrenbeeld Schorpioen met de hemelpool verbindt. Het moet ons duidelijk zijn dat de Hercules die aan de hemel verschijnt reeds is heengegaan door de dood op de zelfgebouwde brandstapel. De mythe leert ons dat zijn onsterfelijk lichaam door Zeus aan de sterrenhemel werd geplaatst, onmiddellijk nadat zijn aardse lichaam

door de vlammen was verteerd. Vandaar dat hij boven de Schorpioen staat, het beeld van de dood.

Wenden we ons tot de hemel westelijk van Hercules, dan staan daar de beelden die zijn aardse loopbaan weergeven, terwijl de hemel oostelijk van hem de beelden toont van zijn opgang tot de Olympische wereld en zijn verdere lotgevallen daar.

Naar het westen is daar allereerst de Leeuw, waarin de Nemeïsche Leeuw gezien moet worden, zoals wij eerder aangaven: door Hercules verslagen, waarna deze de huid afstroopt om er zich in te hullen, voordat hij er op uit trekt om de overige werken te verrichten.

Tevens vinden we daar het langgerekte sterrenbeeld van de Hydra, beeld van het tweede werk van Herakles: de vernietiging van de Lerneïsche Slang. Nadat de hemelruimte door het knevelen van de slang is vrijgekomen, verschijnt het sterrenbeeld van de Maagd. Omtrent de Griekse mythologie van dit sterrenbeeld hebben we geen absolute zekerheid. Naar het schijnt zagen de Grieken hier Ceres, godin van de vruchtbaarheid en het onuitputtelijke leven der natuur. Uit Egyptische traditie en sterrenkaarten blijkt dat de godin Isis in dit hemelgebied beleefd werd.

We kunnen ons dus voorstellen dat voor de Grieken dit het heilige oord was waar het leven gezocht moest worden dat de kosmos doorstroomt, het verborgen oord van de Isis- Aphrodite-krachten.

Eén van de opgaven van Hercules is dit gebied, dat volledig in de nacht van het bewustzijn ligt, binnen te gaan. Deze opgave komt tot uitdrukking in het verwerven van de appels der Hesperiden, waarbij Hercules de krachten ontmoet die in de gestalte van Atlas het heelal moeten dragen. De held treedt binnen in het gebied van Isis, die spreekt:

'Ik ben Al, dat was, dat is en dat zijn zal. Geen sterveling lichtte ooit mijn sluier op.'

Het is het rijk van het Leven, waar een sterfelijk wezen niet kan binnengaan en de mythe vertelt dan ook dat Hercules niet zelf de Tuin der Hesperiden kon betreden, maar dat Atlas de appels voor hem moest halen. Deze dingen kunnen in het sterrenbeeld Maagd worden gezien.

We hebben nu een sprong gemaakt van de eerste twee werken naar de laatste twee werken van Hercules; we kunnen ons afvragen waarom dit zo is.

Het is mogelijk om de twaalf werken van Hercules weerspiegeld te vinden in de doorgang door de sterrenbeelden van de dierenriem. Zij vangen aan bij de Leeuw, waarbij dan vooreerst de beelden Maagd, Weegschaal en Schorpioen buiten beschouwing worden gelaten (waarschijnlijk als die heilige oorden die voor de leerling op het pad van bewustwording nog ontoegankelijk waren en pas aan het eind van zijn weg, bij zijn terugkeer doorschouwd konden worden..).

Op de Maagd volgt het sterrenbeeld van de Weegschaal, waarbij geen verwijzing is naar de Herakles-mythe, waarschijnlijk omdat dit beeld door de Grieken nog niet als een afzonderlijk sterrenbeeld werd beleefd. De sterren van de Weegschaal werden deels bij de scharen van de Schorpioen gerekend.

Zo komen we zonder meer tot de Schorpioen, beeld van de dood, waarin het laatste van de twaalf grote werken van Hercules verborgen ligt, de afdaling in de hellewereld, het schimmenrijk. Op deze tocht overwint hij de vervaarlijke hellehond Cerberus, die drie koppen heeft. Op sommige afbeeldingen houdt hij het beest ook werkelijk in de linkerhand.

Westelijk van Hercules kunnen we zo de eerste twee en de laatste twee van de werken verbeeld zien. Op wonderbaarlijke wijze heeft de sterrenmythe de gebeurtenissen in de posities aan de hemel verweven.

De Schorpioen, oord van de dood, wordt door Hercules bedwongen, nadat hij wist door te dringen tot het gebied van het maagdelijk kosmische leven in het sterrenbeeld Maagd. Tevens is de Schorpioen echter het beeld van het doodsdrama van Herakles als aards mens. Maar doordat hij Hades, het dodenrijk, bedwongen had, kon hij bij zijn eigen dood naar de hemel opstijgen. Zo werd daadwerkelijk juist 'geschouwd' hoe het sterrenbeeld van Herakles boven de Schorpioen staat, hier als het ware uit opstijgt.

Op de Schorpioen volgt de Boogschutter. Hier moeten we uitzien naar Hercules die na zijn dood de godenwereld betreden heeft. De samenhang is echter niet zo eenvoudig. Op oude sterrenkaarten wordt de Schutter als Kentaur afgebeeld.

Op bijzondere wijze is het geslacht van de Kentaur met Hercules verbonden. De wijze Kentaurvorst Cheiron was de leraar van Hercules. Door een ongelukkig toeval doodde Hercules later zijn grijze leraar, toen hij er op uit trok om het Erymanthische everzwijn te bedwingen. Hij doodde Cheiron met één van de pijlen die hij had gedoopt in het vergiftigde bloed van de Lerneïsche Slang. Zo had hij een schuld op zich geladen die bij zijn dood op hem terug sloeg en de eigenlijke oorzaak van zijn dood werd. Want toen Hercules eens met zijn gemalin Deïneira aan de rivier de Euenus kwam, verzocht hij de kentaur Nessus die daar woonde, om zijn vrouw op de rug over te dragen. Omdat Nessus hierbij probeerde om Deïneira te ontvoeren, schoot Hercules op hem met een van zijn giftige pijlen. De gewonde kentaur, die wist dat hij sterven ging, zon op wraak; hij gaf Deïneira, die niets vermoedde, een gewaad dat gedrenkt was in het bloed dat uit zijn wond stroomde. Hij ried haar om het Hercules te schenken wanneer zij meende dat zijn liefde voor haar afnam. Zo zou zij dan zijn liefde kunnen behouden.

Het moment kwam dat Hercules de schone Iole als gevangene van een van zijn krijgstochten mee naar huis bracht. Deïneira vreesde een mededingster in deze slavin en zij achtte de tijd gekomen om het geschenk van de stervende Nessus te gebruiken. Zij zond het gewaad haar echtgenoot als feestkleed tegemoet. De held had het kleed nog niet omgedaan of een brandend vuur trok door zijn leden heen, het vrat zich in zijn lichaam en hij voelde onder helse pijnen zijn einde naderen.

Met zijn laatste krachten wierp hij een geweldige houtstapel op die hij besteeg en beval aan te steken. Zijn lichaam was nauwelijks door de vlammen gegrepen, of de omstanders zagen hoe het onsterfelijke wezen van de held naar de Olympus omhoog werd gedragen. - Het gif van de Hydra, in wiens bloed Herakles zijn pijlen gedoopt had, keerde zich tenslotte tegen hem. Het kwam terug via de omweg van het kentaurgeslacht, waaraan hij een schuld had door de onopzettelijke dood van Cheiron.

Op wonderbare wijze komt in dit beeld tot uitdrukking hoe de machten die de mens in het innerlijk van zijn ziel niet geheel overwint, zich van buiten af tegen hem keren. Zij loeren op een gelegenheid om hem te verwonden wanneer hij een zwakheid toont.

De Hydra was een van de dieren die Hercules op het pad van zijn ziele-ontwikkeling niet geheel had overwonnen. Immers, hij doopte zijn pijlen in het giftige bloed. Het bloed dat voort stroomt door de generaties wordt tot vijand van de vrije mens, als hij dit bloed niet loutert.

Aan de zuidelijke hemel - weliswaar onzichtbaar voor onze noordelijke breedten - staat onder de Hydra het sterrenbeeld van de Kentaur. Trekken wij een denkbeeldige lijn van deze Kentaur, die in de Griekse mythologie blijkbaar als Cheiron beleefd werd, door de Schorpioen heen, dan komen we aan het sterrenbeeld van de Boogschutter, het beeld van de andere kentaur. Hierin ligt op ge-

heimzinnige wijze een innerlijke samenhang verborgen: het noodlot van Herakles voert tegen de achtergrond van de combinatie Hydra-Kentaur tot de angel van de Schorpioen. Nu staat er echter aan de andere zijde, in de vorm van de Schutter, nog een kentaur. Wat zegt ons deze hemelmythe? Zij vertelt ons van het zieleleven na de dood. De ziel gaat dan eerst door een gebied waar zij in zekere zin over zichzelf recht spreekt. In een terugblik van dood tot geboorte beleeft zij haar aardeleven dan en beoordeelt het vanuit een geestelijk-moreel standpunt.

Aan zichzelf beleeft de ziel dan wat zij gedurende het aardeleven anderen aandeed, zowel het levens- bevorderlijke, als ook het vernietigende. En zo ziet de Hercules-ziel zichzelf na de dood als kentaur en moet doormaken wat zij op aarde de kentaur heeft aangedaan. Dit zijn belevingen die verborgen liggen in de mythe van de Boogschutter; in de Griekse sterrenmythologie ontmoeten we daarom het merkwaardige feit dat het sterrenbeeld Hercules ook wel eens 'Nessus' genoemd wordt.

Verder naar het oosten in dit gebied van de sterrenhemel komen we het sterrenbeeld Steenbok tegen. In het oude Griekenland werd dit beeld als 'de poort tot de goden' beleefd, waar de mensziel na de dood door heen moest gaan om tot hogere bestaanssferen op te stijgen. Hier treffen we de kosmische sfeer aan waar de ziel van Herakles binnenging nadat zij door het oord van innerlijke loutering - Kentaur-Schutter - was heengegaan. Hier zien we hoe deze ziel zich voor zijn zonnevlucht toerust; ook de overige sterrenbeelden die wij hier aantreffen, duiden op het element van lucht en licht: Boven de Steenbok staat de Adelaar - in de Griekse mythologie de adelaar van Zeus - en het sterrenbeeld de Zwaan. Verschillende overleveringen maken er gewag van dat Orpheus - de grote muzikale magiër - na zijn dood in deze hemelzwaan veranderd werd.

Naar de oostelijke horizon toe ontmoeten we tenslotte het sterrenbeeld van de Waterman. In de Griekse mythologie werd de Waterman als Ganymedes beleefd, de kelkendrager van de Olympische góden, die hen verjongende nectar als drank ronddiende. De mythe vertelt dat Hebe, godin der eeuwige jeugd, tafelschenkster van de goden was, voordat Zeus Ganymedes in de gestalte van een adelaar naar de Olympus droeg. Ook Hebe is verwant aan de Waterman, de imaginatie van het hemelse levenswater.

De Herakles-mythe vervolgt dat de held, nadat hij tot de goden was opgestegen, na zijn dood door hen als een gelijke feestelijk ontvangen werd; Hebe werd hem tot vrouw gegeven. In dit beeld wordt op wonderschone wijze beschreven hoe Herakles voortgaat tot aan de Waterman, het sterrenbeeld van Hebe-Ganymedes, de geestelijke bron van het eeuwige, verjongende en vernieuwendes hemelwater - de goddelijke nectar.

Hercules, die de dood overwonnen heeft en tot de eeuwige goden is opgestegen, staat aan de hemel als het machtige sterrenbeeld van gelijke naam. Zijn linkervoet zet hij op de kop van de Hemeldraak en boven zijn hoofd kronkelt de Slang die door Ophiuchus, de Slangendrager, wordt vastgehouden. Links van Hercules, in de richting van de Zwaan, staat de Lier en rechts van hem zien we de Kroon. Al deze sterrenbeelden geven op wonderbaarlijke wijze het wezen van Hercules weer, die aan de hemel vereeuwigd werd. De draak onder zijn voeten, die door hem in het gebied van het ondermenselijke wordt gehouden, slingert zich rondom de Poolster. De Poolster is tegenwoordig een ster aan het staarteinde van de Kleine Beer, maar ca. 2000-3000 jaar voor Christus geboorte lag de hemelpool in de buurt van het staarteinde van de Draak.

De Draak was een imaginatie van de krachten die in het universum de rotatie van de sterrenhemel voltrokken en daardoor ook de dag en de nacht verwekten. Voor de beleving van de Grieken waren

het krachten die het stoffelijk universum en alles wat daarin leeft en bestaat, in hun macht hielden.

De oude Egyptenaren zagen Tyfoon in dit sterrenbeeld van de Draak. Tyfoon was de doder van Osiris, zijn broer. Dit kan ons helpen een indruk te vormen van het wezen van deze machten, die de mens in de oudheid in de Hemeldraak beleefde, die door Hercules in het ondermenselijke gebied gehouden worden. Dit gebaar van Hercules roept de herinnering op aan de aartsengel Michaël en aan St. Joris (St. George) met de draak.

De Draak behoort tevens tot de groep van de Grote en de Kleine Beer, sterrenbeelden die een zekere aarde- zwaarte tot uitdrukking brengen (zie blz.26 *).

Van geheel andere aard is de Slang die boven het hoofd van Hercules kronkelt. Deze Slang wordt vastgehouden door de Slangendrager, die in de Griekse mythologie als de gestalte van de grote genezer Aesculaap werd geschouwd. Aesculaap was een zoon van Apollo en leerling van de wijze kentaur Cheiron. Hij beschikte over grote genezende krachten en bracht zelfs mensen die al aan de dood waren toevertrouwd tot het leven terug.

Zo gebeurde het dat er geen zielen meer afdaalden in het rijk van de schimmenkoning. De god van de onderwereld Hades, beklaagde zich hierover bij Zeus, waarop Zeus Aesculaap vernietigde. Zo ervoeren de Grieken in Aesculaap-Ophiuchus, de Slangendrager, een geestesmacht die 'het geheim van de slang' bezat: hoe de oude huid af te werpen en zich daardoor steeds weer te verjongen. Deze kracht overwon de dood echter op een onrechtmatige manier, want zij streefde naar het zelfzuchtige ideaal van eeuwige jeugd in lichamelijke zin, waardoor de geest- geboorte door de dood heen - die de ontwikkeling van de mens dient - ontkend werd.

Hercules overwint dit gevaar en wel door zijn eigen dood in de sfeer van de Schorpioen, waaruit de Slang oprijst.

Zo staat Hercules aan de hemel als een strijder tussen twee wereldmachten: in de Slang is de Hydra met haar onsterfelijke kop opgestaan, die de mens in een verleden wil vasthouden toen hij de duistere aarde nog niet betreden had, waar ziekte en dood heersen.

Ziekte en dood zijn ontstaan door de val van het mensengeslacht uit het Paradijs. Zij zijn geworden tot de grote regelaars van het lot, die de mens in staat stellen voort te gaan in een toekomstgerichte ontwikkeling. (De Hydra - beeld van de Lerneïsche Slang - en de Slang die door de Slangendrager vastgehouden wordt, staan met elkaar in verband. Ongeveer 3000 jaar voor Christus geboorte liep de hemelevenaar door het langgerekte sterrenbeeld van de Hydra en dan verder tussen de sterren van de Slang van Ophiuchus door. Zo was de Hydra-slang toen met de hemelevenaar verbonden in het gebied van de herfstevening, terwijl de Draak de hemelpool beheerste.

In de Draak bestrijdt Hercules de macht in het universum die als Tyfoon, een aan de goden vijandige macht, de mens in het koude, geestloze denken zou willen trekken, in een versplinterende aardgebondenheid.

Ook de beide beelden van Kroon en Lier zijn hier op de juiste plaats. De Kroon staat aan de rechterzijde, westelijk van Hercules. In die richting vonden we de sterrenbeelden die zijn strijd op aarde verbeelden. De held die tenslotte de strijd tegen Draak en Slang beslist, wordt uitgebeeld met het teken van de heerser en de overwinnaar, met de kroon of ook wel: de krans. De Hercules, evenwel, die tot de goden opstijgt als hun gelijke, verwerft de lier, symbool van de eeuwige sterrenharmonieën. In de mythologie wordt de lier beleefd als het instrument van Apollo, dat hij aan Orpheus schonk.

Na de dood van zijn gemalin Euridice daalt Orpheus af in het schimmenrijk; hij blijkt in staat te zijn om met de magische sterrenklanken, die hij aan zijn snaren ontlokt, zelfs het duistere gemoed van Hades te bewegen.

Zo is daadwerkelijk in de sterrenmythen van de Griekse tijd een schildering te beleven die met verbazende consequentheid wordt volgehouden. Hierin wordt zichtbaar hoe een oude cultuur in de sterrenhemel nog een uitdrukking kon beleven van gebeurtenissen waarin goden en mensen samenwerkten. Aan de winterhemel verschijnt een mensheid die door goddelijke impulsen ontstoken, haar weg zoekt naar een kennis van wereld en leven die in gedachten te vatten is; een wereld en leven waar deze mensheid midden in geplaatst is. Door deze weg te volgen, die van alle kanten door gevaren bedreigd wordt, komt zij aan een poort waar het denken alleen geen antwoorden meer geven kan op de vragen van het bestaan. Daar moet de mens afdalen in de aanvankelijk duistere wereld van zijn eigen gevoels- en wilsleven (de zomer sterrenhemel). Door een moeizame strijd, die hij in wezen met zichzelf voert, moet hij zich een weg banen naar het onbewuste weten. En slechts als het onbewuste tot bewustzijnszekerheid opstijgt, kan de mens doordringen tot inzicht in het wezen van leven en dood, tot dat wat deze werkelijk zijn. Dan beleeft hij de inwijding in de geestgeheimen van het mensen- en het wereldbestaan.

Inderdaad vernemen we in de Hercules-mythe dat de held voorafgaand aan zijn laatste daad, voordat hij in het schimmenrijk, in het geheim van de dood doordringt, ingewijd werd in de Eleusinische mysteriën.

Wat de Grieken aan de sterrenhemel waarnamen, komt het best tot uitdrukking in de mythe die samenhangt met het sterrenbeeld van de Vissen, de verbindende schakel tussen winter- en zomerhemel. Eens werden Venus en Cupido vervolgd door het monster Tyfoon, dat ook Osiris gedood had. Om hen te redden werden zij in Vissen veranderd. Dit zijn de beide vissen van het gelijknamige sterrenbeeld.

Venus en Cupido zijn echter in zeker opzicht dezelfde godheden die door de Egyptenaren gekend en beleefd werden als Isis en Horus. Isis is de godin die moest doormaken hoe haar goddelijke echtgenoot Osiris gedood werd en in stukken gehakt. Volgens de legende verzamelde Isis de delen van haar echtgenoot, die door de machten van de duisternis over de aarde verstrooid waren en begroef deze op verschillende plaatsen. Op die plekken werden later tempels gebouwd.

Op beeldende wijze vertelt de mythe ons hoe het stralende zonneleven van directe geestelijke ervaring - Osiris - teruggetrokken werd in de verborgenheid van de oude tempelplaatsen en daar gehoeud werd, terwijl de buitenwereld steeds meer in duisternis verzonk en het bestaan van de goden vergat. Vanaf een zeker tijdstip kon de mensheid de objectieve geestelijke wereld niet langer kennen; slechts enkelen konden nog, na een zorgvuldige voorbereiding, op bepaalde momenten en onder bepaalde omstandigheden binnen het tempelbereik de godheid schouwen.

In de Griekse legende vernemen we dat ook Venus (Isis) en Cupido (Horus) door de machten der duisternis vervolgd werden. Om hen te redden werden zij toen aan de sterrenhemel geplaatst en wel in het gebied van de Vissen, het sterrenbeeld dat de dierenriem als een gesp aaneen sluit. In deze legende ligt een diepe waarheid verborgen. Zoals Osiris werd neergelaten in het tempelgraf van de aarde, zo werd Isis in het graf van de sterrenwereld verhuld. Waar Osiris het levende zijn is van de eigenlijke godenwereld, daar is Isis de 'ziel', waarin zijn leven zich spiegelt en zichzelf beleeft. Zij is de goddelijke wijsheid, die in het wezen binnenstroomt van de mens die zich voor

haar openstelt. Maar ook haar wezen wordt niet langer verstaan door de mensheid, die steeds dieper in het materiële bestaan is gezonken.

Isis, de goddelijke wijsheid, trok zich terug in de geheimen van de sterrenwereld en met zich nam zij de geheimen van het ontstaan der kosmische werelden, van beweging en ritme der sterren mee. Slechts zo kon zij de waarneming van de scheppende samenhangen tussen aarde en sterrenwereld - zoals deze waarneming in oude tempels nog verzorgd werd - voor een latere tijd behoeden. Maar daarna greep dan ook de donkere hand van de duisternismachten in; er ontstond een sterrenwetenschap die het leven in de kosmos niet meer kon waarnemen en enkel nog dode mechanismen kon zien waar men vroeger een kosmos schouwde die door goden was voortgebracht.

Ook Isis werd in een graf gelegd, het graf van een kosmologie die enkel in mechanische modellen kan denken.

De Griekse legende kende en voorzag deze ontwikkeling. Maar zij wist ook dat Venus-Isis slechts gedurende een bepaalde tijd betoverd zou blijven, tot het moment waarop Horus, haar zoon, tot man gerijpt is en de dood van zijn vader zal wreken. Daarin leeft de hoop dat er een tijd zal komen waarin de mensheid opnieuw scheppende goddelijke wijsheid in de kosmos zal gaan beleven. Isis zal dan uit haar graf opstaan en het licht van haar kosmische wijsheid zal over de godheid stralen die uit het aardegraf herrezen is en zichzelf in de harten van de mensen wil laten ontwaken.

De poging die het voorliggende werk behelst, is een bijdrage te leveren - zij het ook nog zwak en onvolmaakt - aan de opstanding van Isis uit haar sterrengraf. De tijd is gekomen waarin de eerste pogingen hiertoe gedaan kunnen en moeten worden. Wij ontkennen geenszins dat de macht van de duisternis nog groot is, maar als deze macht geen toegang heeft tot de harten van zij het ook maar enkele mensen, dan zal het grote werk een aanvang kunnen nemen.

Isis - Sophia

Des Gottes Weisheit

Sie hat Lucifer getötet

Und auf den Weltenkräften Schwingen

Durch die Raumesweiten fortgetragen

Christus Wollen

Im Menschen wirksam

Sie wird Lucifer entreissen

Und auf des Geisteswissens Booten

Im Menschenseelen auferwecken

Isis - Sophia

Des Gottes Weisheit

Rudolf Steiner

Kerstmis 1920

HOOFDSTUK II

DE GEESTELIJKE AFTAMMINGSLEER VAN DE DIERENRIEM

In het voorafgaande hoofdstuk werd een mogelijke samenvatting gegeven van de sterrenmythologie in de oudheid; dit om aan te tonen dat de sterrenwereld toen nog vanuit de ziel werd waargenomen.

Vervolgens zal een poging gedaan worden om gezichtspunten te vinden die de weg zouden kunnen wijzen naar een nieuwe sterrenwijsheid, die voor het moderne bewustzijn toegankelijk is. Want één ding is zeker, dat een vroegere aanschouwing die op heel andere vormen van leven en bewustzijn gebouwd werd, niet als zodanig kan worden overgenomen in deze tijd.

Wij zouden een sterrenmythologie willen funderen die aansluit bij de tijd. Mythologie is echter niet het resultaat van menselijke fantasie. Veeleer dient mythologie gezien te worden als een geëigend middel om feiten te beschrijven die niet tot de fysieke wereld behoren en daarom moeilijk in een taal te beschrijven zijn die het leven dient dat slechts met zintuiglijke werkelijkheid rekt.

Wij beseffen dat velen die in de huidige opvattingen zijn opgegroeid, een dergelijke inleiding makkelijk kunnen opvatten als het bewijs van een beneveld brein. Voor deze mensen is het moeilijk, zo niet onmogelijk, om te aanvaarden dat het zichtbare heelal samenhangt met geestelijke en goddelijke wezens. Dit heelal bestaat immers uit stoffelijke bollen die zich volgens berekenbare wetmatigheden bewegen en samen een mathematisch overzichtelijk mechanisme vormen, zo beweert het moderne denken. Hier valt slechts tegen in te brengen dat deze schijnbaar zo waterdichte wereld der moderne astronomie door de uitkomsten van recente onderzoeken toch flink aan het wankelen is gebracht (deze tekst werd in 1950 geschreven). Zo wordt bijvoorbeeld het meten van afstanden in lichtjaren, gedurende lange tijd met dogmatische ijver uitgedragen, nu door een aantal astronomen in haar juistheid betwijfeld...

Vanuit een kentheoretisch standpunt kan er geen twijfel meer bestaan dat de huidige astronomie de kosmos slechts met het instrument van het abstracte verstand waarneemt. De mens heeft zich dit instrument weliswaar met de grootste moeite eigen gemaakt, maar de wereld kan hiermee slechts door de ontoereikende en eenzijdige bril bekeken worden die deze abstractie de mens opzet.

Vanuit het standpunt van een kenproces dat de grenzen van het verstand methodisch overschrijdt, kan de moderne astronomie niet volhouden dat zij een objectieve wereld waarneemt. Zij neemt het beeld van de wereld waar zoals dit door het begrensde raamwerk van de middelen die dienen om kennis te verwerven, bepaald wordt.

De werkelijke waarde van een dergelijke wereldbeschouwing ligt niet in het gebied van het onderzoek naar waarheid en werkelijkheid, maar dient de emancipatie van de menselijke geest en de zelfopvoeding. De huidige wereldbeschouwing van de natuurwetenschappen kan in dit opzicht niet als bron van uiteindelijke waarheid gezien worden, maar slechts als een fase in het kenproces. Hetgeen betekent dat de mensheid, indien zij in beweging wil blijven, onder ogen moet zien dat nog andere middelen en methoden noodzakelijk zijn om kennis te verwerven. Alleen zo kan de mensheid vooruit komen op de weg die tot waarheid voert.

Een van de eersten die een stap deed om tot nieuwe verruimde methoden te komen in het

kenproces, is Goethe; door Rudolf Steiner is zijn werk verder gevoerd. Dit kenproces berust op de ontwikkeling van zintuigorganen die in de mens latent aanwezig zijn; het zou de wereld in een omvattend beeld zichtbaar kunnen maken. Daarbij wordt op geen enkele manier de kennisdiscipline verloochend die door de moderne natuurwetenschap als grondslag wordt genomen.

Op deze basis werden de gezichtspunten gewonnen die nu beschreven zullen worden. Naar hun wezen zijn zij ontsproten aan de kennisdiscipline zoals deze door Rudolf Steiner in zijn boek *'De Wetenschap van de Geheimen der Ziel'* GA 13 ontwikkeld werd. Het is niet de opgave van dit boek om het kenproces dat in *'De Wetenschap'* uitgebreid beschreven wordt, hier uiteen te zetten. Maar het verdient nadruk, dat deze methode in de plaats van de grenzen die het abstracte verstand aan het kenbare oplegt, de alomvattende mogelijkheden van het menselijk kenvermogen stelt. Vanuit deze bron worden in het genoemde boek de grote feiten beschreven die de ontwikkeling begeleiden van de kosmos waarin wij leven.

Uitgangspunt is daarbij een gegeven dat ook door enkele bekende astronomen tegenwoordig overwogen wordt. Deze houden het voor mogelijk dat het heelal ontstaan zou zijn uit een objectief gedachtewezen van kosmische aard. Het is met name de mathematische wetmatigheid waarvan het ganse heelal doortrokken is, die de moderne astronoom dwingt tot de erkenning dat deze mathematische ordening - een gedachteprincipe dus - eerst aanwezig moet zijn geweest, voordat dit heelal kon ontstaan.

Weliswaar is het nog een lange weg om te komen van een abstracte, volgens mathematische principes geordende gedachtekosmos, tot een kosmos van goddelijk-geestelijke wezens zoals door Rudolf Steiner beschreven wordt.

Deze geeft in zijn boeken aan hoe oorspronkelijk een dergelijke wereld van goddelijk-geestelijke wezens bestaan heeft; wevend vanuit hun 'ziele- en geestsubstantie' hebben deze wezens de basis voor het huidige universum geïnitieerd. Deze 'zielesubstantie' heeft zich vervolgens geëmancipeerd en werd tenslotte een stoffelijk heelal door zich steeds verder van haar oorsprong te verwijderen. Dat de stoffelijke kosmos een universum is dat zich van zijn oorsprong heeft geëmancipeerd, is duidelijk doordat dit heelal niet de onbelemmerde vrijheid van handeling en besluitname kent die aan een wereld van goddelijk-geestelijke aard toegekend moet worden.

De kosmos waarin wij leven draagt weliswaar nog het stempel van een intelligentie die zich onder andere in het mathematische uitdrukt, maar de bewegingen van de sterrenwereld zijn - in ieder geval tot op grote hoogte - berekenbaar. We moeten daarom spreken van een emancipatie in fasen, als het ontwikkelingsprincipe van deze kosmos. Waarom dan heeft de kosmos zich van zijn oorsprong verwijderd? Deze vraag is niet speculatief te beantwoorden; dan zouden we immers opnieuw vervallen in een ontoereikende abstracte kortzichtigheid van het denken. Deze vraag kan slechts beantwoord worden, indien wij er in slagen om de 'biografie' van de kosmos langs andere wegen tot ons te laten spreken dan door het combinerende verstand.

In de volgende hoofdstukken worden op vrije wijze de resultaten verwerkt van het geestesonderzoek dat Rudolf Steiner in zijn werk *'De Wetenschap van de Geheimen der Ziel'* weergegeven heeft. Er is van afgezien om doorlopend te verwijzen naar uitspraken die door Rudolf Steiner in dit boek gedaan zijn; dat zou makkelijk in een dogmatiek hebben kunnen ontaarden.

De geesteswetenschap onderkent drie grote fasen van kosmische ontwikkeling die zich in een vierde, de tegenwoordige ontwikkelingstrap van het Universum samenvoegen, zich hierin afdrukken.

Aanvankelijk bestaat er slechts een wereld van goddelijk- geestelijke intelligente wezens. Uit deze wereld die slechts in zuiver kosmisch-geestelijke en ziele-dimensies zijn bestaan heeft, maakt zich zuivere existentie vrij, die door een zichzelf verheffend proces van vrijmaking de grondslag van het fysieke bestaan vormt, die de afdruk van de oorspronkelijke intelligentie duidelijk zichtbaar in zich draagt. In deze eerste kosmos van zuivere existentie komt echter nog geen leven voor.

Als mens kunnen wij - om een vergelijk te maken - een gedachte, een idee hebben, maar hierdoor hoeft in onze omgeving niets te veranderen. De situatie verandert echter ingrijpend wanneer de idee beweging tevoorschijn roept. Dan volgt een uiteenzetting van de idee met datgene wat neigt tot onbeweeglijkheid. In welke hoedanigheid dan ook komt leven zo tot stand, doordat wat onbeweeglijk wil blijven verandert middels een proces dat zich in de tijd afspeelt. Dit kan als de tweede fase van kosmische ontwikkeling onderkend worden.

Het evolutie-begrip omvat al hetgeen wat in het levensproces door de idee, door de geestelijke intelligentie, gegrepen wordt en iets ingeprent krijgt van de aard van de goddelijke intelligentie. In het geschapene moet een vonk van het goddelijke bewustzijn zelve ontwaken, anders zou het slechts een schaduwbeeld blijven, dat nooit zelfstandigheid zou verwerven. Dit betekent dat er in het 'ding' bewustzijn moet ontstaan, het moet zichzelf gaan beleven als een afgescheiden wezen, dat tot op zekere hoogte waarneemt wat zich in en om hem heen afspeelt. - Geesteswetenschap onderkent dit als een derde graad van kosmische ontwikkeling.

Zo zijn er drie fasen in de ontwikkeling van de kosmos:

1. Zijn, geboren uit Goden-Zijn
2. Leven
3. Bewustzijn

waarbij steeds de volgende fase opneemt en aanpast wat in de voorgaande fase ontwikkeld werd. Zo zal bijvoorbeeld Leven moeten aanvatten en omzetten wat als Zijn voorafging en als zodanig tot aanzijn is gekomen. Voorts moet het Zijn dat met Leven doordrongen is in de derde fase tot Bewustzijn ontwaken. We kunnen hierin een zichzelf bevrijdende ontwikkeling waarnemen. Toch is met de drie beschreven stappen nog niet het moment bereikt waar het tot bewustzijn ontwaakte 'ding' zijn bestaan en zijn beleven op zichzelf betreft als een wezen dat zich van zijn onafhankelijkheid bewust is. Het zelfbewustzijn moet nog ontwaken. Dan kan het 'ding' zich als een Ik tegenover de wereld plaatsen. Zo wordt het in de omstandigheden gebracht om het eigen wezen te confronteren met de goddelijke intelligentie en dat wat deze intelligentie als schepping voortgebracht heeft. Een dergelijk wezen kan in vrijheid besluiten of het wil erkennen wat de oorspronkelijke wereld van goddelijke intelligentie is en nastreeft, of het zich met deze wereld vereenzelvigen wil of in de afgrond van het niet-Zijn, van het Niets wil storten. Want afzien van erkenning, wat geheel in vrijheid besloten zou kunnen worden, zou klaarblijkelijk een zelfgewilde uitdoving betekenen van hetgeen uit de goddelijk-intelligente oorsprong geschapen werd. Deze ontwikkelings-trap onderkent de geesteswetenschap als een vierde kosmische ontwikkelingsfase, waarin het gehele huidige zonne-universum, de aarde en met haar de mensheid zich bevindt.

De buitenaardse kosmos, de planeten, de zon en zelfs de wereld der sterren - op een wijze die nog beschreven zal worden - oriënteren zich naar de aarde, de woonplaats van de mens. Deze kleinste entiteit 'mens' heeft het vermogen van het ik-bewustzijn, wat betekent dat dit wezen een dubbele aard heeft. Enerzijds is het duidelijk gevormd uit de substanties die in de Kosmos aanwe-

zig zijn; de Kosmos is op directe wijze in dit wezen aanwezig. Anderzijds heeft het ook het vermogen zich vrij te maken: Het kan zich terug trekken in het kennen van zijn eigen zelf, namelijk een bewust kennen van wat binnen in hem uit het Ik werkzaam is. Met de mens is het universum een wezen gegeven waarin de Kosmos de mogelijkheid heeft 'zichzelf te kennen'. Dit speelt zich in processen af die in de huidige ontwikkelingstoestand van de mensheid zich voltrekken in een denken, voelen en willen dat door het Ik gedragen wordt. De Kosmos echter is, met inbegrip van wat daarvan in de mens werkzaam is, het product van ontwikkeling. De fasen van deze ontwikkeling moeten in de kosmos zelve als ingeschreven gevonden kunnen worden. Wanneer echter het universum in de mens een instrument tot 'zelfkennis' heeft, hoewel homeopatisch verdund, dan moet het ontwaakte Ik op een zeker tijdstip van de menselijke ontwikkeling in het beeld van zijn eigen natuurlijke wezen de fasen van het kosmische verleden kunnen herkennen.

We kunnen echter nog verder gaan en aannemen dat het zonnestelsel waarin wij leven, zelf een geëmancipeerd resultaat is uit het nog grotere wereld-al van de sterren. Dan zou ons zonnestelsel een van de trappen zijn van de afdaling tot die alles-omvattende emancipatie, die op aarde zich aan de mensheid voltrokken heeft. De wereld van de sterren zou veel meer 'buiten' zijn, dat wil zeggen, dichter nog bij de ongeëmancipeerde oorsprong. De richtlijn van de betrekking tussen het product van ontwikkeling dat de Kosmos is en het kosmische 'middel tot zelfkennis' dat de mens is (op aarde) zou dan vanuit de wereld der sterren door de wereld der planeten moeten gaan. De planeten bewegen echter, zoals bekend, in cirkels (die zich in het Copernicaanse wereldbeeld concentrisch om de zon leggen), die ongeveer in hetzelfde vlak liggen, zodat deze lijn van betrekking, respectievelijk dit vlak van betrekking de Dierenriem moet zijn. Want de buitenste rand van dit vlak dat de planeetbanen gemeenschappelijk hebben, wijst naar de sterrenbeelden van de Dierenriem. Het mensenwezen dat in het volle bezit is van zijn Ik-kracht zou in staat moeten zijn om de fasen van voorbij kosmische ontwikkeling allereerst in de dierenriem van sterren en dan ook in de planeet- werelden te herkennen. Het is dan nog de vraag onder welke voorwaarden dit mogelijk is. Tevens zou de mens in staat moeten zijn te begrijpen hoe de ontstane Kosmos in aarde en mensheid werkzaam aanwezig is.

Op dit punt is het dat de mens niet verder komt met de krachten die hem enkel met het verstand gegeven zijn. Hij zal voortgaand nu met de kracht van het Ik die grenzen van het kennen moeten leren doorbreken die de mens gedurende een relatief korte tijd bij zijn streven naar kennis beleefd heeft. Door methoden die door de geesteswetenschap diepgaand beschreven zijn, moet hij doorstoten tot kennis uit de geest. Want dan pas kan hem duidelijk worden wat zich in de Kosmos aan ontwikkeling voltrokken heeft. Weliswaar zal hij deze ontwikkeling niet als een mechanisch proces kunnen opvatten. Veeleer zal hij de oorsprong in een zuiver geestelijke kosmos waarnemen en enkel de geëmancipeerde Kosmos vervolgens in een berekenbaar mechanisme zien uitmonden. In het navolgende zal schetsmatig aangeduid worden hoe een dergelijke beschouwing van de Dierenriem daadwerkelijk uitgevoerd zou kunnen worden. Vervolgens zullen ook de planeten op overeenkomstige wijze behandeld worden.

Het wezen van de Dierenriem

De Dierenriem is als een wezenlijk bestanddeel in de mens werkzaam aanwezig. Daarom is het wezen van de Dierenriem in de natuurlijke organisatie van de mens op zeer uiteenlopende wijze als in een miniatuur-uitgave aanwezig. De traditie van de twaalfledige dierenriem gaat tot in het oergrijze verleden terug. Zij wordt reeds in het oude China en Tibet gevonden, hoewel daar de toekenning van de vaste sterren anders was. In dat oergrijze verleden moeten de sterrenbeelden aan de hemel in andere groeperingen waargenomen zijn, want de vaste sterren veranderen van positie in de loop van zeer grote tijdseenheden. Ondanks dit alles werd deze twaalfgeleding van de Dierenriem als een wezenlijk gegeven door alle tijden heen mee gedragen. Het is niet iets wat willekeurig uitgevonden werd, maar ook voor de moderne geesteswetenschap een objectief herkenbare, geestelijke werkelijkheid is. *Deze twaalf verschijnen in de menselijke natuur als afdruk, op zeer uiteenlopende wijze.* In het navolgende willen wij een beschouwing wijden aan de kosmische ontwikkeling vanuit de boven beschreven eerste fase, dat wil zeggen vanuit het gezichtspunt dat zich richt op het ontstaan van het fysieke uit het kosmisch-geestelijke. Dat zou in de eerste plaats duidelijk moeten blijken uit de vorming van het voertuig van de fysieke mens, namelijk uit de organisatie van het lichaam.

De moderne geesteswetenschap kan daadwerkelijk een twaalf-geleding van het menselijk lichaam onderkennen, zoals ware geesteskennis ook in het verleden het menselijk organisme steeds als twaalfvoudig onderkend heeft.

Hiervan spreekt ook de overlevering. De twaalfledige mens is op de volgende wijze georganiseerd:

1. Hoofd
2. Strottenhoofd en het gezamenlijke spraak- en klank-organisme
3. Armen
4. Borstkas
5. Het binnenste van de borstkas (boven het middenrif)
6. Organen in de lichaamsholte (onder het middenrif)
7. Heupen
8. Streek van de geslachtsorganen
9. Bovenbenen
10. Knieën
11. Onderbenen
12. Voeten

Het heeft nu geen zin de schijnbare tekorten van deze geleding ter sprake te brengen. In wezen zijn de schijnbare tekorten dezelfde die zich voordoen bij de willekeurige aandoende twaalfdeling van de Dierenriem. Wij zeggen: het zijn schijnbare tekorten, want wat met een dergelijke beschouwing beoogd wordt, is niet een kwantitatieve, ruimtelijk-lichamelijke benadering, maar een kwalitatief- dynamisch (beweeglijk) gegeven.

De volgende vraag is dan: hoe kan de samenhang tussen de twaalfledige Dierenriem en de twaalfledige menselijke gestalte gevonden worden? Ook deze vraag is niet enkel verstandelijk te beantwoorden, maar alleen door kennis uit de geest. Voor het gezichtspunt dat wij hier willen beschouwen kunnen we de volgende samenhang als grondslag nemen:

Ram	-	Hoofd-organisme
Stier	-	Strottenhoofd-organisme
Tweelingen	-	Armen
Kreeft	-	Borstkas
Leeuw	-	Organen in de borstkas en de werking die daarvan uitgaat
Maagd	-	Organisatie onder het middenrif
Weegschaal	-	Heup-organisatie
Schorpioen	-	Voortplanting-organisme
Schutter	-	Bovenbenen
Steenbok	-	Knieën
Waterman	-	Onderbenen
Vissen	-	Voeten

Het zou nu een grote vergissing zijn indien wij zouden aannemen dat de menselijke vorm zoals deze in het huidige stadium van de wereldontwikkeling verschijnt, al tijdens de boven beschreven eerste fase van het ontstaan van het fysieke lichaam voltooid aanwezig zou zijn geweest. Het is duidelijk dat de menselijke gestalte door grote veranderingen is heen gegaan en dat de tegenwoordige vorm - naar het uiterlijk, zowel als naar het innerlijk opgevat - op geen enkele wijze lijkt op de oorspronkelijke vorm. Een dergelijke verwachting zou aanleiding geven tot groteske vergissingen.

De wetenschap van de geest toont aan dat zelfs de geleding van het menselijke organisme in twaalf delen oppervlakkig is en dat vanuit het ware geestelijke inzicht de feiten zich toch nog anders voordoen. Vanuit een functioneel-organisch gezichtspunt moet de geesteswetenschap het menselijk organisme als een drie-voud zien, die echter niet als een ruimtelijk begrensde geleding kan worden opgevat. In de eerste plaats is er het hoofdorganisme dat zich als zenuw-zintuig-mens door het gehele organisme uitstrekt. Vervolgens treffen we een mens aan die volledig in de ritmische processen zoals ademhaling en bloedcirculatie leeft. Deze mens heeft zijn centrale zetel weliswaar in het midden van het borst- organisme, maar zijn functie strekt zich door het gehele lichaam uit. Tenslotte worden we geplaatst tegenover de bewegende mens, die het organisme in zijn geheel tot een wezen maakt dat uit zijn omgeving loskomt en lichamelijk zelfstandig is. Maar ook hier moeten we stellen dat de bewegende mens zich niet beperkt tot de beweging van benen en armen. In zijn hoedanigheid omvat hij het hele lichaam en uit zich op uiteenlopende wijze, bijvoorbeeld ook in zulke intieme en meer omsloten 'bewegingsprocessen' als de stofwisseling.

Het zal duidelijk zijn, dat de functies van deze drie mensen als geledingen van de totale mens op verschillende niveau's liggen. De zuivere hoofd-zenuw-zintuig-mens richt zich uitsluitend op waarneming en voorstelling van de wereld die bestaat uit zintuiglijke objecten. Zelfs in dat, wat bij hem als denken verschijnt, komt hij niet boven voorstellingen uit die aan de zintuiglijke wereld ontleend zijn.

In de ritmische mens, dat wil zeggen in zijn functie, niet in hetgeen hem als materie ten dienste staat, ontmoeten we het element van het Leven als zodanig. Het adem- en polsslagritme zijn onmiskenbaar uitdrukking van de levensmacht in het menselijke organisme. Daarentegen ontmoeten we in de bewegende stofwisselingsmens weer een andere bestaanssfeer. Het is klaarblijkelijk een element dat de ingeboren tendens van de wil tot zelfstandigheid demonstreert. De beweeglijkheid van de ledematen stelt de mens in staat om zich van zijn ruimtelijke omgeving in zekere mate los te maken of zich daarmee te verbinden. De stofwisselingsprocessen nemen de omgeving als stof op, maar stoten deze ook weer uit.

Wanneer we deze drie-ledige mens in al zijn aspecten onderzoeken, komen we tot de conclusie dat hij in zijn functies nauwkeurig weergeeft of herhaalt, wat wij eerder als de drie in het oog springende fasen van de kosmische ontwikkeling in het verleden aangeduid hebben:

Ontwikkelingstrap waarop het fysieke ontstaat uit het bovenfysieke, d.w.z. het kosmisch-geestelijke	hoofd-zintuig-mens
Doorbloeding van het ontstane fysieke met Leven	ritmische mens
In het fysieke, van Leven doordrongen scheepsel ontstaat de impuls tot vrij-making en onafhankelijkheid	ledematen-stofwisselings-mens

Hoe kan een samenhang tussen de Dierenriem en deze drie geledingen gevonden worden? Immers, uit de hierboven beschreven twaalf-ledigheid kan niet zonder meer een verhouding tot dit gezichtspunt gevonden worden.

Hier moeten we opmerken dat ieder van de drie menselijke geledingen in zich ook weer een twaalfvoud vertegenwoordigt, die we echter alleen tegen de achtergrond van het inzicht in deze drie grote ontstaansfasen van het Wereld-al kunnen begrijpen.

We zullen ons nu dan eerst inlaten met een beschouwing van de drie genoemde kosmische ontwikkelingsfasen in het verleden, die meer op de afzonderlijke aspecten ingaat.

voetnoot :

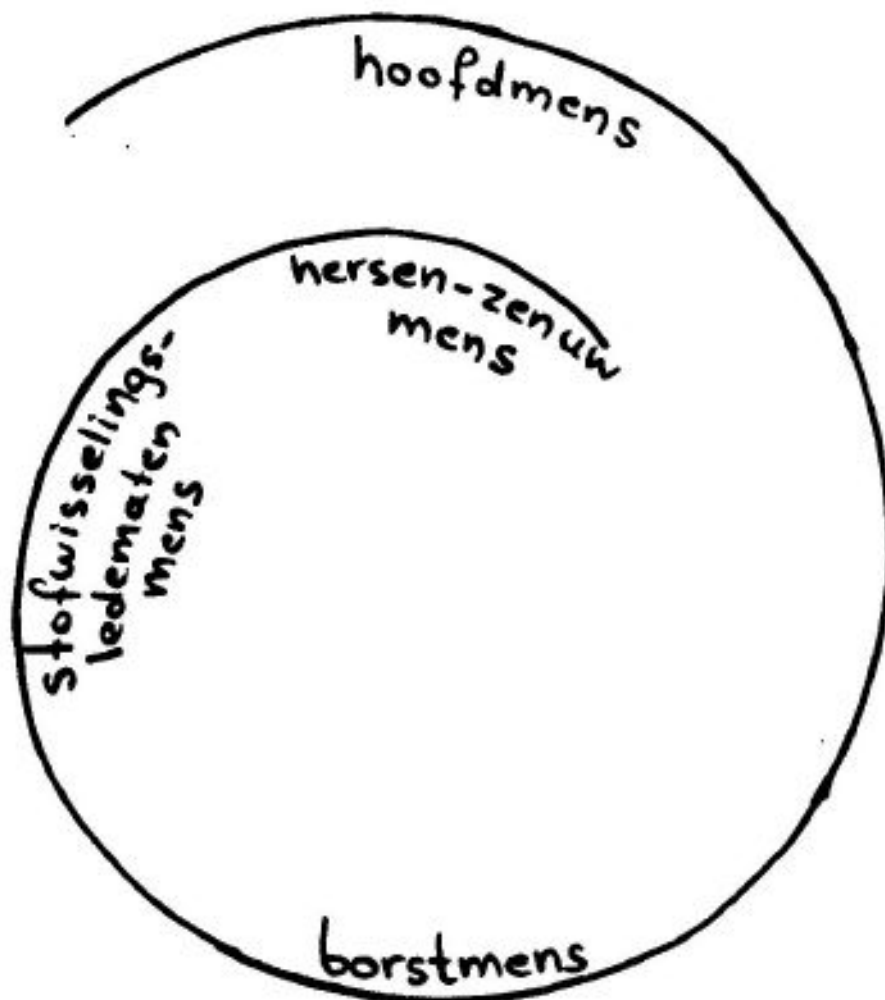
De indruk wordt misschien gewekt als hebben we hier met een fundamentele tegenspraak te maken. Zelfstandigheid voert tot bewustzijn. Om echter een bewust wezen te zijn, moeten dier en mens een hersen- en

zenuwstelsel hebben. De hersenen concentreren zich echter in de hoofd-mens en stralen vandaar uit via het zenuwstelsel. Nu is echter het hersenzenuwstelsel een inslag in de hoofd-mens. Het is, bij wijze van spreken, uit de stofwisselingsmens en vrijwel levenloze materie gevallen en als in een soort kringloop tot de hoofd- mens teruggekeerd.

Zo verschijnt het hersenzenuwstelsel als een soort (vierde) samenvatting, of beter, overlapping, over de drie andere mensen heen. Dit vierde systeem is, tot op zekere hoogte, een vertegenwoordiger van de vierde kosmische ontwikkelingstrap, die hierboven beschreven werd. De substantie van

deze vierde organisatie is doorlopend op sterven na dood. Met deze doodskracht heeft met name de moderne mens zijn wereldbeeld opgebouwd, aangezien hij zijn hersenzenuw mens vrijwel uitsluitend in aanmerking heeft laten komen voor het verwerven van.....

Figuur 3

HOOFDSTUK III

DE DIERENRIEM ALS OPENBARING VAN DE TRAPPEN VAN ONTSTAAN VAN DE KOSMOS

Deze uiteenzetting is niet bedoeld als een kennismaking met de antroposofische geesteswetenschap. Veeleer is hier een poging ondernomen arbeidsresultaten mee te delen die ontstaan zijn op grond van studie en leven met Rudolf Steiner's antroposofie gedurende vele jaren. Daarom wordt voor het volgende bekendheid met de anthroposofische literatuur verondersteld, met name de boeken *'De Wetenschap van de geheimen der ziel'* GA 3, *'Theosofie'* GA 9 en *'Hoe verkrijgt men bewustzijn op hogere gebieden'* GA 10.

De ontwikkeling van de Oude-Saturnus

In het boek *'De wetenschap van de geheimen der ziel'* wordt het begin van de oerbelichaming van onze huidige kosmos in beeld gebracht, een fase die door de geesteswetenschap de 'Oude-Saturnus' genoemd wordt, het oerbegin van alle bestaan. Er wordt beschreven hoe in de allereerste fase van deze voorbije planetaire bestaanstoestand geestelijk hiërarchische wezens - de Geesten van Wil, de Thronen en de Geesten van Wijsheid, de Kyriotetes, - deze ontwikkeling inzetten. De Geesten van Wil offeren een deel van hun wezen, de goddelijke Wil. Nadat deze zich van zijn goddelijke oorsprong losgemaakt heeft, vormt hij vooralsnog niets anders dan een planeet of hemellichaam van chaotische wilssubstantie. In de loop van de daarop volgende ontwikkeling werken andere geestelijke wezens op deze wilssubstantie in, veranderen haar en langzaam aan ontstaat daaruit de basis voor alle fysieke bestaan in het universum.

Het is nu onze opgave hier te tonen dat deze, evenals alle volgende fasen van de kosmische ontwikkeling, in het sterrenschift van de Kosmos terug te vinden zijn. Deze samenhang is niet verrassend, want Rudolf Steiner heeft zelf immers bij vele verschillende gelegenheden er op gewezen en in details toegelicht hoe de sterrenwereld een geweldig geschiedenisboek van de evolutie is. Zoals ook al eerder hier werd aangeduid: de mens is een, weliswaar op aarde, zelfstandig en onafhankelijk geworden evenbeeld van de grote kosmos. Wanneer nu echter de microkosmos, de mens, in zich het beeld van de volledige vroegere ontwikkeling draagt, zoals dat door Rudolf Steiner op vele plaatsen en vanuit vele gezichtspunten beschreven is, dan kan ook de macrokosmos zelf niets anders zijn dan een in zekere mate verstard beeld van de voorbije kosmische ontwikkelingsfasen.

Waar is nu de herinnering aan die allereerste ontwikkelingsfasen te vinden, waarop hierboven geduid werd? Vanuit een bepaald gezichtspunt van de 'kosmische mens', kunnen we het sterrenbeeld Ram als de aanvang van de dierenriem beschouwen. Het werd al in oude tijden de 'prins' van de dierenriem genoemd. Het daaraan voorafgaande en bijgevolg laatste beeld was het sterrenbeeld Vissen.

*In deze Vissen vinden we het grote offer van de Geesten van Wil
ingegrift, dat de oer-grondslag van alle fysieke bestaan werd.*

Wij willen dit nauwkeuriger beschouwen. Dit offer van de Geesten van Wil is slechts mogelijk geweest aan het eind van een evolutie. Vast en zeker moet deze voorafgaande ontwikkeling onder geheel andere omstandigheden hebben plaats gevonden dan ruimte en tijd, namelijk als een 'innerlijke' dat wil zeggen, geestelijke voorbereiding. Uit de geestelijke evolutie, laten we zeggen van de mens, kunnen we ons een voorstelling maken hoe een dergelijk ontwikkelingsproces volledig buiten tijd en ruimte kan liggen. Aan het eind van een dergelijke lange innerlijke voorbereiding en ontplooiing van krachten zouden de Geesten van Wil dus in staat zijn geweest een deel, een wezensdeel van zichzelf te offeren. In de verte vergelijkbaar, hoewel natuurlijk op een geheel andere trap, is de mens aan het eind van zijn aarde-leven in staat om zijn totale wezens-organisatie (niet alleen het fysieke lichaam, maar ook het ether- en astraal-lichaam) af te leggen. Dit voltrekt zich aan het einde van een evolutie, van welke aard deze ook zijn mag. Als beeld van het einde van een evolutie - in de natuur of in de menselijke historie - verschijnt aan de hemel het sterrenbeeld van de Vissen. Zo willen wij het sterrenbeeld van de Vissen beschouwen als het beeld van het einde van een bepaalde evolutie van de Geesten van Wil, wat hen in staat stelt hun Wil te offeren.

Nu moeten we echter beseffen dat een dergelijk kosmisch proces een omvattende kwaliteit heeft, dat wil zeggen, dat niet slechts in één kosmisch gebied, zoals hier dat van de Vissen, dit proces ingegrift staat, maar dat het in de gehele kosmos der sterren te vinden is. We zouden het ons zo moeten voorstellen, dat dit proces van het uitstromen van Wil door de Thronen gedurende een grote kosmische cyclus heeft plaats gevonden, die, wanneer uitgedrukt in het huidige sterrenspraakgebruik, overeenkomt met een rondgang door de gehele dierenriem. Dit betekent dat wij in de Vissen de allerlaatste doorbraak kunnen vinden in het werken van de Geesten van Wil. Aan deze laatste inspanning van de Thronen moet echter een lange evolutie voorafgegaan zijn, die zich laat uitspreken als een ronde door de dierenriem tot aan de Vissen toe.

Nu vernemen we verder in *'De wetenschap van de geheimen der ziel'* dat een andere hiërarchie van geestelijke wezens met zijn werkzaamheid aanvangt. Zij grijpen de wilssubstantie aan die door het offer van de Thronen ontstaan is. In het offer van de Thronen, tezamen met de aanvang van de werkzaamheid van de Geesten der Wijsheid, ofwel de Kyriotetes, zouden we de eerste grote cyclus van de Oude-Saturnus moeten zien. Zo schouwen we in de Vissen een geweldige kosmische hiëroglief van het ogenblik waarop de Thronen in staat waren hun wilssubstantie uit te laten stromen. Op deze Wil beginnen nu de Kyriotetes in te werken en deze werkzaamheid, in al zijn fasen en dramatische facetten, staat ingeschreven in een rondgang vanaf de Vissen door Waterman, Steenbok, Boogschutter, enz. tot aan de Ram. In de Ram moeten we dan de hiëroglief zien van al datgene wat de Kyriotetes als de som van de resultaten van hun toenmalige werkzaamheid konden aanschouwen.

Hoe vinden we dit in de Ram uitgesproken? De Kyriotetes werken vanuit een soort geestelijke 'dampkring' in op de 'planeet' die nog uit chaotische wilssubstantie bestaat, die zich van de Thronen afgescheiden heeft. De Kyriotetes, de Geesten van Wijsheid, dragen in hun wezen, zoals hun naam aangeeft, de goddelijke wijsheid die bovenal de evolutie op gang gebracht heeft. We moeten ons voorstellen hoe deze wijsheid de ontwikkelingsfasen tot aan het einde toe overziet en doorstroomt. *Wanneer wij zo deze alomtegenwoordige goddelijke wijsheid proberen te aanschouwen, die de wezens-essentie van de Kyriotetes is, dan komen we tot een beeld van een immens goddelijk plan, volgens hetwelk het universum in al zijn fasen en verschijningsvormen opgebouwd is, en*

nog steeds gebouwd wordt. Het begrip 'plan' is niet zo gelukkig, want een plan is veeleer een abstract idee. Kijken we naar alles wat organisch wordend en groeiend is, dan hebben we een beter beeld. Een plant ontstaat bijvoorbeeld uit een kleine kiem, zij groeit en dijt uit in de ruimte volgens een onzichtbaar, maar toch zeer bepaald voorbeeld dat gelijktijdig het wezen 'plant' en ook het wezen van de afzonderlijke plantengroep bevat. Zij bereikt een hoogtepunt in haar fysieke bestaan en dan verwelkt en vergaat zij. Maar ook dit voltrekt zich in een ritme dat door een onzichtbaar, maar streng gevormd voorbeeld bestemd is. Dit werkzame en vormende, maar onzichtbare voorbeeld is 'Leven' als zodanig, en aangezien we van een plant kunnen spreken als van een vat voor een entiteit van leven die in zich besloten en streng geordend is, noemt de geesteswetenschap dit organisme van leven een 'levenslichaam'.

Evenzo zouden we over de goddelijke wijsheidskrachten van de Kyriotetes die de evolutie en metamorfosen van de kosmos bewerken niet in abstracte zin moeten spreken als van plankrachten van de goden, maar van levenskrachten. En aangezien deze levenskrachten die de Kyriotetes als een eigen wezensdeel ervaren, in zichzelf besloten organismen zijn, dat wil zeggen begin en einde van de wereld-evolutie omvattend, zouden wij van hen moeten spreken als van 'levenslichamen' in een verheven goddelijke betekenis.

Zo hebben de Kyriotetes dus ingewerkt op de wilssubstantie die zij van de Thronen geërfd hadden: Met hun kosmische levens- en beeldkrachten-substantie werkten zij in op de Wil, trachten haar 'tot leven te wekken', dat wil zeggen, haar te doordringen met de goddelijke kracht die in haar werkzaamheid evolutie en metamorfosen verwekt. Nu horen wij echter in '*De wetenschap van de geheimen der ziel*' dat deze belevendiging op de toenmalige kosmische ontwikkelingstrap van de Oude-Saturnus nog niet mogelijk was. (geesteswetenschap is een groot leraar die ons toont hoe in de evolutie, zoals ook in het individuele mensenleven geen verkeerde ontwikkeling mogelijk is, maar hoe alles zich in grote en kleine ritmen moet voltrekken. Zo wordt het beschouwen van de wetmatigheid van het kosmische worden het onderrichtende voorbeeld met betrekking tot alle ontplooiing van de afzonderlijke mens en de mensheid. Zich op deze wijze te laten onderrichten zal bewerkstelligen dat wij als mens ongeduld en haastige beslissingen die uit het begeerteleven ontspringen, verleren door het geestelijke handelen als maatstaf te nemen.)

Van de werkzaamheid van de Geesten van Wijsheid blijft slechts een afdruk, een soort weerspiegeling achter in de planeet die bestaat uit nog levenloze wilssubstantie. Waar kunnen wij deze afdruk of spiegelende glans van de kosmische levenswijsheid nog vinden? Want als zij toentertijd binnengevoerd werd in het kosmische gebeuren, moet zij nog te vinden zijn. Zij treedt ons tegemoet in alle grondimpulsen die in de mens de hersenwerkzaamheid e.d. als het geëigende instrument van hun werkzaamheid aangrijpen.

Het zintuig-zenuw-systeem van de mens is het fysiek-organische middel voor zijn bewustzijn en denken. We weten dat het alleen dan zijn drager op de juiste wijze dienen kan, wanneer het van zo weinig mogelijk leven doortrokken wordt. Dat geldt in het bijzonder voor de hersenen. Alleen dan kan het een getrouwe spiegel van de omgeving zijn, die in de mens door zijn zintuiglijke belevingen binnenstroomt, wanneer het zich altijd juist op het punt van sterven bevindt. Daardoor komt in de mens de omgeving tot leven, vooreerst als een spiegelbeeld in de voorstelling. In het denken is de mens dan in staat, in het bijzonder in het zogenaamde 'na-denken', de feiten en wetmatigheden te vatten van het wezen van de omgeving.

In het denken dat zo aan het zenuw-zintuig-hersen-systeem gebonden is kan zich dus een soort evenbeeld scheppen, een begrijpen in het bewustzijn van het Zijn in de omgeving.

Toch heeft dit evenbeeld, zoals het als zuiver 'nadenken' optreedt, niets van de bestaansintensiteit en werkelijkheid die wij in het wezen van de omgeving, van de buitenwereld, onmiddellijk ervaren. Deze wereld van voorstellingen is schaduwachtig en staat als een toeschouwer buiten de wereld, die doordrenkt van realiteit van 'buiten' af tot ons doordringt.

Hierin leeft nog de werkzaamheid van de Geesten van Wijsheid in de eerste fase van de Oude-Saturnus, die vooreerst slechts een reflex teweeg bracht.

We zouden kunnen zeggen: *Daar werd de oer-aanleg van de hersen- en zenuw-zintuig-mens geschapen als een teer etherisch beeld.* Dat is de mens die dus de wijsheid van de kosmos (en daarmee ook het Leven van de kosmos) in een levenloos en aanvankelijk machteloos evenbeeld in de voorstelling en het hersengebonden denken vatten kan.

Het hoogtepunt van deze ontwikkeling wordt aangesproken in het sterrenbeeld Ram, zoals we reeds eerder aangaven.

Daadwerkelijk is het sterrenbeeld Ram sinds de oudste tijden in de mysterieoorden van de mensheid gezien als dat kosmische gebied waar de oerbeeld-krachten van het menselijke hoofd, in het bijzonder van de hersenzintuig-zenuworganisatie, geschouwd werden. Ook werd beleefd hoe de mens voor zijn geboorte uit het gebied van de Ram de geestelijke krachten ontvangt voor de opbouw van dit deel van zijn organisme. Zo zien we dat het daadwerkelijk mogelijk is in de dierenriem een beeld van de kosmische ontwikkeling af te lezen, dat harmonisch samenklinkt met de geestelijke achtergrond van het fysieke menselijke organisme.

Maar dit Ram-aspect van de Oude-Saturnus toont toch ook nog een ander gezichtspunt. Allereerst staat daar ingegrift de spiegelende houding die een erfenis blijkt van de oer-aanvang van de kosmische ontwikkeling en het sterkst tevoorschijn treedt in de spiegelende werkzaamheid van het menselijke hoofd-organisme. Maar de weerspiegeling van het 'leven' van de Geesten der Wijsheid heeft ook een kiem voor toekomstig leven in zich. Het leven dat werd teruggestraald vormde een soort aura, waarin de eigenlijke Saturnus-planeet ingebed was. Wat zich daar vormde was dus niet alleen de ontvangende en weerspiegelende houding, maar ook de aanleg voor een scheppende werkzaamheid. Ook deze kiem verschijnt ingebeeld in het wezen van de zintuig-zenuw-mens. In de eerste plaats ontvangt de mens door deze pool van zijn organisatie de indrukken uit de buitenwereld. Maar omgekeerd bevindt zich daar ook de kiemaanleg die in de toekomst steeds meer ontwikkeld zal worden: namelijk dat de mens, wanneer hij de indrukken uit de buitenwereld in geestelijke activiteit omzet, aan de buitenwereld een nieuw 'leven' zal schenken. Wat aanvankelijk slechts in zijn eigen voorstellen en denken schijnt te bestaan, dat zal hij in zijn omgeving binnenzien en binnen-horen. Hierdoor zal een geestelijke werkelijkheid ontstaan die daarvoor in de omgeving niet aanwezig was. Zo zal zich de morele omvorming van de zintuiglijke wereld in een verre toekomst voltrekken; dit is de heling van de 'zondeval'. De christelijke mensheid heeft steeds erkend dat voorlopers onder de mensen dit vermogen tot geestelijke 'opwekking ten leven' in hun omgeving door loutering van het zintuiglijke bereiken konden en kunnen. Men stelde zulke mensen in vroegere en middeleeuwse afbeeldingen voor met een aura (aureool) om het hoofd. Hiermee heeft men vanuit een meer instinctief weten naar de Ram verwezen, beeld van het teruggestraalde

leven gedurende de Oude-Saturnus ontwikkeling. In tegenstelling daarmee staat de andere Ram, die beeld van enkel het spiegelende vermogen is. Dat is de met zonden beladen Ram ofwel het lam, de zondebok. Hij is met zonden beladen, omdat door hem de mogelijkheid tot dwaling en de mogelijkheid van het intellectuele, kortzichtige verstand in de wereld zijn gekomen. Nu ging echter de ontwikkeling van de Oude-Saturnus verder. Nadat de werkzaamheid van de Geesten van Wijsheid, zoals in de Ram wordt aangeduid of samengevat over zijn hoogtepunt heen was, vangen de Geesten van Beweging, ofwel de Dynamis, met hun werk aan. Deze wezens leefden in de verdere vorming van datgene wat als wijsheid en leven van de Geesten van Wijsheid was uitgestroomd. Zij grepen het met hun ziele-activiteit aan en doordrongen het met impulsen, gevoelens en gewaarwordingen. Zo brachten zij innerlijke beweging in de rustende wijsheid en het leven dat van de hiërarchie van de Kyriotetes uitstraalde. Zij zijn de scheppers van alles wat in het universum vanuit innerlijke beweging en aanzet in uiterlijke werkzaamheid uitstroomt. Ook zijn zij bovenal de vaders van de bewegingen en ritmen in de sterrenwereld, want aan deze bewegingen en ritmen liggen oorspronkelijk kosmische gewaarwordingen, gevoelens en impulsen ten grondslag. Deze leefden in de Geesten der Beweging. Voordat de sterren de 'lichamen' werden, als welke zij in het huidige ontwikkelingsstadium verschijnen, werden zij door dit innerlijke leven van de Dynamis bewogen en geleid. Nadat zij verder in het materiële waren afgedaald, bootsten zij dit innerlijke zieleleven enkel nog na en zetten het mechanisch voort.

De werkzaamheid van de Geesten van Beweging werd door de Saturnus-planeet teruggestraald. Voordien kon hij niet met het leven van de Kyriotetes doordrongen worden en nog veel minder kon hij nu de bewustzijns- of zielewerkzaamheid, die van de Dynamis uitging opnemen. Door deze terugstraling verbond zich de werkzaamheid van de genoemde hiërarchie met het al eerder in de 'atmosfeer' van de planeet teruggestraalde leven. Daarop werd hierboven gewezen. Het versmolten element van leven en zielewezen omhulde als met een aura de Oude-Saturnus. Zo werd nu het Wereld-leven of de Wereld-wijsheid, die als goddelijk plan de volledige omvang van de in gang gezette evolutie omvatte, met datgene doordrongen wat bijvoorbeeld aan sterrenbewegingen en ritmen ten grondslag ligt. Het kosmische leven werd doordrongen van een oersterren- ordening zouden we kunnen zeggen, waarbij we natuurlijk niet mogen denken aan een mechanische ordening, maar ons een geestelijk geleide sterrenordening moeten voorstellen.

Daarmee is voor de kosmische wijsheid de oergrond geschapen om zich in latere stadia van de ontwikkeling tot in fysieke manifestaties te verdichten. Daardoor verschijnt het Leven dat aanvankelijk in zich, dat wil zeggen in de goddelijke wereld rust, wanneer het in fysieke verschijning treedt naar kosmische- en sterrenwijze geordend. Vandaar dat het rijk der mineralen, bij een eerste beschouwing, evenals de dierenwereld, enzovoort, in twaalf grote groepen onderscheiden kan worden. Deze twaalfvoud en ook andere op kosmische getalsverhoudingen berustende ordeningen zijn de uitdrukking van kosmische zielebeweging die in de goddelijke wijsheid is binnengestroomd.

Deze ontwikkelingsfase van de Oude-Saturnus kunnen we opgetekend vinden in de Stier. Het sterrenbeeld Stier, zoals men het op oude sterrenkaarten aantreft is vooral het beeld van beweging in de sterkste mate. Maar daar is veel meer nog mee verbonden. Duidelijk is in deze cyclus van de ontwikkeling het oer-begin van alle 'schepping' te herkennen, dat wil zeggen, van het openbaar worden van de goddelijk-geestelijke wereld in de fysieke wereld.

Het goddelijk Woord vangt aan de grondslag te scheppen voor de veelvoudige wereld van het geschapene. In de Stier moet dus het oerwoord gevonden kunnen worden. Daadwerkelijk wordt vanuit deze sfeer gedurende de embryonale ontwikkeling van de mens en zelfs al daarvoor, het instrument van het aardse woord, het strottenhoofd, voorbereid en geschapen. Daar rusten als zodanig de geestelijke oerbeelden van het gehele organisme dat het ontvangen en vormgeven van de klankwereld dient. Dat was vanouds in de mysterie-tempels van de mensheid bekend.

Aan het evenbeeld dat de mens in het aardeleven meebrengt is tot in de kleinste details nog die oorsprong te herkennen die teruggaat tot de werkzame periode van de Dynamis op de Saturnus. Want de spraak die de mens kan verstaan en voortbrengen met het organisme dat vanuit de Stier gevormd werd, heeft een kosmische, een sterrenaard. Wij weten dat in de klinkers van de spraak een evenbeeld van de planetenkosmos aanwezig is en in de medeklinkers een evenbeeld van de wereld der sterren in de dierenriem. Wanneer de gedachte door de kosmos van de spraak wordt gegrepen kan hij scheppend worden. Dit oer-scheppende van de Stier wordt ook uitgesproken in de traditie van de sterrenwijsheid. De Stier werd, vooral in Egypte, geschouwd als een imaginatie van de goddelijke Isis-Hathorkrachten. De Hathor-koe heeft klaarblijkelijk betrekking op het sterrenbeeld Stier, maar ook in haar verschijning als Isis is zij getooid met koeienhorens. Deze Isis echter spreekt tot degene die haar in de mysterie-tempel nadert: *'Ik ben Al, dat was, dat is, dat zijn zal'* Zij is zelf de Moeder van het Al, waaruit al wat bestaat is uitgegaan. We zien, dat in de oudheid, in de mysteriën een weten van de kosmische achtergronden van de Stier bestond, ook al werd dit misschien met wat andere woorden uitgesproken dan waarmee we het tegenwoordig doen.

Terugkerend tot de Saturnus-ontwikkeling, moeten we onder ogen zien dat door de beschreven werkzaamheid van de Geesten der Beweging niet meer dan de wereld der oerbeelden ontstaan is vanuit de oorspronkelijke sterrenopenbaring die aan de goddelijke wijsheid ontsprong. Zij bevindt zich vooralsnog in de geestelijke diepten, in de omtrek van het wereld-al. Om deze oerbeeld-substantie tot fysieke openbaring en tot werkelijke en individueel te onderscheiden schepping omlaag te voeren, was het nodig dat nog andere geestelijk-hiërarchische wezens haar aangrepen en vormden. Dit voltrok zich door de Geesten van Vorm, de Exusiai. Zoals hun naam aanduidt hadden zij het vermogen om te vormen, te individualiseren. Inderdaad wordt ons in de *'De wetenschap van de geheimen der ziel'* geschilderd dat zij de impuls van het 'Ik', van de individualisering, door de evolutie heen dragen tot zij in de gelegenheid zijn om de geschapen mens met een 'Ik' te verrijken. Maar dat werd pas in een veel latere ontwikkelingsfase mogelijk. Gedurende de evolutie van de Oude-Saturnus konden ook zij slechts een afdruk, een reflectie van hun werkzaamheid in de substantie van de planeet teweegbrengen. Zo gebeurde het dat uiterlijke evenbeelden van de individualisering ontstonden. Het Saturnus-lichaam dat aanvankelijk nog één geheel vormde, wordt in vele kleinere entiteiten opgedeeld, zodat de planeet op een framboos gaat lijken. Deze afzonderlijke delen of 'besjes' vormen de grondslag voor de wezens van alle natuurrijken die later als afzonderlijke schepsels verschijnen in het bijzonder het mensenrijk. Tezelfdertijd vond nog iets anders plaats: de oorspronkelijke, verfijnde zielesubstantie van Saturnus (die naar haar afkomst van de Geesten der Wil, zuivere, zij het ook chaotische wil was) werd tot warmte verdicht. Hier zien we dus duidelijk de werkzaamheid van de Geesten van Vorm: Zij bewerkten dat hetgeen als goddelijk woord, als Stier-kracht in de kosmos heerste, tot fysieke werkelijkheid omlaag gevoerd werd. Het oer-woord openbaarde zich in fysieke verschijning door differentiëring in het oer-wezen van medeklinkers en klinkers, consonanten en vocalen, een differentiëring van de goddelijke wijsheid, het

goddelijke leven. Het oerwoord werd daardoor fysiek als tendens tot individualisering tot aanzijn gebracht. Op deze wijze ontstond in het fysieke de oeraanleg van kosmisch geordende betrekkingen van het ene schepsel tot het andere: in de sterrenwereld bijvoorbeeld de ordening van planeten en dierenriem, in het mensenrijk de sociale ordening.

Deze grote cyclus van de Oude-Saturnus kunnen we in het sterrenbeeld van de Tweelingen geestelijk opgetekend vinden. *In de Tweelingen wordt uit de ene de twee, waarin we het beeld ontmoeten van een oer-celdeling.* In de betekenis van een allereerst begin is het effect van de beschreven werkzaamheid van de Geesten van Vorm een 'celdeling'. Het boven aangeduide aangrijpen van de Saturnus-wereld door de Geesten van Vorm leeft nog als een afschaduwning voort in het menselijk organisme en wel in het Tweelingen-gebied. *Dit Tweelingen-gebied zijn de schouders en armen tot in de handen.* Daarmee grijpt en betast de mens wat hem aanvankelijk slechts als openbaring van het goddelijk woord uit de natuur tegemoet treedt. Hij vormt en verandert het met zijn handen en zo leeft in zijn Tweeling-organisatie een afglans van de vormende en verwerkeli-jkende werkzaamheid van de Geesten van Vorm in de oer-aanvang. Tevens beleeft de mens zich zelf juist doordat hij zo in de wereld geplaatst is, in dit lichaam-gebied als een individueel wezen dat afgescheiden is van de wereld die hem omgeeft. Wij zien hier de oeroude Tweeling-impuls van de Exusiai werkzaam. We weten echter ook dat het bestaan en de zelf-beleving van de individualiteit met de warmte in het bloed verbonden is. De fysiologische basis voor de beleving van het ik is de warmte. Warmte kunnen we zo leren verstaan als grondslag voor het Ik in samenhang met datgene wat ons binnen de Oude-Saturnus tegemoet treedt als een oer-Tweelingen-dynamiek. Want in het tijdperk van de werkzaamheid van de Exusiai en daarna werd een ontwikkeling op gang gebracht die de oorspronkelijke wilssubstantie van Saturnus in warmte omvormt.

We mogen het ons nu echter niet zo voorstellen dat onze menselijke voorvader op deze trap van ontwikkeling al in staat was zichzelf als een persoonlijkheid te beleven. Daar werden enkel de allereerste fysiologische voorwaarden geschapen, die hem later in staat zouden moeten stellen zich als Ik te vinden. Vanzelfsprekend kunnen we nog niet van 'armen' en 'handen' spreken, waarmee hij een enigszins geëigende omgeving zou kunnen 'grijpen'. Er zou nog veel moeten gebeuren, voordat dit mogelijk was. Er bestond in het geheel nog geen stoffelijke omgeving, waaraan de mens een weerstand ondervinden kon om zijn eigen bestaan te beleven. Deze moest eveneens eerst voorbereid worden. Andere hiërarchische wezens moesten nu ingrijpen, de Geesten van Persoonlijkheid of 'Archai'. Onder de geestelijke wezens waren zij toentertijd op een zodanige trap van ontwikkeling geraakt die overeenstemt met de bewustzijnstoestand van de mens in het huidige stadium van de kosmische ontwikkeling. Zij gingen dus door een soort 'mensheidsfase' heen. Daarvoor hadden zij echter de warmtelichamen nodig waarvan wij eerder gesproken hebben. (Door de eerder beschreven werkzaamheid van de Exusiai werd de ongedeelde wilssubstantie in afzonderlijke deeltjes gesplitst. Daarna veranderden deze wils-lichamen zich in warmte-vormen) *Door de spiegeling van hun eigen wezen in het warmte- wezen van de menselijke voorouders werden de Archai zich van hun eigen persoonlijkheid bewust. Hierdoor werd opnieuw een kosmisch- en mensheidsprincipe gegrondvest: namelijk het feit dat de mens nu in staat is zijn fysieke organisme als een vat, als een grondslag voor zijn ziele - en geestesleven te gebruiken.* Weliswaar is de mens vaak geschokt en zelfs verontwaardigd over hetgeen hem uit het menselijk lichaam als hindernis, ziekte, en dergelijke tegemoet treedt en hem bij de ontwikkeling van bepaalde vermogens

hindert. Maar het is een feit dat de mens zonder deze harde grondslag van zijn fysieke organisme en zonder de weerstanden die daaruit opstijgen, nooit tot een beleving en een waarneming van zijn eigen individualiteit zou kunnen komen. Dit beperkt zich niet tot het menselijk lichaam, maar betreft het aarde-lichaam als geheel. Hiermee kenmerken we de nog altijd werkzame naglans van de werkzaamheid van de Geesten van Persoonlijkheid. Deze periode van de Oude-Saturnus vinden we in de tegenover de tweelingen liggende Schutter geestelijk opgetekend. Daardoor is zij in het huidige Universum nog 'aanwezig'.

De Schutter is drager van het oerbeeld van bovenarm en dijbeen van de mens. Daar wordt het principe dat in de Tweelingen nog algemeen en onbestemd was van armen en benen sterker in een bepaalde vorm en tot een bepaalde neiging gevoerd, namelijk *in de richting van de buitenwereld.* Vanuit deze Schutterkrachten stoot de mens daadwerkelijk op een buitenwereld, zij het een menselijke omgeving die hij met de zintuigen vat of de aarde waarop hij loopt. Door het Schutter-organisme verkrijgt de mens voor zijn streven, van welke aarde dit ook zij, een fysiek instrument, vergelijkbaar met de hersenen, die hij als instrument voor zijn denken gebruikt. De diepe waarheid kunnen we verstaan van hetgeen men in de oudheid schouwde wanneer men opzag naar het sterrenbeeld van de Schutter. Op oude sterrenkaarten treffen we de imaginatie van de Kentaur aan, een wezen dat nog zwaar belast is met een dierenlichaam, terwijl zijn bovenlichaam al een menselijke vorm heeft aangenomen. In dit beeld beleefde de mens in de oudheid de strijd tussen het 'schaal-wezen' van de mens, in de vorm van het eigen onvolmaakte, weerstrevende organisme, of als het leed van de aardse wereld en het hogere, strevende wezen van de mens. Enkel in deze strijd verwerft de mens zijn 'Ik'. Dat is het doel waarop de Kentaur zijn pijl richt. Deze pijl van de Kentaur duidt de wilsrichting van de mens aan.

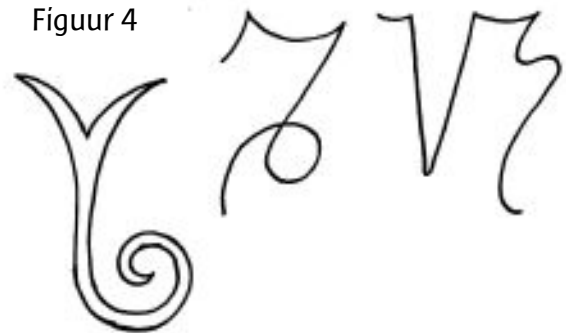
In het verdere verloop van de Oude-Saturnus-ontwikkeling zien we de 'richting naar buiten' die door het gezichtspunt van de Schutter als aanleg ontstond en de daarmee verbonden mogelijkheid van het beleven en ontplooien van de persoonlijkheid, die zich nog in de kiem bevindt, stap voor stap verder gaan. Om op een veel later tijdstip de 'buitenwereld' als individualiteit te kunnen ontmoeten, diende nu de oeraanleg voor de zintuigen geschapen te worden. Hiervoor moesten andere geestelijke wezens, de Vuurgeesten, de Archangeloi, met hun werkzaamheid aanvangen. Zij waren echter nog niet door de bij hen behorende mensheids-fase heen gegaan; daardoor konden zij niet zelfstandig werken, maar hadden de bijstand nodig van zeer hoog staande geestelijke wezens, de Geesten van Liefde, de Seraphim. Op een bepaalde wijze waren de Archangeloi in die tijd de dienaren van de Seraphim en hadden als zodanig nog geen zelfbewustzijn. *De Seraphim hadden als gevolg van hun hoge ontwikkeling het vermogen de gebeurtenissen op de Oude-Saturnus bovenzinnelijk waar te nemen.* Deze beelden van hun innerlijk schouwen offerden zij en uit deze substantie weefden de Vuurgeesten de eerste etherische aanleg van de zintuigen in de menselijke voorouders. Deze kiemaanleg van de zintuigen straalde als het ware licht in het omgevende duister van het Saturnus-lichaam en in dit licht lieten de Seraphim hun visioenen neer die zij beleefden aan de Saturnus-kosmos. Door dit oplichten en ontvangen werd de grondslag voor de werkzaamheid van de zintuigen geschapen, weliswaar volledig etherisch en nog als kiem. Het toont ons wat de goden eigenlijk voor hadden met de schepping van de zintuigen: uiteindelijk zouden zij geen ontvangende organen moeten blijven, maar in een verre toekomst moeten dienen om de geestesgaven die oorspronkelijk afkomstig zijn van de Seraphim in een 'uiterlijke wereld' met een geaardheid zoals deze dan zal gelden, binnen te zien en binnen te horen. Dat is wat Novalis bedoelde

toen hij sprak van zijn 'magisch idealisme'. Dit was de oorspronkelijke bedoeling der goden. Weliswaar heeft de mens deze vergeten, maar hij zal deze activering van zijn zintuiglijke werkzaamheid in een verre toekomst moeten leren beheersen.

Deze cyclus van de ontwikkeling van de Oude-Saturnus vinden we opgetekend in het sterrenbeeld Steenbok, maar we moeten het tegenoverliggende sterrenbeeld Kreeft er bij betrekken. Om nu tot een samenhangend overzicht te komen moeten we nog een gezichtspunt toevoegen met betrekking tot de voorafgaande overgang van de ontwikkeling van Tweelingen naar Schutter. In de Tweelingen vonden we ingeschreven de allereerste werkzaamheid van de Geesten van Vorm. Daarna volgde het ingrijpen van de Geesten van Persoonlijkheid, wat we aantreffen in de Schutter. Nu moeten we hier aan toe voegen dat we deze werkzaamheid van de Geesten van Persoonlijkheid dienen te zien als een werken vanuit de Tweelingen overgaand in de Schutter. De Schutter is zeggend een beeld van de Saturnus-warmtemens waarin de Archai hun mensheids-stadium beleefden doordat zij hun wezen in hen lieten neerdalen. Zo zien we in de Tweelingen daadwerkelijk twee geestelijke impulsen opgetekend, overeenstemmend met het dubbele karakter van de Tweelingen: enerzijds de fundering van de Ik-ontwikkeling voor alle latere tijderonden, zoals deze door de Geesten van Vorm langzaam voorbereid en veel later verwezenlijkt werd. Daarnaast verscheen ook de impuls voor de ontwikkeling van persoonlijkheid, zoals deze door de Geesten van Persoonlijkheid ingeleid werd. Zo wordt ook de betekenis van de Tweelingen-mythologie begrijpelijk; van de beide broers is Pollux degene met een onsterfelijke natuur, terwijl de ander, Castor, als sterfelijk beleefd werd. *Dit hangt samen met de polariteit van individualiteit en persoonlijkheid.* Vanuit een dergelijk gezichtspunt zou de op de Archai volgende werkzaamheid van de Vuurgeesten of Archangeloi in het sterrenbeeld Kreeft ingeschreven staan en die der Seraphim in de Steenbok, wat we daadwerkelijk ook zo kunnen aantreffen.

Wanneer wij de blik zo wenden naar de Dierenriem als een kroniek van het werken der goden op de Oude-Saturnus, voert dit ons tot het beeld van een geestelijke dampkring om de oude Saturnus, zoals die ons door Rudolf Steiner in *'De wetenschap van de Geheimen der Ziel'* beschreven wordt. Deze was de woonplaats van de geestelijke wezens die de evolutie op gang brachten, een geestelijke dampkring die de plaats innam van de toen nog niet aanwezige sterrendierenriem.

Figuur 4

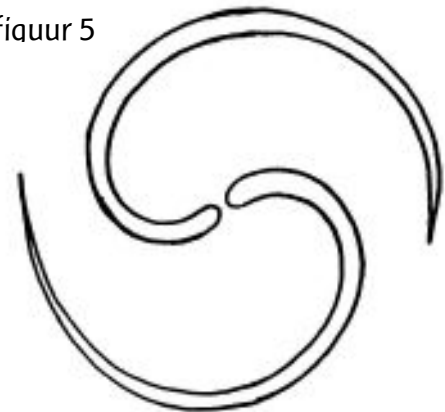

Hoe kunnen we nu in de sterrenbeelden Steenbok en Kreeft het stadium van de vorming van de etherische kiemen van de zintuigen herkennen? De imaginatie van de Steenbok beschrijft ons een wezen dat met één deel hoog binnendringt in kosmische regionen, zoals de aardse steenbok opklimt naar de hoogste bergtoppen, het gebied van het zuivere licht der hoogten. Daarin herkennen wij iets dat aan het hoogste in de kosmos verwant is, zoals bijvoorbeeld ook de wezens van de hoogste geestelijke hiërarchie, de Seraphim. Maar met het andere deel van zijn wezen dringt deze in oude imaginatie geschouwde Steenbok in het lagere binnen. Hij heeft een vissenstaart, hij is in dat deel van zijn wezen het directe tegendeel van zijn voorzijde. Terugblikkend op de werkzaamheid der Seraphim die hun hoge visioenen offerden aan wat wezenlijk lager stond, zien wij een ze-

kere verwantschap met de eigenaardige kosmische Steenbok. Dit schouwen van de mens in de oudheid drukt zich ook uit in het symbool dat nog altijd voor de Steenbok gebruikt wordt, (figuur 4) Deze symbolen zijn een soort stenografische tekens die het karakter van de dierenriembeelden op indringende wijze uitdrukken.

Anderzijds benadrukt de Kreeft meer het oprollen in het eigen wezen of het indalen in het 'lagere' (figuur 5)

figuur 5

In feite worden de horens van de Steenbok hier nog steeds waar genomen, maar nu volledig gericht op het principe van het oprollen en ook weer uitstralen. (Vanuit een ander gezichtspunt kunnen we het Kreeft-symbool ook in verband brengen met de spiraalvormige vissenstaart van de Steenbok)

Zo kunnen we in de Kreeft een kosmisch teken herkennen dat verwant is met het opnemen van de visioenen van de Serafijnen door de Archangeloi, zoals dit eerder beschreven werd, en met het inlijven van deze visioenen in de menselijke voorouders als kiemen van de zintuigorganen.

Verdere opheldering krijgen we, wanneer we onze aandacht richten op de dierenriem als het oerbeeldenrijk van het menselijke organisme. In overeenstemming daarmee *hebben elleboog en kniegewricht hun oergebied in de sfeer van de Steenbok*. Deze gewrichten hebben een uitzonderlijke plaats in het lichaam. In de bovenarm en het bovenbeen zien we een tendens van het organisme om zich naar de buitenwereld te richten. Op zichzelf zou deze gerichtheid naar de buitenwereld echter enkel mechanische beweging zijn, een zeer stijve aangelegenheid. Van buiten af moet iets anders hieraan tegemoet komen. *De ontmoeting tussen de organische binnenwereld met de buitenwereld heeft plaats in deze gewrichten. Is dit zo, dan zijn knie- en ellebooggewricht eigenlijk al een soort zintuig*. Natuurlijk kan dit zintuig niet worden vergeleken met een van de hoger ontwikkelde zintuigen, maar als brandpunt tussen binnen- en buitenwereld is het een aanleg in deze richting. Zo heeft de Steenbok verwantschap met de schepping van de zintuigorganen in het kosmische ontwikkelingsproces. *Daadwerkelijk wordt in de wetenschap van de geest de Steenbok beschouwd als het gebied van de oorsprong van het gezichtszintuig en zijn orgaan, het oog*. Het oog heeft een innige verwantschap met de knie, het is een knie, omgevormd door de dynamiek van het zien. Want in het oog ontmoeten beide elkaar, de 'buitenwereld', dat wat als zintuiglijk object wordt waargenomen en de 'innerlijke wereld' die het waargenomene verheft tot de inhoud van een voorstelling. - Met de Kreeft is het anders gesteld. *De Kreeft is vanouds geschouwd als het gebied dat het oerbeeld draagt van de menselijke borstkas*. De borstkas beschermt het binnenste van het hart-en-longenorganisme en sluit dit af. Met deze streek is in sterke mate het menselijk gevoelsleven verbonden. Het voelen is een activiteit die weliswaar dat aangrijpt wat eerst door de zintuigen in de mens binnenstroomt, maar zet dit dan voorts volledig om tot iets innerlijks en brengt het in betrekking tot het eigen wezen. Op deze wijze is de verhouding Steenbok - Kreeft verwant aan de verhouding tussen buiten- en binnenwereld met betrekking tot de zintuigen. Nu mogen we het ons echter niet zo voorstellen, als zou in deze fase van de Oude-Saturnus al iets in de menselijke voorouder hebben bestaan dat hem in staat stelde een bewustzijn te hebben van de ervaringen die door de zintuigkiemen werden opgedaan. Het vermogen van de huidige mens om zijn ervaringen

door de zintuigen bewust te vatten, berust op de schepping van de grondslagen voor een menselijk zieleleven die pas in de loop van lange ontwikkelingsperioden gelegd werden. Een ontwikkeling die eveneens tot op zekere hoogte op Saturnus werd voorbereid. Hiertoe moesten geestelijke wezens werkzaam zijn die in hun ontwikkeling weer lager stonden dan de Archangeloi. Zij worden de Zonen van Schemering of ook wel Angeloi genoemd. *Hun werk bestond uit de ontwikkeling van een soort kiemkrachtig stofwisselingsproces in de menselijke voorouder.* De Angeloi konden in deze fase van hun eigen ontwikkeling deze gebeurtenissen niet zelf sturen. Hiervoor hadden zij de medewerking nodig van zeer verheven geestelijke wezens, namelijk de Geesten van Harmonie ofwel de Cherubijnen. Zoals hun naam reeds aangeeft, leefden deze in het element van de geestelijke sferenharmonieën, zagezegd in de muziek die de gehele Saturnuskosmos doortrok. Zij vormden deze kosmos volgens harmonische wetmatigheden die aan het muzikale element geestelijk verwant zijn, *doordat zij de Angeloi behulpzaam waren, werd er harmonie of kosmisch-geestelijke muzikale compositie in de oerstofwisseling van de Saturnusmens gebracht.* Deze stofwisseling had slechts een zeer verre verwantschap met de huidige verhoudingen. Het betrof een warmtestofwisseling die de ziele-substantie die van de Geesten van Wil (Thronen) was uitgestroomd nog na stond.*** *In deze Saturnusstofwisseling dienen we iets te herkennen wat overeenkomt met de allereerste aanleg van het verstandelijk vermogen van de huidige mens, zijn vermogen om andere wezens of voorwerpen innerlijk te begrijpen.* Hiermee schouwen wij in een gebied van goddelijk scheppen waar het allereerste begin van 'innerlijkheid' geschapen werd; een 'innerlijkheid' die de reeds aangelegde zintuiglijkheid (die ook nog volledig verschilde van iedere tegenwoordige zintuiglijkheid) tegemoet trad. Het was als een warmtegedachten-stofwisseling die de toenmalige mensenvoorouders weliswaar niet als verstand konden beleven, maar geestelijke wezens (de Cherubijnen) konden in deze processen de harmonieën van het goddelijke denken beleven.

Ook deze ontwikkeling kunnen wij in de Dierenriem terug vinden, in de kosmische schrifttekens van de sterrenbeelden Waterman en Leeuw. Waterman en Leeuw werden in de oude mysterieorden beleefd als de sferen waar de oerbeelden te vinden waren van dat wat werkzaam is in de functies van bloedsomloop en hart in het menselijk organisme. In de Leeuw ervoer men het samenvattende principe dat in de hartfunctie tot uitdrukking komt. Met de Waterman werd verbonden wat uitgaat naar de periferie en daar de tendens ontwikkelt om met de buitenwereld in relatie te treden. Vandaar dat de Waterman werd beschouwd als drager van het oerbeeld van de menselijke onderarm en onderbeen. Want in dit gebied van het organisme wordt de stroom die van het centrum naar de periferie gaat, gestuwd en zou vervloeien als de huid haar niet een belemmering zou opleggen. Ook weten we dat juist in deze gebieden van het lichaam het warmteorganisme van de mens dat in de bloedsomloop leeft, beïnvloed en gestuurd kan worden. In de richting Waterman-Leeuw vinden we dus een sfeer waaruit de 'stofwisseling' geboren wordt, die als bloedsomloop drager van het leven is. Deze stofwisseling werd op de Oude-Saturnus aangelegd in de hiervoor beschreven fase, hoewel we daar nog niet van bloedsomloop of leven bij de menselijke voorouders kunnen spreken. Er was sprake van een soort 'schijn-leven'. Dit 'leven' bestond uit de beschreven warmte-stofwisseling, waardoor die subtiële stoffelijkheid die als objectief 'verstand' de kosmos doortrok en in de voorouder van de mens in en uit ging. Hierin zien we een soort hoogtepunt van de Saturnus-ontwikkeling, dat ons op een opzienbarende manier het wezen van de mens toont. Het 'leven' van Saturnus dat zich in de voorouders toentertijd vooralsnog als een schijnleven

voordeed, was nog een verstandelijk, een gedachte-element. Het was verwant aan-, geïnspireerd en geordend door de bestuurders van de goddelijk-geestelijke harmonieën, de Geesten van Harmonie. Wat zich toen als Saturnus-trap openbaarde was nog veel meer verwant - wanneer wij ons een beeldende vergelijking mogen veroorloven - met het 'leven' van het menselijke hoofd in de huidige fase van ontwikkeling. Het menselijke hoofd heeft geen leven in eigenlijke zin, het is ook een schijnleven, maar het dient om de basis te vormen voor de werkzaamheid van de zintuigen en het denken. Het verstand is in zekere zin een stofwisseling, die aan de Saturnus-stofwisseling innerlijk verwant is.

Zo kunnen wij op onze Waterman-Leeuw-voorouder op de Oude-Saturnus onze blik richten en in hem een soort aanduiding zien, een allereerste kiemaanleg van het hoofd.

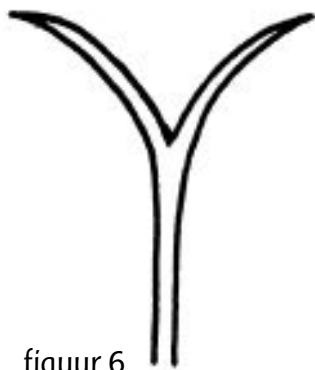
Opnieuw zijn we, maar nu van een andere kant, tot het beeld van de drieledige mens gekomen, dat we eerder beschreven hebben. We moeten het feit onder ogen zien, dat de bovenste, de hoofdmens, de oudste van het menselijke organisme is. Zijn oorsprong ligt in de Oude-Saturnus, hoewel dat 'hoofd' op Saturnus zelfs in de verste verten niet leek op het huidige mensenhoofd. De verwantschap ligt in de inwendige, etherische structuur en de functionele richting.

Daarmee komen we aan de laatste grote fase van de Oude-Saturnus, waarin de menselijke voorouder in de voor dat moment grootst mogelijke volmaaktheid verscheen, zoals de toenmalige omstandigheden en de vooraf gegane trappen van ontwikkeling dit mogelijk maakten. *Deze mensen-voorouder was een soort robotachtig wezen, geheel gevormd naar het beeld van zijn goddelijk-geestelijke omgeving en volledig gestuurd door de wezens van de hiërarchieën der goden. Hij had eigen leven noch bewustzijn. Zijn gestalte en zijn bestaan waren een getrouwe afbeelding van de daden en bedoelingen der goden. Maar meer dan een uiterlijk beeld was hij niet, zonder enig innerlijk leven, dat wil zeggen, dat hij daar stond als een getrouw fysiek oerbeeld van de latere stoffelijke mens.* Dat stoffelijke mensenbeeld is ook in het huidige stadium van ontwikkeling nog in de grootst mogelijke mate onttrokken aan de invloed van de eigenzinnig geworden innerlijke aard van de mens, zijn zielewezen. Dat hangt samen met het feit dat de mensen-voorouder een nauwkeurige spiegel was van zijn goden-omgeving en van de gebeurtenissen die daarin plaats vonden. *Hij was slechts stoffelijke mens, het oerbeeld van het stoffelijk mensenlichaam, gevormd uit warmte-substantie. Wat zijn bewustzijnstoestand betreft, was hij gelijk een kristal nu, in een haast tijdloos bestaan van slaap spiegelde hij de muzikaal-mathematische scheppingsharmonieën van de goden. Zij het dat dit Saturnus-kristal enkel uit warmte bestond.*

Deze laatste fase van de Saturnus-ontwikkeling vinden we duidelijk in het sterrenbeeld van de Vissen opgetekend. Maar voordat wij ons hiervan in volle omvang een voorstelling kunnen maken, moeten wij ons eerst een beeld vormen hoe het met deze Saturnus-mens gesteld was. Alle voorstellingen doen de werkelijkheid slechts bij benadering recht, daar alle begripsbeelden uit de tegenwoordige wereldsamenhang genomen moeten worden.

Als eerste fase hadden wij de algemene en vooreerst chaotische wilssubstantie van de Thronen die door de Geesten van Wijsheid aangevat werd. Zij vormden daaruit een soort spiegel voor de goddelijke wijsheid, die tevens kosmisch leven was. Daaruit ontstond iets als een allereerste tendens tot ontwikkeling van het latere menselijke hersen- en zenuw-zintuigstelsel. Deze kosmische handeling staat ingeschreven in de Ram. Hij verschijnt in het menselijk hoofd in de vorm die door

de neuswortel en de wenkbrauwen ontstaat. Het is de vorm van het symbool dat in de kosmologie gebruikelijk is voor de Ram (figuur 6)

figuur 6

Vervolgens zagen we de Geesten van Beweging ingrijpen. Zij droegen het kosmisch-ordenende zieleleven als goddelijk woord in het weerspiegelende 'leven' van de Kyriotetes binnen. Hierdoor werd, zo kunnen wij ons voorstellen, de goddelijke wijsheid veranderd tot een bestaan in oer-ideeën of oerbegrippen. Omdat dit alles echter slechts als een weerspiegeling in het Saturnus lichaam aanwezig kon zijn, moesten wij bedenken dat ook deze ontwikkeling zich een soort fysieke of fysiologische afdruk schiep. Dit konden wij on-

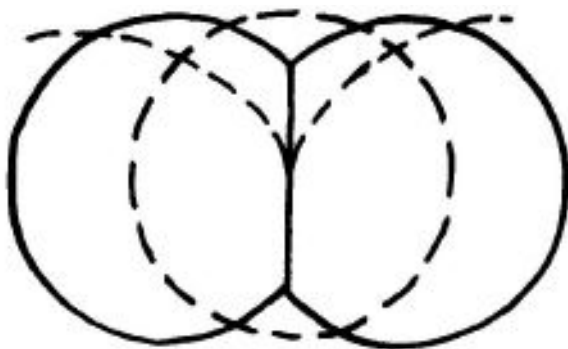
derkennen als een eerste etherische aanleg van de voorste hersenen die achter het voorhoofd verborgen liggen. Maar er mag geen twijfel over bestaan, dat in de Saturnus-fase enkel de tendens tot deze aanleg werd gewekt. Zo komen we tot de Stier. (figuur 7)

Hierbij moeten we in het oog houden dat deze ontwikkeling die zich in de Dierenriem spiegelt, niet rechtlijnig van de Ram in de Stier overgaat, maar dat zij, laten we zeggen uitgaand van de Ram, door de gehele Dierenriem, door Vissen, Waterman, Steenbok, Schutter, enz. gaat, totdat zij vanaf de andere kant bij de Stier aankomt. Dit heeft betrekking op alle hier aangeduide ontwikkelingsfasen. Het betreffende sterrenbeeld, zoals hier bijvoorbeeld de Stier, zou dan min of meer als een hoogtepunt verschijnen in de volledige cyclus die aan bod is.

figuur 7

De ontwikkeling zet zich voort. We hebben een wending zien optreden door de werkzaamheid van de Geesten van Vorm die voerde tot een individualiseringstendens. Deze individualisering voltrok zich als een afsplitsen van afzonderlijke wezens uit de massa van de planeet, waarna warmte

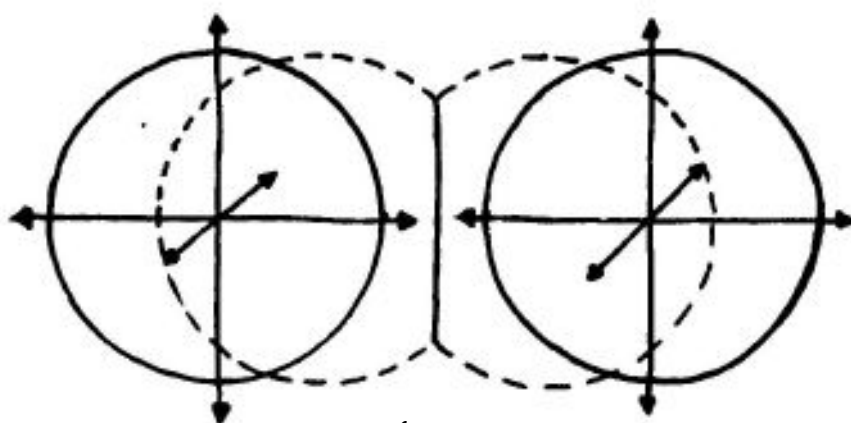

(figuur 8) Tweelingen

optrad als de allereerste fysieke manifestatie. Men zou zich een allereerste celdeling voor moeten stellen als een loskomen van het afzonderlijke wezen van dat wat aan hem grensde. Fysiologisch gesproken zouden we hierin de aanleg tot symmetrie, het benadrukken van rechts en links als grenzen van het eigen organisme moeten herkennen. Ook de beide hersenhelften zouden daarmee samenhangen. Zo komen we van de Stier tot de Tweelingen en moeten onze symbooltaal op de volgende wijze verder voeren. (figuur 8)

We kunnen ons voorstellen dat de basis voor deze oer-symmetrie door een allereerste tendens tot vorming van de beide hersenhelften gelegd werd. Later, in de loop van de verdere ontwikkeling, kon deze aanleg in het organisme neergelaten worden, waardoor symmetrie in het gehele menselijke organisme tot stand werd gebracht. Nadat het midden van de Saturnus-ontwikkeling bereikt was, werd de aanleg voor een wending naar buiten voorbereid. Dit hing samen met de beleving

van persoonlijkheid door de Archai in de Saturnus-warmtemens. Vanuit een kosmologisch gezichtspunt kon deze fase beleefd worden als een werkzaamheid vanuit de Tweelingen naar de Schutter. In de huidige menselijke lichaamsgestalte verschijnt dit als het voorwaarts gaan vanuit de schouderbladen in de bovenarmen, maar bij de toenmalige Saturnus-mens kon daarvan geen sprake zijn. Niettemin hebben we ook in de hoofdmens een aanduiding hiervan: de symmetrie die bijvoorbeeld in de beide hersenhelften werkt strekt zich eveneens uit in de vorming van boven en onderkaak. Deze zijn in het menselijke hoofd gelijkwaardig aan armen en benen in de onderste en de middelste mens. Ook hier mogen wij het ons niet zo voorstellen dat bij de Saturnus-mens zich iets zou voordoen wat op een huidige kaak lijkt, slechts een tendens, een subtiële etherische gerichtheid naar buiten werd aangelegd. Deze ontwikkeling wordt ook nog aangeduid in de verlenging van de hersenen tot in het ruggenmerg.

figuur 9

Zo komen we tot een volgende uitspraak in onze symboltaal. (figuur 9)

De richtingen die in de tekening worden aangeduid geven slechts enkele van de vele mogelijke aspecten aan. We zouden ons bijvoorbeeld ook een verandering in voorwaartse richting, naar ons toe gedacht, kunnen voorstellen.

Als volgende stap in de ontwikkeling zagen we de vorming van de zintuigkiemen door de samenwerking van Archangeloi en Seraphim. Deze werkzaamheid konden we herkennen in de dynamiek van de sterrenbeelden Steenbok en Kreeft. We weten weliswaar dat deze sterrenbeelden de oerbeeld-gebieden zijn van het knie-gewricht en de borstkas. Maar we kwamen ook tot het besef dat in een diepere betekenis het zintuig-orgaan, bijvoorbeeld het oog, met betrekking tot de daarin aanwezige dynamiek zijn oerbeeld-oorsprong in de Steenbok heeft. Dit moeten we met name beseffen wanneer we van de Saturnus-ontwikkeling spreken, omdat daar nog niets was wat met knie-gewricht of borstkas overeenkomt. Het zintuig-orgaan is als een knie, in wiens beweeglijkheid en weerstand buiten- en binnenwereld elkaar in een organische samenhang ontmoeten. Zo kunnen wij ons voorstellen hoe in de voortgang van de Schutter-Tweelingen-ontwikkeling naar die van Steenbok-Kreeft, het nog ongedifferentieerde van de Schutter (algemene tendens) omgevormd wordt tot iets dat meer bepaald is, laten we zeggen het etherbeeld van een oog. Daarentegen heeft zich uit de dynamiek die in het Kreeft-beeld verborgen ligt, het omhullende en omsluitende principe ontwikkeld dat de mens begrenst, bijvoorbeeld als oertendens tot de vorming van de schedel. De fysieke substantie van deze voorouders van de mens was in dit stadium nog altijd enkel warmte.

Op deze ontwikkeling volgt een cyclus waarin de oerstofwisseling gevormd werd die we aan het sterrenbeeld Waterman-Leeuw aflazen. In dit stadium van de evolutie is weliswaar nog niets aanwezig van hetgeen dan later als kosmisch-geestelijk oerbeeld in de vorming van het menselijk hart

en de bloedsomloop gestroomd is. We zouden het ons veeleer zo moeten voorstellen dat van de met de Leeuw overeenstemmende richting een werkzaamheid uitging die de subtiële vorming van de oer-hersenen met het eveneens etherische zintuigstelsel, dat slechts als algemene aanduiding bestond, meer afzonderlijk gespecialiseerd en geïndividualiseerd heeft. Hierdoor kon de Saturnus-mens een opname- en doorlaatorgaan worden voor de warmte-verstands-stromen op de Oude-Saturnus. Uit de geestelijke richting van de Waterman werd een allereerste etherische aanleg geschapen, die de mens dan veel later, gedurende de aarde-ontwikkeling, in staat stelde om wat hij in het Leeuw-organisme van zijn hersenen ervoer aan de luchtstroom als woord toe te vertrouwen. We zien dat hier de kiem gelegd werd voor de menselijke mond (of de lippen), die het vormen van het menselijke woord, en ook de voedselopname dient.

Tenslotte stond in de afsluitende ronde van de Oude-Saturnus het mensen-oerbeeld voor ons, nog zonder leven en een getrouwe automaat van de hem omgevende goddelijke wereld. *Deze Saturnus-mens zou voor ons verschijnen als een fantoom, als een uit warmte-nevels luiers schimachtig opduikende gestalte van een hoofd.* Zo zouden we ons het oerbeeld van het menselijke aangezicht kunnen denken als ontstaan uit de werkzaamheid van de goddelijk-geestelijke oerkrachten van de Vissen. Dit aangezicht leek slechts aanduidend op het tegenwoordige menselijke gezicht. Het was echter levenloos als een masker. Zijn oerbeeld was de goddelijk-geestelijke wereld zelf. Zo krijgen we ook toegang tot het aangeduide feit in de religieuze geschriften van de mensheid, dat de mens naar God's evenbeeld geschapen werd.

Samenvattend moet de ontwikkeling van de Oude-Saturnus, die het fysieke menselijke oerbeeld schiep in de volgende kosmische samenhang beleefd worden.

In wezen zou dit 'oer-hoofd' begrepen moeten worden als iets dat staat tussen het huidige mensenhoofd en de borstkas. Een borstkas die zo verstaan moet worden, dat de ruggengraat het meer rustende gedeelte (Ram-Stier-Tweelingen) en de ribben het meer 'uitstralende' deel (Schutter-Steenbok-Waterman-Vissen) van het 'Saturnus'- hoofd vertegenwoordigen.

Hier dienen nu enkele gezichtspunten aangevoerd te worden die het begrijpelijk kunnen maken waarom de Saturnus- mens nu juist als 'oerhoofd' gezien kan worden.

In het begin werd reeds gesproken van de 'kosmische mens', dat wil zeggen, van de geestelijke mensengestalte die de mens in het leven tussen dood en geboorte samen met de wezens van de geestelijke hiërarchieën opbouwt. In die toestand is de mens nog volledig sferen-mens; in bepaald opzicht is hij zelf de Dierenriem. Wanneer hij zich dan genoopt ziet om in een nieuwe incarnatie af te dalen, trekt hij deze substantie van de Dierenriem samen, totdat zij op aarde 'gevuld met materie' verschijnt en niets meer of minder voorstelt dan de fysieke menselijke gestalte.

Nu is echter de aangeduide samenhang nog oppervlakkig. Het gaat hier om het zogenaamde 'Mysterium Magnum' dat in het occultisme vanouds bekend was en dat Rudolf Steiner (Cyclus 'Der Mensch im Lichte von Okkultismus, Theosophie und Philosophie' GA 137) op een nieuwe wijze geformuleerd heeft. De mens is immers een drie-ledig wezen. Ook hierover spraken wij reeds eerder. Elk van deze drie mensen is op zichzelf weer een zevenledig wezen en ieder van deze zeven leden heeft een innige verhouding tot de Dierenriem. Daarin verschijnt dan pas werkelijk de 'kosmische mens' (Adam Kadmon).

Wij geven hier de bekende samenhang:

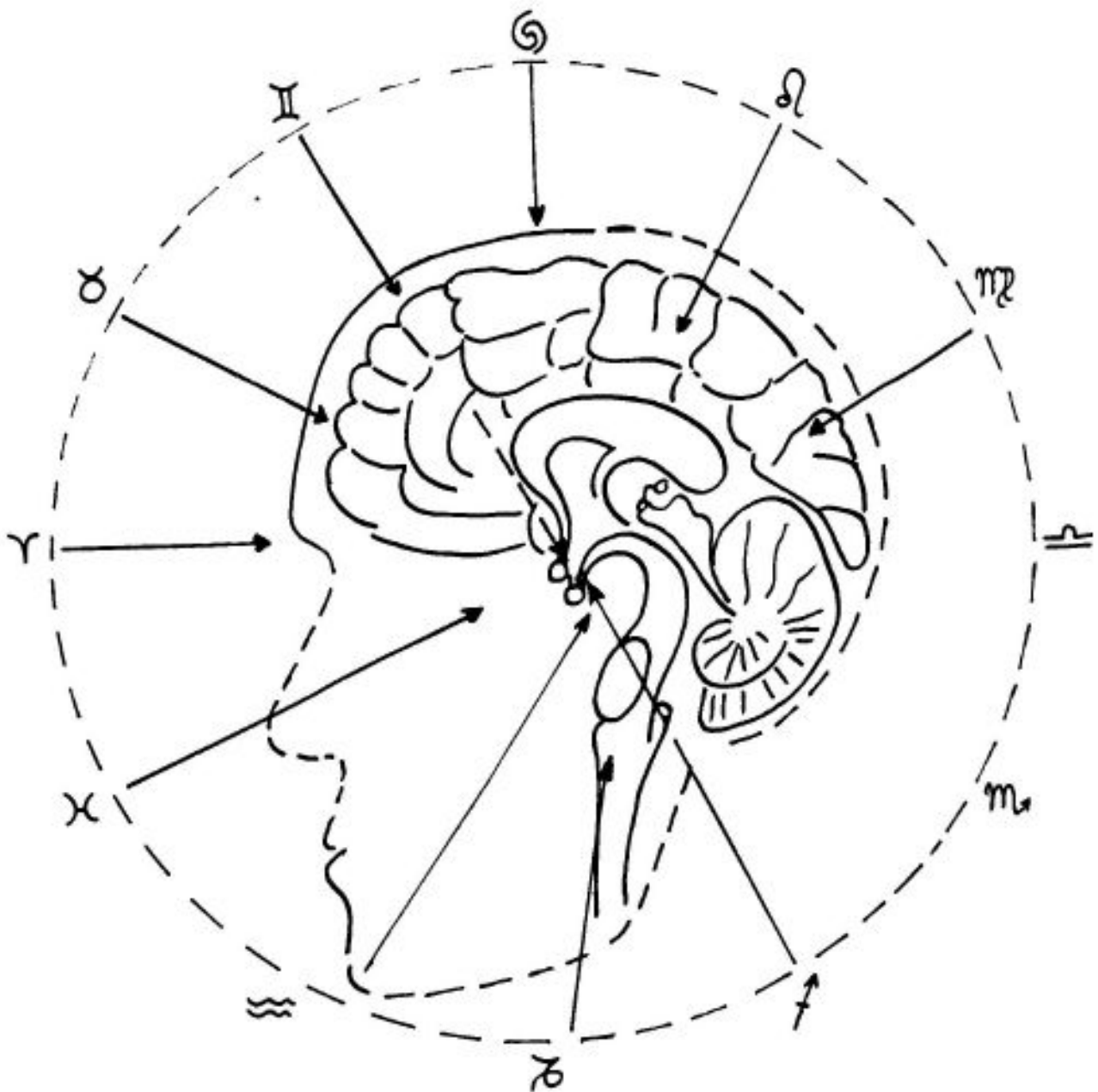
	Hersenen
	Strottenhoofd en oor - oriëntering naar klank en toon
	Schouders en armen
	Bovenarmen
	Elleboog-gewricht
	Onderarm
	Handen

Middelste mens:

	Ruggenmerg - hersenen van de middelste mens - verbindend de bovenste (hoofd) met de onderste (stofwisseling-ledematen) tweeling
	Omsluitende borst
	Binnenste van de borst
	De lichaam-inhoud onder het middenrif
	Evenwicht tussen het organische 'binnen' en de buitenwereld
	Sfeer van de voortplanting, in zoverre deze samenhangt met innerlijke, organische gebeurtenissen en processen
	Richting naar buiten (bovenbeen)

Onderste mens:

	Zonnevlecht ('hersenen' van de bewegings-mens)
	Evenwichtsmogelijkheid van de bewegings-mens (heupen)
	Uiterlijke voortplantingsorganen, naar het geslacht gescheiden
	Het bovenbeen als bewegings-orgaan. Spanning en ontspanning
	Knie-gewricht
	Onderbeen
	Voeten

Deze 'kosmische mens' die achter de stoffelijke mens staat, heeft echter met betrekking tot zijn drieledigheid nog een andere zeer belangrijke samenhang.

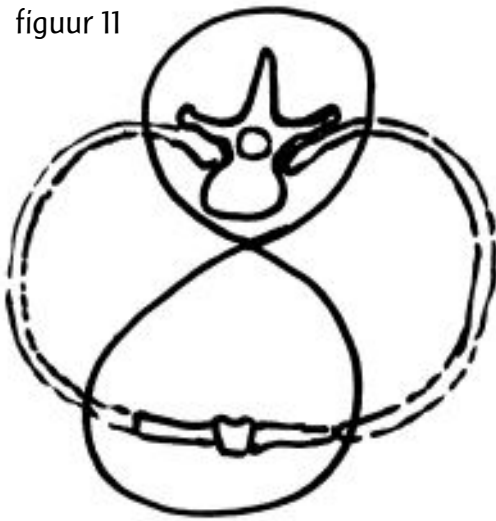
De hoofd-mens is een micro-kosmische herhaling van Saturnus, de middelste mens is een afbeelding van de zonneontwikkeling, terwijl de ledematen-stofwisselings-mens een imaginatie van de maan weergeeft, (vergl. Rudolf Steiner, 'Esoterische Betrachtungen karmischer Zusammenhänge' XVIII, 4 mei 1924 GA 239)

Dus is bijvoorbeeld de hoofdmens met zijn zeven leden (♄-♈-♊-♋-♉-♏-♊) een, hoewel buitengewoon sterk samengedrongen, biografie van de Oude-Saturnus. Dit feit, dat wil zeggen Oude-Saturnus en mensenhoofd in de zin van het Mysterium Magnum hebben we geprobeerd weer te geven in figuur 10. We zijn nog een stap verder gegaan en hebben in het Saturnus-oerschrift van het hoofd de biografie van de zeven grote ronden van de Oude-Saturnus door de tijd heen, geprobeerd te lezen. De ervaring leert dat dit mogelijk is en zo blijkt op grandioze wij-

ze dat de geesteswetenschap inderdaad met beide voeten op de grond van de werkelijkheid staat die zich door de zintuigen openbaart.

Een mogelijk tegenwerping zou kunnen zijn, dat het in samenhang brengen van de geestelijke achtergrond van de hoofdmens met Saturnus, van de middelste mens met de zon en de ledema-

figuur 11

tenmens met de maan, berust op de hemellichamen die tegenwoordig met deze namen aan de hemel verschijnen en niet op de belichamingen van de aarde die vooraf zijn gegaan aan de huidige aarde-ontwikkeling. We mogen echter niet vergeten dat de hemellichamen van het huidige zonnestelsel een sterke innerlijke betrekking hebben met deze vroegere planetaire belichamingen en daarom voor een deel nog hun namen dragen. Zo is bijvoorbeeld de huidige Saturnus in de structuur van zijn substantie, met betrekking tot de wezens die hem bewonen en ook met betrekking tot de bekende ringen, een getrouwe afbeelding van de Oude-Saturnus.

Uit het oerbeeld van het Saturnus-hoofd heeft zich de volledige latere menselijke gestalte ontwikkelt. Aanvankelijk was dit 'hoofd' nog meer gelijk de menselijke borstkas, (figuur 11)

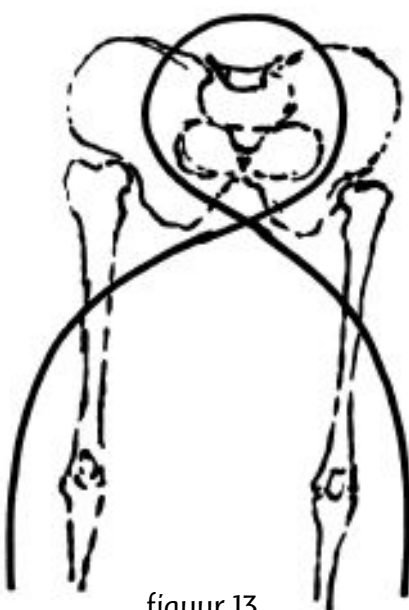
Toen, in een stadium veel later dan de Oude-Saturnus vond een splitsing plaats. De 'oer-borstkas' die gelijktijd ook een soort hoofd was, toonde als doorsnee gezien een polariteit, (figuur 12)

figuur 12

Op een bepaald tijdstip van de kosmische ontwikkeling werd de rustende pool van de fysieke mensenvoorouder 'vergroot' en

'wijder gemaakt'. In verhouding daarmee schrompelde daarentegen de pool die tot beweging tendeert. Zo benaderde een gedeelte van de menselijke gestalte die door deze ontwikkeling heen moest gaan, meer de huidige vorm van het hoofd. In zekere zin spleet zich de oorspronkelijk gesloten middelste mens en vormde naar boven toe de hoofdmens. De tegenovergestelde pool van de menselijke vorm trad het omgekeerde principe binnen, (figuur 13)

figuur 13

Het rustende deel nam af en het bewegende nam de overhand. Hierdoor ontstond de eerste aanduiding van de ledematenmens. Dit had lang na de Oude-Saturnus-ontwikkeling plaats. Maar een deel van de menselijke gestalte bleef steeds de oorsprong trouw en vormde zo de grondslag voor de huidige borstmens.

Gelijkertijd kunnen we ook onderkennen hoe vanuit de richting waar nu de Dierenriem verschijnt, in de Oude-Saturnus-ontwikkeling een 'dampkring' van geestelijk- hiërarchische wezens aanwezig was, wezens die na elkaar in de ontwikkeling ingrepen.

Toentertijd bestond er nog geen sterrenhemel. Deze en met haar de Dierenriem van vaste sterren, ontstond pas veel later. De wezens van de hiërarchieën trokken zich langzaam in hogere sferen van hun bestaan terug. Nadat zij hun impulsen gegeven hadden was het voor hen niet meer noodzakelijk om zich met hun wezen in het ontstaansproces van de werelden te verzinken. Bij het terugtrekken lieten zij echter hun 'gewaden' achter en deze werden in de loop van een graduele verdichting tot de grondslag van sterrenhemel en dierenriem.

Zo was er aanvankelijk in plaats van de Dierenriem de wezenlijke wereld der hiërarchieën.- Daarna trokken zij zich terug en de dierenriem werd hun wereld van openbaring, totdat zij zich tot een bepaalde graad losmaakten, zodat de verder verdichte dierenriem enkel nog hun werkzaamheid in het wereld-al manifesteerde.

Tenslotte werd het moment bereikt waarop de hiërarchieën zich volledig teruggetrokken hadden. Dit valt samen met de berekenbaarheid van de sterrenwereld, vanaf dat moment schijnt de dierenriem enkel nog als een automaat het werk van de hiërarchieën voort te zetten. Dat is de sterrenhemel en het wereld-al, de kosmos, die Rudolf Steiner werkwereeld noemt. Zij spiegelt enkel nog een naglans van haar wezenlijke oorsprong.

We moeten het ons echter niet zo voorstellen alsof de hiërarchieën in één punt van de dierenriem of een geestelijke equivalent daarvan gelokaliseerd waren. Iedere hiërarchie omvatte de gehele geestelijke 'dampkring' en had in een van de 'tekens' haar centrale punt.

Het woonoord van de Thronen bevond zich bijvoorbeeld in het deel van de 'dampkring' van de Oude-Saturnus, dat met het sterrenbeeld Vissen overeenkomt, maar van hier uit beheersten zij de gehele kring. Hetzelfde was van toepassing op de Kyriotetes, die hun 'standplaats' in de Ram hadden, maar hun 'omtrek' lag als het ware binnen die van de Thronen. Zo zou dan iedere hiërarchie haar eigen omtrek hebben, wat ons voert tot het beeld van negen oorspronkelijke, concentrisch geordende 'kringen' of 'geest-sferen', in overeenstemming met het aantal der geestelijke hiërarchieën.

Open blijft nog de vraag wat in deze geestelijke dierenriem op de plaats van Maagd, Weegschaal en Schorpioen gevonden werd. Daar vonden we nu het beeld van de mens zoals hij nog in de schoot der goden rustte (figuur 14 en 15):

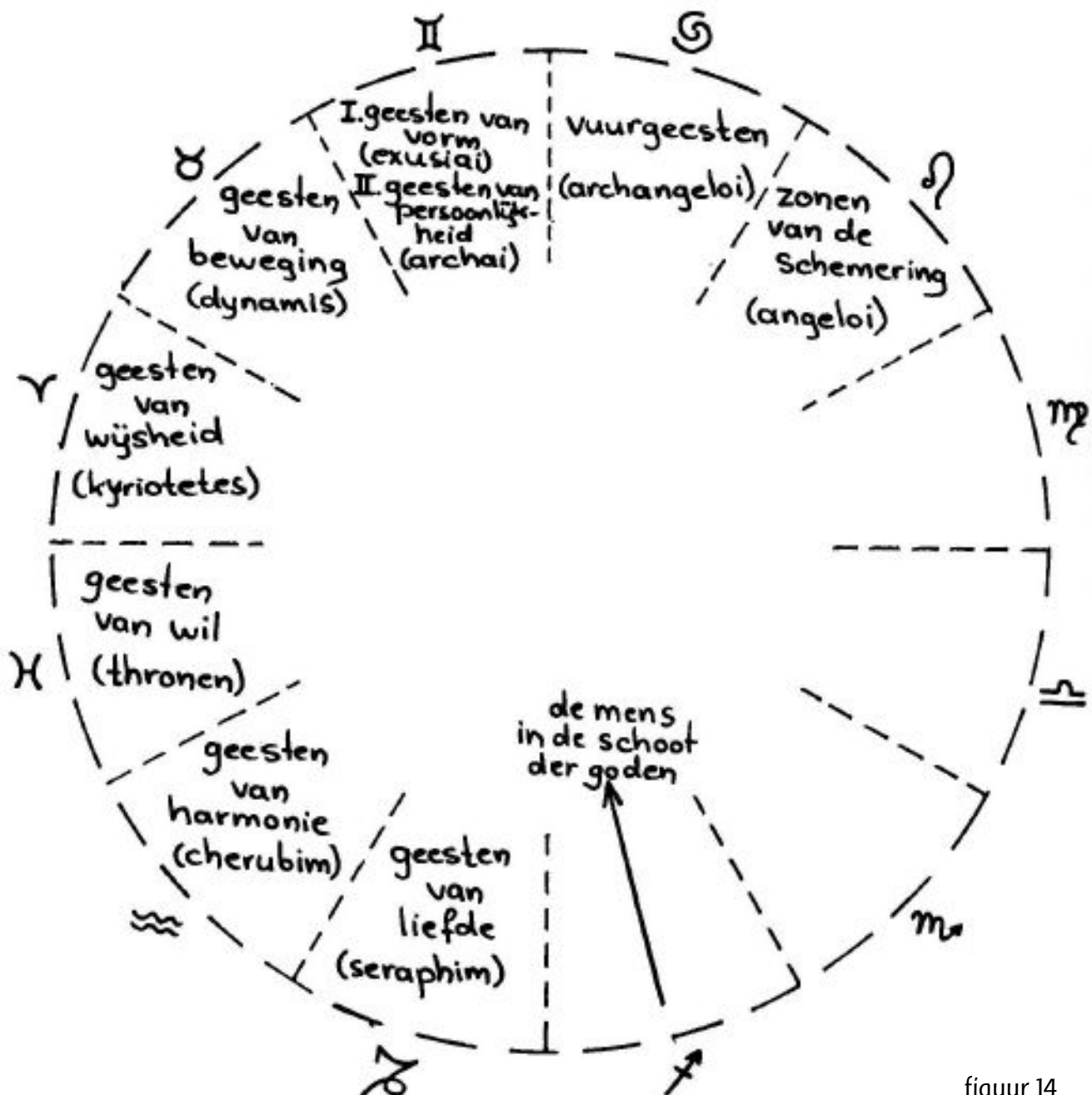
In de Schutter vinden we: de warmtemens
in Schorpioen, of beter, in zijn sfeer: de luchtmens
in de Weegschaal: de watermens
op de plaats van de Maagd: de aardemens

Hierdoor treden grote samenhangen tevoorschijn die ons verdichting toestanden nader brengen die pas ver in de tijd na de voorafbeeldingen van Saturnus zullen volgen. Hierop zullen we nog terug komen.

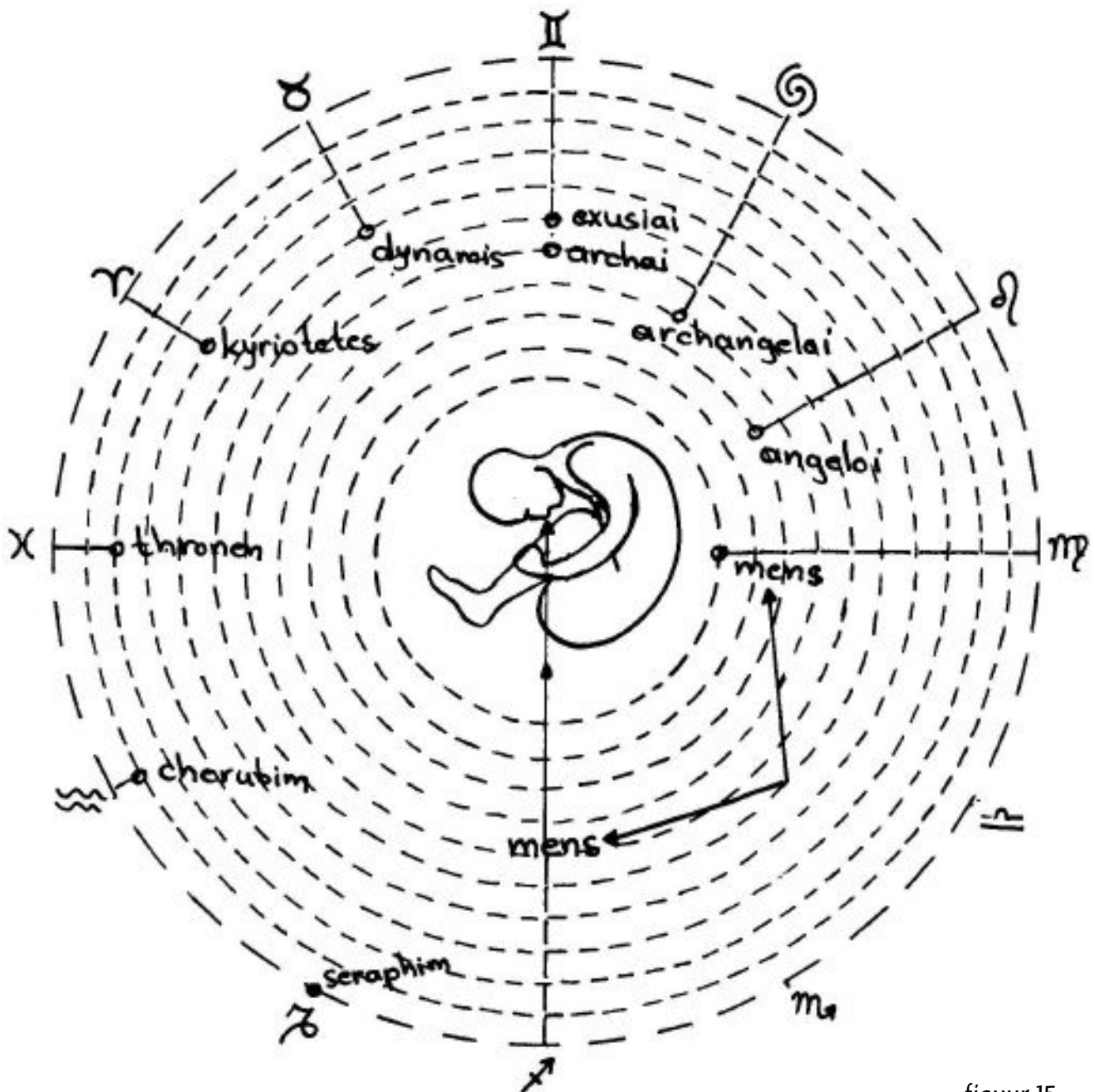
Daarnaast kunnen we echter in de oorden van deze sterrenbeelden op een zeer hoge trap uit de centrale richtingen van de geestelijke sferen de drie-eenheid erkennen:

Maagd	- Vader
Weegschaal	- Zoon
Schorpioen, of de Adelaar	- Geest
die hij in de grijze oudheid was	- Geest

In samenhang met het laatste gezichtspunt is de Schutter nog een open vraag. Maar in hem kunnen we zonder problemen het oerbeeld van de mens herkennen, zoals hij nog in de schoot der goden rustte, met name zoals verbeeld in figuur 14.

figuur 14

figuur 15

In de laatste grote ronde van de Oude-Saturnus die we in het spiegelbeeld van het sterrenbeeld Vissen zagen, werd echter nog iets anders verbeeld. In aanvang zagen we de Geesten van Wil hun wils-offer uit de Vissen overdragen aan de Geesten van Wijsheid in het sterrenbeeld Ram. Toen de ontwikkeling van de Oude-Saturnus aan haar einde, in de Vissen, gekomen was, traden de Geesten van Wil opnieuw naar voren. Zij lieten in de menselijke voorouders de kiem van de Geestmens (Atma) neer. Het was weliswaar een tere kiem, die ook tegenwoordig in de aarde-ontwikkeling nog altijd kiem is en pas in de verste toekomst, in de Vulcanus-ontwikkeling volledig geopenbaard en gevormd zal zijn. Maar in de Oude-Saturnus-fase werd door de goden reeds voorzien wat de mens uiteindelijk zal zijn. Om ons een - zij het ook tastend-vermoedende - voorstelling van de Geestmens te maken, zouden we de Saturnus-oermens kwalitatief volledig moeten omkeren. De Saturnus-mens, het oerhoofd, was immers volledig ontvangend en dat is ook bij de huidige fysieke hoofdmens nog het geval. Stellen we ons deze ontvankelijke karakteristiek omgestulpt voor, zodat

bijvoorbeeld de werkzaamheid van het oog dat het wezen van een object ontvangt en 'fotografeert' omgevormd wordt tot een 'binnenzien' van geestelijke werkelijkheid in het object. *Iedere zintuiglijke activiteit zou dan een nieuwe schepping, een herscheppen betekenen.* Het is duidelijk dat de mens dit vermogen nu nog niet hebben kan. Maar in de verste toekomst zal dit mogelijk zijn. Als we ons dit oerhoofd als omgevormd geestelijk orgaan voorstellen dat geestelijk actief zal zijn. Het Stier-gebied bijvoorbeeld zou iets moeten worden dat de begrippen, de scheppende goddelijke oerbeelden niet alleen begrijpen kan, maar uit het goddelijke woord volledig nieuwe en scheppende 'oerideeën' voortbrengen kan. Dan zal de mens zelf te midden van het koor der geestelijke hiërarchieën staan. Dergelijke voorstellingen kunnen ons een zwak beeld van de Geestmens geven.

Het neerlaten van de kiem van de Geestmens in onze Saturnus-voorouders, kunnen we lezen in het sterrenbeeld dat tegenover de Vissen ligt: de Maagd. De imaginatie van de Maagd die bij onze tijd past benadert het beeld dat in de Apocalypse van Johannes, in het twaalfde hoofdstuk geschilderd wordt: de vrouw in de hemel, bekleed met de zon, een sterrenkroon op haar hoofd dragend en staande op de maan. Haar kind, de mensenzoon, wordt door een verschrikkelijke draak vervolgd, die dan in de hemelse strijd door de legioenen van Michael vernietigd wordt. Het wezen van de hemelse jonkvrouw is de totaliteit van de goddelijke schepping van het oerbegin af aan. Haar kind is de vrucht der schepping, waarop de goden hopen, dat wil zeggen, de Geestmens die aan het einde verschijnen zal. Dit kind loopt gevaar, door de draak verslonden te worden. Het moet door de gevaren en dwalingen van de evolutie heen gaan, die zich bijvoorbeeld ook tonen in de éézijdige ontwikkeling van hoofd- en ledematenmens. Maar Michael, de behoeder en beheerder van de kosmische intelligentie, dat wil zeggen van de oerbeelden en oerimpulsen der goden, komt te hulp en strijdt voor de mens tegen al wat hem van zijn goddelijke oorsprong en goddelijke doel wil wegvoeren.

Het Saturnus-mensenwezen dat het enige 'natuurrijk op de Oude-Saturnus vormde, kende nog geen leven van zichzelf. Het droeg een schijnleven dat aan hem verscheen als de weerspiegeling van het leven in zijn omgeving. Zo verscheen de mensenvoorouder op het bestaansniveau van een tegenwoordig mineraal, niettemin was de substantie waaruit hij bestond nog veel verfijnder dan die van het huidige mineraal. Hij was een warmtemineraal.

Nadat in de Saturnus-ontwikkeling alles bereikt was, wat onder deze omstandigheden bereikt kon worden, loste de planeet met de warmtemens zich weer op in geestelijke substantie. Hij verzinkte in de nacht van het niet-zijn, die de geesteswetenschap 'Pralaya' noemt.

De ontwikkeling van de Oude-Zon

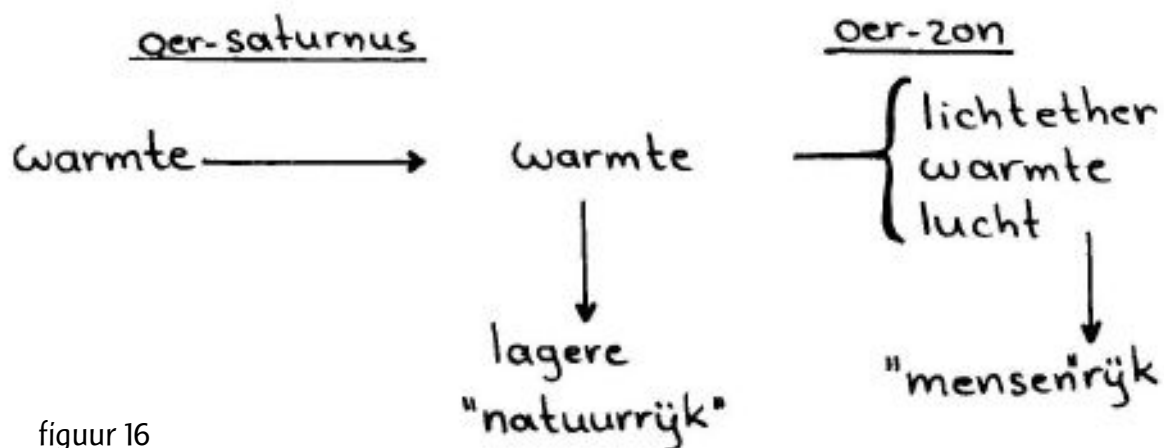
Na de lange kosmische slaap, het pralaya, namen de wezens van de geestelijke hiërarchieën de ontwikkeling weer op. Eerst werd opnieuw geschapen wat op de Oude-Saturnus al aanwezig was. *Er trad een soort verkorte herhaling op van de verworvenheden van Saturnus, van het robotachtige mensenbeeld.* Begin en einde van dit planetenbestaan dat vooraf ging hebben we in het sterrenbeeld van de Vissen waargenomen, als in een kosmische kroniek opgetekend. *Daarom moeten we nu, nadat de ontwikkeling opnieuw is opgenomen, de verkorte herhaling van de Oude-Saturnus in het sterrenbeeld Vissen zoeken.*

Deze ontwikkeling zette zich tot een bepaald punt voort. Zo ontstond een nieuwe 'planeet' die de wetenschap van de geest de 'Oude-Zon' noemt. Nu vindt er echter iets plaats tijdens deze eerste ronde wat helemaal nieuw is. We vernemen over de Oude-Saturnusontwikkeling dat toentertijd de Geesten van Wijsheid (Kyriotetes) nog niet bij machte waren leven in de Saturnusplaneet te laten binnenstromen. In de tussenliggende tijd zijn de wezens van deze hiërarchie ook met betrekking tot hun eigen ontwikkeling verder gekomen. Zij zijn nu in staat de Saturnus- warmtesubstantie die opnieuw ontstaan is met hun leven te doordringen. *Zoals de Geesten van wil voorheen hun eigen substantie, de wil, geofferd hebben, zo schenken nu de Geesten van Wijsheid een deel van hun eigen wezen, namelijk de goddelijke Wijsheid, ofwel het Leven.* Vanaf dit moment verschijnt de mensenvoorouder als een tweeledig wezen. Door het Saturnusbestaan bezat hij een stoffelijk lichaam, dat met een 'levens'- of vormkrachtenlichaam doordrongen wordt. *Deze stap voorwaarts van het mensenwezen kunnen wij in het sterrenbeeld Maagd opgetekend vinden en de eerste ronde van de Oude-Zon is als het overdragen van de evolutie vanuit de geestelijke sfeer van de Vissen in die van de Maagd.*

Op oude afbeeldingen van de dierenriem wordt de Maagd als een vleugeldragend engelwezen voorgesteld, met in de hand een korenaar gevat. Hierin ligt een verwijzing naar de levenskrachten die in de plant, onderscheiden van het mineraal, werkzaam aanwezig zijn. *Daadwerkelijk bereikt de voorouder van de mens in de loop van de zonne-ontwikkeling het stadium van de plant, wat zeggen wil dat zijn wezen kwalitatief gelijk wordt aan de huidige plant.* Zeer zeker was de aard van zijn stoffelijkheid wezenlijk verfijnder en etherischer dan die van de huidige plant.

In de tegenwoordige mens verschijnt de geestelijke dynamiek van het Maagd-sterrenbeeld onder andere omgevormd in het orgaangebied onder het middenrif. Dat is het gebied waar de substanties die door de voeding van buiten de mens worden opgenomen, volledig opgelost en vernietigd worden, om aan de andere kant van het verteringskanaal als een vooreerst fysiek onzichtbare levenschenkende kracht opnieuw te verschijnen. In dit Maagd-gebied dat deel uit maakt van het menselijk organisme hebben we een feitelijke afspiegeling van de beschreven kosmische fase, gedurende welke het stoffelijke dat van de Oude-Saturnus afstamde door hoge geestelijke wezens wordt aangevat en tot drager van het leven wordt gemaakt.

Gelijkertijd deed zich echter nog iets anders voor, dat we als een wetmatigheid in iedere ontwikkeling kunnen waarnemen. Slechts een deel van de warmte die voortkwam uit de Oude-Saturnus kon met een levenslichaam doordrongen worden. Een ander deel en daarmee een deel van de geestelijke wezens die bij de Saturnus-ontwikkeling betrokken waren, kon deze vooruitgang niet mee maken en vormde in zekere zin een afgezonderd 'natuurrijk' onder de met de mensenvoorouders verbonden normale ontwikkeling. De mens zelf had er een geleding van zijn wezen bij ontvangen, het levenskrachten- of etherlichaam. Zo was hij dus in zijn ontwikkeling opgestegen. Nu is echter ieder opstijgen aan de andere zijde met een af dalen verbonden. Een deel van de warmte die in de mensenvoorouder door de krachten van het etherlichaam aangevat waren verdichtte zich tot lucht, zodat de zonnemens nu wat betreft zijn stoffelijk lichaam als een gestalte uit warmte en lucht verscheen. Hij was door een mantel van warmte omgeven, die een soort warmte-skelet omhulde. De ruimte binnen deze mantel was met 'lucht' of 'gas' gevuld. In deze stoffelijke gestalte stak een lichtetherlichaam, want zoals aan de 'onderzijde' van de warmte-substantie zich door verdichting lucht vormde, zo verscheen aan de 'bovenzijde' van de warmte lichtether. (figuur 16)

figuur 16

Dank zij deze lichtether kon de zonne-mens en daardoor de gehele zonneplaneet oplichten. Vandaar de naam: Oude-Zon.

Ook deze ontwikkeling dienen wij ons nog binnen de eerste grote ronde van de zon voor te stellen. Het element van 'licht-lucht' dat als iets nieuws toegevoegd werd, wordt duidelijk aangesproken in de imaginatie van de gevleugelde jonkvrouw, in welk beeld deze eerste grote periode van de Oud-Zon opgetekend verschijnt. Tevens is echter in het beeld van de Maagd ook een element van zwaarte te vinden, dat verwant is aan het aarde-zwaar worden van de plant, nadat de vrucht uitgerijpt is. In dit zwaarte- element van de Maagd leeft de 'herinnering' van de natuur aan de beschreven verdichting voort. *Zo hangt dit sterrenbeeld samen met het afzinken van een deel van de stoffelijke substantie in grotere verdichting*, iets dat wij in de loop van de kosmische ontwikkeling in toenemende mate zullen tegen komen. Deze tendens zullen we voortaan aantreffen als uitgaand van het sterrenbeeld Maagd, dat wil zeggen, van haar geestelijke achterliggende sferen.

Opnieuw schreed de ontwikkeling voort en trad de tweede grote ronde van de Oude-Zon in. Zoals op de Oude-Saturnus vingen nu, na de werkzaamheid van de Geesten van Wijsheid, de Geesten van Beweging (Dynamis) met een nieuwe werkzaamheid aan. We hebben al eerder aangeduid dat de Geesten van Beweging met een deel van hun wezen in het psychisch-kosmische element leefden, dat oorspronkelijk als aandrijvend motief aan de bewegingen van de sterren ten grondslag lag. Hier, gedurende de zonne-ontwikkeling kunnen we nog niet van een fysieke sterrenwereld spreken, net zo min als van een fysieke mens in huidige zin. Daarentegen is er slechts een psychisch-motiverende substantie voor handen, die dan veel later, wanneer het universum tot stoffelijke sterren verdicht zal zijn, deze stoffelijke hemellichamen aanvat en hen in overeenstemming met de ziele-ervaringen van de geestelijk-kosmische wereld beweegt.

Deze psychische substantie was een wezensdeel van de Geesten van Beweging, van waaruit zij nu inwerkten op de Oude-Zon en haar bewoners. *Zij straalden kosmische gevoelens en emoties de zonneplaneet binnen, trachten haar hiermee te doordringen. Nog steeds echter waren de wezens die op de Oude-Zon leefden niet bij machte dit ziele- of bewustzijns-element in zich op te nemen. Zo veroorzaakte de werkzaamheid van de Geesten van Beweging voorlopig slechts een soort spiegeling, een nabootsende weerkaatsing. Dank zij deze spiegeling werd in het warmte- luchtorgaanisme van de zonnemens de 'lucht' of het 'gas' in ritmische beweging gebracht.* Rudolf Steiner schetst deze bewegingen als gelijk aan de ritmische sappen-circulatie in de huidige plant.

Deze ronde van de Oude-Zon vinden we opgetekend als kosmische herinnering *in de overgang van het sterrenbeeld Maagd naar dat van de Leeuw*. Daarbij mogen we hier echter niet aan een directe overgang van de Maagd naar de Leeuw denken. Veeleer dienen wij ons hier een omgang voor te stellen, namelijk van de Maagd naar de Weegschaal, naar de Schorpioen, de Schutter, en zo verder tot aan de Leeuw, die dan van de andere zijde van de dierenriem uit, bereikt wordt.

Wanneer wij deze ontwikkelingsfase van het gezichtspunt van de Leeuw uit beschouwen, verschijnt ons een groots beeld van de aanleg tot de vorming van het hart-longen- systeem, dat wat in essentie nu het ritmische systeem van de mens is. Immers in de zin van oeroude overlevering en ook door de bevestiging van moderne geestesonderzoekers, weten wij dat de sfeer van de Leeuw drager is van het oerbeeld van de middelste mens, verbonden met hart, longen en bloedsomloop. Ook nu nog leeft er in deze middelste mens een afspiegeling van deze betrekking - doortrokken van het oer-zonnewezen - tussen inwendig organisme en kosmisch ritme. Wij weten dat het ritme van de bloedsomloop, de polsslag, in verhouding staat tot het ademritme, de ademhaling, als vier staat tot één. Een mens haalt gemiddeld 18 keer per minuut adem en in dezelfde tijd voltrekken zich gemiddeld 72 slagen van de pols. Dit ademritme van 18 keer per minuut is nu een directe afspiegeling van het grote kosmische ritme van het platoonse jaar. Achttien ademhalingen per minuut geven 1080 ademhalingen per uur en 25.920 ademhalingen per etmaal. In de kosmos heeft het voorjaarspunt van de zon 25.920 jaren nodig om eenmaal door de gehele dierenriem te trekken. Hier heeft Rudolf Steiner vele malen naar verwezen. Een jaar is dus als een ademhaling van het grote Wezen Kosmos en een platoons jaar van 25.920 jaren als een dag voor de Kosmos of zoals de Indiër zegt: een dag van Brahma. Dit ritme nu, heersend in de grote om- spanning van de Kosmos verschijnt afgedrukt in het menselijke ritmische systeem, of zoals we in overeenstemming met zijn kosmisch-geestelijke oorsprong zouden moeten zeggen: in zijn Leeuwen-organisme.

Maar zelfs wanneer wij het 'leven' van de mens op aarde beschouwen, vinden we deze samenhang tussen het ritme van de micro-kosmos en dat van de macro-kosmos. Wij dienen de oorsprong van het 'leven' in de eerder aangeduide zin in verband te brengen met de sfeer van Leeuw-Maagd, immers onder dit aspect zien wij de schepping van het levenslichaam op de Oude-Zon. Ook richten wij onze aandacht in het algemeen op de Leeuwen-organisatie, wanneer wij van het leven van de mens spreken. Nu is de klassieke levensduur van een mens als 72 jaren gedacht. Deze tijdsduur van 72 jaren staat met het platoonse jaar in een verhouding van 1:360. Eén mensenleven is gelijk één boog- graad van de dierenriem, of de weg die de zon door de dierenriem aflegt gedurende één aardedag. (De zon doorloopt in 365,25 dagen eenmaal de dierenriem (ecliptica) van 360°, waarbij het verschil van 5,25 dagen terug te voeren is op bepaalde 'onregelmatigheden van de zon-aarde-beweging'.) Zo verschijnt het afzonderlijke mensenleven in zijn ideële duur als één dag van het grote Zonnewezen in de kosmos. Van deze laatste zweem van overeenstemming tussen het menselijke organisme, in de levenssfeer en het ritme van de kosmos, moeten wij de oorsprong zoeken in die tweede ronde van de Oude-Zon. Toen drukten de Geesten van Beweging een afspiegeling van de ziele-ritmen van het oer-sterrenwezen in het menselijke organisme af.

Tot dat moment had het stoffelijk organisme van de zonnemens nog geen in zichzelf besloten vorm. Hij was in voortdurende beweging, zich samenballend en weer vervloeiend, vaag gelijkend op de wijze waarop zich tegenwoordig wolken vormen. Hij had geen blijvende gestalte, maar was

een onbegrensd wezen dat voortdurend verandering onderging. Nu grepen in de derde grote ronde van de zonne-ontwikkeling de Geesten van Vorm (Exusiai) in, die we ook tijdens de Oude-Saturnus-ontwikkeling tegen gekomen zijn. Zij waren nu in staat om de werkzaamheid die zij toentertijd begonnen waren, op een hoger plan voort te zetten. Zo ontving de mensenvoorouder een voor dat moment blijvende gestalte. *De wezens van deze hiërarchie werkten nu op soortgelijke wijze als op de Oude-Saturnus, namelijk door het stoffelijk lichaam van de mens voor te bereiden tot een vat voor de opname van de eigenlijke substantie van de Geesten van Vorm: het Ik.* Daartoe moest het menselijk organisme vanuit het vervloeien in het wereld-al meer tot concentratie, tot samentrekking, tot een vast punt in de kosmos gebracht worden. Zonder de beleving van middelpunt in de ruimte die de mens tegenwoordig door de structuur van zijn lichaam verleend wordt, zou de mens zich niet als een 'Ik' kunnen beleven. De ontwikkeling van deze mogelijkheid werd in deze zonne-fase een stap verder door de Geesten van Vorm voorbereid.

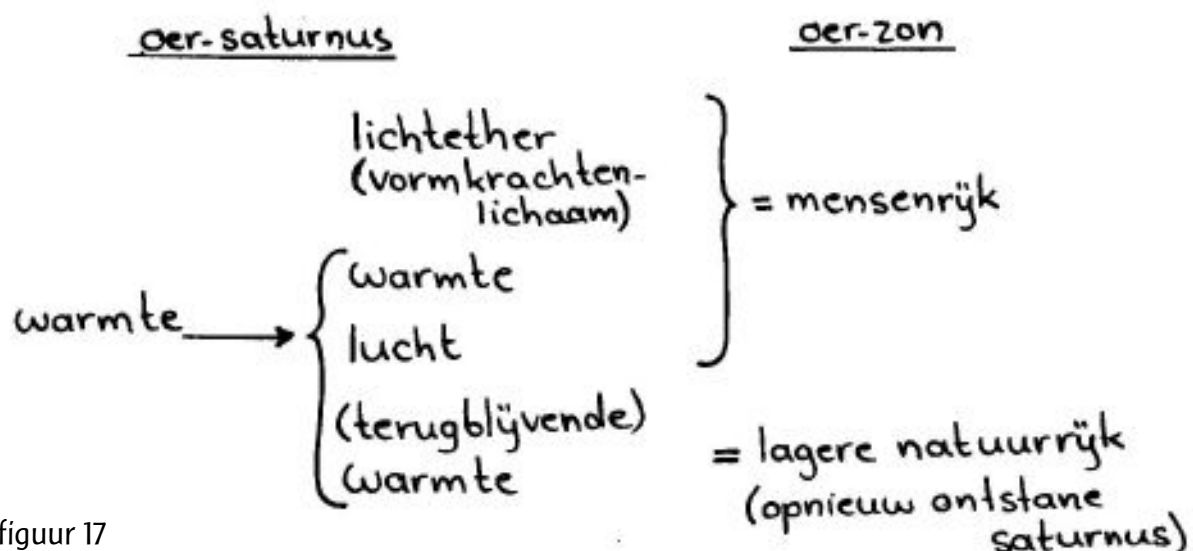
Deze ronde van de Oude-Zon kunnen we opgetekend vinden in het sterrenbeeld van de Kreeft. Tot op zekere hoogte is daar het hoogtepunt van deze ronde af te lezen. De oeroude imaginatie van de Kreeft, of, zoals in het oude Egypte, van de Scarabee onthult iets van deze ontwikkelingsachtergronden. In deze richting van de kosmos werd een wezen geschouwd dat zich geheel in een vaste omhulling teruggetrokken had, dat in zeker opzicht zelfs een achterwaartse beweging maakte. Daarin leeft iets van de samentrekkende, concentrerende en stabiliserende inwerking van de Geesten van Vorm gedurende de zonne-ontwikkeling. Maar ook met betrekking tot de

oerbeeldende werking van het sterrenbeeld Kreeft op het menselijk lichaam treffen we iets dergelijks aan. De Kreeft draagt in zijn sfeer het oerbeeld van de omsluitende borstkas. Maar hij hangt ook samen met de vorming van de schedel, zoals we vanuit het gezichtspunt van de Oude-Saturnus gezien hebben; een werking die zich bijvoorbeeld openbaart in de sluiting van de fontanellen bij het pasgeboren kind. In het gehele ontstaansproces van de kosmos zullen we steeds weer zien dat vanuit de Kreeft de krachten komen die het minerale element, de harde rotsen en gesteenten uit het waterige hebben laten kristalliseren.

Daarna trad de zonne-ontwikkeling haar vierde grote ronde binnen, de middenfase van deze planetaire ontwikkeling. Hier stuiten we op ingewikkelde gebeurtenissen die zich in essentie in de volgende gezichtspunten laten samenvatten:

Zoals we eerder vermeld hebben, was een deel van de warmte die op Saturnus zijn oorsprong had, niet in staat zich tot lucht te verdichten en aan de voortschrijdende ontwikkeling van de mens deel te nemen. Met deze substantie waren bepaalde geestelijke wezens uit de hiërarchie van de Archai, van de Geesten van Persoonlijkheid, verbonden, die op Saturnus niet hun 'mensheidsstadium' hadden bereikt. Zij waren dus in zekere zin 'teruggebleven', en zij moesten nu inhalen wat zij voorheen niet bereikt hadden. *Daardoor vormde zich binnen het zonnerijk iets als een tweede, lagere natuur, een 'Saturnus-natuur', die tenslotte de verdichting van de zon niet meer kon meemaken. Zij scheidde zich af en vormde een soort tweede planeet naast de zon. - De mens zelf had in zijn eigen organisme deel aan deze warmte-substantie die zich niet tot lucht kon verdichten. Met een deel van zijn wezen stak hij in dit lagere natuurrijk.* (figuur 17)

Hierdoor was het mogelijk geworden dat wezens uit twee verschillende hiërarchische gebieden op de mens invloed uitoefenden. In het luchtdeel, dat drager van het etherlichaam kon zijn, ont-

figuur 17

plooiden de Geesten van Persoonlijkheid ofwel de Archai hun invloed. Op de Oude-Saturnus waren zij, zoals wij vernamen, tot het mensheidsstadium opgestegen. Zij hadden toen een bewustzijn dat overeenstemde met het bewustzijn dat de huidige mens toekomt. Op de Oude-Zon waren deze wezens opgeklommen tot de daarop volgende bewustzijnstrap, de imaginatie. De beelden die in hun schouwende, imaginatieve bewustzijn ontstonden, openbaarden hen de gebeurtenissen op de zon op bovenzinnelijke wijze. Deze beelden lieten zij in het menselijke etherlichaam binnenstromen. Hierdoor konden deze beelden voor hen pas bewust worden, werden zij waarneembaar. Aan-gezien het etherlichaam echter werkzaam was in het luchtdeel van het menselijk stoffelijk lichaam, verwekten deze beelden van het imaginatieve schouwen van de Geesten van Persoonlijkheid een bepaalde organische aanleg. Want in deze imaginaties was het gehele zonnekrachtig stralende element van de Oude-Zon, het levens- en vormelement van het universum op machtige wijze aanwezig. Zo schiepen de Archai de oeraanleg voor de klieren en daarmee ook de allereerste aanleg van een soort voortplanting. Dank zij deze oeraanleg van de klieren was het mensenlichaam in staat uit zijn gas- of luchtlichaam afzonderlijke deeltjes uit te drijven, die als zelfstandige gestalten naast het moederwezen konden leven. Zo kan door geestesonderzoek waargenomen worden dat in de werkzaamheid van de Archai zich een kracht doet gelden die de aardemens als liefde kenmerkt. Daarin openbaart zich de activiteit van de Serafijnen die reeds op Saturnus evenals nu op de zon, hun werkzaamheid met de Archai verbonden.

In het teruggebleven warmtedeel van het mensenorganisme waren de Vuurgeesten, de Archangeloi werkzaam. Zij waren, in gemeenschap met de Geesten van Harmonie, de Cherubijnen, op Saturnus met de aanleg van de zintuigkiemen doende en deze werkzaamheid zetten zij nu op de zon voort. Zoals wij vernamen stak de mensenvoorouder met zijn warmtedeel in dit teruggebleven warmterijk binnen, dat als een zelfstandig tweede natuurrijk onder het mensenrijk stond. Door de verdere vorming van de zintuigen werd de mens nu in staat gesteld een doffe waarneming van dit tweede natuurrijk, de opnieuw ontstane Oude-Saturnus te hebben.

Zo zien we hoe de zonnevoorouder van het mensenras, die een tweeledige natuur droeg, als het ware uitgespannen was in een dualistische zonnekosmos. Deze dualiteit, in mens en kosmos,

spiegelt zich in al zijn facetten in het sterrenbeeld van de Tweelingen, tot in de twee groepen van hiërarchische wezens die hier aangrijpen. Reeds in oude tijden werden de Tweelingen als twee naar hun karakter verschillende wezens geschouwd. In de Griekse mythologie vernemen wij over Castor en Pollux. Castor werd als een sterfelijk wezen beleefd, Pollux als onsterfelijk. Pollux muntte uit door zijn wapenfeiten, door de eerezucht van een strijder. Castor was meer een 'praktisch' wezen, uitmuntend in paarden fokken en paarden temmen. *Met betrekking tot het menselijk lichaam en dan met name de middelste mens, treffen we daar in de Tweelingen, de scheppende oerbeelden-wereld die in het ruggenmerg de polariteit van hoofd en stofwisseling met elkaar verbindt.* Hoofd- en stofwisselingsmens, zijn, hoewel ongelijk aan elkaar, niettemin tweelingen. Zij herinneren ons op een bepaalde manier aan de dualiteit van de zonnemens. Het hoofd heeft een innige verwantschap met het warmte-zintuigdeel van de mensenvoorouder, zij het slechts zuiver organisch-functioneel. Het luchtdeel daarentegen, met de in kiemvorm aangelegde klieren, heeft een bepaalde verhouding tot de stofwisselingsmens. Deze samenhang wordt in het occultisme als een feit gezien dat zijn oorsprong in de Tweelingen heeft; het verbindende ruggenmerg wordt Tweelingen genoemd. (Zie Rudolf Steiner: *'Der Mensch im Lichte von Okkultismus, Theosophie und Philosophie'* GA 137)

Vervolgens werd de ontwikkeling uit de vierde, middelste ronde van de Oude-Zon binnen gevoerd in de vijfde. Daar begonnen de Geesten van Schemering ofwel de Angeloï met een soortgelijke werkzaamheid als welke zij op Saturnus ontplooid hadden. *Zij bewerkstelligden een soort metabolisme en bouwden daarmee verder aan de 'stofwisseling' waar zij op Oude-Saturnus al de basis voor gelegd hadden.* Toentertijd was, zoals we beschreven hebben, deze stofwisseling volkomen anders dan alles wat wij nu metabolisme noemen. Het was veeleer een verstands-stofwisseling, gedragen door het warmte-element van het universum. We dienden ons voor te stellen dat het organisme van de mens meer en meer gevormd werd voor de bewuste handhaving van het verstand gedurende de latere aarde-ontwikkeling.

Deze ronde kunnen we in het sterrenbeeld van de Schutter opgetekend vinden. Opnieuw zien wij hoe de ontwikkeling, om in de taal van de sterren te spreken, een sprong maakt van de Tweelingen naar de Schutter. Het is echter erg moeilijk om in de spraak van de Schutter de bijzonderheden van deze vijfde ronde van de Oude-Zon te herkennen: sinds de oudste tijden zag men in deze richting van de kosmos schouwend het beeld van een kentaur. De kentaur is een wezen dat met grote moeite tot het mensdom opstijgt doordat hij iets dierlijks, het paard, achter zich laat. In het occultisme is het een gegeven dat het paard het laatste dier was dat de mens op zijn ontwikkelingsweg achter zich heeft gelaten. Het paard nam bepaalde grovere elementen van de menselijke organisatie op zich, pelde hen van de mens af en grondvestte zo het paardenras. Aan deze ordening dankt de mens de mogelijkheid tot intelligentie, tot intelligente werkzaamheid. *Deze mogelijkheid tot intelligentie, tot bewuste verstandelijke werkzaamheid, werd juist door de werking van de Angeloï op de Oude-Saturnus en de Oude-Zon ingeleid.* Zo kunnen we de samenhang tussen het sterrenbeeld van de Schutter-Kentaur en de vijfde zonneronde begrijpen.

In de beide laatste ronden van de zonne-ontwikkeling werd de mensenvoorouder tot die trap van volmaaktheid gevoerd die binnen deze ontwikkelingsperiode mogelijk was. *Hij werd een wezen dat*

met de huidige bewustzijnstoestand en levensontplooïing van de plant vergeleken kan worden, zij het dat hij uit een veel fijnere, veeleer nog etherische substantie bestond dan de plant in de tegenwoordige aarde-ontwikkeling. Doordat de mensenvoorouder uit een dergelijke verfijnde substantie bestond was het mogelijk dat in hem de kiemen van organen en de verschillende soorten aanleg ontwikkeld konden worden, die pas in een verre toekomst zich zouden ontplooien. Het levensprincipe, waarvan hij gedurende de zonne-ontwikkeling drager werd en dat wij als etherlichaam aanduiden, was afkomstig van verheven geestelijke wezens, van de Geesten van Wijsheid, in wiens substantie als geestelijke oerbeelden of goddelijke 'gedachten' reeds alles aanwezig was dat later in de stof tot werkelijkheid zou worden. In het huidige stadium van de kosmos is dit uitgegoten in de natuurrijken, in de sterrenwerelden, enzovoort. Het is een kracht die oorspronkelijk scheppend en vormgevend was, die de oer- wilssubstantie van de Thronen aanvatte en uit de Chaos de Kosmos vormde. Een deel van deze scheppende oerkrachten, die goddelijke natuur in de hoogste zin, werd aan de mensenvoorouder geofferd en verscheen in hem als de aanleg van het vormkrachten- of etherlichaam. En dit etherlichaam werkt ook tegenwoordig nog in deze zin. Als vanuit een oerherinnering aan dat wat oorspronkelijk door de goden gewild werd, grijpt het het stoffelijke, zij het in plant, dier of mens en etst daarin, voor een bepaalde tijd, de vorm die het tot een tastbaar wezen van de schepping maakt. En de opgave van het etherlichaam gedurende het 'leven' van het schepsel is, er voor te zorgen dat de eigen gestalte en organisatie die bij dit wezen hoort, behouden blijft. De plant van dezelfde soort, het dier van dezelfde soort, zij zullen zich bij een normale ontwikkeling steeds tot hun typerende gestalte ontwikkelen. Wat tot de eikensoort behoort, zal niet plotseling een beukenkwaliteit ontwikkelen. Ook zal de menskiem niet plotseling een dierlijke vorm of een gestalte voortbrengen die nog niet eerder bestaan heeft. Het etherlichaam draagt er zorg voor dat de gestalte in grote trekken behouden blijft, die wij als de menselijke gestalte kennen. Het ontwikkelt de gestalte en volhardt hier een poos in. Dit volhardende corrigeert en heelt als een 'substantiële herinnering' steeds alle pogingen van de materie om uit de oergestalte weg te vallen en afwijkingen of ziekten te veroorzaken; zo werkt het ether- of vormkrachtenlichaam. Het draagt een soort actieve oerherinnering in zich en corrigeert aan de hand van deze oerherinnering alles wat daarvan afvallig zou willen worden. Maar de mens 'weet' niets van deze oerherinnering. Deze werkt onbewust in het organische van het lichaam. Toch is dit slechts één kant van het etherlichaam. Oorspronkelijk, toen deze vormkracht nog bij de Geesten van Wijsheid was, was het godenbewustzijn en we kunnen ons voorstellen dat het een kwestie van bewustzijnsontwikkeling zou kunnen zijn om deze godenwijsheid bewust te vatten. Ontwikkeling is aan tijd gebonden en de vrucht van inspanning. In deze zin zal het in een verre toekomst eens mogelijk zijn, dat de mens als drager van een vormkrachtenlichaam deze organisatie, die voor hem thans nog in het onbewuste werkt, in het zelfbewustzijn zal kunnen heffen. Dan zal hij in staat zijn door het etherlichaam bewust te doen wat het tot op heden als erfenis van verheven geestelijke wezens aan de mens heeft gedaan en nog doet zonder dat de mens daar bewust deel aan heeft. Op dat toekomstige tijdstip in de ontwikkeling zal de mens het vormgeven vanuit de goddelijke oerwijsheid als een Zelf, bewust kunnen voltrekken. Hij zal niet langer schepsel, maar schepper zijn.

Dit vermogen noemen de onderzoekers van de geest de 'Levensgeest' of ook wel 'Budhi', in overeenstemming met de oosterse esoterische traditie. Rudolf Steiner zegt hiervan: 'Hij (de mens die

zich in een verre toekomst tot dit niveau zal hebben opgewerkt) zal niet alleen wezens waarnemen en beïnvloeden, maar ook zelf scheppen ('Uit de Akasha-kroniek'). De kiem voor deze vaardigheid, voor de Levensgeest, werd reeds in de zesde ronde van de Oude-Zon gelegd. Wezens van de hoogste hiërarchieën werkten daar aan.

Het hoogtepunt van deze ontwikkeling gedurende de zesde ronde van de Oude-Zon staat opgetekend in het sterrenbeeld Schorpioen. Dit kan verwondering wekken, maar wordt begrijpelijk wanneer wij ons verdiepen in de biografie van dit sterrenbeeld. In oeroude tijden werd het niet als Schorpioen beleefd, maar trad het de ziener in de imaginatie als een Adelaar tegemoet. Hij zag daarin de krachten van de oude, nog droomachtige en ik-loze helderziendheid, die de mens in oude tijden als een natuurlijk vermogen geschonken werd. Hij kon daarmee, zij het slechts als in een droom, nog waarnemen in de alom heersende wijsheid van de kosmische vormkrachten in natuur en mens. Hij beleefde zichzelf nog als één met de wijsheidsvolle doelstellingen en vormgeving van de goden. Maar de mens zou nooit tot de eerder aangeduide trap van de zelfbewuste macht tot scheppen, de Levensgeest, kunnen komen, indien hij deze droomachtige helderziendheid had behouden. Eerst moest hij zelfbewustzijn verwerven, wat inhield dat voor hem het gevoel van geborgenheid in de alom heersende levensmacht van de goddelijke wijsheid moest ophouden. Dit heldere voelen, deze atavistische helderziendheid, werd tenslotte zelfs de vijand van de ontwikkeling tot zelfbewustzijn in de mens: Met andere woorden: *De verheven imaginatie van de Adelaar werd vanaf een bepaald tijdstip als Schorpioen beleefd*; een indicatie van het giftige- en mensvijandige karakter van de oude, rudimentaire vermogens, daar waar zij nog bestonden. De mensheid moest eerst gaan door hetgeen bij de Schutter-dynamiek werd aangeduid. Door de ontwikkeling van de persoonlijkheidskrachten, het verstand en het aan de hersenen gebonden denken moest hij eerst de zelfstandigheid verwerven die voor zijn verdere evolutie onmisbaar is. Wanneer de mensheid voldoende op deze weg zal zijn vooruit gekomen, zal de kosmische imaginatie van de Schorpioen zich opnieuw veranderen. *Tegen de achtergrond van de richting waarin wij de Schorpioen nu kunnen vinden, zal het beeld van de krachten van de Levensgeest of Budhi opduiken, die in de toekomst aan de mens voorbehouden zijn.*

Een soortgelijk beeld doet zich voor wanneer wij onze aandacht richten op de kosmische oorsprong van de menselijke gestalte. *Daar is de Schorpioen drager van het oerbeeld van het voortplantingsgebied bij de mens.* Vandaar komen de geheimzinnige krachten van de voortplanting, waar kosmische vormkrachten de fysieke materie aanvatten en daaruit de menselijke vorm als spiegelbeeld van de macrokosmos opbouwen. Hoewel deze krachten volledig in het onbewuste zijn ondergedoken, zijn zij niettemin nog werkzaam als goddelijke levenskrachten. Wanneer wij echter kijken naar het Saturnus-oerbeeld van het mensenwezen (figuur 10), dan zien we dat daar in de Schorpioen zich nog een ander oerbeeld van dit sterrenbeeld openbaart. *Het is een allereerste, als het ware nog in de schoot der goden rustende aanduiding van het strottenhoofd-gebied.* De Schorpioen staat daar in een zogenaamd 'vierkant' tussen Waterman en Leeuw, de beide sterrenbeelden waarvan we gezegd hebben dat zij de vroegste ontwikkeling van de menselijke verstand- en spraakontwikkeling voorstellen. Deze aanleg van het strottenhoofd, die in samenhang met de Schorpioen staat, zal in de toekomst het orgaan worden voor de leven- en wezenscheppende macht, zoals uit de aanwijzingen van Rudolf Steiner bekend is. Zij zal in de plaats van de tegen-

woordige voortplantingskrachten treden, wanneer deze eens zullen zijn overwonnen. *Het schepende Woord zal de Schorpioen verlossen en in zijn plaats de vruchten openbaren van hetgeen in de zesde ronde van de Oude-Zon aangelegd werd.*

In de laatste, zevende ronde van de Oude-Zon verbond zich in het mensenwezen de kiem van de Levensgeest (Budhi) met de kiem van de Geestmens (Atma), die reeds op de Oude-Saturnus aangelegd was. Zo ontstond de 'belevendigde monade', die een levendig spiegelbeeld van zijn omgeving was. Deze monade was nog een getrouw spiegelbeeld van de geestelijke wezens en hun kosmisch streven. De belevendigde monade openbaarde als in een soort primitieve spraak, die natuurlijk nauwelijks lijkt op de huidige menselijke spraak, de indrukken die hij van zijn omgeving ontving.

We zien hoe daadwerkelijk iets als een zwakke aanduiding gegeven wordt van de sfeer van de Schorpioen waar het oerbeeld van het strottenhoofd weeft. (In de zin van het 'Mysterium Magnum' staat de Stier in verband met het gebied van het strottenhoofd. Niettemin is het strottenhoofd uit de samenwerking van de Stier met de Schorpioen ontstaan, die tegenover de Stier staat. Dit dient tot vermijding van misverstanden aangeduid te worden). Deze laatste, zevende ronde verschijnt kosmisch als herinnering in het sterrenbeeld van de Weegschaal. Ook de Weegschaal werd in de oudheid niet altijd als zodanig beleefd. In oostelijke culturen werd dit sterrenbeeld als de 'Toren van Babel' geschouwd of als de oude vorm die daaraan ten grondslag ligt: de Ziqqerat of de 'Tempelberg'. Het is bekend dat deze bij opgravingen in Ur en andere steden van Mesopotamië als een wezenlijk bestanddeel van deze cultuuroorden gevonden zijn. De Ziqqerat is een trapvormige piramide, maar zonder het Egyptische piramidenkarakter. Bij het Egyptische bouwwerk liggen de heilige ruimten in de diepte van de piramide, gedeeltelijk zelfs onder de basis van de piramide in de rotsige ondergrond. Het eigenlijke heiligdom van de Sumerische en Mesopotamische tempelberg stond op de top van de piramide. Dat was de kapel van de godheid waaraan de tempelberg gewijd was. Want de Sumeriërs en de Chaldeërs ervoeren de goden bij het schouwen naar buiten in de kosmos der sterren. Vandaar dat hun heiligdommen tevens een soort astronomische waarnemingspost waren.

Zo is de Ziqqerat die men in het oosten schouwde in het sterrenbeeld van de Weegschaal eigenlijk een altaar. Het aardse wezen verheft zich en tracht in de kosmische sterrengronden de richtlijnen voor het leven op aarde te vinden. Hij offert zichzelf aan de wil der goden die zich voor de beleving van deze mens nog uitsprekt in de bewegingen aan de hemel, in ieder geval zo lang dit streven nog zuiver was en niet in de maalstroom van een latere astrologische noodlotsleer gestort was. Want in Sumerië en ook nog in het vroege Babylonië werd het leven van de mensheid tot in de praktische sociale samenhangen volgens dergelijke gezichtspunten geleid. Zo werden bijvoorbeeld de veeteelt en de landbouw en zelfs de handel door de priesters in de genoemde heiligdommen geleid, die op hun beurt de wil van de goden aan de bewegingen van de hemellichamen aflazen. Men trachtte daar waar deze culturen nog in hun oorspronkelijke zuiverheid bloeiden, een zo volmaakt mogelijke harmonie tussen macrokosmos en microkosmos te verwezenlijken. Deze nagestreefde harmonie en aanpassing valt duidelijk te herkennen in het afwegende karakter van het sterrenbeeld Weegschaal. Op de achtergrond zien we echter de laatste ronde van de Oude-Zon,

waar de zonnemens-plant, zoals deze daar stond in de haar passende volmaaktheid, zijn wezen harmonisch voor de goden opende. Men zou mogen zeggen: *hij bracht in de spraak van zijn bloeiwijze - hoewel we daar nog niet van plantenbloei in de tegenwoordige zin kunnen spreken - het leven van het zonne-universum om hem heen tot uitdrukking.*

De ontwikkeling van de Oude-Maan

Aansluitend op de beschrijving van de zonne-ontwikkeling komen we in '*De wetenschap van de geheimen der ziel*' GA 13 aan de volgende kosmische fase, de Oude-Maan. Aan het einde van de Oude-Zon trad een toestand van pralaya in, waarin alle wezens en al het tot dan toe geschapene in een zuiver geestelijk bestaan teruggetrokken werden. Vervolgens ving de nieuwe belichaming van het universum aan, met een herhaling van de voorafgegane ontwikkelingstoestanden van Saturnus en zon.

Tijdens de eerste ronde werden de ontwikkelingsfeiten van Saturnus herhaald. We hebben gezien hoe het mogelijk is het begin van de Saturnus-ontwikkeling ons voor te stellen als komende uit de kosmische sfeer van de Vissen. Daar vond de Saturnus-ontwikkeling ook haar einde. Voorts hebben we gezien dat deze Saturnus-ontwikkeling aan het begin van de zonnefase herhaald en verder gevoerd werd. Deze metamorfose vonden we opgetekend in de overgang van de Vissen naar de Maagd. Hierdoor zal het begrijpelijk zijn, dat we de herhaling van Saturnus als inleiding op de maan-ontwikkeling in het sterrenbeeld Maagd zoeken; in zekere zin ook weer als een aanzet van de Vissen-dynamiek en een overhevelen van deze stroom naar de Maagd.

Voerend van de eerste maanronde tot in de tweede werd ook de zonnetoestand herhaald. Deze herhalingen werden door de goddelijk-geestelijke wereld geleid met de bedoeling de ontwikkeling nu een stap verder te brengen en aan te passen aan de eigen aard van de maan-ontwikkeling. Dientengevolge moeten wij de herhaling van de zonnetoestand op de Oude-Maan zoeken in de richting van het sterrenbeeld Weegschaal. Daarmee wordt voor de maan een ontwikkelingsrichting door de dierenriem gegeven die tegengesteld is aan de richting die op de zon werd gevolgd. De Oude-Zon ontwikkelde zich, in het kosmische spraakgebruik, uitgaand van de Maagd naar de Leeuw, de Kreeft enzovoort. De Oude-Maan neemt de omgekeerde weg. Zij 'daalt af' in de 'donkere' helft van de dierenriem: van Maagd naar Weegschaal en dan verder.

Halverwege deze tweede grote ronde van de maan stroomden wezenlijk nieuwe impulsen in de maan-ontwikkeling binnen.

De Geesten van Beweging waren nu zo ver in hun eigen ontwikkeling gevorderd, dat zij bij machte waren hun substantie af te drukken in het schepsel dat het middelpunt was van het kosmische wordingsproces. Eerder al hebben we getracht deze substantie te beschrijven. Zij doorweefde als zielesubstantie, als kosmische impulsen, als kosmische emoties de wereldruimte en werd later tot de wezenlijke motivatie van de bewegingen aan de hemel. In deze zin kunnen wij haar kosmische astraliteit noemen. Toen nu deze astraliteit in de mensenvoorouder op de Oude-Maan binnenstroomde, werd deze mens tot drager van een astraal- of zielelichaam. Daardoor werd hij in de loop van de daarop volgende ontwikkeling in staat gesteld eigen gevoelservaringen en ziele-indrukken op te doen aan het leven in zijn omgeving. Er werd dus een nieuwe stap gezet op de weg naar zelfstandigheid.

Tegelijkertijd gebeurde er echter nog iets anders. Eerder werd er op gewezen dat steeds wanneer wij in het kosmische wordingsproces een stap opwaarts naar een hogere ontwikkeling tegen komen, wij anderzijds een afdaling tot een soort verdichting en vergroving ontmoeten. Terwijl het astraallichaam als een hoger principe in de mens binnenstroomde, verdichtte zich een deel van de luchtsubstantie - die tijdens de herhaling van de zonne-ontwikkeling opnieuw ontstaan was - tot waterige substantie. Dit was de eigenlijke 'maantoestand'. Naast warmte en lucht was nu ook 'water' ontstaan; daarmee wordt aangeduid de vloeibare bestaansvorm in zijn algemeenheid. Niet alle geestelijke wezens maakten echter deze verdichting mee. Verheven hiërarchische wezens trokken zich terug en bewaarden de verfijnde substanties die voor de val in de verdichting bestaan hadden. Zij vormden iets wat leek op een afgezonderd hemellichaam, waarop zij hun eigen ontwikkelingsstreven konden verwerkelijken. Dit afgezonderde hemellichaam deed zich voor als een opnieuw geboren Oude-Zon.

Zo kunnen we deze tweede ronde van de maan kosmisch in een dubbele natuur terug vinden. Wij zeiden reeds dat in de Maagd de inleidende beweging gezien kon worden, namelijk de herhaling van de Saturnus-ontwikkeling en tot een bepaalde graad ook de herhaling van de zonne-ontwikkeling. Daarna treedt echter, in samenhang met het binnenstromen van het astraallichaam in de mensen voorouder, de betreffende verdichting in. Deze stap kunnen we in de Weegschaal vinden. Reeds bij de beschrijving van de zonne-ontwikkeling wezen wij er op hoe de Weegschaal samen hing met de verheffing van onze voorouders tot de wezens en sferen van de kosmos, nadat zij een 'planten- wezen' geworden waren. Hier nu, vinden we het beeld hoe de kosmos die toentertijd op de Oude-Maan nog wereldastraliteit was, zich tot de mens neerboog en in hem een individueel astraallichaam schiep. Dat is een van de beelden die in de Weegschaal verborgen liggen. Het betreft een ontwikkeling die eigenlijk bij de laatste Weegschaal-ronde van de Oude-Zon reeds als een tendens van de mensen voorouder werd aangeduid en voorbereid. (Rudolf Steiner verwijst hier naar bij de beschrijving van de laatste ronde van de zon, zie *'De wetenschap van de geheimen der ziel' GA 13*. *Evenzo leeft in de imaginatie van de Weegschaal ook het beeld van het waterige dat als een soort waterspiegel neerdaalt, terwijl daarboven een lichtere substantie als een soort luchtsfeer opstijgt.*

De afzondering van een wereldlichaam dat een wedergeboren Oude-Zon voorstelt, doet zich aan ons voor als een herhaling van kosmische gebeurtenissen die wij ook bij de Oude-Zon tegen gekomen zijn. *Inderdaad is de afscheiding van deze 'zon' tijdens de maan-ontwikkeling in de dynamiek van de dierenriem aangeduid als de richting die van de Maagd naar de Leeuw voert, terwijl de maan zelf en zijn ontwikkeling van de Maagd naar de Weegschaal voortschrijdt.*

Nu stond daar de mensenvoorouder die bij het principe van het etherlichaam ook een astraallichaam ontvangen had. Wat betreft zijn stoffelijk lichaam was hij tot in het waterige element verdicht, maar deze waterige substantie was doortrokken van substanties die zich nog niet tot 'water' konden verdichten. Dat waren warmte en lucht. Naast deze mensen leefden er ook wezens die nog niet tot de toenmalige menselijke trap van ontwikkeling waren opgestegen. Zij waren blijven staan op het niveau van de zon en konden enkel in een lichaam uit lucht en warmte leven. Er waren zelfs wezens die zelfs niet tot het niveau van de zonne-ontwikkeling gekomen waren en op de maan eerst nog de Saturnus-fase moesten doormaken die de mens ooit al had meegemaakt. Zij hadden een lichaam dat enkel uit warmte bestond. *Deze beide groepen wezens vormden twee 'lagere natuurrijken' onder de mens.* De verheven wezens die deze twee rijken bestuurden waren uitgetreden

in de wereldruimte, naar de afgescheiden zon, maar ook naar een ander planetair lichaam, dat zich als een herhaling of een wedergeboorte van de Oude-Saturnus gevormd had.

Zo had zich een splitsing voorgedaan van het wereldlichaam dat oorspronkelijk een eenheid vormde, waardoor de verhoudingen op de Oude-Maan volledig veranderden. Daarmee raken we dan reeds aan de derde grote ronde van de maanontwikkeling. De mens was drager van een astraallichaam geworden, waardoor hij in staat was eigen ervaringen en gevoelens, een eigen wereld van verlangens te ontplooien. *Deze vaardigheden werden toen door 'rebelse' wezens aangegrepen die zich van de algemene ontwikkeling afgescheiden hadden en hun eigen bedoelingen nastreefden.* Zij grepen de impuls tot zelfstandigheid aan die in de mensenvoorouder als een mogelijkheid aanwezig was en trachtten daaruit een wereld van afgezonderde eigen-aard, van in zich zelf rustend zelfgenoegzaam bewustzijn te vormen. Zij worden in de wetenschap van de geest als luciferische wezens aangeduid.

Kosmisch gesproken zien wij zo de ontwikkeling uit de Weegschaal overgaan in de Schorpioen. Bij de bespreking van de zonne-ontwikkeling vonden we de Schorpioen als uitdrukking van een kiemaanleg van krachten die de mens pas in een verre toekomst zal kunnen gebruiken. Pas wanneer hij, met het oog op zijn ontwikkeling, als een 'ik' ver genoeg zal zijn voortgeschreden, zal hij daartoe in staat zijn. Toen konden we in de betreffende kosmische richting nog niet de imaginatie van de Schorpioen ontdekken, maar veeleer een beeld gelijkend op de Adelaar. Maar hier, waar bepaalde wezens zich tot deze kosmische rebellie verenigden, wordt voor het eerst het beeld van de Schorpioen zichtbaar, toegerust met een giftige angel. Want de rebellerende wezens wilden de ontwakende ziel en verstandskrachten van de mens benutten om uit hem een egoïstisch schepsel te laten groeien. Zij verwachtten van hem, dat hij zich in een verre toekomst niet bereid zou tonen om de vruchten van de vermogens die hij door het Ik verworven zou hebben in de kosmos te laten binnen stromen als onzelfzuchtig scheppende krachten; in overeenstemming met de bedoelingen van de goden. Daartoe moest hij gevormd worden, om deze vruchten in het eigene vast te houden; zodat de luciferische wezens hieruit hun eigen universum zouden hebben kunnen vormen. *Deze tendens tot het eigene die de mens werd ingeplant schonk hem weliswaar een verhoogd bewustzijn, voor zover dit mogelijk was in zijn toen nog ik-loze toestand, maar het plantte in hem natuurwetmatig ook een element van afzondering en losmaking uit het algemene kosmische gebeuren.* Daardoor kwam de mens onder invloed van een verdorrende, dodende tendens. Dat was de aanduiding van wat later als dood en ziekte te voorschijn zou treden. Want het is door zuiver praktische ervaring duidelijk dat de zelfzuchtige wereld van persoonlijke wensen, emoties en dergelijke, die door de luciferische impuls in het menselijk astraallichaam zijn ingeplant, de uiteindelijke oorzaak van ziekte en dood vormen. Zo werd, om in de kosmische taal te spreken, in de derde ronde van de Oude-Maan de Adelaar tot Schorpioen, tot het oerbeeld van ziekte en dood, als prijs voor het verwerven van eigenheid. In het ontwikkelingsproces moest eerst de 'antithese' gevormd worden van de scheppende mogelijkheden van de Levensgeest (de oorspronkelijke zonne-adelaar) die berusten op de metamorfose van de vormkrachten, voordat de mens tot het verwerven van deze mogelijkheden kon voortschrijden.

De mens zou nu verdord zijn indien hij in de loop van de maanontwikkeling met een deel van zijn wezen niet tevens nog een betrekking met de wezens van de hiërarchieën ontwikkeld had, die

de maan hadden verlaten. Zij werkten van buiten af en behoedden de stroom van de normale, door de goden gewenste ontwikkeling. Daarmee komen we aan de vierde grote ronde van de Oude-Maan, de middelste ronde. *Hier verscheen de mensenvoorouder als een wezen dat midden in het splijtende proces stond dat zich in de maankosmos voltrok. Een deel van zijn stoffelijk wezen was meer het orgaan voor de beschreven 'eigenheid', door de ontwikkeling van mogelijkheden die met het astraallichaam gegeven waren. Dit deel reikte dieper binnen in het eigenlijke maanlichaam en vormde een soort voorloper van het huidige hoofd. Een ander deel van zijn organisatie neigde meer naar de werking die uitging van de zon als woonplaats van hogere geestelijke hiërarchieën.* Terwijl de mens zo sterk met de maan verbonden was, had hij een helderder, meer zelf-zuchtig bewustzijn dan hem bij een normale ontwikkeling zou zijn toegekomen. Hierdoor kwam echter het eerder genoemde verdorringsproces in zijn organisme. Nadat hij een bepaalde tijd had doorgebracht in zijn maanbestaan kwam een toestand over hem die lag tussen de slaapbehoefte en de doodsbeleving van de huidige mens. De mensenvoorouder moest het verdorrende organisme verlaten en zich naar buiten begeven in het geestelijke zonnerijk. Alleen daar kon hij nieuwe krachten verzamelen door de wereld der lichtwezens te aanschouwen, de kosmische sferenmuziek te beluisteren, zij het dat deze beleving zich in een veel doffere bewustzijnstoestand voltrok dan zijn bestaan in het maanlichaam. Daarna kon hij de verdorde kiem van zijn stoffelijk lichaam opnieuw aanvatten, die hij op de eigenlijke maan had achtergelaten en deze tot nieuwe ontplooiing brengen. *Zo was de menselijke voorouder een wezen dat verscheen als uitgespannen tussen een maanleven dat bewustzijn en een zonnebestaan dat leven ontplooiëde.* Deze beide toestanden wisselden elkaar af. Het lichaam van de maanmens zelf was een afspiegeling van deze dubbelheid.

Deze grote middenronde van het maanbestaan kunnen we in het sterrenbeeld van de Schutter lezen. *De Schutter is in zijn tweevoudige gestalte daadwerkelijk een imaginatie van de maanmens.* In het bovenste, meer menselijke deel van de kentaaur, dat meer neigt naar het in de zintuigen wakkere hoofd, zien we de kosmische impuls die naar het Ik streeft, naar egocentriciteit. De kentaaur richt immers met zijn pijl en boog op een doel in de verte. In het dierlijke deel wordt aangeduid wat nog niet tot het hoofd- en zintuig-bewustzijn is opgestegen, maar nog veeleer aan kosmische krachten onderhevig is. De kentaaur kent een opmerkelijk lot. In de mythe van Herakles wordt hij gedood door het gif van de Lerneïsche slang. In het monster van Lerneë herkennen we een luciferische impuls. Hierin ligt een verwijzing naar de verdorrende krachten die door de rebelse impulsen van Lucifer in de maanmens zijn ontstaan. De kentaaur zien we echter ook vaak met een lier af geheeld, in plaats van pijl en boog. Daarin openbaart zich het andere aspect van de maanmens, die zich uit de zondoortrokken sferenharmonieën, uit de kosmische klankether de kracht haalt om een nieuw stoffelijk bestaan op te bouwen. Zeer zeker speelt ook het sterrenbeeld Tweelingen in deze maan-dualiteit een rol.

Zoals de eigenlijke, stoffelijke maanmens meer in de Schutter als kosmische herinnering verschijnt, zo wordt de mensenvoorouder die in het tussenbestaan tot het zonnerijk opsteeg meer in de Tweelingen herinnerd.

Nadat deze ontwikkeling een tijdlang had voortgeduurd, trad opnieuw een verandering op in de maan-omstandigheden. *De invloed van de zonnewezens op de maan-ontwikkeling nam steeds meer toe.* Rudolf Steiner beschrijft dit als een korter worden van de perioden waarin de mens zijn

eigenlijke leven op de stoffelijke maan doormaakte en een langer worden van de tussentijdse zon-ne-perioden. *In de loop van deze ontwikkeling die reeds de vijfde maanronde vormde, werd de sterk verdichte, stroperig geworden maansubstantie tot een verfijning teruggevoerd.*

Door deze algehele katharsis werd de mens in zekere zin weer verbonden met de door de goden gewilde ontwikkeling. Zijn astraallichaam was doortrokken geraakt met zelfzuchtige impulsen. Door deze zelfzuchtige impuls, door de afglans van een persoonlijkheid-beleven dat in hem was gewekt, werden de vermogens van het astraallichaam zelf op een hoger plan getild. *Deze katharsis werd de kiemaanleg voor de gewaarwordingsziel. Gelijktijd werd ook het etherlichaam van de menselijke voorouder verder ontwikkeld. Dit was ooit gevormd uit het kosmische wijsheidselement van de Geesten van Wijsheid (Kyriotetes). Deze immanente wijsheid werd met het ziele-element in aanraking gebracht, als het ware in een eerste doffe gewaarwording gespiegeld in het astraallichaam en zo ontstond de oeraanleg van de verstandsziel. Dit eerste begrip van gewaarwordings- en verstandsziel werd de kiem van het Geestzelf, het wezensdeel waardoor de mens in de toekomst tot een direct, maar zelfbewust schouwen van de feiten en de wezens van de geestelijke wereld zal kunnen komen. De vrucht van de maankatharsis van de menselijke voorouders bestond uit de schepping van deze aanleg in de kiem.*

Deze vijfde maanronde kunnen we zonder meer in het sterrenbeeld de Steenbok lezen. Zoals we eerder aangaven, is de Steenbok de imaginatie van het dier dat tot de hoogste rotspunt opklimt. Hierin leeft de katharsis en de verhoogde ontwikkeling die met betrekking tot het maanbestaan beschreven werd. In de Griekse mythologie wordt deze richting in de kosmos beleefd als de poort tot de goden. Dit verwijst naar de kiemaanleg van het Geestzelf; immers, wanneer de mens dit wezensdeel ontwikkeld zal hebben, kan hij een blik werpen in de godenwereld. Hij zal dan zelf tot de wereld der hiërarchieën behoren. Het bovenzinnelijke schouwen zal hij ontwikkeld hebben. Zo sluit de cirkel zich met betrekking tot het karakter van de Steenbok aangaande de Oude-Saturnusontwikkeling. Daar vonden wij de kiemaanleg van de menselijke zintuigen, geweven uit de lichtvisioenen van de Serafinen. Hier ontmoeten we de allereerste aanduiding van de bovenzinnelijke zintuigorganen die het ontwikkelde Geestzelf eens zullen dienen.

Gedurende de beide laatste ronden van het maanbestaan, de zesde en de zevende, ebde de ontwikkeling terug. Gedurende de tweede helft van de Oude-Maan had zich een strijd voltrokken van de zonnewezens tegen de afvallige maanwezens. Geleidelijk aan werden deze overwonnen, wat met name tot uitdrukking kwam in de hiervoor beschreven katharsis en de verfijning van het mensenwezen zelf. *Daardoor werd het mogelijk gemaakt dat tijdens de zesde ronde zon en maan zich konden verenigen.* De reden van de scheiding was de vergroving en verdichting van een deel van de maansubstantie geweest, wat de verheven zonnewezens niet hadden kunnen verdragen. In het verloop van de vijfde en zesde ronde werd echter alle substantie tot de etherische toestand opgetild. Langzaam naderden de beide lichamen elkaar, zon en maan, totdat zij opnieuw één planeet konden vormen.

In deze verenigde, etherische kosmos lieten wezens van een verheven hiërarchie, de Geesten van Wijsheid (Kyriotetes) hun krachten stromen. Hierdoor werd deze kosmos zoals zij in het bijzonder in de laatste, zevende ronde van de Oude-Maan verscheen, een volmaakte uitdrukking van de goddelijke wijsheid, die tot dan toe in alle voorafgaande stadia van de schepping werkzaam

was geweest. De planeet was geworden tot de hoogste concentratie van het goddelijk plan dat door het wezen van de Geesten van Wijsheid sinds het oerbegin in de wereldontwikkeling was binnengestroomd. In de plant is op onzichtbare wijze de gestalte van de betreffende plant wat betreft zijn opeenvolgende ontwikkelingsfasen reeds vanaf het begin aanwezig. Zoals deze bovenzinnelijke oergestalte geleidelijk, opeenvolgend in de tijd, zich stoffelijk openbaart als een plant vol wijsheid in ieder afzonderlijk stadium, zo verschijnt dan de gehele zon- en maan-kosmos als uitdrukking van deze alomvattende wijsheid. Daarom wordt zij 'Kosmos van Wijsheid' genoemd. Zij vormde er de grondslag van dat alle zijn en bestaan binnen de huidige aarde-ontwikkeling doordrongen is van wijsheid. Deze wijsheid die in de schepping verborgen ligt, ontmoet de mens wanneer hij naar kennis streeft. Zij treedt hem tegemoet uit het object wanneer hij zijn aandacht bijvoorbeeld richt op de fysieke structuur van de dingen en wezens in de natuurrijken. We kunnen echter tot een beter begrip van deze beide laatste ronden van de maanontwikkeling komen, wanneer wij opzien naar de sterrenbeelden Waterman en Vissen. Onder het aanzicht van de Steenbok zagen we hoe de weg bereid werd voor de hereniging van zon en maan. De Steenbok streeft omhoog in kosmische hoogten van licht en warmte, terwijl zijn achterlijf met de vissenstaart gewonden in een spiraal nog in het waterige element, dus in het maanelement, rust.

In de Waterman zien wij het wezen dat kosmisch water, etherische vormkrachten uitgiet in de wereldruimte. De Griekse mythologie zag daar Hebe, godin van de eeuwige jeugd, later Ganymedes, beide tafelschenkers van de goden, die nectar en ambrosia ronddienden, de eeuwig schepende en verjongende hemelspijs. Vanwaar kwamen deze kosmische vormkrachten? Hier in de maanontwikkeling zien we één van de bronnen. De volledige hereniging van zon en maan kon alleen plaats vinden doordat alles wat zich gedurende de verdichte maanontwikkeling tot dan toe had ontplooid tot een verfijnder bestaan werd verheven. Daartoe behoorden de ontwikkelingsfeiten van het mensenrijk op dem. *De gehele kosmos werd in een etherische toestand gebracht, hoewel nog altijd van fysieke aard*, zoals Rudolf Steiner benadrukt. Het kan ons misschien aan een voorstelling helpen, wanneer we voor ogen houden, dat bijvoorbeeld het stoffelijk lichaam van de mens kan bestaan als een onzichtbare entiteit, zoals het occultisme het noemt, zonder met materie gevuld te zijn, zoals dit tijdens het aardeleven het geval is. Zo moeten we ons voorstellen dat al die geweldige feiten, die door het binnenstromen van het astrale in de maanmens, door de 'afscheiding' enzovoort in stoffelijke manifestatie verschenen waren, tot een bestaan boven de maanmaterie uit getild werden. We kunnen niet zomaar zeggen dat zij op deze manier als gedachten voort bestonden, want dan zou het gevaar ontstaan dat wij hen slechts als schaduwwezens voorstellen. Zij waren scheppende wezens geworden, kosmische gedachten, goddelijke gedachten. Zij waren tot de rang van oerbeelden opgestegen, die we tastend verstaan kunnen, wanneer we onze aandacht richten op de werkzaamheid van de Waterman in het aarderitme van de jaargetijden. Wanneer de zon in de loop van het jaar de Waterman bereikt (voor het noordelijk halfrond), dan stromen uit de kosmos de vormgevende oerbeelden - bijvoorbeeld van de planten - op de aarde neer. Zij grijpen de zaden aan in een soort kosmische bevruchting en zuigen aardesubstantie op als in onzichtbare holtes, die de betreffende plantenvorm vooruit beelden. De daarop volgende zichtbare groei van de plant, die zich door de tijd voltrekt, is niet anders dan een zich verruimen en aanpassen van de materie aan de oerbeeld-holte. Deze oerbeeldvormen die door de zon uit de Waterman in het aardegebied binnenstromen en de stoffelijk-materiële plant gestalte geven, vatten echter ook ieder ander wezen aan, dat op aarde uit een kiemende toestand naar het leven

streeft. Zij het dat dit ook op andere momenten en in andere kosmische ritmen kan plaats vinden als dat van de jaargetijden. Deze oerbeeldvormen die steeds het aardebestaan willen verjongen, doordat zij als een kosmisch-actieve herinnering van de gehele schepping dezelfde vormen opnieuw verwekken, stammen uit de Waterman-ronde van de Oude-Maan. De gezamenlijke feiten die uit de voorbije ontwikkelingscycli stammen, zijn in dit gebied van de kosmos tot een etherisch-stoffelijk bestaan verheven en van daar uit stromen zij als bevruchtend 'water' op de aarde neer.

We ontmoeten hier ook weer de Waterman zoals wij hem met betrekking tot de zesde ronde van de Saturnusontwikkeling beschreven hebben, maar hij verschijnt nu duidelijker en doordrenkt met wat in de tussenliggende tijden kosmisch verwezenlijkt is. Toen zagen we in de Waterman de geestelijke wereldrichting vanwaar de Cherubijnen ofwel de Geesten van Harmonie door hun beleving van de kosmische sferenharmonieën werkzaam waren. De sferen-harmonieën glijden neer op de chemische of klankether, die vanuit het kosmische mathematisch-muzikale element de aardse materie organiseert en ordent (Chladnische klank-figuren).

In de Vissen zien we de laatste ronde van de Oude-Maan, de Kosmos van Wijsheid. Wat voorheen in de Waterman-ronde tot etherisch-stoffelijk oerbeeld bestaan was verheven, sloot zich nu tot één kosmos aan. Wanneer een kosmos ontstaat, dan treden de afzonderlijke lidmaten of lichamen van deze kosmos in een harmonische, organische verhouding tot elkaar; zij stemmen zich in hun bewegings- verhoudingen, in hun opgaven, op elkaar af en houden elkaar in evenwicht. Zo zouden wij ons kunnen voorstellen dat de substantie die in de Waterman op weg was om oerbeeldrealiteit te worden zich nu in de Vissen-ronde tot een organische kosmos van zuiver geestelijk bestaan vormde, waarin het één op het ander rustte in overeenstemming met de oorspronkelijke kosmische wijsheid.

Deze Kosmos van Wijsheid daalde vervolgens in de wezens in die gedurende de dan volgende aarde-ontwikkeling uit de werkzaamheid van de goden tevoorschijn traden. Wijsheid ligt verborgen in de wonderbaarlijke opbouw en structuur van mineralen, planten en dieren. In de bouw van alleen al een bot, een plantenblad, de vleugel van een insect, kortom in alles, is deze wijsheid werkzaam geweest en heeft volgens wetmatigheden gebouwd die de mens met zijn kennisvermogen moeizaam moet doorgronden. In zijn eigen scheppingen, bijvoorbeeld in de techniek, is hij in staat, zij het op zeer onvolmaakte wijze en met grote eenzijdigheid, de kosmische wijsheid toe te passen. Deze verborgen goddelijke wijsheid zagen ook de Grieken uit de richting van het sterrenbeeld Vissen komen. Een Griekse mythe verhaalt dat Venus en Cupido eens door een afschuwelijk monster, Tyfoon, achtervolgd werden. Om hen aan deze vervolging te onttrekken, werden zij in Vissen veranderd. Dit zijn de beide Vissen van het gelijknamige sterrenbeeld. De Venus-godin is niemand anders dan Ishtar of de Egyptische Isis die van zichzelf sprak: *'Ik ben Al dat was, dat is en dat zijn zal. Geen sterveling heeft mijn sluier opgetild'*. (Het is de schrijver bekend dat Isis of Ishtar, volgens bepaalde versies in samenhang wordt gebracht met de maan. Dit is echter niet in tegenspraak met wat hier gezegd wordt. Vanuit een bepaald gezichtspunt is het mogelijk de onderzonnige planeetsferen als 'maan' in een bredere betekenis te beschouwen. In overeenstemming daarmee hebben de sferen van maan, Mercurius en Venus een 'maankarakter' en zou Venus de hoogste potentie van deze 'maan' zijn). Zij is de goddelijke wijsheid, zij is de Kosmos der Wijsheid, die in al het aardse verborgen ligt, die achter de sluier van de zintuiglijke waarneming troont als werkende wijsheid. *Zij is betoverd, sinds Tyfoon, heer van de aarde-zwaarte, heerst.* In onze tijd is de mens er toe geroe-

pen door de sluier van zintuiglijke verschijningen heen te schouwen en het wezen van de goddelijke wijsheid opnieuw te ontdekken. Dat is in waarheid de grondimpuls van ons wetenschappelijk tijdperk en grote figuren uit de nieuwere tijd hebben dat ook erkend, bijvoorbeeld Giordano Bruno, Novalis en anderen. De legende verhaalt echter ook dat degene die de sluier oplichtte zichzelf zag - de mens. *Alle goddelijke wijsheid, samengevat in een organische kosmos van geestelijke aard, dat is in laatste instantie niets anders dan de mens zelf, zoals hij door de goden in oeraanvang gedacht en gewekt werd.* Zo vinden wij in deze fase opnieuw de Vissen, zoals wij hen bij de Saturnus-ontwikkeling tegengekomen zijn. Toen was het bij de geweldige aanzet middels de wil door de Geesten van Wil en bij de laatste ronde van de Oude-Saturnus. Toen stond de mensenvoorouder daar als een spiegelbeeld van de geestelijke wezens die hem omgaven - weliswaar met de aard van een robot, de kiem van toekomstige volmaaktheid droeg hij al in zich. In deze Saturnus-warmtemens was reeds als oerbeeld aanwezig wat zich later in stoffelijke openbaring als natuurrijken, als stoffelijk universum zou ontwikkelen. *In de maanontwikkeling verschijnen de Vissen als het kosmische gebied waar de oermens die zich als goddelijke wijsheid in alle natuurrijken en in de sterrenwereld geestelijk uitbreidt, als evenbeeld van de Godheid, zijn oertoestand vindt.*

Hier is de kosmische ontwikkeling tot aan de 'voeten' afgedaald, daar waar het 'kleine' kosmische wezen het 'grote' raakt, ja, op hem loopt; (*want de Vissen zijn de sfeer die het oerbeeld van de voeten dragen*) De mens is nog ver verwijderd van een begrip van de geheimen die zich met de voeten verbinden. Met een eerste vermoeden tasten we aan deze geheimen wanneer we de woorden verstaan die gesproken worden door Hem wiens lichaam wij door de aanraking met onze voeten ontmoeten: *'Wie mijn brood eet, treedt mij met voeten'*, We kunnen ook verstaan waarom de schrijver van het Johannes-evangelie de voetwassing en niet het eigenlijke avondmaal beschreef. Hij verwees naar de kosmische geheimen van het avondmaal.

Uit het hier beschrevene kunnen we ook verstaan waarom de Waterman de sfeer van de oerbeelden van menselijke onderarm en onderbeen is. Daar stoot de bloedstroom op heel bijzondere wijze op de buitenwereld. We kunnen stellen dat in dit stoten van de bloedswarmte op de buitenwereld een soort oerbeeld gegeven is van het ontstaan van het stoffelijk organisme. Het is eigenlijk gestold bloed, bloed dat in oeraanvang slechts warmte was, maar dan trapsgewijs 'naar beneden' stroomde en uitkristalliseerde in dat wat het stoffelijk organisme van de mens is geworden. Zo *is onderarm-onderbeen ofwel het bloed-periferie-complex* een soort spiegelbeeld van de oerbeeld-substantie die voortdurend tot materiële existentie stolt en zich daaruit ritmisch weer los maakt: van de Waterman. In de zesde ronde van de Oude-Maan is deze datgene geworden wat hij tegenwoordig bewerkt.

De aarde-ontwikkeling

We hebben gezien dat de mensenvoorouder op de Oude-Saturnus op het niveau van het mineraal stond. Hij had geen stoffelijk lichaam zoals het tegenwoordige mineraal, maar nog een verfijnd, etherisch warmtelichaam. Echter zijn bewustzijnstoestand stemde overeen met dat van het huidige mineraal. Vervolgens zagen we de mens gedurende de ontwikkeling op de Oude-Zon voort

schrijden tot het stadium van de plant. Ook toen waren zijn stoffelijke omstandigheden totaal anders dan die van de huidige plant, maar hij had eenzelfde soort bewustzijn. Verder voortgaand troffen we de mens op de Oude-Maan aan, waar hij de bewustzijnstrap van het dier bereikte. Hij verwierf een bewustzijn dat hem indrukken in beelden verschafte van zijn omgeving. Hij had nog geen zintuiglijke indrukken, want de zintuigen waren nog niet zo volmaakt ontwikkeld als zij dat nu zijn. Veeleer waren de indrukken die de maan-mens van zijn omgeving had van een beeldend symbolisch karakter, ongeveer zoals tegenwoordig het bewustzijn tijdens het dromen. Zij het dat de beelden nog veel meer in overeenstemming waren met de feiten in de buitenwereld, terwijl de tegenwoordige droombeelden van de mens willekeurig vervormd verschijnen.

Na de tussenperiode van zuiver geestelijk bestaan (pralaya) die op de maanontwikkeling volgde, traden de wezens van de geestelijke hiërarchieën opnieuw tevoorschijn en leidden een nieuwe fase van de kosmische evolutie in. Deze wordt in de wetenschap van de geest met 'aarde' aangeduid. *Het doel van deze aarde-ontwikkeling, in het midden waarvan wij nu zelf leven, was de mens met betrekking tot zijn bewustzijnsontplooiing nog een trap hoger te voeren. Hij moest de trap van het 'ding-bewustzijn' bereiken, zoals het door Rudolf Steiner in 'De wetenschap van de geheimen der ziel' GA 13 en 'Uit de Akasha Kroniek' GA 11 genoemd wordt. Dit kon alleen verwezenlijkt worden doordat de mens in de loop van deze ontwikkeling een 'ik' geschonken werd. Alleen de 'ik-mens' die zijn wezen als in een eigen middelpunt verankerd beleeft, is in staat om niet meer dromend in zijn omgeving te zwemmen, maar een heldere, zelfbewuste scheiding tussen het eigen wezen en de omgeving te voltrekken. Zo kan hij een zelfbewuste kennis van het ding verwerven, van hetgeen in de buitenwereld tegenover hem staat.*

Toen nu de aarde-ontwikkeling werd ingeleid, moesten eerst alle vroegere ontwikkelingen en verworvenheden herhaald worden. Maar wat in de voorafgaande kosmische cycli als mensenwezen geschapen werd, was volledig gevormd en georganiseerd in overeenstemming met de toen heersende bewustzijnstoestand. Daarom was het voor de hiërarchische wezens nu noodzakelijk het menselijk organisme om te vormen, het voor te bereiden op de nieuwe trap van bewustzijn, tegelijk met de herschepping van wat voorheen bereikt was.

Zo dienen we drie voorstadia te onderscheiden aan de eigenlijke aarde-ontwikkeling, ofwel drie ronden, zoals wij hen steeds genoemd hebben. In de eerste ronde werden de verworvenheden van Saturnus herhaald die voorheen beschreven zijn. Opnieuw ontstond het verfijnde, warmte- etherische mensenlichaam dat op de Oude-Saturnus vooraf gebeeld werd. Tegelijkertijd echter moest dit stoffelijke mensenlichaam georganiseerd worden in overeenstemming met de komende ontwikkeling van het ding-bewustzijn. Na een kort pralaya voltrok zich hetzelfde met het menselijk etherlichaam: gedurende de volgende tweede grote ronde werden de verworvenheden van de Oude-Zon herhaald, onder andere werd het etherlichaam opnieuw geschapen en in het stoffelijk lichaam neergelaten. De derde grote aarde-ronde is een herhaling van de Oude-Maan. Gedurende dit tijdperk ontstond uit de werkzaamheid van de geestelijke hiërarchieën opnieuw het astraal- of zielelichaam, naast de andere verworvenheden die reeds op de Oude-Maan aanwezig waren.

Deze drie grote ronden van de aarde vinden we weer opgetekend in de sterrenbeelden van de dierenriem. We hadden de Oude-Maan als Kosmos der Wijsheid in het sterrenbeeld van de Vissen verlaten. Daar kunnen we dan vinden dat de aarde-ontwikkeling in aanvang aangevat wordt. We zouden het ons zo moeten voorstellen, *dat uit de geestelijke richting van de Vissen een impuls*

*kwam die de eerste grote ronde van de aarde, de herhaling van Saturnus inleidde. Wanneer wij nu de geestelijke stamboom van de sterrenbeelden te hulp roepen, die wij in de voorafgaande beschouwingen hebben uitgewerkt, dan kunnen wij tot een begrip komen van wat gedurende deze eerste ronde plaats vond: in de Vissen hadden wij het beeld van het oer-begin van Saturnus door het offer van de Thronen. Daaruit kwam in aanleg alles voort wat in de latere ontwikkeling als stoffelijk universum verschijnt. Zo verdichtte zich gedurende de aardeperiode deze oersubstantie, de wil van de Thronen, waaruit zich het warmte-element ontwikkelde, opnieuw uit de richting van de Vissen. Gelijktijdig zagen we in de Vissen ook de robotachtige Saturnusmens zoals hij aan het einde van de Saturnusontwikkeling verschijnt. We spraken erover dat in de Vissen iets als een zwakke aanduiding van een fysionomie, van een gezicht ontstond. Dit motief werd nu in de eerste ronde van de aarde weer opgenomen. Met andere woorden, *het stoffelijk lichaam dat opnieuw ontstond werd de oriëntering voor de ontwikkeling van het dingbewustzijn ingeëtst door de aanleg van een geestelijke 'fysionomie'.* Natuurlijk kan dat slechts een tedere aanleg in de kiem zijn geweest. Maar we weten hoezeer de fysionomie van een mens uitdrukking is van het ontwikkelingsniveau van zijn persoonlijkheid, dat wil zeggen, van het wezen dat dingbewustzijn heeft, in het ik ontwaakt. Maar nu stroomde daarbij ook binnen wat in de Vissen vanuit het gezichtspunt van de Oude-Maan was opgetekend, namelijk de Kosmos van Wijsheid. Zo werd het stoffelijk lichaam vanuit de goddelijke wijsheid gevormd, zodat de mens hierdoor op een later tijdstip, in het stadium van het dingbewustzijn, de wijsheid in zijn omgeving zou kunnen vinden. *Want wij kunnen de goddelijke wijsheid in onze omgeving slechts begrijpen omdat zij zelf ook in ons stoffelijk organisme aanwezig is.* Wij begrijpen bijvoorbeeld de wijsheid van het licht om ons heen, omdat deze wijsheid in ons eigen lichaam werkzaam is.*

*De tweede grote aarderonde, de herhaling van de Zon, kunnen wij opgetekend vinden in de Ram. Bij een dergelijke beschouwing moeten wij echter altijd ook het tegenoverliggende sterrenbeeld betrekken, in dit geval dus Ram-Weegschaal. In deze ronde worden ook de Weegschaal-oerbeelden van de Oude-Zon uit de Akasha werelden tevoorschijn gehaald. In de Weegschaal vonden wij de zonnemens, die plantengestalte die door inlijving van het etherlichaam was ontstaan. Gedurende de tweede ronde van de aarde werd dit akashabeeld vanuit de overzijde, dus uit de Weegschaal naar de Ram gehaald, want het kon niet zo worden overgenomen zoals het op de Oude-Zon was. Het moest omgevormd worden om aan de nieuwe voorwaarden te kunnen voldoen. Wat waren deze nieuwe voorwaarden? Wij richten onze aandacht op de herinneringssubstantie die in de Ram staat ingeschreven: De werkzaamheid van de Kyriotetes gedurende de Oude-Saturnusontwikkeling. Deze waren toentertijd nog niet in staat de Saturnus planeet met hun Leven te doordringen, zoals zij dat later op de Oude-Zon zouden doen. Als gevolg ontstond toen de eerste aanleg van de spiegeling van het Leven in de omtrek. Dit werd de grondslag voor het hersen-zenuw-zintuigstelsel, wat zeggen wil, de tendens om het leven van 'buitenaf' als goddelijke wijsheid, als wereldgedachten te vatten. *Dit oerbeeld daalde bij de omvorming van het etherlichaam in gedurende de tweede aarderonde en reikte dienovereenkomstig ook tot in het stoffelijk lichaam. Zo werd de mogelijkheid geschapen dat de mens die voor het dingbewustzijn was voorbestemd, niet alleen leven had, maar een deel van het levens- of etherlichaam voor activiteiten als herinneren en denken kon aanwenden.* Eens zou hij moeten leren het leven ook van buiten te beschouwen, dat wil zeggen als iets objectiefs.*

De derde grote ronde van de aarde-ontwikkeling kunnen wij aflezen aan de Stier. Daar werden de gebeurtenissen van de Oude-Maan herhaald en omgevormd. Ook hier zien wij uit het tegenoverliggende gebied van de dierenriem, de akasha-substantie van de derde, belangrijke ronde van de Oude-Maan naar de andere zijde klinken. De Schorpioen kan beschouwd worden als een beeld van het doordringen van de maanmens met het astraallichaam. Hij bevat echter ook de rebellie van de luciferische geesten op de Oude-Maan. Het astraallichaam werd dus tegen de achtergrond van zijn biografie opnieuw geschapen. Gelijktijd stroomde nog iets anders binnen uit de richting van de Stier: daar staat de werkzaamheid van de Geesten van Beweging (Dynamis) gedurende de tweede ronde van de Oude-Saturnus opgetekend. Ook deze hiërarchie kon op de Saturnus-planeet nog niet meer dan een spiegeling van het eigen wezen in de omliggende 'ruimte' bewerkstelligen. De weerspiegelde zielesubstantie verbond zich met de aura van leven die zich rondom Saturnus als gevolg van de reflecterende werkzaamheid van de Geesten van Wijsheid (Kyriotetes) had gevormd. Wijsheid of Leven verbond zich met zielebewegelijkheid en zo ontstonden de scheppende oerbegrippen die zich dan veel later in de veelheid van het geschapene zouden kunnen openbaren. Dit stroomde binnen in het nieuw geschapen astraallichaam gedurende de herhaling van de maan. Het werd in de menselijke gestalte afgedrukt en zo herhaalden zich de gebeurtenissen die voorheen op de Oude-Maan hadden plaatsgevonden. Hier, in de derde aarderonde, verscheen deze ontwikkeling op een wijze zoals uitgesproken door de polariteit van Stier en Schorpioen. Enerzijds verwierf het mensenwezen door het astraallichaam de mogelijkheid de scheppende oerbegrippen te vatten. Dat is de werkzaamheid van de Stier. Anderzijds was hierin echter ook de tendens tot zelfstandigheid en onafhankelijkheid gewekt. Hiermee werd de latere verstrikking van de mens in de zondeval mogelijk. Dit is de werkzaamheid van de Schorpioen.

Na een kort pralaya waarin alles wat tot dan toe geschapen was weer in een geestelijk bestaan werd opgenomen, trad de aarde-ontwikkeling de vierde ronde binnen. Dit is de eigenlijke aarde-ontwikkeling, waarin wij ons nu bevinden. Als iedere ronde wordt ook de vierde onderverdeeld in zeven 'globen' of 'vormtoestanden'. Gedurende de eerste drie vormtoestanden splitsten zich de huidige planeten Saturnus, Jupiter en Mars af. Tijdens de vierde vormtoestand vormden zich uit het oorspronkelijk ene wereldlichaam achtereenvolgens de zon, de maan en de aardeplaneet, zoals dit door Rudolf Steiner op vele plaatsen beschreven is. Ook de binnenplaneten Venus en Mercurius werden door de zelfstandige zon uitgestoten, zodat pas tijdens de vierde vormtoestand van een zonnestelsel in de tegenwoordige betekenis kan worden gesproken. Halverwege deze vormtoestand ontstond op de aarde pas vaste, minerale materie. De vele bijzonderheden die deel uitmaken van deze vormtoestand, bijvoorbeeld epochen en culturen worden in Rudolf Steiner's 'Wetenschap van de geheimen der ziel' GA 13 en in voordrachtcycli uitvoerig beschreven.

De grote vierde ronde van de aarde halverwege waarvan wij ons nu bevinden, verschijnt in het sterrenbeeld Tweelingen. Zeer zeker moeten ook hier alle overige dierenriembeelden betrokken worden. De volledige ronde zouden wij ons voor moeten stellen als een omloop, waarbij het zwaartepunt in de Tweelingen ligt. De Tweelingen zijn vanuit het gezichtspunt van de kosmisch geestelijke herinneringssubstantie een sterrenbeeld rijk aan inhoud. Indien wij daar nog het van herinneringen verzadigde sterrenbeeld van de Schutter aan toe voegen, dat tegenover de Tweelingen staat,

dan kunnen we begrijpen waarom juist deze vierde ronde van de aarde zo buitengewoon ingewikkeld is. Allereerst treffen we daar de impuls aan tot individualisering van de Geesten van Vorm (Exusiai) gedurende de derde ronde van Saturnus, die daar vooralsnog alleen een soort oer-celdiving van de Saturnus planeet kon bewerken, tot dat moment nog een eenheid. Dit straalde binnen in de vierde aarde-ronde en werkte uit in de opsplitsing van de oersubstantie in het zonnestelsel, maar uiteindelijk ook in de opsplitsing van de schepping in talloze afzonderlijke wezens. Vervolgens vinden we in de Tweelingen de herinnering aan de vierde ronde van de zon, toen de mensenvoorouder zogezegd naar twee kosmische richtingen was georiënteerd: door de arbeid van de Archai aan het etherlichaam was hij gevormd door de visioenen die door de Archai geschouwd werden. Door het werken van de Archangeloi die toen hun mensheidsstadium doormaakten, had het stoffelijk lichaam door de oerzintuigen een doffe betrekking tot zijn omgeving, dat wil zeggen tot het tweede, lagere zonnerijk. Dit stroomde eveneens in de vormgeving van de vierde aarde-ronde binnen en schiep de mens zoals hij in het midden van de kosmos voor ons staat: opziende naar een geestelijke wereld, bewust van haar werkelijkheid en verhouding tot zichzelf. Evenzo, dezelfde mens, verweven in de wereld onder hem, in de natuurrijken, die zich aan hem door zijn zintuigen openbaren. Zo schouwen we in de Tweelingen de betrokkenheid van de mens naar beide richtingen, zowel op de microkosmos, als op de macrokosmos in zijn veelvoudige openbaringen. Zo ontstond de 'universele tweeling': macrokosmos-microkosmos, in de vierde aaderonde. Evenwel zien we gelijktijdig in deze ronde de meest centrale gebeurtenis in de aarde-ontwikkeling zich voordoen, die de gescheiden tweelingen weer zal verenigen. Dit is het Christusgebeuren dat door het leidende wezen van de Exusiai, van de Geesten van Vorm mogelijk wordt gemaakt. Op de Oude-Saturnus werkte deze hiërarchie uit de geestelijke sfeer die met de Tweelingen verbonden is. Hun meest verheven impuls was om het 'Ik' in de mens te wekken. Zij konden deze daad vooreerst slechts door trapsgewijze kosmische werkzaamheid voorbereiden. Toen begaf zich echter hun leider, de Christus, gedurende de vierde, de Tweelingenronde van de aarde, onder de aarde-mensen en wekte in hen zijn eigen wezen, het 'Ik'. Met dit wereldomvattende Ik dat in de Christus leeft, zou de Tweelingscheiding die de gehele kosmos doortrekt overwonnen kunnen worden, wanneer mensen het Christus-Ik in hun eigen ziel opnemen. Want het Christus-Ik is het kosmische Ik, het omvat het geheel dat in ma-chromosomen en microkosmos als gespleten verschijnt.

Terwijl ons vanuit de Tweelingen de kosmisch geestelijke aspecten van de vierde ronde tegemoet stralen, schouwen we in de tegenoverliggende Schutter een heel ander beeld. Daar vinden we de akasha-substantie opgetekend van drie zeer beslissende ronden van voorbij ontwikkelingscycli:

1. De vierde ronde van Saturnus, waarin de allereerste aanleg van de stoffelijke mens uit de juist verdichte warmte-ether verschijnt.
2. De vijfde ronde van de zon met de voorafbeelding van een soort stofwisseling-ademhalingsproces.
3. De vierde, middelste ronde van de maan, in wiens middelpunt de mensenvoorouder verschijnt terwijl hij zijn ontwikkeling tussen de zonne-levenspool en de maanbewustzijns pool doormaakt.
- 4.

Uit deze herinneringssubstanties stroomde in de vierde ronde van de aarde het oerbeeld van de drieledige mens, zijn verhouding tot de hiërarchieën en de drie natuurrijken die onder hem staan. In de Saturnus-Schutter-mens hebben we klaarblijkelijk een oerbeeld van de wilsmens, die in diep slaapbewustzijn het arbeidsveld van geestelijke wezens is. Tot in bijzonderheden, bijvoorbeeld van de warmteprocessen, hebben we bij de beschrijving van de overeenkomstige gebeurtenissen gedurende de vierde Saturnusronde de uitzonderlijke aard van de menselijke wil in beschouwing genomen. In de zonne-Schutter-mens komt reeds de eerste vooraf-beelding van een ademend-ritmisch organisme tevoorschijn, want deze 'stofwisseling' voltrok zich in de warmte-luchtsfeer van de mensenvoerouders. Dit werd dan gedurende de aardeontwikkeling tot het grondelement van het voelen. Met betrekking tot de maan-Schutter-mens worden we tegenover het wezen geplaatst dat nu een eigen bewustzijn verworven heeft. Door het ingrijpen van de luciferische geesten had de mens reeds een helderder bewustzijn bereikt dan hem in de normale ontwikkeling vooreerst toegedacht was.

Maar hoe we deze aspecten ook trachten te beschrijven, de werkelijkheid zullen we eigenlijk nooit recht doen. Want de ontwikkeling van de drieledige mens is een veel gecompliceerder gebeuren dan in eerste instantie mag lijken. Met deze drie aspecten van de Schutter-mens worden we tegenover de wezenlijke grondslagen van het menszijn zelf geplaatst: en deze kunnen niet met een paar woorden worden afgedaan. We zullen ontdekken, wanneer we deze drie aspecten op meer contemplatieve wijze beleven, dat we talrijke bijzonderheden zullen ontdekken. *In zekere zin mogen we met recht zeggen dat de Schutter het oerbeeld van de mens als zodanig is.* Maar we moeten onder ogen zien dat ook die 'broeders' tot het oerbeeld van de mens behoren die hij op zijn pad achter zich heeft gelaten, de mineralen, de planten en de dieren. Inderdaad kunnen we zeggen dat de Saturnus-Schutter-mens op het plan van het mineraal, de zonne-Schutter-mens op dat van de plant en de maan-Schutter-mens op het plan van het dier stond, ook al waren de overeenkomstige stoffelijke omstandigheden nog van geheel andere aard.

Aangezien de vierde ronde van de aarde-ontwikkeling uitsluitend in het minerale verankerd ligt, voor zover het de ontwikkeling van de mens betreft, dienen we met betrekking tot de volgende, vijfde ronde een levenssfeer te veronderstellen die naar de geest aan het plantenrijk verwant is. De mens is nu, in de vierde ronde, alleen bij machte om de sfeer van het minerale bewust vorm te geven. Hij heeft nog geen enkele mogelijkheid om leven te wekken, laat staan om bewustzijn tevoorschijn te roepen in de scheppingen van zijn aardse omgeving. Eens zal hij in de loop van zijn ontwikkeling echter zo ver komen dat hij bewust het ingrijpen van het levensprincipe in de scheppingen van zijn hand zal kunnen leiden, zoals hij nu in laboratoria de levenloze minerale wereld met chemische analyse onderzoekt en beheerst. Het leven dat bijvoorbeeld in de plant werkzaam is, is iets wat zich nog volledig aan de greep van de mens onttrekt. Hij kan bijvoorbeeld niet in de synthetische combinatie en organisatie van de in de plant aanwezige minerale stoffen zelfstandig leven wekken. Dat kan alleen de natuur doen.

De levenskrachten behoren tot het bereik van het bovenzinnelijke, waarin de mens, wanneer hij de ontwikkeling van zijn bovenzinnelijke organen niet nastreeft, nooit toegang en nog veel minder een mogelijkheid tot ingrijpen heeft.

In deze betekenis zijn wij gedurende de vierde aarderonde nog in de 'minerale levenstoestand'. De grote ronden waarvan we hier spreken, staan in de occulte taal ook bekend als 'levenstoestanden', die wat betreft de aarde-ontwikkeling de evolutie op de volgende wijze laten voortschrijden:

1. eerste elementaire toestand
2. tweede elementaire toestand
3. derde elementaire toestand
4. minerale toestand
5. planten-toestand
6. dier-toestand
7. mensen-toestand

Zo gold het ook in de kosmische belichamingen die aan de aarde voorafgingen en daarom zagen we steeds in de laatste ronde, ofwel de afsluitende levenstoestand, de grootst mogelijke vervolmaking van de mensenvoorouder. *Zo zal de mens gedurende de vijfde ronde van de aarde de voorlopige aanleg verwerven om in het wezen van zijn omgeving Leven te wekken.* Hij zal zich dan voorbereiden om bewust te doen, wat de plant en alle levende organismen nu onbewust doen, wat aan hen 'van buiten af' voltrokken wordt. *Zo zal de mens in de zesde ronde, onder geheel andere omstandigheden van stoffelijke verdichting leren, om de voorlopige aanleg te verwerven tot het wekken van bewustzijn in zijn scheppingen.* Want in een toekomst die ver voorbij de aarde-ontwikkeling ligt, zal hij bewust in het object moeten voltrekken wat geestelijke wezens nu in het dier te weeg brengen. *Tenslotte zal de mens tijdens de zevende ronde de aanleg in kiem ontwikkelen, die hem eenmaal in nog veraf gelegen toekomst in staat zal stellen in de schepping de persoonlijkheid impuls te ontsteken.* Dat kan tot nu toe, zoals we gezien hebben, alleen door de wezens van de geestelijke hiërarchieën gedaan worden. De mens zal gedurende deze laatste drie ronden van de aarde nog niet tot een scheppende beheersing van deze mogelijkheden komen. Als mogelijkheid zijn zij in aanleg al lang aanwezig. Maar het is dat de mens zich gedurende de aarde-ontwikkeling verwerft is nog niet rijp om deze levenssferen bewust aan te grijpen. Wat de mens in deze drie ronden volbrengen moet, is het ik-bewuste onderduiken in deze mogelijkheden, wat de aanleg tot een toekomstige beheersing van deze vermogens zal scheppen.

De vijfde ronde kan als in een lichtend oerbeeld in het sterrenbeeld Kreeft gezien worden, samen met de tegenoverliggende Steenbok. In de Kreeft vonden we de herinnering aan de derde ronde van de zonne-ontwikkeling, terwijl de Exusiai de lucht-warmte-gestalten die aanhoudend ontstonden en vervloeiden een blijvende vorm gaven. We zouden onomwonden kunnen zeggen: *De Geesten van Vorm droegen de 'van leven doortrokken wolken gestalten' (van de Oude-Zon) omlaag in het zonnebestaan en voor het eerst verschenen wezens die een verwantschap met de planten-organisatie hadden.* Met de Kreeftronde van de aarde zal de ontwikkeling reeds het midden van de totale evolutie overschreden hebben. Nu is het een grondwet in de wereldwording dat iedere ontwikkelingsstrap die aan gene zijde van het midden ligt, een overeenkomstige vroegere fase moet herhalen en omvormen. Dat geldt ook hier voor de Kreeftronde van de aarde. De Kreeftronde van de Oude-Zon bracht vorming teweeg, op een bepaalde manier zelfs verstijving. *De Kreeft-ronde van de aarde zal deze tendens tot verdichting van de Kreeft moeten oplossen en overwinnen.* De oprollende, zich inrollende dynamiek van de Kreeft zal in een uitstralende omgevormd worden. Dit

uitstralen is echter een activiteit die de plant nu reeds, zij het ook op heel onbewuste wijze in een zijnsvorm die aan de slaap gelijk is, volbrengt. De plant overwint in zijn groeiprocessen onophoudelijk de zwaartekrachten van de aarde. De plant richt zich op, streeft weg van het middelpunt der aarde, het licht tegemoet. Ook het opstijgen van het plantensap voltrekt zich als in volledige tegenstelling tot de wetten van zwaarte van de materie. In essentie voltrekt ieder wezen dat leven in zich draagt dezelfde activiteit. Maar in de plant komt dit op meest zuivere wijze tot uitdrukking. Deze aan de zwaartekracht tegengestelde vermogens (in zekere zin 'lichtheidskrachten') staan in innige samenhang met het wezen van het Leven, voor de huidige mens nog een ondoorgrondelijk mysterie. Maar in de Kreeft-planetenronde van de aarde zal de mens het vermogen verworven hebben, als Ik-mens het wezen van het Leven als bovenzinnelijk gegeven te begrijpen en te doorzien. Daartoe zal de mens echter die wereldvormende katharsiskracht nodig hebben die in de vijfde, de Steenbokronde van de Oude-Maan, de maanplaneet langzaam weer tot het zonnenniveau verhief. *De mens zal deze vormgevende Kreeftkrachten niet op een harmonische manier kunnen ontwikkelen, wanneer hij niet in plaats van de tegenwoordige gevoelloze behandeling van de minerale wereld een intensief vermogen om zich één te voelen met de wezens in zijn omgeving zal hebben verworven.* Zoals Rudolf Steiner het zegt, hij zal niet gelukkig kunnen zijn, wanneer andere wezens in zijn omgeving ongelukkig zijn. Daarvoor zal hij deze geweldige Steenbok-katharsis-krachten nodig hebben, die in de kosmisch geestelijke richting van de Steenbok als akasha-substantie sluimerend rusten.

De zesde aarde-ronde kunnen we als het samenspel van de geestelijke krachten van Leeuw en Waterman beschouwen. Het is vrijwel onmogelijk om met de taal die ons nu ter beschikking staat iets over deze ronde te zeggen. In deze Leeuw- (Waterman-) ronde zal de mens de kracht van zijn Ik-bewustzijn zo ver ontwikkeld kunnen hebben, dat hij de geestelijke achtergronden en de oorsprong van dat wat in het schepselbewustzijn verwekt zal kunnen beleven en schouwen. *Hij zal dan in de volle helderheid van zijn Ik waarnemen hoe de ziele- of astraleorganisatie van het dier en van de mens in de geestelijke kosmos zijn oorsprong vindt.* In het dier zijn op de huidige trap van ontwikkeling deze astrale krachten in hun zuiverste, meest kosmische gestalte voorhanden, maar meer nog dan het Leven, zijn zij voor de mens ontoegankelijk. Deze organisatie die te gronde ligt aan het bewustzijn wordt in de wetenschap van de geest daarom astraallichaam genoemd, omdat zij haar oorsprong heeft in de astraliteit van het universum, onder andere in de dierenriem, in de geestelijke sterrenkosmos dus. In de tweede ronde van de Oude-Zon zagen wij deze geestelijk-astrale krachten uit het kosmische gebied van de Leeuw inwerken op de mensenvoorouders. In de Leeuwronde van de aarde zal de mens deze krachten door het Ik-bewustzijn begrijpen en naar hun bovenzinnelijke essentie moeten leren kennen.

Tenslotte zal de mens in de zevende ronde van de aarde kunnen verwerkelijken wat in de akasha-substantie van het sterrenbeeld Maagd wordt aangeduid. Dan zullen de geheimen van de 'Mensenzoon', de zoon van de maagd in de betekenis van de grootse imaginatie van de Johannes apocalyps (hoofdstuk XII) geopenbaard kunnen worden.

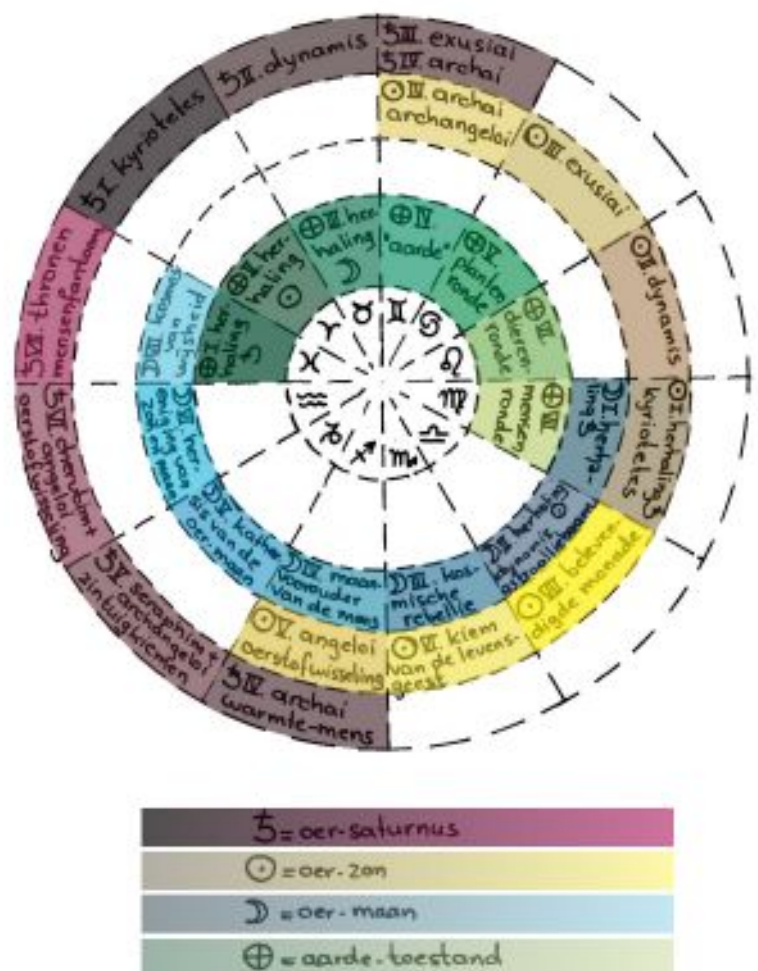
De beschrijving van de ontwikkeling van de Oude-Saturnus liet ons zien dat het mogelijk is om in de richting van de sterrenbeelden Vissen en Maagd het oerfantoom te schouwen van het mensenwezen dat in aanvang door de goden werd geschapen. Wanneer nu de aarde de zevende ronde zal zijn binnengegaan waarvan wij het karakter hier uit de wezenstrekken van de sterrenbeelden

Maagd en Vissen proberen af te lezen, dan zullen voorwaarden aanwezig zijn die het de mens mogelijk zullen maken om het goddelijke oerbeeld Mens te schouwen in het licht van het ontwikkelde ik-bewustzijn.

Wanneer we de aandacht terughrichten op ons tegenwoordig tijdperk, dan kunnen we nauwelijks zeggen dat de mens ook maar het minste vermoeden heeft van de door de goden gewilde geestgestalte en de betekenis van het wezen Mens in het grote kosmische geheel. Vanuit het gezichtspunt van het verstand is de mens van deze tijd zichzelf een volledig raadsel. *Om het antwoord in de helderheid van het Ik te vinden, zal de mens eerst door intensieve innerlijke arbeid geheel nieuwe kennisorganen moeten wekken.* Hij zal dan echter nog in volstrekt andere diepten van kennis van de kosmos als geheel moeten doordringen dan nu mogelijk lijkt.

Uit het samengaan van een nu nog onvoorstelbaar hoge kennis van de kosmos en de mens zelf zal de mens van de zevende, laatste Maagdronde van de aarde de goddelijke oorsprong en bedoeeling van zijn eigen wezen leren kennen. Vandaar dat deze laatste ronde van de aarde ook wel 'levenstoestand van de mens' genoemd wordt.

Uit dit alles blijkt hoe moeilijk het is over toekomstige ontwikkelingstoestanden anders dan in het algemeen te spreken. Het is zeker mogelijk om door innerlijke contemplatie deze dingen tegen de achtergrond van de sterrenbeelden in de dierenriem nog verder in bijzonderheden uit te werken, maar daarover valt nauwelijks te spreken of te schrijven. Iedere poging daartoe schijnt als een verwonding van het wezen der toekomst en kan de mensheid van weinig nut zijn. Bovenal moeten we ook beseffen, dat, hoewel toekomstige samenhangen in zekere mate bewust gemaakt kunnen worden, toch ook een volledig onberekenbaar element van vrijheid een rol speelt. Wij laten het daarom bij deze aanduiding van de toekomstige drie ronden van de aarde-ontwikkeling en willen in het navolgende in grote lijnen het wezen van de planeten van ons zonnestelsel, hun oorsprong, hun werking in de mens en in de natuur proberen uit te werken. Ook daarbij zullen wij gezichtspunten van de voorbije wereldontwikkeling moeten betrekken. Nadat dit zal zijn gebeurd, zullen wij in staat zijn op een realistische wijze de samenwerking tussen mensen- en sterrenwereld in het oog te vatten. Het zal dan blijken dat de feiten die wij ons reeds met betrekking tot de dierenriembeelden verworven hebben ons de verhouding tussen mens en sterrenwereld op een geheel nieuwe wijze kunnen openbaren. Op geen enkele manier zullen wij bij de interpretatie op enige antieke traditie van astrologische aard hoeven terug te gaan. Veeleer zal het ons hier en daar zelfs gelukken het traditionele naar zijn ware aard te herkennen.

♄ = oer-saturnus
 ☉ = oer-son
 ☾ = oer-maan
 ⊕ = aarde-toestand

HOOFDSTUK IV

EEN POGING TOT INZICHT IN DE OORSPRONG VAN DE PLANETEN

Saturnus

Ons huidige planetaire stelsel, dat wil zeggen, de planeten, zon, maan en aarde, kwam pas gedurende de vierde grote ronde van de aarde-ontwikkeling tot stand. Wij bevinden ons nu nog steeds in deze ronde. Zij is op zichzelf weer geleed in zeven kleinere cycli of vormtoestanden. Tijdens de eerste vormtoestand begon zich reeds het begin van het huidige zonnestelsel te vormen. *Toen ontstond als eerste de planeet die wij nu Saturnus noemen.* Hoe kunnen wij ons het begin van dit planetaire stelsel voorstellen? Er aan vooraf gegaan was een kort pralaya (tussenperiode) dat op de derde grote aarderonde was gevolgd. Gedurende deze kosmische rusttoestand trad al het tot dan toe geschapene en de scheppende kosmische wezens zelf in zuiver geestelijk bestaan terug. Fysieke ruimte was toen geheel afwezig. Met het begin van de vierde ronde ontstond nu fysieke ruimte, die echter aanvankelijk geheel ledig en chaotisch was. In tegenstelling daarmee bevond zich de 'niet-ruimte', dat wil zeggen, de geestelijke wereld, waarin de geestelijke hiërarchieën hun bestaan hadden. Het was dus een situatie die in zekere zin gelijk was aan het begin van de Oude-Saturnus-ontwikkeling. Hoe kunnen wij ons de polariteit van 'ruimte' en 'niet-ruimte' voorstellen? *Het begrip ruimte moeten wij noodzakelijkerwijs met het beleven van middelpunt in verband brengen.* Want het ruimtelijke kruis, gevormd door de drie ruimtelijke richtingen die loodrecht op elkaar staan, straalt klaarblijkelijk van een bepaald middelpunt uit. Kunnen we echter met betrekking tot de fysieke ruimte spreken over een 'oneindige' periferie die aan het middelpunt tegengesteld is? Hier verliest zich 'de ruimte', hier komt het voorstellingsvermogen aan een grens en gaat dan niet verder mee. Daarom is de oneindige ruimte van de huidige astronomie, qua voorstelling een onmogelijkheid. *Met andere woorden, we stoten aan de periferie op het raadsel van de 'niet-ruimte' ofwel de geestelijke wereld.* Zo kunnen we zeggen: *Ruimte is in niet-ruimte 'uitgespaard'.* Of met andere woorden: de niet-ruimte-wereld, de geestelijke wereld, 'trok zich terug' en liet zo de 'ruimte' als een 'negatief' ontstaan. Iets dergelijks moeten wij ons aan het begin van de vierde aarde-ronde denken. Zo kunnen we ook begrijpen wat Rudolf Steiner aanduidt wanneer hij beschrijft, dat zich op bepaalde momenten van de evolutie geestelijke wezens aan de periferie terugtrokken en daardoor aanleiding gaven voor het ontstaan van planetaire hemellichamen.

De periferie ofwel de sfeer is op zich een beeld van het voltooide dat geen grotere harmonie meer kan vinden. Daarentegen is het middelpunt een 'niets' waaruit veel ontstaan kan. Het geopenbaarde oerbeeld van de sfeer (de periferie) is de dierenriem van vaste sterren. Inderdaad vonden wij hier bij onze vroegere beschouwingen 'het voltooide', namelijk de wereldkroniek van de grote cycli van voorafgegane ontwikkelingsstadia en de toekomst voor zover deze door het verleden bepaald is. Dit voltooide is echter niet in statische rust. Het is scheppend, want 'achter' de sfeer van de dierenriem, in het ruimteloze, weven heersend de wezens van de hiërarchieën zelf. Zij werken naar binnen, in het ruimtelijke dat van een middelpunt uitgaat, maar met hun wezen bevinden zij zich in de diepte van het ruimteloze. Dientengevolge vinden we in de dierenriem de wereld van oerbeelden voor alles wat ook maar bestaat in de ruimtelijke wereld. De samenhang tussen de twaalfvoudige menselijke gestalte en de twaalf beelden van de dierenriem hebben we al eerder

vermeld. Soortgelijke verbanden kunnen we met betrekking tot de andere natuurrijken ontdekken. In het dierenrijk komen we twaalf hoofdsoorten tegen. De plant leeft in zijn volledige cyclus van zaadkorrel tot zaadkorrel een twaalfvoudig ritme na. In de minerale wereld treffen we twaalf grote groepen van substanties aan. *Zij werden alle door de twaalf poorten van de dierenriem vanuit het niet-ruimtelijke in de fysieke ruimte naar binnen toe gevormd.*

Nu zouden we ons aangaande het begin van de vierde ronde van de aarde het volgende kunnen voorstellen: op een gegeven moment trokken zich bepaalde wezens van de hiërarchieën aan de periferie terug en spaarden daardoor binnen de sfeer 'ruimte' uit. Zo ontstond naar het middelpunt toe ledige en vormloze ruimte, terwijl het scheppend-geestelijke zijn bereik zagezegd 'naar buiten' verplaatste. Er ontstond een soort grens tussen de ruimtelijke en de niet-ruimtelijke wereld. Deze grens kan men zich niet anders dan als sfeer voorstellen, niet anders dan de sfeer van de huidige planeet Saturnus. Weliswaar bestond er nog geen planeet, maar de planeet die later zou ontstaan en die we nu als Saturnus aan de hemel kennen, zou maat en wet van deze sfeer gaan volgen.

Waarom trokken deze hiërarchische wezens zich terug? Zij dienden de plannen van de schepping die door nog hoger geplaatste hiërarchieën geleid werden. Vandaar dat zij het geschapene 'vrije ruimte' gaven. *We zouden zelfs kunnen zeggen dat het geschapene dat aan hun schoot ont-sprong, eerst niets anders was dan vormloze en inhoudsloze 'ruimte'.* Zelf bleven zij echter met de ruimteloze geestelijke wereld verbonden. *Daardoor konden zij op het ruimtelijk geschapene inwerken.* Met andere woorden, doordat zij zich aan de periferie, in het gebied van de geestelijke dierenriem terugtrokken, waren zij in staat hun macht te ontplooien. Maar waarom waren zij juist tot aan die 'grens' gegaan die door de sfeer van de huidige Saturnus wordt gekenmerkt? Boven of buiten deze sfeer werden de geestelijke herinneringsbeelden bewaard waaruit alleen deze geestelijk hiërarchische wezens de Saturnus konden weven die bezig was te ontstaan. Daar waren de oerbeelden van de gebeurtenissen voorhanden die zich op de Oude-Saturnus hadden voltrokken. Zij stonden om de sfeer heen waaruit de huidige Saturnus moest ontstaan, als een soort geestelijke dierenriem. Waarom bevonden zich deze geestelijke oerbeelden juist op die plek in de kosmos? De Oude-Saturnus, waarover wij voorheen veel gesproken hebben, had de grootte van de sfeer die nu binnen de omloopbaan van Saturnus ligt. Hierop heeft Rudolf Steiner in de 'Düsseldorfer- Hiërarchieën-Cyclus' gewezen. Boven deze sfeer, dat wil zeggen, daarbuiten, bestond nog geen dierenriem van zichtbare sterren, maar wel de 'geestelijke omtrek' van waaruit de hiërarchieën op de planeet inwerkten en hem vorm gaven. Het zijn en het scheppen van de hiërarchieën zelf was de aanwezigheid, die daar weefde in plaats van een zichtbare dierenriem. Zij vormden de oersubstantie van de latere dierenriemsfeer van sterren.

Daar ligt dus de geestelijke oorsprong van wat nu in de dierenriem als oerbeeldenwereld verschijnt, maar deze oorsprong staat tot de huidige dierenriem zoals de werkelijkheid staat tot een afbeelding. Deze oer-dierenriem die wij in de Oude-Saturnus kunnen aantreffen was pas tijdens de aarde-ontwikkeling en wel in de eerste vormtoestand van de vierde ronde tot oerbeeldenwereld geworden, en wel van absoluut scheppende aard. Hij bevatte de geestelijke oerbeelden van de ontwikkelingsronden van Saturnus. Doordat de Saturnus-sfeer *aan deze dierenriemwereld van oerbeelden raakte, verdichtte hij zich op een bepaalde plaats en werd de grondslag voor de huidige planeet Saturnus.* Oude wijsheid heeft hem Saturnus genoemd omdat men wist dat zijn sfeer, die dus binnen zijn omloopbaan ligt, raakt aan de herinneringsbeelden van de Oude-Saturnus.

Laten wij die grootse gebeurtenissen van de ontwikkeling van de Oude-Saturnus in onze herinnering roepen: in aanvang was er de chaotische wil die stap voor stap gevormd werd en waarin de leidende geesten van het universum het oerbeeld van de mens afdrukten. Dit alles is als oerbeeldenwereld boven de Saturnussfeer aanwezig.

Zo kunnen wij ons voorstellen hoe de planeet Saturnus die nieuw ontstaan was, doordrongen werd van de akasha- oerbeelden van die Saturnusontwikkeling en deze naar het middelpunt van het wereld-al binnen de Saturnussfeer toe straalde. Hierdoor werd het chaotisch- vormloze van de centrale wereldruimte gevormd. Dit werd zagezegd de afbeelding van deze herinnerings-oerbeelden die als een soort dierenriem de Saturnussfeer omgaven. Vandaar dat alle existentie nog van geestelijke aard was of zoals de wetenschap van de geest zegt: *het wereld-al was aanvankelijk in akasha-toestand*. Zintuigen zouden toen nog niets hebben waargenomen.

Op deze wijze werkte de planeet Saturnus in die eerste vormfase van de vierde levenstoestand van de aarde. Toentertijd was deze werking geweldig en diepgaand, maar ook in latere tijden zet de planeet deze werking voort, hoewel hij dan steeds mechanischer de oorspronkelijke werkzaamheid herhaalt, in verval raakt. Zo kunnen we de werking van Saturnus ook tegenwoordig in alle samenhangen nog verstaan. *Hij is de kosmische waarborg die er voor zorgt, dat de aarde-ontwikkeling als geheel nooit vergeet wat door de góden bedoeld en gegrondvest werd gedurende de Oude-Saturnusontwikkeling*. En we vergissen ons niet wanneer we stellen dat hij ook alle onvolmaaktheden en eenzijdigheden openbaart die de Oude-Saturnus vanzelfsprekend, aangezien hij aan het begin stond, nog moest hebben. Het hoogste en het diepste van de Oude-Saturnus verschijnt in hem als herinnering en wordt in de wereld werkzaam. *In hem verschijnt de wil van de wereld der Vader-Godheid*, die toen door de hiërarchie der Thronen geofferd werd en die de grondslag ging vormen voor alle bestaan in stoffelijke zin. Deze vaderwil is in de werkzaamheid van de huidige Saturnus de kosmische meester van het aarde-bestaan, met name ook van de mens, geworden. Vaak wordt Saturnus de boosdoener onder de planeten genoemd, omdat hij in de lotsgebeurtenissen de mens ontnemt wat hem aan het materiële bestaan bindt. In de oudheid zei men dat Saturnus of Kronos zijn eigen kinderen verslond. Hij verschijnt ook vaak op oude astrologische voorstellingen als de dood met de maaiende zeis, die heerser over het materiële bestaan van de mens is. Maar de zoeker schenkt hij de hoogste kennis, want hij raakt immers aan de oergrond van het bestaan, de herinneringswereld van het allereerste begin. De strengheid die van hem lijkt af te stralen, is de macht van de herinnering als zodanig, die de huidige Saturnus als erfenis heeft ontvangen van die objectief-getrouwe herinnering aan het gebeuren op de Oude-Saturnus. Deze levendige herinneringsmacht straft zagezegd iedere poging in het wereldgebeuren om van het oerbeeld af te wijken, van dat wat door de goden gewild en gegrondvest is. Onverbbiddelijk zorgt hij er voor dat, zij het in het leven van de mens of in de natuur, het oude en de ouderdom, de goddelijke rode draad van het oerbegin en van de oer-zaken (oorzaken) die door alle bestaan heen loopt, geëerd en gehandhaafd wordt. *In het mensenleven is hij daarom ook de zegelbewaarder van de gegevens en de samenhangen van de reïncarnatie en het karma*. Ook heeft hij een nauwe verwantschap met het rijk der mineralen en het warmte-organisme van de aarde als geheel en alle wezens die haar bewonen. Want hij 'herinnert' zich de bewustzijnstoestand die de mensenvoorouder op de Oude-Saturnus had en die met het huidige mineraal overeen stemt, maar hij herinnert zich ook de Saturnus-substantie, de warmte die uit de goddelijke wil geboren werd. Hij neigt meer naar die warmte, die niet uiterlijk, maar meer als zielewarmte innerlijk waar te nemen is. Hij kent immers

de oersprong. Wat niet uitsluit dat hij soms ook in het andere uiterste van de warmte werkt, namelijk in de koude, daar koude immers een gradueel verschillende uitdrukking van warmte is.

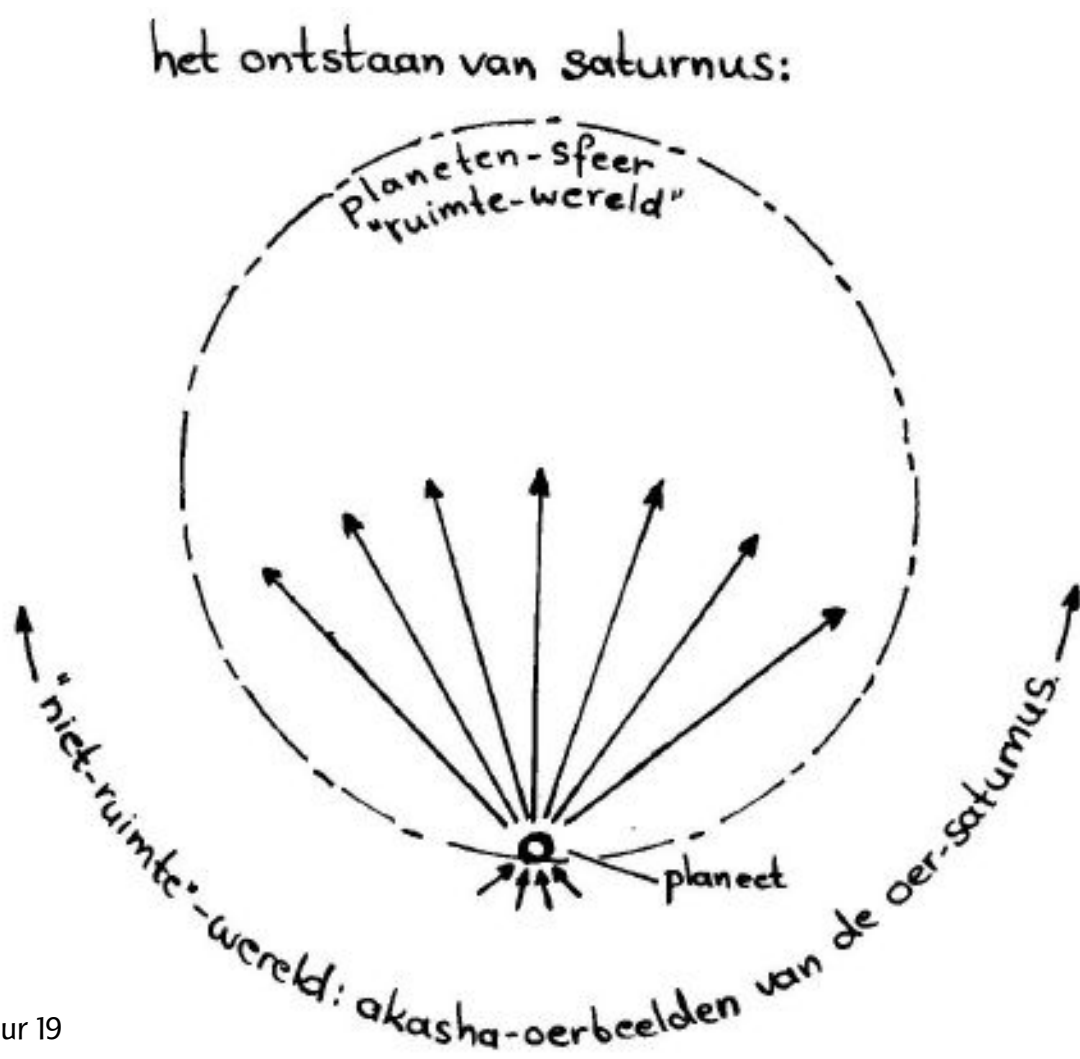
In zijn verwantschap tot het mineralenrijk werkt hij in het bijzonder in het rotsskelet van de aarde, voor de geologen een soort chronologie van de ouderdom der aarde. Daar verschijnt Saturnus als de Kronos-macht, de kosmische geschiedschrijver die het oerbegin kent en ook in alle volgende tijdronde 'erbij' was. In deze gestalte werkt hij ook in het menselijk skelet, de bouw en de vorming daarvan. In het skelet geeft hij de mens in een veelvoudige metamorfose van een oerprincipe, zijn stoffelijke vorm. Zonder skelet zou de mens nauwelijks een vorm hebben. Ook in deze werking bewaart hij nog de 'wil der Goden' vanaf het oerbegin. Want ondanks alle metamorfosen van het skelet zorgt hij ervoor dat het oerbeeld 'mens', zoals het door de goden in stoffelijke zin ontworpen was, niet geheel verloren gaat. Het is zo dat Saturnus in sommige tijden ook als de gevreesde knekelman (Magere Hein) beleefd werd, zoals hij op beeldende voorstellingen uit de middeleeuwen en ouder verschijnt. Dit zou hiermee kunnen samenhangen, dat na een zeker tijdstip in de menselijke geschiedenis de oeroude imaginaties niet meer op de juiste manier konden worden begrepen.

Terwijl Saturnus in deze samenhangen veelvuldig als de oeroude verschijnt, als een gemelijke, despotische grijsaard, die onbarmhartig de zweep over de mens en de wezens der natuur zwaait, openbaart hij ook een stralende kant, die voorbij jeugd en ouderdom ligt. De vertegenwoordiger van de goddelijke Wil, waaruit in het begin alle bestaan geboren is, waarin echter bij het einde alle bestaan ook zal terug keren, verrijkt met alles wat in de tussentijd verworven werd. In dit opzicht kan ook veel van hetgeen in het oude en nieuwe testament over de 'Wil van de Vader' gezegd wordt, in veel omvattender wijze dan traditioneel gebruikelijk is, begrepen worden. Zo kan dat wat de mens tijdens zijn aardse bestaan als zijn diepste wezensimpuls openbaart, als zijn hoogste geestelijke manifestatie, met Saturnus in verband gebracht worden. *Dan doordringt hij als het meest verheven inzicht de afzonderlijke mens, maar hij vat ook het leven van de totale mensheid samen met zicht op de diepere wil die zich daarin openbaart. Zo is hij tevens de vader der geschiedenis.*

Saturnus leeft te meer nog in al deze werkzaamheden, aangezien zijn sfeer, de ruimte die door zijn omloopbaan omsloten wordt, de invloedssfeer van de hiërarchie der Thronen is. Zo is Saturnus als sfeer nog een levende spiegel van die goddelijke scheppingsimpuls die door de Thronen de zeven planetaire trappen van de evolutie inleidden. Maar op de Oude-Saturnus is ook de grondslag gelegd voor de voltooiing, namelijk voor de Geestmens (atma), die pas op de trap van Vulcanus volledig zal zijn ontplooid. Ook dit aspect is in Saturnus als een goddelijke maning tot het uiteindelijke doel werkzaam, hoewel we hier niet zozeer onze aandacht moeten richten op de planeet als zichtbaar hemellichaam, maar veel meer op zijn baan, op zijn sfeer, dus op het ritme van zijn bewegingen en dergelijke. Wanneer wij hem op deze wijze naderen, dan openbaart hij de diepere geestelijke ontwikkelingswetmatigheden van aarde en mensheid.

In de sfeer van Saturnus vindt de mensenziel na de dood de oerbeelden van het volledige zieleleven. (zie 'Theosofie' GA 9 en de cyclus 'Het Leven tussen Dood en nieuwe Geboorte' GA 153) Hier worden voor de ziel de ziele-motieven en zielekrachten zichtbaar of beleefbaar die achter de stoffelijke gebeurtenissen werken. Rudolf Steiner geeft het volgende voorbeeld: 'We kunnen bij-

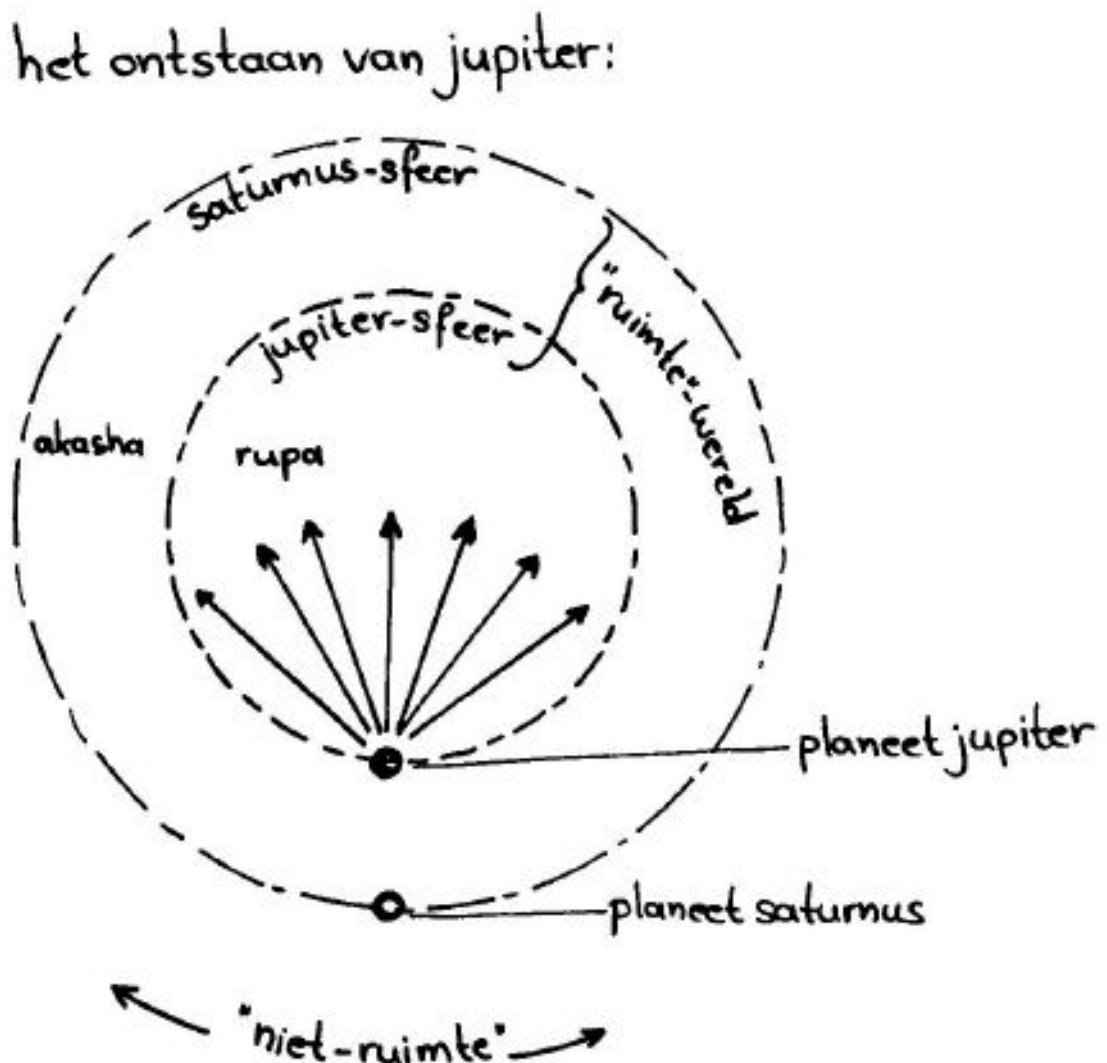
voorbeeld hier, in de Saturnussfeer, van een hevig onweer spreken, met bliksem en het rollen van de donder; wanneer we de situatie dan onderzoeken, vinden we dat de hartstochten van een strijd die op aarde woedt tot uitdrukking komt in dit geestelijk onweer'. We kunnen dit begrijpen, wanneer we ons voor ogen houden, dat Saturnus de planeet is die zich het sterkst de toestand van de Oude-Saturnus herinnert, waar de oer-stoffelijkheid geboren werd uit het kosmisch zielsmatige, dat wil zeggen, uit de wil van de Thronen. *In Saturnus leeft dus de oerbeeldenwereld van het kosmisch zielsmatige, dat in en door stoffelijke feiten en gebeurtenissen werkzaam is. Deze ziele-oerbeeldenwereld beleeft de mens na de dood met betrekking tot alles wat op aarde in stoffelijke hoedanigheid om hem heen was.* In deze verheven kosmische sfeer, welke in het huidige stadium van de wereldontwikkeling niet eens alle mensenzielen bij machte zijn na de dood te betreden, kan de ziel de ware aard en gestalte van die zielewereld leren begrijpen die aan het stoffelijk bestaan ten grondslag ligt.

Figuur 19

Wanneer eerder gesteld werd dat de planeet Saturnus na een soort wijken vanuit de 'centrale ruimte' naar de periferie, tevoorschijn getrokken werd, dan mogen wij ons niet voorstellen dat de planeet vanaf dit moment eeuwig in een cirkel ronddraaide. Een dergelijke voorstelling zou er toe bijdragen het wereldstelsel van begin af aan als mechanisch-materialistisch te beschouwen. Pas veel later werd het zonnestelsel een 'mechanisme' in de zin van Copernicus. Maar het Leven van de

kosmos volgde en volgt nog steeds heel andere wetmatigheden. In het huidige wereldtijdperk lijken Lijf en Leven van de kosmos weliswaar uiteen te zijn gevallen. In werkelijkheid waren de kosmische verhoudingen vanuit het gezichtspunt van het Leven volstrekt anders en zijn dat ook nu nog. Voor de toestand die aan het begin van dit hoofdstuk beschreven werd, is het belangrijk twee principes in het oog te vatten: het sferische van Saturnus en het centrische van het overige, nog chaotische wereldlichaam. Het sferische van Saturnus werkte als een actief, vormend principe, terwijl het centrische lichaam een ontvankelijk principe was. Het ontvankelijke principe was echter geenszins in rust, beide 'wereldlichamen' waren in beweging. Doordat beide lichamen in beweging waren, kwamen echter volstrekt andere bewegingsvormen tot stand dan eenvoudige rotatieprincipes. Zij gingen meer in de richting van de lemniscaatachtige bewegingswetten in de kosmos. Dit is echter een aangelegenheid voor astronomisch onderzoek en past daarom verder niet binnen het raamwerk van dit boek.

Figuur 20

Jupiter

De planeet die wij Jupiter noemen, kwam tot stand gedurende de tweede vormtoestand van de vierde aarderonde. Ook deze werd, evenals Saturnus, geschapen toen op zeker moment hoge geestelijke wezens zich uit het centrale wereldlichaam vrij maakten en zich naar de periferie begaven die hen toekwam. Daardoor konden zij 'objectief', dat wil zeggen, van buitenaf werken.

De geestelijke wezens die met de 'afgesplitste' planeet verbonden waren, konden na de afscheiding op de afgezonderde woonplaats in het wereld-al ongestoord hun eigen ontwikkeling vervolgen, hun werkzaamheid in het universum daardoor sterker dan voorheen ontplooien. Zij trokken zich terug in een sfeer die meer met hun geestelijke intenties en impulsen overeenstemde. Eigenlijk zouden we moeten zeggen, dat zij zich deze sfeer schiepen. Het centrale lichaam dat na de afsplitsing overbleef, raakte zoveel meer in de verdichting als mogelijk gemaakt werd. Het vormde de 'gedachten' van de wezens in de sfeer tot stoffelijke werkelijkheid.

Door deze verdichting trok het centrale wereldlichaam zich verder samen. Zo werd een volgende 'grens' tussen ruimte en niet-ruimte geschapen. Ook dit was weer een sfeer, maar binnen of onder de sfeer van Saturnus. Aan deze grens begon zich een andere planeet te kristalliseren: de tegenwoordige Jupiter, wiens loopbaan zich naar deze tweede sfeer vormde. (Vandaar dat de baan van Jupiter binnen die van Saturnus ligt.) De geestelijke wezens die uitgingen in de wereldruimte en zich hun 'kolonie' op de huidige planeet Jupiter begonnen te scheppen, hadden een diepe innerlijke verwantschap met de sfeer van de huidige Jupiter. In deze sfeer, of juister: direct daarboven, daaraan rakend, weefden de kosmische herinneringsbeelden van de Oude-Zonne-ontwikkeling. Deze oerbeelden die daar in het geestrijk bestonden, waren echter geen akasha-substantie, zoals in de sfeer van Saturnus, maar rupa- of gedachtesubstantie. Daaruit werd de planeet Jupiter geweven en deze gedachte-substantie straalde hij binnen in de ruimte, binnen in het centrale lichaam, naar het middelpunt toe. Hierdoor werd dit geleidelijk een afspiegeling van de oerbeeldenwereld van Jupiter, wat betekent dat er op een bepaald tijdstip een universum bestond dat zich uit de voorafgaande akasha- toestand die door Saturnus was verwerkelijkt, had verdicht tot rupa- of gedachten-toestand.

De levendige gedachten-oerbeelden die als een soort geestelijke dierenriem om de Jupiter-sfeer heen stonden, dus tussen de 'baan' van Saturnus en Jupiter, bevatten de gegevens van de ontwikkeling van de Oude-Zon. (Rudolf Steiner beschrijft hoe de planeet van de Oude-Zon zo uitgebreid was als de huidige sfeer van Jupiter.) Het begin van die zonneontwikkeling werd, zoals wij weten, ingeleid door de daad van de Geesten van Wijsheid (Kyriotetes), die een deel van de warmtesubstantie die afkomstig was van de Oude-Saturnus met Leven doordrongen. De gehele daarop volgende ontplooiing van de zon was een aanpassing aan dit nieuwe gegeven van de werkzame levenskrachten in het lichaam van de mensenvoerouders. Al deze gegevens verzamelde de nieuw ontstane Jupiter in zich als gedachten-herinneringsbeelden en straalde hen in de wereldruimte binnen. Ook in deze fase had het aardse oog nog niets kunnen waarnemen. *Maar de vormen die in het centrale lichaam als akasha-afbeelding uit de eerste vormtoestand aanwezig waren, werden nu met 'Leven' doorstraald.* We zien dat ook binnen de afzonderlijke ronden de grote planetaire toestanden, zoals de Oude-Saturnus en de Oude-Zon op een bepaalde manier herhaald moeten worden.

Deze werkzaamheid van de Jupiter-kolonie in het universum leeft ook nu nog in deze planeet voort op een soort mechanisch-herhalende wijze. *Dientengevolge beleeft de menselijke ziel, daar, wanneer zij na de dood deze sfeer binnen gaat, de oerbeelden van het leven.* Maar zij beleeft het 'leven' niet zoals op aarde, waar het als gescheiden werking in afzonderlijke wezens verschijnt, maar in zijn oergestalte. Het verschijnt voor de ziel zo, als het op de Oude-Zon uitstroomde van de Geesten van Wijsheid, als een éénheid, die alle wezens gelijk een gemeenschappelijke bloedstroom doorstroomt. De ziel ervaart in deze sfeer de oer-wijsheidssubstantie van de Kyriotetes als datgene wat zij achter de sluier van zintuiglijke verschijningen werkelijk is: *Kosmisch-geestelijke gedachte-substantie, die het oerbegin met het oereinde als voorbestemde ontwikkeling ('het goddelijk plan') verbindt.* Wanneer de mens op aarde zijn aandacht op een levend wezen richt, bijvoorbeeld een plant, dan ziet hij slechts de stoffelijke manifestatie van het Leven op een bepaald ogenblik. Zou hij echter het oerbeeld van het Leven van de plant kunnen schouwen, dan zou hij begin en einde van de plant en alle daartussen liggende stadia van zaad tot zaad in één enkel samenvattend beeld omsluiten. De gehele zin en goddelijke bedoeling met de totale ontwikkeling van de afzonderlijke plant en met deze plant als deel van het samenhangende organisme van het universum, zou hij in één enkelvoudig panorama samengevat aanschouwen. Goethe had dit vermogen tot schouwen, vandaar dat hij de 'oerplant' kon beschrijven, kon optekenen. Hij kon dit, omdat hij gedurende het leven tussen de vorige maal dat hij stierf en zijn geboorte als Goethe een heel bijzondere verhouding had ontwikkeld tot de sfeer van Jupiter, zoals wij van Rudolf Steiner weten. Hierdoor kon hij ook andere oerbeelden van het Leven schouwen, bijvoorbeeld het levens- oerbeeld van de moderne mens, de Faust.

Vanuit dergelijke gezichtspunten kunnen wij veel, zo niet alles, begrijpen van hetgeen de traditie over de werkzaamheid van Jupiter beweert. In een bepaald opzicht staat Jupiter in volledige tegenstelling met Saturnus, maar vult hem ook aan. *Saturnus werkt, zoals we gezien hebben, als het grote geheugen. Hij grijpt aan in het menselijk organisme, in een punt dat direct onder het scheid dak ligt.* In dit punt verzamelt hij de kosmische krachten waarmee hij in essentie verbonden is. Daarom is dit uitstralende punt van het menselijk organisme - waarbij we natuurlijk niet alleen aan het stoffelijk organisme, maar ook aan de hogere wezensdelen van de mens moeten denken - een orgaan dat, wanneer het ontwikkeld wordt, de hoogste geestelijke inzichten dienen kan. Bepaalde kosmische stralingen reiken echter niet enkel tot in dit brandpunt, maar de werkingen worden tot in het organisme naar beneden gezonden. *Deze verfijnde etherische werkzaamheid van de kosmische krachten die van Saturnus afkomstig zijn, bewerken in het organisme het vermogen om zich op te richten, dat in het bijzonder berust op de vorming van het skelet.* Ook vanuit dit gezichtspunt zien we Saturnus als degeen die in de dynamiek van het skelet een aspect van zijn wezen openbaart. Zijn wezenlijk aangrijpingspunt heeft hij in het hoofd, vandaar dat in het hoofd het knokige, het skelet-achtige zich het meest concentreert. *Daarentegen werkt Jupiter in het organisme als een element dat al wat neigt tot verstarring, tot sclerose, harmoniseert. Hij heeft zijn aangrijpingspunt dieper in het hoofd liggen, in de buurt van de hypofyse. Hij laat meer het plastische wezen in het lichaam binnen stromen, dat naar het Levens-element neigt, en schept zich in het spieren-stelsel, maar ook in het zenuwstelsel een orgaan voor zijn werkzaamheid.* Tegenover de harde vormen van Saturnus, die meer in de richting van het minerale gaan, benadrukt Jupiter in het lichaam eerder het ronde of ook wel het ovale. Terwijl Saturnus voornamelijk van boven naar

beneden door het medium van de schedel vormend inwerkt, komt Jupiter hem tegemoet in het-geen van binnen en van onderuit opbloeit. Zo kunnen we begrijpen hoe Jupiter zich de plooibaarheid van de hersenen en het centrale zenuwstelsel in het algemeen en de vorming van de spieren tot middelen van zijn werkzaamheid kiest. Vandaar dat wij Jupiter werkzaam vinden, waar we bij de mens een opvallend voorhoofd aantreffen, dat zich als een koepel naar boven lijkt te ronden. Maar ook daar waar het lichaam als geheel de tendens vertoont om in het ronde te gaan, uit te dijen, min of meer grootse en majestueuze vormen aan te nemen, ligt een Jupiter-werkzaamheid ten grondslag.

Uit dit alles ervaren wij hoe Jupiter als kosmisch denker gedachtenvormen gelijk etherische wol-kengestalten in het lichaam binnendenkt. De ene zijde van zijn wezen is zijn oer-aanvang in de feiten die met de schepping van Leven op de Oude-Zon samenhangen. Vandaar dat Jupiter zich in het bijzonder uitdrukt in alles wat groei en volheid is. *Maar Leven is slechts de ene zijde van zijn contemplatie en manifestatie. De andere zijde van Leven is Goddelijke Wijsheid, die Wijsheid die begin en einde omspant door dit omvattende weten de ontwikkeling van de ene fase in de volgende voert.* Van 'buitenaf' bezien heet dit Leven, van 'binnenuit' bezien is het Goddelijke Wijsheid. En in de mate waarin de afzonderlijke mens deelneemt aan de werkzaamheid van Jupiter, neemt hij ook deel aan het innerlijke wezen van deze planeet, aan het goddelijke wijsheidselement. De graad van deelname is een aangelegenheid van bewustzijn en ontwikkeling. Vandaar dat Jupiter vaak afgebeeld werd als de planeet van de filosofen. Ongetwijfeld is hij de absolute filosoof in de oude, Griekse betekenis, niet in de zin van het moderne abstracte idealisme en eenzijdig materialistische haarkloverij. De echte filosoof zoekt door het denken het begin en het einde van de wereldontwikkeling te doorgronden en de ontwikkelingsfasen die als logisch gevolg begin en einde moeten verbinden. In die zin is zijn activiteit een afbeelding van de oerwerkzaamheid van Jupiter.

Waarom echter hangt de werkzaamheid van Jupiter in het bijzonder met het denken samen? Dat is te begrijpen indien we in het oog vatten, wat het denken bij haar ontstaan in de mensheid was en wat het eens zal zijn. Wat de huidige mens denken noemt is over het algemeen iets anders, het is slechts een schaduwachtig, afgezonderd intellectualisme, dat, zoals algemeen erkend wordt, afziet van het totaaloverzicht dat door antieke denkers gezocht werd. De door de antieke filosofen beoefende activiteit treedt binnen de sfeer van de logica en gaat dan verder, doet zich voor als een groeiende plant, waarbij zich al wat volgt ontwikkelt uit wat vooraf gaat. Dit denken lijkt aanvankelijk machteloos te zijn, dat wil zeggen, het kan niet spontaan uiterlijke werkelijkheid scheppen. Maar dat is een verkeerde gevolgtrekking, want we kunnen met betrekking tot het menselijke sociale leven waarnemen, hoe dat wat het ene tijdperk gedacht heeft, tot levenspraktijk in het volgende tijdperk wordt. De Wetenschap van de geest toont ons hoe door de ontwikkeling van de krachten die in het denken rusten, daaruit scheppende werkzaamheid kan ontstaan. *Gedachten zullen in de toekomst in de meest letterlijke zin substanties worden.* De Jupiter-toestand die binnen de orde van de zeven grote planetaire belichamingen zal volgen op de aarde-ontwikkeling, zal als planeet volledig uit gedachtesubstantie gevormd zijn. Daar zullen de gedachten die de mens gedurende de aarde-ontwikkeling gedacht heeft, de substantie van het nieuwe wereldlichaam vormen. Zoals de aarde-planeet uit geologische lagen bestaat, zo zal de toekomstige Jupiterplaneet uit gedachtenlagen gevormd zijn, die in vroegere tijden gedacht zijn. De wezens van de geestelijke hiërarchieën die deze toekomst reeds voorafbeelden, hebben juist Jupiter tot hun woonoord verkozen.

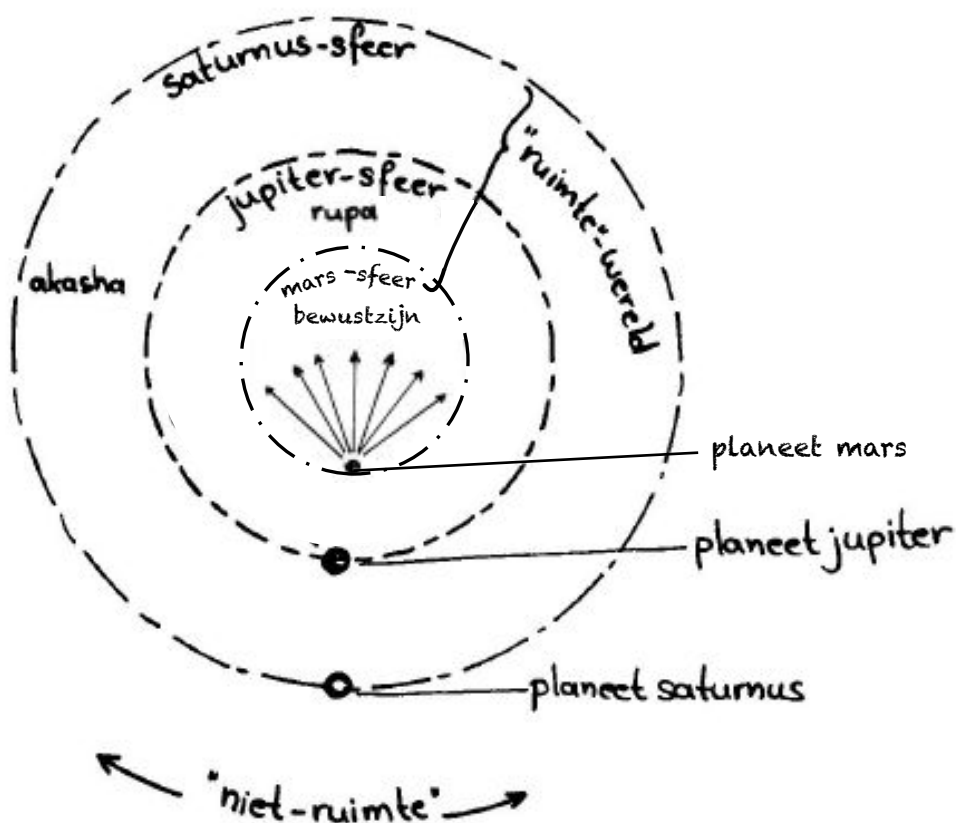
Want als kosmische kolonie heeft hij deze innerlijke verwantschap met de scheppende gedachten van de goddelijke Wijsheid die de binnenzijde vormen van hetgeen wij van 'buiten' bezien Leven noemen. Aansluitend kunnen we zeggen, dat de geestelijke Jupiterwezens in hoge mate aan de mens de vermogens hebben afgestaan die zij in oertijden ontwikkeld hebben en die nu als denkvermogen verschijnen. Deze wezens willen in de mens de toekomstkrachten die Leven en Werkelijkheid scheppen als kiemen neerleggen. *Dat is de zin van alle kosmische ontwikkeling, dat de vermogens die oorspronkelijk bij de goden rustten aan de mens geschonken worden, in de verwachting dat zij in de mens, als drager van het Ik, op geheel nieuwe wijze herboren zullen worden.*

Ook dit aspect van Jupiter, dat in de toekomst voert, verschijnt in de individuele verhouding van de mens tot deze planeet, een verhouding die hij door zijn leven in de geestelijke kosmos, voor zijn geboorte, heeft. Zo hangt Jupiter samen met de mate waarin een mens in staat is om gedachten en ideeën tot in het handelen door te voeren; in alle opzichten met het streven om geestelijke wezens, geestelijke feiten en inzichten in het zogenoemde praktische leven binnen te voeren. Zo verschijnen de Jupiter-impulsen die de mens voor zijn geboorte heeft opgenomen, als priesterlijke impulsen van de een of andere aard in het aardse leven. Het komt er dan natuurlijk op aan in hoeverre de afzonderlijke mens als totaal wezen georganiseerd is. Daarvan zal afhangen of hij een goede of een slechte drager van zulke impulsen wordt. Ook mogen we niet vergeten, dat binnen Jupiter vele graduele trappen van deze impulsen besloten liggen, waarmee de mens in het leven tussen dood en geboorte in aanraking komt. Iedere planeet wordt bewoond door een menigte van entiteiten die de goede ontwikkeling verder helpen, maar ook door demonen die de gezonde ontwikkeling van de planeet-individualiteit willen tegenwerken. *In hun zuiverste betekenis kunnen dergelijke Jupiter-impulsen verschijnen als een streven om het aardse praktische leven tot een zo volmaakt mogelijke afbeelding van een Idee te maken, van een religieuze belevingswereld of een sociaal ideaal.* Daar waar zulke Jupiter-impulsen zich het zuiverst kunnen uitdrukken, zal de mens geen gewelddadige verandering nastreven. Veeleer zal hij er naar streven om enkel in de sfeer van de gedachte op te komen voor de verwerkelijking van de Idee. Maar hij zal het niet bij zuivere gedachten willen laten, de daad zal voor hem in laatste instantie de vervulling zijn. Zo zal hij ook in het bijzonder om het ceremoniële, het rituele geven, of het zelf willen voltrekken, omdat daarin het geestelijke, de Idee, op de meest omzichtige, op de meest voorname, maar niettemin op een doordringende wijze tot de praktische werkelijkheid wordt gevoerd. *Jupiter is priester en koning tegelijk.*

Mars

De huidige planeet Mars kwam tijdens de derde vormtoestand van de vierde aarde tot aanzijn. Op gelijke wijze zoals Saturnus en Jupiter zich vroeger gevormd hadden, is ook Mars in verschijning getreden. Opnieuw had zich de centrale ruimteglobe verdicht en samen getrokken. Weliswaar was deze nog onvergelijkelijk veel groter dan ieder hemellichaam in het huidige planetenstelsel. Dientengevolge was ook zijn substantie nog veel verfijnder, van astrale aard. En nog altijd zouden stoffelijke ogen niets hebben kunnen zien. Deze centrale, astrale ruimtewereld was zo groot als de huidige sfeer van Mars. Wat wij nu de sfeer van Mars noemen (bepaald door de omloopbaan van Mars) was toentertijd de grens tussen de eigenlijke centrale ruimte-wereld en de perifere nietruimtelijke wereld geworden. In deze perifere wereld hadden zich bepaalde geestelijke wezens terug getrokken die de verdergaande verdichting van de centrale globe niet mee konden

het ontstaan van Mars :

maken. Uit het opeen stoten van de beide werelden, de sferische en de centrische, ontstond de planeet Mars, die zich langs deze grens begon te bewegen.

Tot dan toe was de wereldontwikkeling slechts voortgeschreden tot de akasha-vormen die door Saturnus verwerkelijk waren en door Jupiter met Leven werden doortrokken. Dit Leven uitte zich nog niet in zichtbare manifestaties. Als het niet te triviaal zou klinken, zouden we kunnen zeggen, dat Leven als Gedachte werd verwekt, dus in de hoedanigheid van 'rupa'. (De begrippen schieten hier tekort, de huidige menselijke taal heeft ze niet beschikbaar.) *In de derde vormtoestand voegde zich dan bij Herinnering en Leven nog Bewustzijn. Met andere woorden: er trad een verdichting tot astraliteit op.* In deze zo geaarde wereld ontstond de planeet Mars als een soort brandpunt tussen de wereld 'boven' of 'buiten' de Marssfeer en de ruimte die door de Marssfeer omsloten werd. In de sfeer 'boven' de Marsomloop stonden de herinneringsbeelden van de wezens die de ontwikkeling van de Oude-Maan geleid hadden. De nieuwgevormde planeet trad - terwijl hij zijn omloop voltrok - in wisselwerking met deze oerbeeldenwereld. Hij verzamelde hun werkzaamheid in zich als in een brandpunt en straalde deze binnen in de door zijn sfeer omsloten ruimte. Tijdens de ontwikkeling van de Oude-Maan zijn we twee zeer belangrijke feiten tegen gekomen: gedurende de eerste helft van dit planetenbestaan voltrok zich de rebellie van de luciferische geesten. Zij veroorzaakten een geweldige scheur door alle ontwikkeling heen tot in de kosmische vormgeving toe. Deze splijting had ook voor de mensen voorouders grote betekenis: hij verkreeg een helderder en zelfstandiger bewustzijn dan hem door de normale ontwikkeling aanvankelijk was toegedacht. Deze feiten van de Oude-Maan neemt Mars nu als herinneringsgegevens in zich op. Deze feiten lichtten in het brandpunt van het nieuw ontstane wereldlichaam als astrale werkzaamheid op. *Deze werkzaamheid straalde Mars in de innerlijke ruimte van zijn sfeer binnen, waardoor de grondslag werd ge-*

legd voor bewustzijn en onafhankelijkheid, maar ook, voor een latere tijd, de aanleg voor dwaling, ziekte en dood. Die bewoners van Mars die in het bijzonder met deze zijde van zijn wezen verbonden waren, zouden later deze planeet in grote crisis brengen.

De oerbeeldsubstantie, afkomstig van de Oude-Maan, is in wezen ook nu nog in een deel van Mars te vinden en is diens gevolg ook in het universum werkzaam. We nemen als voorbeeld voor de voortgang van Leven tot Bewustzijn het wezenlijke onderscheid tussen plant en dier: De plant is een 'bewusteloos' schepsel en als zodanig nog volledig aan zijn omgeving overgegeven. De plant leeft met de kosmische ritmen en de ritmen van de jaargetijden, hij leeft en bouwt zijn wezen in het licht en de warmte die hem vanuit de kosmos tegemoet komen. We kunnen de plant niet uit zijn aardse en kosmische omgeving los maken, hij is één met het universum. Geheel anders is het dier georganiseerd. Het is reeds min of meer van zijn omgeving onafhankelijk. Zijn bestaan is bijvoorbeeld niet zo absoluut van de jaargetijden afhankelijk als dat van de plant. Het dier gaat niet met de aanbreekende winter te gronde, het kan zich zelfs, zoals in het geval van de trekvogel, aan dit ritme onttrekken. In dezelfde mate is het dier ook niet zo sterk als de plant van andere kosmische invloeden afhankelijk. Deze onafhankelijkheid blijkt tevens in de fysiologie: De plant staat vastgeworteld in de aarde, het dier kan zich vrij bewegen. In overeenstemming met zijn ontwikkelingstoestand is het ook fysiek georganiseerd: het heeft bewustzijn, het heeft een astraal- of zielelichaam. Hierdoor kan het dier zich in zichzelf terugtrekken, een scheiding tussen het eigen wezen en de omgeving tot op bepaalde hoogte doorvoeren. Wanneer een dergelijk wezen van zijn omgeving afstand kan nemen, dan kan het van deze omgeving een 'objectief' bewustzijn hebben. *Hieraan kunnen we aflezen dat het verwerven van bewustzijn verbonden is met afzondering, met losmaking uit het algemene wereldwezen.* De daad van de afzondering, die door de goddelijk-geestelijke wereldleiding 'gewaagd' moest worden om de mensenvoorouder het astraallichaam, het bewustzijn te geven, werd door de wezens die afvallig waren geworden voor hun eigen bedoelingen aangewend. Door hun invloed, of met andere woorden, door een grotere onafhankelijkheid werd aan de mensenvoorouders een helderder bewustzijn gegeven dan was voorzien.

Echter, het was het begin van de weg die voerde tot vervreemding van de Godheid.

Op deze wijze is Mars ook tegenwoordig nog werkzaam in het aardse mensenwezen. *Vandaar dat wij Mars met oorlog verbinden, met agressie, met het lagere, meer instinctieve egoïsme.* Want in de mens schept hij de mogelijkheid om uit het geheel terug te treden, de mogelijkheid om zich tegenover de wereld te stellen, als grondslag voor een bewustzijn van een 'uiterlijke' objectieve werkelijkheid. Deze aanleg kan onder bepaalde omstandigheden echter zo ver ontwikkeld worden, dat het eigen wezen zich in tegenstelling met zijn omgeving geplaatst voelt. Daar kunnen dan zielekwaliteiten uit ontstaan die in agressie, eerzucht, ijdelheid en dergelijke kunnen ontaarden, wanneer de afzondering het wezen zelf te sterk aangrijpt. Zo komen wij dan tot de oorlogszuchtige Mars. Maar nog andere dwalingen kunnen uit een dergelijke aanleg ontstaan. De afzondering hangt klaarblijkelijk samen met een zielsmatig ervaren en beleven van de omgeving, waarbij steeds de vraag gesteld moet worden of dit beleven niet te sterk gekleurd wordt door de eigenaardigheid van het wezen dat ervaart. Een dergelijke afzondering van het wezen ten opzichte van de wereld trad gedurende de gehele mensheidsontwikkeling op. De tendens tot onafhankelijkheid met betrekking tot de oeroude en instinctieve verwevenheid van de mens met de godenwereld was een noodzakelijke impuls in de mensheidsgeschiedenis. Het is een impuls die hem tot vrijheid zou moeten voeren. Hieruit ontstond het moderne kennis-streven van de mens dat zich tenslotte tot de

huidige natuurwetenschap ontwikkelde. In deze historische ontwikkeling werkten echter ook krachten die de mens wilden wegvoeren van het uiteindelijke doel: Namelijk om eens in de toekomst vanuit de verworven vrijheid en doordrongen van de Liefde-impuls zich weer met de wil van de goden te verbinden. Er waren en zijn nog steeds impulsen werkzaam die zich inspannen om de mens voor altijd van de goddelijke wil en van de door de goden gewilde ontwikkeling weg te voeren. Zij - want achter deze impulsen staan geestelijke wezens - willen met het zo volledig afgezonderde mensenwezen een wereld en aardebestaan grondvesten dat volledig van zijn oorsprong vreemd is. *De wezens die deze ontwikkeling nastreven, hebben hun aangrijpingspunt voornamelijk in de planeet Mars. In hun wezen dragen zij de herinneringssubstantie van de maan-rebellie.* Zij menen hun instrument gevonden te hebben in een eenzijdige ontplooiing en toeëigening van de moderne natuurwetenschappen. Zij willen dat enkel de zintuiglijke ervaring erkend wordt en de mens aanleiding geven de geestelijke en goddelijke oorsprong van de natuurlijke en menselijke wereld te verloochenen. *Waar de huidige mens op een of andere wijze in deze strijd om werel-daanschouwing verwickeld is, zij het als wetenschapper of als mens die in een bepaalde levens-praktijk staat, is Mars werkzaam.* Geen mens kan zich hier aan onttrekken. Het is slechts de vraag, aan welke kant hij staat in deze grootste van alle moderne oorlogen, wat tot op een bepaalde hoogte ook samenhangt, met zijn beleving van de Mars-sfeer in het leven tussen dood en nieuwe geboorte.

Zo komen we ook tot een begrip van de andere zijde van Mars. *Hij herinnert zich niet alleen de val van de Oude-Maan, maar ook zijn verheffing.* Na het midden van deze planetaire ontwikkeling voltrok zich een kosmische strijd tussen de geestelijke wezens die met de zon verbonden waren gebleven en de maanwezens die de ontwikkeling in de afzondering en het isolement wilden voeren. In de loop van deze strijd werden de rebelse wezens overwonnen en aan de gangbare goddelijke bedoelingen ondergeschikt gemaakt. Deze strijd herinnert de huidige Mars zich zeer duidelijk in de aanwezigheid van de planetoïden, die in de ruimte tussen de Jupiter- en de Mars-baan, gedeeltelijk ook onder de Mars-baan hun loop vervolgen. Zij zijn een herinnering, die getuigt van de strijd tussen de scharen van het rechtmatige licht en de scharen van het eigenzinnige licht, van Lucifer.

Deze andere zijde van Mars kan zich ook in het mensenwezen doen gelden en werkt dan als een streven naar geestelijk inzicht, als een streven om door de poort te gaan die allereerst tot een imaginatieve beleving voert. Op deze trap wordt het stoffelijke beeld van de wereld der objecten, het wezen der verschijningen dat zich de zintuigen aanbiedt, tot een soort symbooltaal voor de geestelijke werkelijkheid die zich daarachter verbergt. Het bewustzijn dat gedurende de eerste helft van de Oude-Maan in de mensenvoorouder werd gewekt was gelijk aan het huidige droom-bewustzijn. Het verschaftte echter in ware symbolen en tekens aan de mensenvoorouder kennis van de omgeving. Gedurende de tweede maanhelft werd dit bewustzijn veredeld. De kiem voor het Geestzlf (hoger manas) werd gelegd. De aanleg werd geschapen dat de aardemens op een verhoogde trap, door het Ik beheerst, middels imaginatieve kennis een gelouterd tegenbeeld kan hebben van het toenmalige, droomachtige maanbewustzijn. Ook dit openbaart zich in de betrekking van de mens tot Mars, samenhangend met het doorleven van deze planeetsfeer na de dood. In deze sfeer ervaart de mensenziel de oerbeelden van de fysieke objecten, voor zover zij niet van Leven doortrokken zijn. (Zie 'Theosofie' GA 9) Rudolf Steiner zegt van deze sfeer dat zij de mensenziel

als de gedachtenwerkplaats, de smidse, verschijnt, waarin de aardse dingen gevormd en geconstrueerd worden. We nemen daar de oerbeelden van alle stoffelijke wezens, waartoe de mens ook zelf behoort, als een eenheid waar. In deze geestelijke sfeer wordt dus de noodzakelijke, maar onzalige splitsing overwonnen, die op aarde subject en object van elkaar scheidt. De ziel leert inzien, dat iedere scheiding of afzondering een misvatting is die zich op aarde voordoet en de mens zegt tot zichzelf: 'Dat wat daar om je heen uitgespreid is, dat ben je zelf'. Hij leert inzien, dat de talloze afzonderlijke vormen van een opgesplitste wereld der verschijningen tijdens het aardebestaan, het resultaat van de kosmische val is en dientengevolge met het wezen van het menselijk bewustzijn oorzakelijk in verband staat. Maar hij schouwt ook hoe de aardse maya-wereld door de katharsis van het bewustzijn, of met andere woorden, van het astraallichaam, overwonnen en genezen kan worden. Daar, in het leven van de Marssfeer na de dood, kan de mens op gerechtigde wijze een 'boeddhist' zijn.

De vrede-stichtende werking van Mars die tot de kosmische Liefde-impuls voert, kan ook door de betrekkingen van de mens tot deze planeet op het moment van zijn afdaling in het aardse bestaan begrepen worden. Deze werking komt voort uit een ingrijpende gebeurtenis die zich rond 1600 op Mars voltrok en door Rudolf Steiner beschreven wordt als 'De zending van de Boeddha naar Mars'. De Boeddha moest de christelijke impuls van Liefde en mededogen stellen tegenover de verwoestende decadentie-verschijnselen op deze planeet, (zie Rudolf Steiner: 'Het leven tussen dood en nieuwe geboorte', Berliner Zyklus) Op aarde reeds had Gautama Boeddha door zijn historische werkzaamheid, tegenover de oeroude wijsheid die in de Indische beschaving tot machteloosheid en wereldvreemdheid neeg, de leer van liefde en mededogen gesteld. Daardoor kon hij, omdat hij na zijn Boeddha-schap geen aardse incarnatie meer hoefde door te maken, deze opgave om Mars te doorchristelijken op zich nemen. Want Mars brengt als herinnerings-erfenis uit de laatste ronde van de Oude-Maan, de Kosmos der Wijsheid, de tendens met zich om wijsheid te zoeken, in wijsheid te rusten. Maar de aardse werkelijkheid is aan een deel van zijn wezen nog vreemd; dit deel kent de impuls van de helende kosmische liefde nog niet. De oorspronkelijke Kosmos der Wijsheid was de hoogste openbaring van de gehele voorbije kosmische ontwikkeling. Zou zij echter gedurende de aardeontwikkeling niet doordrongen worden met de impuls van Liefde, die de Christus in de wereld gebracht heeft, dan loopt de wijsheid gevaar te verharden in een koud, mensenverdorrend en tenslotte het bestaan ontkennend weten. Deze koude, geestverloochenende kennis-macht is de ene mogelijkheid die voortgaat uit de openbaring van Mars in de mens; de helende daad van het geestelijke inzicht, de lichtgestalte van Mars in de ziel, is de andere mogelijkheid.

De splijtende werkzaamheid van Mars die verantwoordelijk is voor de vervreemding tussen subject en object, heeft zich onder andere ook sterk gemanifesteerd in de vorming van rassen en volkeren binnen de mensheid en van taalgemeenschappen. Want het subject dat zich in zichzelf terug trok en zo een objectieve wereld om zich heen tevoorschijn riep, ontwikkelde een taal. De spraak was het medium met behulp waarvan het subject op een manier die met zijn innerlijke wereld overeen stemde zijn ervaringen aan de omgeving meedeelde. Omdat de Mars-impuls de mens in de richting van eigenzinnigheid dreef, was het vanzelfsprekend dat de uitdrukking voor het zielebelevens en de daarmee overeenstemmende reactie zich binnen de mensheid differentieerde. Deze differentiatie greep niet alleen de spraakvorming aan, maar het gehele gebied van levensuitingen

tot in de vorming van het lichamelijke toe, in overeenstemming met de graad van eigenzinnigheid. *Zo ontstonden de families van rassen en volkeren van de mensheid als het resultaat van subjectief wereldbelevens. Dit heeft ook doorgewerkt tot in de vorming van klanken, wat ten grondslag ligt aan de afzonderlijke talen.* Dientengevolge kan de wetenschap van de geest zeggen dat Mars in het menselijke organisme samenhangt met de krachten en bewegingen (in het etherlichaam) die het lichaam tot een orgaan voor de spraak maken. Voorts vormen zij het lichaam tot een orgaan voor de individuele bewustzijnshouding tegenover de stoffelijke omgeving. Waardoor verder zichtbaar wordt hoe Mars de oorlogsgod kon worden. Immers een taal- of beschavingsgemeenschap moet natuurlijkerwijs een gemeenschap van andere aard vreemd zijn en als object zich daar tegenover stellen. Aangezien deze impulsen met de ontwikkeling van een instinctief groepsegoïsme samenhangen, werden zij de oorzaak van oorlogen. Het is terecht dat de Griekse mythologie vanuit oude overleveringen, Mars of Ares als de oorlogsgod voorstelden en hem, zoals in het geval van zijn deelname aan de Trojaanse oorlog, wankelmoedigheid toeschreven. Hij is dan aan de Trojaanse, dan aan de Griekse zijde te vinden, want in overeenstemming met zijn wezen moet hij in ieder volk afzonderlijk subjectieve vooringenomenheid ontsteken en op een eenzijdig egoïstische manier het anders-zijn laten beoordelen. In deze werkzaamheid van Mars manifesteren zich de wezens die met hem verbonden zijn en die een innerlijke verwantschap met de maanrebellie hebben. Hoewel zij als negatief verschijnen, zullen zij uiteindelijk de vooruitgang en de ontwikkeling dienen. Immers, zij brengen de mens op het pad dat zelfbewustzijn ontwikkelt. Door de aanzet van de Boeddha-impuls op Mars is een bolwerk geschapen tegen de eenzijdige alleenheerschappij van deze machten in de mensheid.

De zon

We zullen nu komen tot het beschrijven van het ontstaan van de zon. *Met de aanvang van de vierde vormtoestand tijdens de vierde levenstoestand van de aarde (vierde ronde), waarin we nu nog leven, verdichtte zich de wereldsubstantie die voorheen tot aan het astrale was afgedaald, tot stoffelijk bestaan.* Dit proces voltrok zich geleidelijk en ving aan met verdichting tot het vuur- en lucht-element. Toen deze condensatie echter op het punt stond zich verder voort te zetten waren er opnieuw geestelijke wezens die niet langer met het centrale wereldlichaam verbonden konden blijven. De dichtheid van de stof zou hun geen directe werkzaamheid toestaan. Zij maakten zich los en schiepen in de kosmos een woonplaats naar hun eigen voorwaarden. *Daaruit ontstond de huidige zon.* De wezens die zich los maakten waren de Geesten van Vorm (Exusiai) ofwel de Elohim en dit moment in de kosmische ontwikkeling stemt in essentie overeen met de schepping in zeven dagen, zoals beschreven in het boek Genesis van het Oude Testament. (zie Rudolf Steiner: 'Geheimnisse der Biblischen Schöpfungsgeschichte' GA 122).

We hebben gezien bij de beschrijving van de verschillende kosmische ontwikkelingsfasen die vooraf zijn gegaan, hoe de Elohim, de Geesten van Vorm, voorheen een impuls tot individualisering gaven. Toen nu de Elohim zich van het centrale lichaam hadden los gemaakt, dat zon en maan nog verenigd in zich droeg, konden zij als het ware 'van buiten' de oeroude vorm- en individualiserings-impulsen naar onderen binnen stralen. Zo is er op dat moment waarop de zon ontstaat een tweevoudig aspect voorhanden: indirect werd door het uittreden, van de fijnere substanties, als zonnelichaam de maan-aarde die achter bleef, in een verdere verdichting afgezonken, namelijk die van het 'vloeibare'. Dit beantwoordt aan een kosmische wetmatigheid: wanneer een wezen in zijn ont-

wikkeling opstijgt, zinkt een ander omlaag. Wat opstijgt neemt verantwoordelijkheid op zich voor wat afdaalt. Hierdoor werd de schepping van stoffelijke wezens mogelijk gemaakt, zoals beschreven in de aanvang van het eerste hoofdstuk van Genesis. Pas nu kwam geleidelijk aan een 'wereld van dingen' tot aanzijn. Pas op dit kosmische moment trof het bewustzijn dat in de derde vormtoestand geschapen was in samenhang met de verzelfstandiging van Mars, een wereld van 'dingen' aan. In de stoffelijke wereld die zo ontstond, konden de Elohim hun impulsen binnen stralen. Aangezien zij zelf op een hoge trap van ontwikkeling stonden, was hun goddelijk denken zo machtig dat het de omgeving vorm gaf. *Hun hele wezen was er op gericht om in de wereld der dingen naar het beeld van hun eigen Zijn de mens met het 'ding' ofwel het 'Ik-bewustzijn' te scheppen.* vandaar dat wij in Genesis kunnen lezen, dat op de zesde dag van de schepping de mens als de kroon op het werk van de Elohim geschapen werd. Het wezen met het ding-bewustzijn was op weg zich te verheffen boven het doffe droomachtige bewustzijn van de maanvoorouders, dat zich enkel binnen een groep als een eenheid kon beleven. In plaats daarvan leerde de mens nu om zich als een Ik te stellen tegenover een omgeving die zich steeds helderder en duidelijker als zintuiglijk object ging aftekenen. Zijn gehele organisatie werd zo aangelegd en gevormd dat het eigen wezen zich op een dag als een gesloten eenheid zou kunnen ervaren.

We dienen dus twee gezichtspunten in het oog te vatten die samenhangen met het uittreden van de zon en de geestelijke wezens die de zon bestuurden: *indirect de schepping van de wereld van stoffelijke voorwerpen en direct de voorbereiding tot het ontwaken van het Ik in de mens, dat zich in zekere zin tegenover de geschapen stoffelijke wereld stelde.* In deze betekenis zouden we ook nu nog naar de zon moeten kijken. Weliswaar hebben intussen sinds het einde van de hyperboreïsche tijd, waarin de zon zich losmaakte, zich bepaalde veranderingen in het heelal voorgedaan; daarom zullen nog andere gezichtspunten in onze beschouwing betrokken moeten worden.

Dat de zon indirect de stoffelijke wereld der dingen schept, kunnen wij begrijpen op grond van geesteswetenschappelijke kennis omtrent het wezen van de zon. Deze 'ster' wordt in de huidige astronomie voor een gloeiende gasbal gehouden die aan zijn oppervlak gassen verbrandt, afkomstig uit een gasvormige of zelf vaste kern van het zonnelichaam. Sinds de ontdekking van de atoomsplitsing wordt door velen aangenomen dat de zon een plek in het universum is waar een dergelijk proces onophoudelijk plaats heeft. Verwezen wordt dan naar de bekende licht- en warmte-werking in het heelal. Deze theorieën steunen alle min of meer op een zienswijze die de zonneglobe ziet als een met substantie gevuld lichaam. De wetenschap van de geest huldigt daarentegen het standpunt *dat de zon een ledige ruimte is, een anti-ruimte of minus-ruimte.* Deze 'ruimte' binnen de zon zou de volmaakte tegenstelling zijn van alles dat wij in het stoffelijke de driedimensionale ruimte noemen. Bijgevolg zou de zon een enorm 'zuigend' gat zijn, een soort vacuüm in het heelal. Door deze zuigende werking zou de kosmische 'ruimte-substantie', waaronder alles verstaan wordt wat als geestelijk-kosmisch potentieel aan de driedimensionale ruimte ten grondslag ligt, vanuit de periferie tegen het oppervlak van de zon aangezogen worden. Klaarblijkelijk zou dan daar waar wij de zonnescijf waarnemen de 'ruimte' in reusachtige oplossende processen in het ruimteloze verdwijnen, wat zich aan ons op aarde voordoet als licht- en warmte-werking. Een dergelijke zienswijze zou op geen enkele manier in tegenspraak zijn met de zonne-atoom-theorie en dergelijke.

Zo zou wat wij in driedimensionale zin ruimte noemen, doordrenkt zijn met een stroom van een bepaalde substantie die zijn oorsprong in de periferie van het heelal heeft. Wat is deze periferie? Daar vinden wij, algemeen gesproken, de sterrenwereld, in het bijzonder de dierenriem. Wat is echter de dierenriem? Oorspronkelijk was dit geen sterrenwereld, maar het wezen van de geestelijke hiërarchieën zelf. Daarna werd dit herinneringswezen van de daden die de hiërarchieën gedurende vroegere wereldtijdperken voltrokken hadden; vervolgens werd dit tot kosmische gedachtensubstantie en tenslotte raakte het in astrale 'verdichting'. Als het nu deze kosmisch-geestelijke en astrale substanties zijn die vanuit de wereld- periferie door de werkzaamheid van de zon 'binnengedogen' worden, dan kunnen we zonder moeite begrijpen dat deze substanties tenslotte in de afzonderlijke verschijnselen van de stoffelijke driedimensionale ruimte onderduiken. Want op weg naar het zonne-oppervlak zullen deze substanties de verdichtingszones van het gehele zonnestelsel moeten doorlopen. Een dergelijke verdichtingszone zou bijvoorbeeld de aarde met haar maan zijn. Zij zou iets invangen van hetgeen zich daar als een soort ruimtestroom vanuit de wereldperiferie naar het oppervlak van de zon beweegt en zij zou deze stroom in overeenstemming met haar natuurwetten verdichten. Oorspronkelijk leven de oerbeelden van al het bestaan als zodanig in de substantie die vanuit de uiterste periferie wordt aangezogen. Komen zij binnen het bereik van het aardse, dan worden zij opgevuld met het oereigene wezen van de aarde, met minerale materie. Zo zou de zon indirect de schepping van het stoffelijk-minerale teweeg brengen. Juister is het te zeggen: *de zon trekt in de materie de kosmisch-geestelijke oerbeelden binnen*. Zo zet de zon als in een soort nabootsing het geweldige werken voort, dat door de Elohim middels 'de schepping in zeven dagen' werd ingeleid. Deze zon wil echter niet dat de oerbeelden zich in de materie verstrikken, eigenlijk wil hij een soort oerbeelden-stofwisseling. Zo hebben wij de werking van de zon in de wezens op aarde, in de mens en in de natuurrijken, gekarakteriseerd: het is een principe dat tegelijkertijd vormopbouwend en vormoplossend werkt. Door de afscheiding van de planeten van de aarde, in het bijzonder echter door het uittreden van de zon en later van de maan (die wij nog moeten bespreken) werd de aarde in toenemende mate aan zichzelf overgelaten en daarmee ook aan de wezens die haar bewoonden. In samenhang hiermee werd de verdichting van de voorheen kosmische substantie steeds sterker. Na het uittreden van de zon verdichtte zich een deel van de 'luchtaarde' tot water, later een deel van het vloeibare tot vastere, minerale materie. Deze tendens tot verdichting betekende als zodanig een proces van losmaking uit de goddelijke oorsprong. Krachten vonden hierin een aangrijpingspunt die tegen de gangbare goddelijke ordening en doelstellingen inwerkten. In de wetenschap van de geest zijn we gewend hen Lucifer en Ahriman te noemen. Zo vormde zich geleidelijk een slagveld tussen de krachten en wezens van de aarde- zwaarte, die naar afscheiding streefden van de goden en de wezens van de hiërarchieën.

Dit is de grondtoon van de vierde, de 'Tweelingen-ronde' van de aarde-ontwikkeling. Uit de diepten van de goddelijk-geestelijke kosmos droegen ('zogen') de Geesten van Vorm, vanaf hun zonne-woonplaats, de geweldige oerbeelden van vorm naar de aarde, die zij zelf in vroegere wereldtijdperken hadden helpen scheppen. Deze oerbeelden waren aanvankelijk niet voorbestemd om in de dichte materie binnen te stromen. Het lag in de bedoeling van de Geesten van Vorm dat deze in de omtrek van de aarde zouden zijn gebleven. Deze kosmisch-etherische wereld van vormwezens rondom de aarde waartoe ook de mens behoorde is niet anders dan het 'Paradijs' van het Oude Testament. De verdrijving uit het Paradijs is het feit, dat de etherische oervormen als door een soort zwaartekrachtwerking omlaag zijn getrokken naar de intussen vast geworden aar-

de. De etherische oervorm van de mens in het Paradijs is Adam. Hij werd uit het Paradijs verstoten, wat zeggen wil, dat de oervorm zich in materie kleepte en de gehele daaropvolgende tijd geeft een strijd te zien tussen het oervorm-principe en het principe van de aardse materie, de aarde-zwaarte, die de oervorm vervormen wil. Het oervorm-principe ofwel 'Adam Kadmon', die door de Elohim geschapen werd, is nog altijd in de mens aanwezig als een werkzaamheid van de zon die de oorspronkelijke daad der goden nabootst. Deze werkzaamheid heeft zijn oorsprong in de verbondenheid van de mens met de kosmos, in het bijzonder met de zon, in de tijd waarin de mensenziel voor de geboorte afdalt. Op aarde komt dit tot uitdrukking in de lichamelijke fysionomie van de mens. Afgezien van de materie die haar opvult, is de mens in zijn lichamelijke gestalte een 'evenbeeld van God', wat zeggen wil dat hij verwant is aan het etherisch oerbeeld 'Adam Kadmon' dat door de Elohim werd geschapen. Deze Adam Kadmon is de mensheid als totaliteit; de afzonderlijke mens is slechts een deel hiervan. De 'deelname' van de afzonderlijke mens aan dit oerbeeld komt tot uitdrukking in het feit dat de individuele fysionomie van de mens op het ogenblik van geboorte geen betrekking tot de zon als geheel, maar tot één bepaald aspect van de zon heeft. De afzonderlijke mens heeft door de zon een verhouding tot één van de twaalf dierenriembeelden. Op gelijke wijze worden ook de etherische vorm-oerbeelden van de dierenwereld, het planten- en het mineralenrijk nog altijd door de zon, als een nawerking van de oorspronkelijke schepping, uit de twaalfvoudige dierenriem aangezogen. Het is daarom zo dat een hele groep van dieren slechts een fragment uit de oerbeeld-totaliteit 'Dier' kan zijn. Zo wordt bijvoorbeeld een hele familie-groep van dieren gevormd uit de oerbeeldensfeer van de Leeuw. Evenzo is het met plant en mineraal. De mens staat individueel met betrekking tot de zonne-oorsprong van zijn lichaamsfysionomie in een zelfde verhouding tot de kosmos als bijvoorbeeld een diengroep in zijn geheel.

Zoals gezegd, vond er een onophoudelijke strijd plaats tussen de Adam Kadmon-in-de-mens en de materie van zijn lichaam die aan de aarde verwant was. Het was in de loop der tijd aan de aardemachten die zich tegen de goddelijke impulsen verzetten gelukt, de Adam Kadmon te vervormen en in hun dienst te stellen. *Daarop verplaatsten de goden op zeker ogenblik de krachten die samenhangen met de schepping van de etherische oerbeelden, van de zon naar de aarde zelf. Dit gebeurde met het binnentreden van de Christus in de aardse geschiedenis.* Met de Christus doordrong het werkelijke kosmische Ik de aura van de aarde, het Ik dat zich scheppend in het kosmische middelpunt stelt en zich niet afsluit zoals de luciferisch-ahrimanische machten wilden. Daardoor is een principe in de aarde binnengetroten dat het Adam-Kadmon-principe, het godgewilde oerbeeld van de mens (en de natuurrijken) ik-bewust kan aangrijpen. Dit principe kan door ieder mens worden opgenomen die daartoe bereid is. De eerder beschreven zonne-activiteit werd de aarde als ik-bewuste impuls toegevoegd. Wanneer het gelukt deze impuls op te nemen, is 'de dood overwonnen' en dit is in waarheid de daad die de Christus stelde. Dit vormt het tweede aspect van de zon in zijn samenhang met de mens: *Wij zien in de zon een beeld, een onophoudelijke vermaning aan de mens, om het scheppingswerk van de Elohim te voltooien; om met de kracht van de Christus de Adam Kadmon een tweede maal te verwekken, de 'nieuwe Adam', zoals Paulus hem noemt.*

Dit voert tot een derde aspect van de zon. Terwijl het hiervoor beschreven gezichtspunt in essentie samenhangt met de incarnatie van het grote zonne-Ik van de Christus op aarde, *zien we in de 'derde zon' de impuls tot verwerkelijking van de Christus-daad in de afzonderlijke mensenziel.* De aarde 'materialiseert' aanvankelijk de etherische oerbeelden die afkomstig zijn uit de dieren-

riem periferie. Vanuit de geest beschouwd, is dit een stervensproces. Eveneens is het echter de schepping van de wereld van materiële dingen. In deze wereld slaat op een bepaald tijdstip de impuls van het grote Christus-Ik in. De ontwikkelingsdoelen van de Elohim worden van de zon naar de aarde verplaatst. Sindsdien zijn in de aarde twee principes werkzaam. Enerzijds vangt zij nog steeds kosmische activiteit op en voert deze in de verharding. Daarnaast is sinds het gebeuren op Golgotha, een kracht als vanuit het binnenste van de aarde werkzaam, die deze verharding wil oplossen en de aarde tot een 'zonnig' hemellichaam wil maken. Hij wil de kosmische substantie binnen de aardse verhoudingen door de kracht van het Ik 'verteren' en haar tot zonnig stralende en van het Ik doortrokken werkzaamheid in de kosmos brengen. De mens wordt op aarde midden in deze strijd geplaatst. Door de oorspronkelijke werkzaamheid van de zon is hij een onsterfelijk wezen geweest. Maar door zijn incarnatie op aarde is hij aan de wetten van de materie, aan verstar- ring en de dood onderworpen geraakt. Door de daad van de Christus kan hij het eeuwige in zich- zelf terug vinden, want de Christus overwon de dood door de Opstanding. *Maar om dit te bereiken moet de mens de Christus-impuls in zich opnemen. De vragen die zich in dit opzicht aan de mens voordoen en die van hem een volledige ommekeer van zijn zielehouding verlangen, komen in het derde aspect van de zon tot uitdrukking.* De verhouding van de mens tot de 'derde zon' uit zich voornamelijk in de verhouding die de mens tot de aardse dood vindt. Want de zonne-activiteit is eigenlijk, vanuit het standpunt van de levenloze materie beschouwd, een oplossend proces. Vanaf een bepaald tijdstip in zijn leven gaat de mens door een geleidelijk proces van oplossing dat in de dood zijn afsluiting vindt. Door dit stervensproces wordt het oerbeeld van de mens dat in de mate- rie is gevallen, uit zijn verstarring verlost. De mens keert geleidelijk tot de oorspronkelijke zonne- impuls in de kosmos terug. Dit komt bij het stervensmoment tot uitdrukking in het feit dat de zon voor de mens als de poort van de ziel naar de geestelijke wereld verschijnt. *Het komt er op aan dat de mens de Christus-impuls in zich opneemt in de strijd die op aarde plaats vindt. Anders zal dit hernieuwd ontwaken in de werkzaamheid van de zon, na de dood, niet door bewustzijnslicht be- schenen worden.*

Samenvattend kunnen we zeggen: De zon staat in een drievoudige betrekking tot de aardse mens:

1. In het proces van afdaling tot een belichaming op aarde drukt zich in de mensenvorm, als fysionomie, voor de geboorte het etherische Adam-Kadmon-oerbeeld af.
2. De zon is een onophoudelijke verwijzing naar de Christus-impuls. Hij verschijnt aan de hemel als een groot 'foto-negatief' van de inlijving van de geestelijke zonnekrachten in de aar- de (het Christus-mysterie).
3. Hij wordt de 'poort van de dood' in tegenstelling tot de 'poort der geboorte' en is in het stervensmoment van de mens een kosmisch symbool voor de wedergeboorte van de ziel in het rijk van de geest. Deze geestelijke geboorte na de dood voltrekt zich echter in fasen. Eerst moet de ziel zich aan het principe van de aardezwaarte ontworstelen. Pas na haar loutering, nadat zij de rijpheid verworven heeft om de zonnesfeer binnen te gaan, verschijnt zij in haar onver- gankelijke gestalte. Vandaar dat de zonnesfeer met betrekking tot het leven na de dood 'het oord van het zuivere zieleleven' wordt genoemd. (Zie Rudolf Steiner: 'Theosofie' GA 9)

Mercurius

Nadat zich de zon van de maan-aarde gescheiden had, maakte de zon een verandering door. Geestelijke wezens die met de uittreding waren meegegaan konden op grond van hun eigen trap van ontwikkeling op den duur niet meekomen met de hoge intensiteit van de eigenlijke zonnebewoners. Zij moesten zich woonplaatsen in de kosmos scheppen die hun de gelegenheid boden voor hun eigen ontwikkeling. Zo *vormden zich, door afsplitsing van de zon, de planeten die wij tegenwoordig Mercurius en Venus noemen*. Terwijl de Elohim in essentie met de zon verbonden bleven, schiepen de Archai, de Geesten van Persoonlijkheid hun arbeidsveld in de sfeer van de planeet die de huidige astronomie Mercurius noemt. In de zin van het Copernicaanse wereldbeeld staat hij het dichtst bij de zon. De Vuurgeesten, de Archangeloi verbonden zich met de sfeer van de huidige Venus, wat zeggen wil dat hun arbeidsveld tot daar reikte.

We hebben gezien hoe het ontstaan van de zon samenhangt met het kosmische drama van de Ik-impuls. Allereerst werd de drager van het Ik, de mens, door de werkzaamheid van geestelijke wezens geschapen, die de zon losmaakten uit het maan-aarde-lichaam. Daarna, toen de schepping van de drager van het Ik tot een bepaald punt was voortgeschreden, werd het Ik zelf in de mens uitgegoten; het werkte aanvankelijk nog in het groepsmatige, in de verbondenheid van rassen, volkeren en families. Uiteindelijk bereikte de mens een trap van ontwikkeling die het mogelijk maakte, zelfs noodzakelijk maakte, dat het ware, onverhulde Ik middels het Christuswezen in de menselijke ziel binnentrad. Bij dit gebeuren zijn de planeten Mercurius en Venus betrokken. Zij hebben zich van de zon afgescheiden nadat deze zich uit de maan-aarde had losgemaakt. Zij staan bijgevolg in dienst van het grote evolutiedrama dat de ontwikkeling van de ware Ik-kracht in de mens tot doel heeft. Dit is beter te begrijpen wanneer wij de kosmische 'biografie' in het oog vatten van de geestelijke hiërarchieën die deze beide planeten tot hun arbeidsveld gemaakt hebben.

Bezien wij om te beginnen de werkzaamheid van de Archai, de Geesten van Persoonlijkheid, die hun arbeidsveld met de huidige Mercurius verbinden. We moeten onderkennen dat zich hier het bekende probleem van de 'verwisseling' van de sferen van Mercurius en Venus voordoet; een verwisseling die in de loop van de mensheidshistorie doorgevoerd werd en waarover Rudolf Steiner herhaaldelijk gesproken heeft. Algemeen gesteld, kan gezegd worden, dat bij onderzoek- volgens esoterische gezichtspunten van de werking van de sfeer van het hemellichaam dat nu Mercurius genoemd wordt, deze sfeer in occulte zin een Venus-karakter blijkt te hebben. Hetzelfde geldt voor de sfeer van het hemellichaam dat nu Venus wordt genoemd. *Vanuit een dergelijk gezichtspunt heeft zij een occult Mercurius-karakter*. De Archai echter waren reeds in een tijd van de aardeontwikkeling werkzaam toen de planeet Mercurius nog niet bestond. De werkzaamheid van de Archai die we hier willen beschouwen, wordt evenals alle voorafgaande daden die deze wezens tijdens vroegere aarde-belichamingen verrichtten, later als een soort kosmische herinnering in de sfeer van de planeet Mercurius opgetekend. Ook tegenwoordig bootst deze sfeer de daden van de Archai na. Wanneer we dus onze aandacht op de biografie van de Archai vestigen, kan deze enig inzicht verschaffen in de werking van de sfeer die de planeet Mercurius toebehoort.

Eerder spraken wij van de 'vierde ronde' van de aardeontwikkeling, halverwege waarvan wij nu leven. Gedurende deze vierde ronde waren zeven vormtoestanden te onderscheiden. In de loop van

de eerste vier toestanden kwam ons huidige zonnestelsel tot aanzijn. Tot en met de derde vormtoestand was het bestaan tot het astrale- of ziele-plan afgedaald. Aan het begin van de vierde vormtoestand trad toen een verdichting op, eerst werd een deel van de geest-zielesubstantie tot 'vuur' verdicht. De mens was toen zelf nog een geest-ziele-wezen dat als het ware het stoffelijk- en etherlichaam in opgeloste toestand in zich droeg. Slechts een deel van zijn wezen raakte bij wijze van spreken de vooraarde, waardoor de eerste vonk van het 'aardse' in hem ontstoken werd en door een verandering in het ziele- of astraallichaam van de mens de kiem voor de gewaarwordingsziel ontstond. Hiermee was de eerste stap gezet tot verzelfstandiging van het mensenwezen. Het vermogen om de ziele-indrukken te vatten en de impuls om hen eigen aan het subject te maken liggen ten grondslag aan het wezen van de gewaarwordingsziel. Daardoor kan de mens - zij het op doffe wijze - zichzelf als persoonlijkheid ervaren.

In dit vuurelement en de werking die hier vanuit ging, leefden de wezens van de hiërarchie der Archai. In deze zin kunnen wij hen door alle voorafgaande ontwikkeling heen volgen. Op de Oude-Maan oefenden zij hun invloed op het menselijke zielelichaam uit, waarmee de mensen-voorouder toen pas begiftigd was. Door deze werkzaamheid verwierf het astraalorganisme het karakter van persoonlijkheid. De mensenvoorouder ontving hierdoor de mogelijkheid om zijn omgeving als gespiegeld in innerlijke ervaringen te beleven, en bovendien was hij in staat om deze ervaringen op zichzelf, als afzonderlijk wezen, te betrekken. Ook hier zien wij de Archai werken aan de verzelfstandiging van de mens en kunnen begrijpen, waarom zij Geesten van Persoonlijkheid genoemd worden. Wij moeten beseffen dat een dergelijke werkzaamheid pas mogelijk werd in een fase dat de mensenvoorouder in het bezit was van zielekwaliteiten, van een ziele- of astraallichaam. Aan deze fase gaat de werkzaamheid van de Archai op de Oude-Zon en Oude-Saturnus vooraf, als voorbereiding van kwaliteiten, gericht op zelfstandigheid van het mensenwezen. Op de Oude-Zon waren zij werkzaam in het nieuw verworven vormkrachtenlichaam. Zij brachten het vormkrachtenorganisme op een zeker niveau van veredeling. Hierdoor werd de kiem gelegd in de mensenvoorouders, voor een vorm van voortplanting, hand in hand met de aanleg in kiem van het klierstelsel. De menselijke voorouder kon zijns gelijke uit zich afscheiden - Rudolf Steiner zegt: 'uitzweten'. Zo zien wij daar iets ontstaan, waarvan we zouden mogen zeggen dat het als een organische aanleg tot zelfstandigheid verschijnt. Tevens verscheen een kracht, die wij tegenwoordig in de zin van het aardse bestaan 'liefde' zouden noemen. Dit was een van de gevolgen van de samenwerking tussen Archai en Serafijnen, de Geesten van Liefde. Ook bewerkten de Archai op dit niveau van ontwikkeling een verbinding tussen de zonnevoorouders van de mens en het tweede natuurrijk van de Oude-Zon, dat onder hem stond. Warmtesubstanties uit de omgeving stroomden hierdoor door zintuigkiemen in de menselijke voorouders in en uit.

Gedurende de ontwikkeling op de Oude-Saturnus kwam de werkzaamheid van de Archai gericht op de ontplooiing van persoonlijkheid nog sterker als orgaanscheppende tendens tot uitdrukking. Zij maakten zelf toentertijd het equivalent van de 'mensheidsontwikkeling' door, wat wil zeggen dat hun astraallichaam een zodanige volmaaktheid had bereikt, dat het in staat was om werkzaam te zijn op een wijze zoals het menselijk Ik dat tegenwoordig doet. Zij hadden geen stoffelijk lichaam, hun onderste wezensdeel was het zielelichaam. Maar zij ervoeren als in spiegelbeeld hun eigen wezen, hun Ik, wanneer zij hun werkzaamheid uitstrekten in de warmtemensenvoorouder, die intussen ontstaan was. Daardoor werd aan deze warmtewezens, die de voorlopers van het hui-

dige stoffelijke lichaam van de mens zijn, de schijn van persoonlijkheid verleend. Zo treffen wij ook daar de Archai aan, voorbereidend werkzaam aan de mens.

Al deze activiteiten en impulsen komen als een naglans in de activiteit van de planeet Mercurius tot uitdrukking; in het bijzonder in het voorgeboortelijke wordingsproces van de mens, maar ook in alle andere sferen van het natuurleven. We zullen hen echter alleen dan vinden kunnen, wanneer we niet in de gebruikelijke zin bij de planeet Mercurius als een lichtpunt aan de hemel blijven stil staan, maar ons in zijn bewegingsritmen invoelen, bijvoorbeeld gedurende de embryonale ontwikkeling van de mens. Met de ritmen van de planeet raken we aan het wezen van zijn sfeer en dit is wat ons hier voornamelijk voor ogen staat. Slechts vanuit een dergelijk gezichtspunt kunnen we over het 'occulte' Venus- karakter van Mercurius spreken.

In deze zin is het, dat Mercurius in het wilswezen van de mens werkt, en wel in de wil die, meer of minder bewust, de afzonderlijke mens als persoonlijkheid in de wereld plaatst. Zo kunnen we aan de bijzonderheden van de Mercurius-ritmen in afzonderlijke gevallen zien hoe het wilsvuur in het totaalorganisme van een mens de grondslag schept voor het uiten van persoonlijkheid. De herinnering aan de Oude-Saturnusgebeurtenissen in de sfeer die door de bewegingen van de planeet Mercurius gekenmerkt wordt, maakt in het bijzonder het hoofdwezen van de mens tot uitdrukking van de persoonlijkheid. Het hoofd van een mens is de hoogst ontwikkelde uitdrukking van zijn persoonlijkheid. (Bij de beschrijving van de Oude-Saturnus moeten we namelijk duiden op het hoofd van de mens.) Deze sfeer van het mensenorganisme is in het bijzonder aan Mercurius voorbehouden, hoewel zijn werking door het gehele organisme heen uitstraalt. Tot in de beweeglijkheid van de ledematen vormt zijn invloed zich kanalen en maakt hen tot uitdrukking van de tendens tot zelfstandigheid van mens (en dier). Hij vormt het stoffelijk lichaam tot een orgaan dat zo begiftigd is, dat zich daarin de persoonlijkheid kan openbaren. Fysieke beweging, die innig met warmte samenhangt is een afspiegeling van de Mercuriuskrachten in het universum. Zij leggen het organisch fysiologische fundament, dat de mens zich uiten kan als een onafhankelijk scheppende persoonlijkheid die uitdrukking geeft aan een eigen wil.

Vanuit de zonne-herinnering aan de werkzaamheid van de Archai werkt Mercurius echter ook in het menselijk etherlichaam. Gedurende de zonne-ontwikkeling drukten de Archai de visioenen van hun imaginatief schouwen hierin af. Daardoor werd het verfijnd en zelfstandiger. (Aangezien dit verfijnde etherlichaam zijn weerslag had in het stoffelijk lichaam van de zonnemens, ontstond in dit stoffelijk lichaam een primitief soort voortplanting en de oeraanleg van het klierstelsel.) Door Mercurius, die zich deze zonne-gebeurtenissen herinnert en nabootst en in het menselijk organisme inbeeldt, heeft de mens in zijn aardse bestaan intelligentie. In deze intelligentie leven afgedempt de zonne-visioenen van de Archai voort. *Zo werd de Mercurius-kracht in het mensenwezen tot bode van de goden, want gedachten van geestelijke wezens over de kosmos kunnen als afspiegeling in de menselijke intelligentie binnenstromen. Deze kosmische kracht is een 'denk-wil', een goddelijke vurige wil in het menselijke denken.* Dit gespiegelde gedachtenleven kan in alle mogelijke schakeringen verschijnen, van het hoogste intuïtieve vermogen tot aan de materialistische machteloosheid der gedachten. Intelligentie kan gemakkelijk het instrument van afbrekende, versplinterende intellektualiteit worden. We dienen immers voor ogen te houden dat middels Mercurius, gelijk door de andere planeten, niet alleen wezens werken die de ontwikkeling verder helpen, maar ook teruggebleven wezens die haar tegenwerken.

Gedurende de Oude-Maan-ontwikkeling werkten de Archai vooral in het menselijk astraallichaam, zoals wij eerder hebben aangeduid. Ook dit leeft voort in de invloed van de huidige Mercurius op de wordende mens gedurende de embryonale ontwikkeling. De volwassen mens kan hierdoor op een persoonlijke manier op indrukken uit de omgeving reageren, met sympathie of antipathie, met genegenheid of met afkeer. Dit wordt door deze planeet- sfeer nog sterker benadrukt door de herinnering aan de werkzaamheid van de Archai gedurende de aarde-ontwikkeling. Van daar komt de impuls om als een persoonlijk wezen met een ziel die ervaart de aarde aan te raken, het aardevuur te grijpen. Mercurius prent deze persoonlijkheidsimpuls in het menselijk astraallichaam in.

Samenvattend kunnen we over de planeetsfeer die door de baan van Mercurius begrensd wordt, het volgende zeggen: *doordat de geestelijke wezens die met deze sfeer verbonden zijn in de huidige kosmos 'van buiten af' op onze planeet en haar mensenwezens konden inwerken, werd het mogelijk dat de totale configuratie van de aarde in een richting gevoerd kon worden, waardoor het ontstaan van een mens met persoonlijkheidskarakter ingezet werd. Daardoor greep de mens met zijn wilsvuur steeds sterker de omgeving aan, die zich aan hem voordeed.* Vanuit het oerbegin bereidde hij zijn thuis op deze aarde voor. Het allereerste begin van menselijke cultuur en beschaving werd gevestigd en in de voortgaande ontwikkeling volgden de tijdperken elkaar op, in overeenstemming met de bewustzijnsgraden die de mensheid doormaakte. Dit alles werd geleid door de geestelijke wezens die in de kosmos hun woonplaats hadden gekozen in de sfeer die tot de planeet Mercurius behoort. Dit waren de Geesten van Persoonlijkheid, die ook wel de Tijdgeesten genoemd worden.

De mens stond gedurende de aarde-ontwikkeling na een bepaald tijdstip echter steeds meer bloot aan de invloed van dwaling en begoocheling. Dit gaat samen met het zelfstandig en tot persoonlijkheid worden van de mens. Zo werd de gave die in het aardse bestaan binnenstroomde uit deze planeetsfeer in zekere zin tot bron van hetgeen in de taal van het Nieuwe Testament 'verzoeking' wordt genoemd. Opziend naar deze planeet en zijn sfeer wist de mens dat daar de wezens verbleven die hem voor deze mogelijke val wilden behoeden. Binnen het bereik van de aarde werd deze kracht door Lucifer en Ahriman gegrepen die er op uit waren de mens een wereld van schijn en bedrog voor te gooien. *Zo verschijnt deze sfeer van Mercurius (in zijn occulte hoedanigheid: Venussfeer) als een spiegeling van de Marssfeer: in de Marssfeer bevinden zich de oerbeelden van het stoffelijk bestaan. Daar worden van de dingen in de stoffelijke wereld de ware goddelijke 'namen' bewaard. Door de persoonlijkheidsontwikkeling van de mens, door de Geesten van Persoonlijkheid vanuit de kosmos (vanuit de Mercurius- ofwel de occulte Venussfeer) geleid, grijpt de mens de stoffelijke wereld aan, die oorspronkelijk door het 'goddelijk Woord' gevormd is. Deze mens staat echter bloot aan de invloeden van dwaling en illusie en daardoor belaagt hem de 'verzoeking' die op aarde als een drogbeeld van de wereld van het goddelijk Woord verschijnt. Opziend naar de wezens van deze planeetsfeer die de ontwikkeling dienen kan de mens de verzoeking overwinnen.*

Zo werkt deze planeet als het ware door de naklank van de oorspronkelijke geestelijke werkzaamheid ook nu nog op de mens in. Weliswaar treedt het opzien naar hem als geestelijke hulp tegen de verzoeking in het algemeen pas na de dood op, wanneer de mens in 'de sfeer van actieve zielekracht' binnen gaat. (Zie Rudolf Steiner: 'Theosofie' GA 9) Gedurende het aardse leven kan

een mens putten uit idealistische, zelfopofferende actieve zielekracht voor alle mogelijke strevingen opgekomen zijn die de materiële vooruitgang van de mens lijken te dienen. Na de dood moet hij in de sfeer, die door de baan van Mercurius begrensd wordt, onderkennen hoeveel zich in zulke activiteiten gemengd heeft, dat slechts het welbehagen van de ziel en niet de vervolmaking van het mensenwezen gediend heeft. Hij leert de subtiele vorm van verzoeking kennen die zich achter persoonlijk egoïsme verborg. De aaneenschakeling van dergelijke verzoeken wordt in deze sfeer geoordeeld en geheeld. Hoewel zulke belevenissen nu pas in het leven na de dood plaats vinden, zal de mens in de toekomst moeten leren deze katharsis bewust met zijn aardse leven te verbinden. Met andere woorden: *Hij moet leren de krachten en gebeurtenissen van de Mercuriusfeer (de occulte Venussfeer) in het veld van zijn Ik-bewustzijn te verwerkelijken.*

Venus

Gelijk Mercurius, scheidde ook Venus zich op een zeker tijdstip in de ontwikkeling van de zon af. De sfeer die zij door haar baan omvat werd het arbeidsveld van de Archangeloi ofwel de Vuurgeesten. In deze zin is alles wat deze geestelijke hiërarchie in de loop van de kosmische ontwikkeling geworden is, in de werkzaamheid van deze planeet ingeschreven. Daarom moeten we terugkomen op de biografie van de Archangeloi, om een duidelijk beeld van de werkzaamheid van deze planeet te krijgen, bijvoorbeeld in het embryonale wordingsproces van het menselijk organisme.

Al gedurende de Oude-Saturnus-ontwikkeling werkten de Archangeloi samen met de Serafijnen aan het ontstaan van de etherische oerbeelden van de zintuigen van de huidige mens. Gedurende de Oude-Zon vinden wij hen op gelijksoortige wijze werkzaam. Zij vervolmaken verder de zintuigkiemen, waardoor de mensenvoorouder een verhouding kreeg tot het warmte-natuurrijk van de Oude-Zon dat onder hem stond. Het zou echter een misvatting zijn aan te nemen dat deze zintuigkiemen op de tegenwoordige zintuigen leken. We moeten ons voorstellen dat zij in hun werkzaamheid de zintuigorganen van de plant benaderden, waardoor deze een betrekking tot zijn omgeving, tot zijn standplaats, tot water- en luchtvochtigheid en tot de licht- en warmte-omtrek heeft. In deze betekenis worden de planten, en met name de bloemen, de zintuigen van de aardeplaneet genoemd. Het is meer het inademen van de omgeving. Zo was het ook op de Oude-Zon. Daar werkten de Archangeloi vooral in het vormkrachten-organisme van de zonnemens, waardoor in het stoffelijk organisme steeds meer een levende activiteit ontstond, die zich uitdrukte in sapstroming en groeiverschijnselen. Een soort tussenfunctie werd tot stand gebracht, die lag tussen ademhaling en spijsvertering.

Zo zien wie de kosmisch-biografische achtergrond van de sfeer die door de gang van de planeet Venus omvat wordt, in een drievoudig aanzicht; deze drie aspecten moeten nader bezien worden indien we willen doordringen tot een beoordeling van de werkzaamheid van deze planeet; bijvoorbeeld in de voorgeboortelijke ontwikkeling van de mens:

1. Voor deze krachten werd een aanleg ingebouwd in het menselijk organisme die hem in staat stellen gedurende het aardse bestaan in een soort zintuiglijke ademhaling te leven, voor de zintuigen staat de mens in betrekking met de buitenwereld. Maar deze betrekking is zeker geen eenzijdig opnemen van zintuigindrukken. Om in deze sfeer gezond te kunnen leven mag hij niet alleen opnemen, zoals in onze tijd vrijwel zonder uitzondering gebeurt. Hij moet de zin-

tuiglijke indrukken kunnen verteren, wat zeggen wil dat hij ze met zijn voorstellingsvermogen moet vatten en vermensen. Daardoor kan hij het voorwerp dat zintuiglijk wordt waargenomen iets teruggeven, iets dat voorheen niet in het voorwerp was. Het best is dit te begrijpen wanneer wij ons voorstellen hoe door kunstzinnig scheppen de werkzaamheid van de mens de wereld van zintuiglijke indrukken veredelt en vergeestelijkt kan worden. Voor een kunstzinnig mens wordt de wereld die zich middels de zintuigen openbaart iets geheel anders dan voor een mens die zintuiglijke indrukken enkel met koude verstandelijkheid registreert. Voor de eerste is de wereld van schoonheid - zoals zij aan het menselijk beleven kan ontspruiten - een verheffing en vervolmaking van de wereld der zintuiglijke voorwerpen. Het ideaal van een dergelijke levenshouding kan echter alleen bereikt worden wanneer een gezond evenwicht tussen opname en nieuwe vormgeving in de mens tot stand komt; *dit betekent een geregelde ademhaling in het gebied van de zintuigen*. Er doen zich hier twee gevaren voor: De mens kan zich verliezen in de openbaringen die zich door de zintuigen aan hem voordoen en komt dan niet tot eigen scheppende activiteit of de mens gaat te sterk voelend in zijn eigen innerlijk leven en verliest het verband met de zintuiglijke wereld. Dan zal hij de uiterlijke wereld niet veredelen en verheffen, maar - levend in zijn eigen fantasiewereld - zijn menselijke opgave tegenover de natuur ontvluchten. Hij wordt 'schuldig' tegenover de wereld die door zijn zintuigen bij hem binnen treedt. Dit schuldig worden kan in het leven vele vormen aannemen. Met andere woorden: *de mens moet om recht te doen aan zijn opgave in de wereld die hem omgeeft een voortdurende moraliteit in zijn zintuiglijke activiteit opnemen, die steeds schept vanuit het ogenblik zelf. Hij dient morele fantasie te ontwikkelen (zie Rudolf Steiner; De filosofie der vrijheid GA 4)*. Hoe deze krachten die zijn ingebouwd in het menselijk organisme, in afzonderlijke gevallen geaard en werkzaam zijn, wordt onder andere duidelijk uit de bewegingen en gebaren van de planeet Venus, gedurende de embryonale ontwikkeling van een mens, want daarin wordt de werkzaamheid van de betreffende sfeer zichtbaar.

2. Deze sfeer werkt tevens op het ademhalingsorganisme in de middelste mens. In dit gebied wordt vooral de genezende kracht van de adembeweging in het menselijk lichaam zichtbaar, die vanuit de kosmos opgebouwd en geïnspireerd wordt. De mens kan zich niet aan het ritme van zijn ademhaling onttrekken. Iedere - al is het maar geringe - eenzijdigheid in de wijze organisatie van dit ritme, veroorzaakt beschadigingen aan de lichamelijke en geestelijke gezondheid. De lucht die de mens in en uit ademt deelt hij met alle andere wezens op aarde. De lucht is een sociaal bemiddelend element. Onbewust ademt de mens de lucht in die een ogenblik eerder misschien het ademleven van een ander wezen heeft gediend. Daarin ligt een element besloten dat helend werkt in het sociale, waaraan de mens zich niet onttrekken kan. Hierin openbaart zich het geestelijk karakter van deze planeetsfeer. In tegenstelling hiermee staat het aardse drogbeeld van de met schuld beladen verstrikking van de mens in het lot van zijn medeschepselen in alle vier natuurrijken. Doordat wij ons als Ik afgescheiden hebben, en afgezonderde zelfbewuste wezens werden, hebben wij door influisteringen van de tegenstander van de door de goden gewilde ontwikkeling, het inzicht verloren in de samenhang met de overige schepselen. Dientengevolge raakten ons voelen en willen zo in zichzelf gekeerd, dat zij het andere wezen niet langer verstaan en begrijpen konden. Door deze insnoering die in de loop van de ontwikkeling als maar verder toenam, kon het niet anders zijn dan dat onze gevoelens en

daden ten prooi vielen aan vijandigheid en vernietiging in betrekking tot andere wezens. De mens raakte ertoe veroordeeld om zijn broeder, waar deze ook mocht staan in de rangorde van de natuurrijken, schade en leed toe te brengen. Door zijn beperktheid, noodzakelijk om tot zelfontplooiing te komen, maakte de mens zich 'schuldig'. Deze ziekte van de schuld zou het bestaan van de mens vernietigd hebben, indien de heilzame invloed van krachten uit de sfeer die door Venus afgebakend wordt, niet als organische impuls tot ademen in zijn lichaam was ingeplant. Hierdoor is de mens - aanvankelijk onbewust - toch met alle wezens van de aardewereld verbonden gebleven.

De helende invloed van deze planeetsfeer is echter ook in de geschiedenis van de mensheid tot uitdrukking gekomen. We hebben al eerder opgemerkt dat deze sfeer, die door de beweging van Venus wordt aangeduid, in strikt occulte betekenis een Mercurius-karakter heeft. Wij kunnen haar, wanneer wij ons het onderscheid tussen planeet en sfeer duidelijk bewust zijn, Mercuriussfeer noemen. *Steeds zijn er vanuit de Mercuriussfeer helende impulsen in de mensheid binnen gestroomd. Zo werd bijvoorbeeld Gautama Boeddha de grote boodschapper van de leer van mededogen en liefde, in het occultisme zonder meer 'Mercurius' genoemd, waarmee werd aangeduid dat hij uit deze sfeer was afgedaald.*

3. De werkzaamheid van de Mercuriussfeer wordt ook in het gebied van de stofwisselingsmens als een soort ademhaling waargenomen. Zien we om te beginnen van de eigenlijke stofwisselingsprocessen af en beschouwen we het feit dat de mens in dit gebied van zijn lichaamsfuncties een intieme relatie met zijn omgeving heeft, die echter grotendeels in het onbewuste blijft, dan zullen we in deze processen zonder moeite een ademhaling kunnen onderkennen. De mens zet bijvoorbeeld de stoffen die hij door de voeding opneemt, volledig om. Tot op zekere hoogte kunnen we stellen dat hij de materie die hij opneemt, omzet in geestelijke energie. In ieder geval lijkt de mens daartoe geroepen te zijn. Op dit gebied is de graad van ademende omzetting natuurlijk zo verschillend in afzonderlijke gevallen, als de mensheid in haar geestelijke ontwikkeling gedifferentieerd is. Zeer zeker ligt dit alles nog diep in het onbewuste van de organische functies van het menselijk lichaam. Toch kunnen wij hier een aanduiding vinden die als een gelijkenis staat voor de plaats van de mens in de aarde-wereld. *Want vanuit dit gezichtspunt verschijnt de mens als een middel tot omzetting van de aarde door de opname van voedsel: voeding zou dan niet een middel tot instandhouding en tot bevrediging en zelfzuchtig genot zijn, maar zonder meer een kosmische verplichting.* Vanzelfsprekend betekent deze plicht niet dat wij zonder onderscheid zoveel mogelijk voedsel tot ons zouden moeten nemen; maar wel dat wij daadwerkelijk geroepen zijn tot het omzetten in het edelste waartoe een mens in staat is, namelijk in geestelijke energie en scheppende kracht van hetgeen met aandacht genomen wordt. Scheppen van het geestelijke zou in die zin een soort ademhaling zijn.

Veel staat hier op aarde tegenover wat een dergelijke zienswijze vooreerst niet in het bewustzijn van de mensheid laat doordringen. Niettemin kan de mens zich niet onttrekken aan de goddelijke wil die van de Mercuriussfeer uitgaat. Hij beleeft deze ademimpuls na de dood, wanneer hij in deze sfeer van het zielerijk binnen gaat die de wetenschap van de geest 'het gebied van het zielelicht' noemt. Dan moet hij toetsen wat hij van deze ademimpuls tijdens het aardse leven onderkend en verwerkelijkt heeft, aan het goddelijk oerbeeld dat hiervan in de Mercuriussfeer voor handen is. De

mens mag op aarde een gevoelsmatig enthousiasme voor de natuur ontwikkeld hebben; hij mag instellingen gediend hebben die aan een ideaal trachtten te beantwoorden, maar toch ook een zinnelijk welbehagen dienden. Met andere woorden, hij was er meer toe geneigd om de feiten, objecten en substanties uit zijn omgeving in te ademen - onder andere door het proces van de zintuigen - zonder dat hij bereid was de omzetting in zijn eigen wezen te voltrekken. In een dergelijk geval heeft hij het uitademen, het werkelijk geestelijk scheppen, nagelaten. Hij zou niets tot de verlossing van de zintuiglijke wereld hebben bij gedragen, die door hem en in hem afdaalde. Dan zal de mens na zijn dood de nietigheid van zijn aardse handelen inzien. Hij zal erkennen dat hij, wat hij opnam, niet heeft omgezet, noch op de juiste wijze heeft terug gegeven. Zo zal hij genezen worden van wat hem op aarde verhinderde de waarheid in te zien en hem met 'schuld' belaadde.

De maan

In de loop van de kosmische ontwikkeling was het de maan die zich als laatste hemellichaam van de aarde afscheidde. Tot dat moment was de maan-aarde niet verder dan tot de vloeibare toestand verdicht. Na het uittreden van de maan kon de aarde zich stap voor stap tot vaste, minerale substantie verdichten. Daardoor pas werden de voorwaarden geschapen die het mogelijk maakten dat de wezens van de vier natuurrijken geleidelijk konden ontstaan in de vorm, zoals wij hen tegenwoordig aantreffen. Het stoffelijk-materiële bestaan van de mens is te danken aan de werkzaamheid van de maan van buiten de aarde. De samenhang van de maan met de vorming van grofstoffelijk bestaan is te begrijpen, door de aandacht te richten op het feit dat de sfeer van de maan, die binnen zijn omloopbaan ligt, het arbeidsveld van de hiërarchie van de Engelen, van de Angeloi is. De biografie van de Angeloi is de biografie van het ontstaan van de grofstoffelijke menselijke gestalte.

Zoals eerder vermeld werd, bewerkten de Angeloi met behulp van de Cherubijnen gedurende de Oude-Saturnusontwikkeling een warmtestofwisseling. Weliswaar is dan nog geen sprake van een materieel bestaan van de menselijke voorouder. Door deze warmtestofwisseling werd de mens een schepsel dat geweven is uit de zielesubstantie van de goden zelf. De warmte van de Oude-Saturnus was immers ontstaan uit een verdichting van de wilssubstantie die door de Geesten van Wil, de Thronen, geofferd was. Daardoor droeg de mens een element in zich dat het spiegelbeeld was van het godenwezen. We zouden het 'goddelijke intelligentie' kunnen noemen, een substantie met een ziele-aard die de mensenvoorouders door de ontwikkeling heen begeleid heeft, totdat hij in staat was haar bewust te vatten; wat zich voltrok op het moment, veel later, - inderdaad pas gedurende de aarde-ontwikkeling- waarop de mens de bewustzijnsziel ontwikkelde. Voor de bewustzijnsziel werd in de aardemens door de werkzaamheid van de Angeloi (als maan-hiërarchie) de basis gelegd. Middels de bewustzijnsziel komt de mens tot het besef dat zijn denken een absoluut en getrouw tegenbeeld van de goddelijke schepping om hem heen kan zijn en moet worden. Hij leert de gedachte als een objectief wezen te beleven, dat van 'buiten', namelijk uit de maansfeer in hem binnen reikt en hem konde doet van de 'intelligentie' van de godenwereld. Hij zal de goddelijke intelligentie echter pas zuiver in zijn gedachten dragen, wanneer zijn denken onafhankelijk is geworden van organische processen, zoals bijvoorbeeld de hersenprocessen. Want deze processen zijn geneigd de zuivere gedachte (als objectief wezen) te vertekenen. Zo hebben wij in de kosmos een zuivere maan-entelechie die terug gaat op de Oude- Saturnus en binnen de aarde-ontwikke-

ling nog steeds werkzaam is. *Voor de bewustzijnsziel verschijnt deze entelechie als opgave en spoort de mens aan, de gedachte te erkennen als een goddelijke wezenssubstantie die afstamt van de goddelijk-geestelijke wereld en zich in het aardse bestaan inlijft.* Tegenover deze werkzaamheid die van de maansfeer uitgaat staan echter ook weer vervormende krachten op aarde, die middels organische functies, met name in de hersenen werken. Zij willen de gedachte in abstractie en wezenloosheid laten sterven en de mens in gedachte-armoede honger laten leiden. Want levende gedachten zijn voor de mens daadwerkelijk even noodzakelijk als zijn dagelijks brood. Zij zijn het dagelijks brood; zonder dit 'manna' kan hij geen vruchtbaar bestaan op aarde leiden.

Gedurende de ontwikkeling op de Oude-Zon zien we de Angeloi de stofwisseling verder vorm geven. Uit het totale karakter van de mensenvoerouders op de Oude-Zon blijkt dat daar vooral de wevende krachten van het vormkrachtenlichaam naar voren kwamen, waarmee de mens voortaan begiftigd werd. Dit veranderde ook het karakter van de 'stofwisselingsprocessen' die door de Angeloi geleid werden. Nog steeds betrof het een in- en uitstromen van goddelijke intelligentie. Maar deze intelligentie werd in de zelfstandigheid getrokken die zich in het vormkrachtenlichaam reeds aankondigde. Deze intelligentie begon al meer plastiserend en scheppend te werken, niet meer alleen spiegelen, zoals in de Saturnus- mens. Ook deze activiteit van de Angeloi vinden we nog als herinnering gespiegeld in de invloed en werkzaamheid van de huidige maansfeer. *Het is die sfeer in het mensenleven waar de gedachte het gevoel beroert en in de mensenziel de scheppend kunstzinnige en productieve fantasie teweeg brengt.* Indien we met aandacht de ritmen van kunstzinnige-, literaire of soortgelijke activiteit waarnemen, dan komen we tot het besef dat de schepende volheid van een ziel aan bepaalde getijden onderworpen is. We kunnen niet altijd en op ieder moment de innerlijke productiviteit met dezelfde intensiteit handhaven. Op sommige momenten vloeit de stroom krachtiger dan op andere momenten. Dit ritme golft in het algemeen af en aan met de maanfasen, maar er kunnen ook grotere bewegingsritmen optreden die met de maansfeer in verband staan en op het zieleleven van de mens inwerken.

Dergelijke 'stofwisselingsprocessen' werken veel dieper op de menselijke organisatie in dan wij over het algemeen gewaar worden. Zij hangen innig samen met de levensfuncties. Wat betreft de functionele processen van het vrouwelijk organisme is het vierwekelijkse ritme van de maanfasen duidelijk, hoewel het lichamelijke ritme in individuele gevallen onafhankelijk is geworden van de kosmische pendelslag van de maanbeweging. Als tijd-interval is het maan-ritme echter nog voorhanden. Dergelijke samenhangen zijn er echter niet alleen met betrekking tot deze lichamelijke functies, maar werken ook dieper, in de etherische omhulsels van de mens. Zo komt het dat de mens het hoogtepunt van zijn scheppende kracht beleeft als een volle-maandtijd, terwijl de tussenperiodes van grotere passiviteit of van een innerlijk luisteren in stilte, zich voordoen als een nieuwe-maandtijd. Zulke verbanden kan de aandachtige waarnemer opmerken tot in de zielehouding van een mens in zijn dagelijks leven. Maar niet alleen in het mensenleven openbaart zich het maanritme, ook in het leven van de natuur, bijvoorbeeld in het ritme van eb en vloed, in het opstijgen van de plante-sappen, enzovoort. We kunnen zelfs zeggen dat de mens in grote mate van de eigenlijke wisseling der maanfasen onafhankelijk is geworden en enkel nog in de tijdsintervallen de bewegingen van de maan nabootst, zoals bijvoorbeeld in het vier weken ritme van de vrouw; de eigenlijke maanfasen aan de hemel neemt hij echter niet meer in acht. Gedurende de Oude-Maan-ontwikkeling zien we de werkzaamheid van de Angeloi nog een trap dieper afdalen. We za-

gen hoe de Archai gedurende de maan-ontwikkeling werkzaam waren in het menselijk astraallichaam, de Archangeloi daarentegen in het etherlichaam van de maanmens. De Angeloi werkten in zijn stoffelijk lichaam. Zij begeleidden de mens door de fasen van zijn bestaan dat zich afwisselde tussen een zuiver maanbestaan en een zonnebestaan. (zie Rudolf Steiner: *'Wetenschap van de Geheimen der Ziel'* GA 13 , het hoofdstuk: De wereldontwikkeling en de mens) Gedurende het zonnebestaan op de Oude-Maan bevond de maanmens zich volledig binnen de sfeer van de Angeloi. Deze bewerkten de nieuwe geboorte van de mensenvoorouder vanuit de kosmische harmonieën. Vervolgens geleidden de Angeloi de mens terug in het maanbestaan, brachten zogezegd de verdorde kiem van het stoffelijk lichaam dat op het maanlichaam was achtergebleven weer tot bloei. De engel droeg er zorg voor dat het stoffelijk lichaam een fysiognomische afspiegeling van het ziele- of astraallichaam van de mens werd.

Deze werkzaamheid van de Angeloi vinden we terug als kosmische herinnering in de invloed van de maan op de mens gedurende zijn voorgeboortelijke, embryonale ontwikkeling. Wij zullen in de praktische beschrijvingen die wij in een tweede deel hopen op te nemen, veel over het verband tussen de embryonale ontwikkeling van de mens en de gelijktijdig optredende kosmische gebeurtenissen tot in bijzonderheden bevestigd vinden. Het is voornamelijk de maan die deze processen leidt en ze in het groeiende embryo inprent. In de oudheid, bijvoorbeeld in de Egyptische cultuur, waren deze feiten zeer goed bekend, zoals blijkt uit de 'Regel van Hermes' die nog in rudimentaire brokstukken overgeleverd is. Als een laatste schaduw van dit oude weten wordt ook nu nog in de medische wetenschap de embryonale tijd van de mens veelal niet in zonnemaanden, maar in maanmaanden van 27,3 dagen berekend.

Op grond van omvangrijk historisch onderzoek is daadwerkelijk gebleken dat de maansfeer tot in de vorming van het stoffelijk-materiële bestaan van het menselijke wezen werkzaam is. *Het is de maan, respectievelijk de wezens die met zijn sfeer verbonden zijn, die de mens het 'dagelijks brood' voor zijn aards bestaan geeft.*

Dit geldt echter niet alleen voor de mens. Alle wezens ontvingen - en ontvangen nog steeds - door de werkzaamheid van de maan aan de sterrenhemel de krachten die zij nodig hebben voor de opbouw van hun lichamelijk bestaan.

Gedurende de aarde-ontwikkeling ontstond echter nog een andere verhouding van de Angeloi-maanwezens tot de mens en het aardse bestaan. Ook wat van de maan uit als aardse stoffelijkheid werd aangelegd raakte verstrikt in de verzoeking die de kosmisch vereenzaamde aarde aangreep. Daardoor stortte ook de stof die naar haar oorsprong kosmisch was, dieper omlaag dan was voorzien. Hiertegen werd vanuit de kosmos een evenwicht geschapen: de mens en de wezens van de andere natuurrijken kunnen de aardse stof niet vasthouden. Dood en ontbinding heersen op aarde en maken het onmogelijk dat de mens zich in het aardse stof vastbijt. Zoals de engel achter de sluier van werkzaamheid van de maan de mensenziel binnenleidt in het aardse bestaan, zo leidt hij de mens ook weer weg uit de materie. Wanneer de mens sterft gaat hij voor alles door de maansfeer heen, eer hij in hogere gebieden van het bestaan na de dood kan opstijgen. Deze gang door de sfeer van de maan na de dood stemt overeen met wat in de wetenschap van de geest beschreven wordt als het verblijf van de mensenziel in de vier lagere oorden van het 'ziele-land'. Daar wordt de ziel genezen van te sterke bindingen aan de aardse materie die zich tijdens het aardeleven gevormd hebben. *Zo is de maan en de werkzaamheid die van haar uitgaat, niet alleen de we-*

reld waaruit wij het 'dagelijks brood' ontvangen, maar ook het kosmische oord, vanwaar de genezing komt voor alles wat aan het dagelijks brood gebonden is.

TOT BESLUIT

Wat in dit werk over dierenriem en planeten gezegd is wil en kan niet meer zijn dan een aansporing. Op grond hiervan werd het door de schrijver als onmogelijk ervaren om de kwaliteiten van de kosmische componenten in een soort schema samen te vatten, op de wijze waarop dit vaak in verhandelingen over deze materie gedaan wordt. De opzet was om een weg te wijzen, hoe tot de wezenlijke aard van de kosmos door te dringen. De kosmos is evenwel een levend wezen dat doorlopend de grondvesten die in haar besloten liggen omvormt en hen ieder moment weer in een nieuw licht toont. Een mens die de sterrenkosmos vandaag dezelfde werkzaamheid wil toekennen als bijvoorbeeld 4000 jaar geleden, zou dit feit volledig loochenen. Hij zou zijn als iemand die een kennis uitsluitend zou willen beoordelen naar zijn situatie en zieietoestand twintig of dertig jaar geleden. In beide gevallen dient de mens zich te schikken naar de kosmische wetmatigheid van verandering en metamorfose. Wat vandaag over de kosmos gezegd wordt en juist lijkt, kan morgen al niet meer toereikend zijn. Een werkelijk inzicht in sterren- en aardeverhoudingen kan alleen middels een direct geestelijk schouwen verworven worden. Met andere woorden: *Ieder die een waar beeld zoekt van de werkingen die hier besproken zijn, moet daar naar streven door contemplatieve en meditatieve inspanningen die steeds weer vernieuwd worden om zo het wezen van de sterrenwereld te benaderen.* Dan zullen, wanneer de tijd rijp is, de sterren zich voor hem ontsluiten met hun onuitputtelijke rijkdom aan geestelijke achtergronden.

Het tonen van één van de vele mogelijkheden tot benadering van de sterrenwereld, was de opzet van dit boek. Dientengevolge vond de schrijver het niet doenlijk om bijvoorbeeld het wezen van de Ram, de Stier enzovoort, schematisch vast te leggen. Hetgeen hier gezegd werd wil veeleer aanknopingspunten voor innerlijke arbeid bieden. Indien de gedachtengangen zoals zij gegeven werden door innerlijke inspanning gegrepen worden, dan zal zich het wezen van bijvoorbeeld de Ram voor het innerlijk oog ontvouwen, zoals de groei van een plant nieuwe, onverwachte schouwspelen biedt. Zeker is het makkelijker om volgens vastgelegde 'regels' te oordelen. Wanneer we echter voor een levend organisme worden geplaatst - en dat is wat de kosmos tenslotte is - dan kan alleen onmiddellijk inzicht vanuit het moment zelf een waar beeld verstrekken. Slechts een dergelijke onvermoeibare kennende activiteit kan echte bevrediging schenken aan het streven naar een nieuwe sterrenwijsheid, aansluitend bij deze tijd.

Om de aansluiting bij het levende in de kosmos door innerlijk streven te vergemakkelijken is aan het einde van dit boek een trefwoordenlijst van dierenriem en planeten toegevoegd. Want om tot het 'nu' van de sterrenkosmos door te dringen, moet de zoeker aanknopen bij 'gisteren', wat betekent dat hij de ontwikkelingsachtergronden van de kosmos zoekt. En dan zal hem ook, wanneer hij de nodige rijpheid verworven heeft, het 'morgen' voorvoelend gaan dagen.

De voorliggende arbeid is door een oefenende uiteenzetting met de Antroposofie ontstaan. Dit werk zou de wortels van haar eigen bestaan verloochenen, indien zij niet naar de bronnen van inzicht der Antroposofie zou verwijzen. Deze benadrukt onvermoeibaar dat de enige bron voor een inzicht in het wezen van de mens en het universum, dat in overeenstemming is met de tijd, het

binnengaan in de geestelijke wereld zelf is. *Om het overschrijden van de drempel tussen de zintuiglijke wereld en de geestelijke werkelijkheid voor de zoekende mens mogelijk te maken, heeft de Antroposofie de scholingsweg naar hogere werelden in vele werken tot in alle bijzonderheden beschreven.* En zij heeft dit op zodanige wijze gedaan, dat het de moderne westerse mens mogelijk is deze weg te gaan, zonder afbreuk te doen aan zijn geestelijke en lichamelijke gezondheid. Deze scholingsweg staat de schrijver voor ogen wanneer hij als fundamentele voorwaarde voor een echte sterrenwijsheid noemt: de benadering van de sterrenwereld door oefenend streven dat zich steeds weer vernieuwt.

Willi Sucher, een kort overzicht van zijn leven en zijn werk

Willi Sucher werd in 1902 in Duitsland geboren, 26 jaar oud, kwam hij in contact met Elisabeth Vreede, een Nederlandse vrouw die door Rudolf Steiner was verzocht de leiding op zich te nemen van de mathematische en astronomische afdeling van het Goetheanum in Dornach. Van haar ondervond hij veel steun en begeleiding bij het zoeken naar een nieuwe sterrenwijsheid. Naast Elisabeth Vreede, onderhield hij ook met vele andere Nederlanders vriendschappelijke banden. Bij hen vond hij nog het meest gehoor voor zijn bevindingen bij de onderzoeken op het gebied van de sterrenwijsheid, tot hij zich in 1937 in Engeland vestigde, naar hij zelf vermoedde, door tussenkomst van Elisabeth Vreede.

Nederland is hij steeds blijven ervaren als 'de meest positieve brug tussen Midden-Europa, waar ware geestelijke vrijheid en het Westen (Engeland en Noord-Amerika) waar Kosmogonie ontwikkeld zou moeten worden'. Uiteindelijk vestigde Willi Sucher zich in Californië, in de nabijheid van Sacramento. Hij deed onderzoek op het gebied van o.a. embryologie, wereldontwikkeling, geschiedenis, karmische samenhangen, steeds in samenhang met hemelbewegingen en sterrenschift. De ervaringen die hij heeft opgedaan in de heilpedagogie vormden voor hem een rijke bron van inspiratie. Verschillende werken verschenen van zijn hand, waaronder '*Isis-Sophia*' en '*Het Drama van het Universum*'. Op talrijke plaatsen hield hij voordrachten en verzorgde hij cursussen, met dit doel bezocht hij Nederland in 1975 voor de laatste maal.

In Meadow Vista, Californië, droeg hij de zorg voor zijn publicaties en zijn archief, waarin het onderzoeksmateriaal van vele jaren arbeid bewaard wordt, over aan het 'Astrosophy Research Center'. Mei 1985 overleed Willi Sucher, 82 jaar oud. In zijn laatste levensjaar kwam hij nog wekelijks bijeen met een klein groepje; men hield zich dan bezig met de hemelconstellatie van de komende week. Bovendien werd hij aanhoudend door mensen opgezocht die op grond van hun geboortconstellatie bij hem advies zochten. Hij liet niet af steeds weer te wijzen op het feit dat 'de sterren niet dwingen' en trachtte de mensen die kwamen de weg te wijzen naar een positieve levensinvulling.

Willi's diepste wens is dat zijn pogingen anderen zullen helpen en inspireren om de oude sterrenwijsheid zo tot opstanding te brengen dat zij mens en mensheid tot een hulp en een gids mogen zijn. Dat deze vertaling daartoe mag bijdragen.

De vertaler.

Nabeschuwing

Vanaf de zeventiger jaren van de vorige eeuw heeft Jonathan Hilton diepe belangstelling gehad voor het werk van Willi Sucher, wat leidde tot een intense samenwerking met hem in het verder ontwikkelen van de 'Astrosophy', de nieuwe sterrenwijsheid, in Amerika. Na de dood van Willi, in 1985, heeft hij het werk voortgezet. Na zijn werkzaamheden als voorzitter van de Antroposofische Vereniging in New-York heeft hij zich ingezet voor de verspreiding van het gedachtegoed van Willi Sucher door het aanbieden van zijn basiswerk middels pdf welke gratis verkrijgbaar zijn op de website <https://www.astrosophy.com>

Ook vertalingen hiervan zijn daar beschikbaar!

Einddoel is onder andere inzicht te geven in het werk van Willi Sucher door het aanbieden van zijn nalatenschap aan lezingen, voordrachten en boeken, maar ook de 'Astrosophy' uit te leggen in een videocursus bestaande uit vijf onderdelen; Introductie, De planeetsferen, Christus en de sterren, Maken van geboorte astrogrammen en Heliocentrische Astrosophie.

De Amerikaans gesproken video's zijn door enthousiaste volgers vertaald, tot nu toe in het Italiaans, Nederlands, Spaans, Portugees, Engels, Duits, Frans en Hindi.

REGISTER

RAM

pag. 15, 16, 17, 36, 39, 40, 42, 43, 51, 57, 60, 80, 117, 118

STIER

pag. 15, 16, 17, 18, 19, 21, 36, 43, 60-61, 73, 76-78, 84, 85, 118, 119

TWEELINGEN

pag. 14, 22-24, 48, 62-66, 73, 74, 77, 78, 84, 85, 96, 108, 119, 120

KREEFT

pag. 14, 23, 24, 48, 65-69, 75, 78, 84, 85, 94, 124, 125

LEEUEW

pag. 16, 24-29, 48, 70, 71, 76, 78, 84-85, 91, 92, 105, 125

MAAGD

pag. 29, 30, 48, 78, 84-91, 103, 126

WEEGSCHAAL

pag. 29, 30, 48, 78, 84-86, 101-103, 117

SCHORPIOEN

pag. 28-30, 34, 48, 78, 84-86, 99, 100, 106, 107, 118, 119

SCHUTTER

pag. 30, 31, 48, 64-66, 74, 77, 78, 84, 85, 97, 108, 120-122

STEENBOK

pag. 32, 48, 65-69, 75, 77, 78, 84, 85, 109, 110, 124, 125

WATERMAN

pag. 33, 49, 70, 71, 76-78, 84, 85, 110-112, 114, 125

VISSEN

pag. 14, 36, 49, 54, 55, 72, 76-78, 83-86, 103, 110-112, 114

SATURNUS pag. 129-136, 140, 141

JUPITER pag. 136-143

MARS pag. 143-150

ZON pag. 150-158

MERCURIUS pag. 158-165

VENUS pag. 165-170

MAAN pag. 170-174